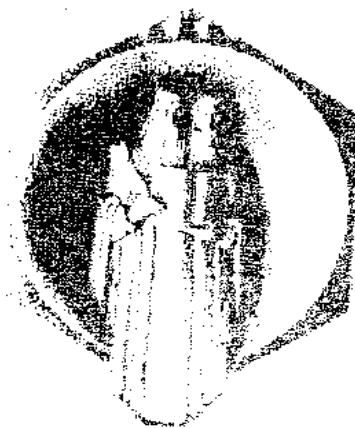

**РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ВО СКОПЈЕ**

Б И Л Т Е Н

**НА
УНИВЕРЗИТЕТОТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ВО СКОПЈЕ**

**Билтен број 1015
Скопје, 15 септември 2011 година**

Издание на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

ПРВИОТ БРОЈ НА БИЛТЕНОТ Е ОБЈАВЕН ВО МАЈ 1957 ГОДИНА

**Главен и одговорен уредник: м-р Илија ПИПЕРКОСКИ,
генерален секретар**

Уредник: Томислав БАШЕВСКИ

Лектор: Весна Илиевска-Цветановска

**Умножено на Универзитетот во Скопје
Тираж: 70 примероци**

Содржина на Билтен број 1015 од 15 септември 2011 година

ЕКОНОМСКИ ИНСТИТУТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Влијание на кредитната експанзија врз финансиските кризи**, изработена од м-р **Бојан Георгиевски**, поднесена на Економскиот институт во Скопје.....1-6
2. Рецензија на докторската дисертација, **Туристичките здруженија во функција на развојот и промоцијата на руралниот туризам во Македонија**, изработена од м-р **Нехад Рамадани**, поднесена на Економскиот институт во Скопје.....7-12

ИНСТИТУТ ЗА СОЦИОЛОШКИ И ПОЛИТИЧКО-ПРАВНИ ИСТРАЖУВАЊА

1. Преглед на прифатени теми за изработка на докторска дисертација на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје (м-р **Ардита Цека**).....13
2. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје (**Димче Дамјановски**).....14

ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Квантомеханичка и молекуларно-динамичка студија на конформациони молекуларни прекинувачи**, од м-р **Ирина К. Петреска**, пријавена на Природно-математичкиот факултет во Скопје.....15-16

ФАКУЛТЕТ ЗА ЕЛЕКТРОТЕХНИКА И ИНФОРМАЦИСКИ ТЕХНОЛОГИИ

1. Рецензија на ракописот за учебник под наслов **Елементи од векторска алгебра и аналитичка геометрија во простор**, подготвено од авторите д-р **Соња Геговска Зајкова**, вонреден професор, **Катерина Хаџи-Велкова Санева**, доцент, пријавен на Факултетот за електротехника и информациски технологии во Скопје.....17-20

ФАКУЛТЕТ ЗА ФИЗИЧКА КУЛТУРА

1. Реферат за избор на соработник во звањето асистент по предметот антропомоторика на Факултетот за физичка култура во Скопје (м-р **Владимир Вуксановиќ**).....21-24
2. Реферат за избор на помлад асистент по предметот одборјка на Факултетот за физичка култура во Скопје (м-р **Анријана Мисовска**).....25-28

АРХИТЕКТОНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на одобрени теми за изработка на докторска дисертација на Архитектонскиот факултет во Скопје (м-р **Викторија Мангароска**, м-р **Ташка Пачоова**).....29
2. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Архитектонскиот факултет во Скопје (**Филип Ценовски**).....30

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Економскиот факултет во Скопје (**Ивана Илиќ**, **Костадина Пареска**, **Лидија Трајковска**, **Марјан Ивановски**, **Билјана Заркова**, **Благица Јанева**, **Лорена Китани**, **Билјана Никодиновска**, **Димитровска**, **Лазе Камчев**, **Данила Ѓорѓијовска**, **Билјана Чаковска**, **Небати Куртини**, **Дарко Стефановски**, **Биљана Јанева**, **Садула Муча**).....31-32

МАШИНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Машинскиот факултет во Скопје (**Сашко Милев**, **Тони Трајанов**).....33

ЕКОНОМСКИ ИНСТИТУТ

1. Рецензија на докторската дисертација Улогата на конфигурацискиот пристап кон стратегискиот менаџмент на човечки ресурси за постигнување одржлива конкурентска предност, изработена од м-р Елизабета Тошева, поднесена на Економскиот институт во Скопје.....34-41
2. Преглед на одобрени теми за изработка на докторска дисертација на Економскиот институт во Скопје (м-р Моника Ангелоска-Дичовска, м-р Дрита Маљичи, м-р Марина Радисављевиќ-Бојчева, м-р Божидар Миленковски, м-р Далибор Галевски, м-р Костадинка Чабулева, м-р Насер Амети, м-р Букурне Имери-Јусуфи, м-р Марко Трпкоски, м-р Самоил Малчески, м-р Владимир Петковски, м-р Николче Јанкуловски, м-р Рашит Емини).....42-44

ТЕХНОЛОШКО-МЕТАЛУРШКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор во соработничко звање - помлад асистент за група предмети: аналитичка хемија 1, аналитичка хемија 2, аналитичка хемија, процеси на преработка на отпадни води, горива и процеси на согорување, енергетика и околина, сушари и печки во неметална индустрија, на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје (м-р Катерина Буревска).....45-47
2. Реферат за избор во соработничко звање-помлад асистент за група предмети: мерење и автоматска регулација, нови сепарациони процеси, процесна динамика со комплексна регулација, мерење и автоматска регулација 1, мерење и автоматска регулација 2, математички методи во хемиско инженерство и моделирање и симулација на хемиски процеси, на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје (м-р Стефан Кувенциев).....48-53

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ “БЛАЖЕ КОНЕСКИ”

1. Реферат за избор во звањето вонреден професор по предметите методика на наставата по турски јазик и книжевност, турска литература за деца и турска народна литература на Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје (д-р Севин Алил).....54-68
2. Реферат за избор на еден асистент за англиски јазик и за преведување-толкување од англиски на македонски јазик и обратно на Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје (м-р Јане Божиновски, м-р Милена Саздовска, м-р Соња Китаповска-Кимовска).....69-74
3. Реферат за доделување на титулата почесен доктор на Универзитетот “Св. Кирил и Методиј” во Скопје, на проф. д-р Горан Калогера, истакнат македонист и афирматор на македонскиот јазик, литература и култура во Р. Хрватска, поднесен од Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје).....75-77

МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на ракописот Општа и органска хемија, од авторите: проф. д-р Соња Алабаковска, проф. д-р Снежана Ефремова Аарон, проф. д-р Марија Крстевска, проф. д-р Даница Лабудовиќ, науч. сор. д-р Светлана Цековска, пријавен на Медицинскиот факултет во Скопје.....78-87
2. Рецензија на практикумот Практикум за вежби по медицинска хемија, од авторите проф. д-р Соња Алабаковска, проф. д-р Јасна Богданоска, хем. инж. Гордана Босилкова, проф. д-р Снежана Ефремова Аарон, проф. д-р Марија Крстевска, проф. д-р Даница Лабудовиќ, ас. д-р Катерина Тошеска Трајковска, науч. сор. д-р Светлана Цековска, проф. д-р Слобода Цекова-Стојкова, пријавен на Медицинскиот факултет во Скопје.....88-95

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на одобрени теми за изработка на докторска дисертација на Економскиот факултет во Скопје (м-р Александар Наумоски, м-р Јелица Купгуловска, м-р Маја Кочоска, м-р Анета Михајловска Николовска, м-р Марија Гришин, м-р Христина Ципушева, м-р Марина Арсовска, м-р Синиша Цветковиќ, м-р Дарко Лазаров)....96-97

ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Биоразградување на тешко разградливи целулозни супствари со ензимски комплекс од анаеробни румен фунги**, изработена од м-р **Наталија Атанасова-Папчевска**, пријавена на Природно-математичкиот факултет во Скопје.....98-104
2. Рецензија на докторската дисертација **Влијание на природните и антропогените фактори врз загадувањето на водите во Тиквешката Котлина**, изработена од м-р **Коле Павлов**, пријавена на Природно-математичкиот факултет во Скопје.....105-108
3. Реферат за избор на соработник (помлад асистент) од областа на општа физиологија и имунологија на Институтот за биологија при Природно-математичкиот факултет во Скопје (м-р **Никола Хаџи-Петрушев**).....109-113

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ "БЛАЖЕ КОНЕСКИ"

1. Рецензија на докторската дисертација **Народните називи на растенијата во францускиот и во македонскиот јазик (лексичко-семантичка анализа)**, изработена од м-р **Слободанка Колемишевска**, пријавена на Филолошкиот факултет "Блаже Конески" во Скопје.....114-125

ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор-прием на еден соработник (помлад асистент) од областа на микробиологијата и методиката на Институтот за биологија на, пријавена на Природно-математичкиот факултет во Скопје (м-р **Катерина Русевска**).....126-130

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ "ЈУСТИНИЈАН ПРВИ"

1. Рецензија на докторската дисертација под наслов **Правата на индустриска сопственост и рекламирањето на фармацевтските производи во Република Македонија и споредбеното право**, од м-р **Катерина Апчевска Нетковска**, пријавена на Правниот факултет "Јустинијан Први" во Скопје.....131-140
2. Рецензија на докторската дисертација **Споредбеноправни аспекти на договорот за франшиза** од м-р **Ненад Гавриловиќ**, пријавена на Правниот факултет "Јустинијан Први" во Скопје.....141-152
3. Рецензија на докторската дисертација **Товарот на докажувањето во кривичната постапка**, од м-р **Арта Билали**, пријавена на Правниот факултет "Јустинијан Први" во Скопје.....153-157
4. Рецензија на ракописот **Историја на правото-нов век**, од проф. д-р **Билјана Поповска**, пријавен на Правниот факултет "Јустинијан Први" во Скопје.....158-163

ГРАДЕЖЕН ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор на асистент од областа виша геодезија при Градежниот факултет во Скопје (м-р **Златко Богдановски**).....164-169
2. Реферат за избор на асистент од областа на геодезијата при Градежниот факултет во Скопје (м-р **Горѓи Горѓиен**).....170-173

ТЕХНОЛОШКО-МЕТАЛУРШКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на ракописот **Основи на инженерска техника 2**, од д-р **Ирена Мицкова**, пријавен на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје.....174-180

ФАКУЛТЕТ ЗА ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА

1. Рецензија на докторската дисертација под наслов **Одредување на типот на музкулни влакна и нивото на експресија на факторите кои влијаат врз растот на мускулите кај јагнињата во Р. Македонија**, изработена од м-р **Лазо Пендовски**, пријавена на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје 181-190

ТЕХНОЛОШКО-МЕТАЛУРШКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за на помлад асистент по група предмети: хемиска текстилна технологија 1, хемиска текстилна технологија 2, печатење на текстилот, познавање и нега на облеката, површинско активни средства, технологија на предење и неткаен текстил на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје (м-р Емилија Тошиќ, м-р Соња Јордева, Емилија Стоилкова, дипл. инж., Мелани Димитровска, мод. дизајнер).191-196

ФАКУЛТЕТ ЗА ДРАМСКИ УМЕТНОСТИ

1. Преглед на одобрени теми за изработка на докторска дисертација на Факултетот за драмски уметности во Скопје (м-р Дејан Дамјановски).....197
2. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Факултетот за драмски уметности во Скопје (Ратомир Цениќ, Кристина Леловац, Никола Настоски, Софија Тодорова Теодор).....198

ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација Некои прилози во теоријата на равенка Векуа, изработена од м-р Слаѓана Брсакоска, пријавена на Природно-математичкиот факултет во Скопје.....199-205

ФАКУЛТЕТ ЗА ЕЛЕКТРОТЕХНИКА И ИНФОРМАЦИСКИ ТЕХНОЛОГИИ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Факултетот за електротехника и информациски технологии во Скопје (Андреј Мишчевски, Фросина Ременска, Македонка Стаматова, Ристе Чаракчиев, Горан Гајдук, Јулијана Читкушева, Елизабета Илиевска, Мирјана Ефремова, Горан Маневски, Зорица Сапламаева, Игор Пупалевски, Маја Јованова, Бранко Костадинов).....206-207
2. Преглед на одобрени теми за изработка на докторска дисертација на Факултетот за електротехника и информациски технологии во Скопје (м-р Горан Стојановски, м-р Елена Цветковска, м-р Симон Бојачиевски, м-р Никола Рендевски).....208

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ "ЈУСТИНИЈАН ПРВИ"

1. Рецензија на докторската дисертација Процесот на преговарање за прием во членство во Европската унија, во областите правда и внатрешни работи и заедничка надворешна и безбедносна политика, од м-р Никола Дујовски, пријавена на Правниот факултет "Јустинијан Први" во Скопје.....209-217

ИНСТИТУТ ЗА СОЦИОЛОШКИ И ПОЛИТИЧКО-ПРАВНИ ИСТРАЖУВАЊА

1. Приговор на Рефератот за избор на помлад асистент од областа на политичките науки на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје, поднесен од м-р Дијана Стојановиќ Горѓевиќ, објавен во Билтен број 1014 од 1.9.2011 година.....218-221
2. Одговор на Рецензентската комисија на приговорот на Рефератот за избор на помлад асистент од областа на политичките науки на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје, објавен во Билтен број 1014 од 1.9.2011 година.....222

ГРАДЕЖЕН ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Градежниот факултет во Скопје (Александар Јовески, Грозданка Тилева, Зоран Тодосовски).....223

ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ "СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"

1. Реферат за избор во соработничко звање-асистент по предметите: од областа педагошки науки - предмет педагошка практика, за студиските групи одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски наставен јазик; од областа методика на наставно-научните области - предмет методика на наставата по македонски јазик, за студиската група одделенска настава на македонски наставен јазик; од областа тесно-стручни наставни области - предмет медиумска култура, за студиската група библиотекарство на македонски наставен јазик; од областа изборни предмети - предмет мултикултурно образование, за студиските групи одделенска настава и предучилишно воспитание на Педагошкиот факултет "Св. Климент Охридски" во Скопје (м-р Анита Штерјоска, м-р Елвира Калач, м-р Соња Серафимова, м-р Елена Ивакова).....224-236
2. Реферат за избор во сите наставно-научни звања од областа мајчин јазик со култура на изразувањето и писменоста и од областа изборни предмети библиотекарство на Педагошкиот факултет "Св. Климент Охридски" во Скопје (д-р Елизабета Ралповска).....237-248

ФАКУЛТЕТ ЗА ФИЗИЧКА КУЛТУРА

1. Рецензија на докторската дисертација **Развој на морфолошките и моторичките димензии кај деца од машки пол во возрастниот период од 6 и 7 години**, изработена од м-р Билјана Попеска, пријавена на Факултетот за физичка култура во Скопје..249-258

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ "БЛАЖЕ КОНЕСКИ"

1. Рецензија на докторската дисертација **Сегашното време и имперфектот во албанските дијалекти**, изработена од м-р Фламур Шала, пријавена на Филолошкиот факултет "Блаже Конески" во Скопје.....259-263

Р Е Ц Е Н З И Ј А
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА ПОД НАСЛОВ
„ВЛИЈАНИЕ НА КРЕДИТНАТА ЕКСПАНЗИЈА ВРЗ ФИНАНСИСКИТЕ КРИЗИ“ ОД М-Р
БОЈАН ГЕОРГИЕВСКИ, ПОДНЕСЕНА ДО ЕКОНОМСКИОТ ИНСТИТУТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 241 од Статутот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и член 45 од Правилникот за заедничките основи, општите услови и постапката за организирање постдипломски студии и стекнување докторат на науки, а во врска со поднесената докторска дисертација од кандидатот м-р Бојан Георгиевски под наслов „ВЛИЈАНИЕ НА КРЕДИТНАТА ЕКСПАНЗИЈА ВРЗ ФИНАНСИСКИТЕ КРИЗИ“, Научниот совет на Економскиот институт во Скопје, на 59 седница одржана на 27. 6.2011 година, со одлука бр. 02-1143/2 од 28.6.2011, не именува за членови на Комисијата за оцена и одбрана на дисертацијата.

По проучувањето на поднесената докторска дисертација и по усогласувањето на мислењата на членовите, Комисијата до Научниот совет на Економскиот институт во Скопје, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. Општи напомени

Докторската дисертација од кандидатот м-р Бојан Георгиевски **ВЛИЈАНИЕ НА КРЕДИТНАТА ЕКСПАНЗИЈА ВРЗ ФИНАНСИСКИТЕ КРИЗИ**, обработува современа и актуелна проблематика од областа на меѓународните финансии.

Основна цел на дисертацијата е преку анализирање на финансиските кризи во последните сто години, во развиените и земјите во развој, да се утврди нивната генеза, главно преку кредитната експанзија и нејзиното влијание врз банкарскиот сектор. Примарно, во трудот е посочена причинско-последичната врска на преголемиот оптек на кредити и финансиските кризи и одговорот на монетарните власти за нивно спречување или намалување на негативните ефекти. Од останатите причини, во трудот неизбежно е посветен поголем простор и на влијанието на девизните режими врз финансиските кризи и обратно, случаи карактеристични за голем број јужноамерикански и источноевропски држави.

Докторската дисертација ги разработува првенствено накусо теоретски, а потоа, во поголем дел хронолошки, најзначајните финансиски кризи, од XIX век, па до денес, кои вообичаено започнувале во банкарскиот сектор од неможноста банките или другите финансиски институции да ја управуваат својата кредитна и/или просторна експанзија. Независно од сопственоста на банките (приватни или државни), во услови на развиен или неразвиен банкарски/финансиски систем, тоа доведува до пропаѓање на една или повеќе институции и лавина на негативни реакции, што во крајна линија, порано или подоцна, доведува до построга монетарна и фискална политика. Притоа, се разбира дека во такви услови доаѓа до намалување на вредноста на домашната валута и дека во голема мера текот и траењето на кризата ќе зависат од девизниот режим и од соодветните реакции на монетарните власти.

Од друга страна, практиката покажала дека кризата, од разни причини, особено денес во ерата на масовната финансиска глобализација, лесно може да биде увезена.

Затоа, како најмаркантни, во трудот се разработени позначајните финансиски кризи во САД, почнувајќи со кризата од 1929/1933 година, па до последната, од крајот на 2007 година. Потоа, обработени се кризите во скандинавските земји (Шведска, Финска и Норвешка) и финансиската криза во Јапонија. Посебна глава е посветена на финансиските кризи во земјите во развој (Мексико, кризите во Јужна Америка и во Азија).

Аналогно на посочената практика, поголем дел од трудот е посветен на критички опсервации во однос на процесот на кредитна експанзија и кредитирањето воопшто и поврзаноста со финансиските кризи, односно на потребата за негово соодветно управување. Затоа, соодветно внимание е посветено на финансиските политики за спречување на финансиските кризи, првенствено од страна на националните централни банки, преку разни мерки за спречување на кризата, особено улогата на банкарската супервизија и реактивирање на економијата по финансиската криза, а потоа и на ММФ, како светски чувар на финансискиот систем и кредитор. И се разбира, врз основа на богатиот временски и просторен опус на претходните опсервации и анализи, во трудот се разработени и кредитната експанзија и финансиската криза во Република Македонија, за да се изведат релевантните заклучоци за анализираниот феномен генерално, во светот и посебно, во Република Македонија.

Во текот на изработката на дисертацијата користена е современа домашна и странска литература, како и интернет-страници поврзани со соодветните аспекти на предметното истражување. При изработката на трудот, користена е соодветна методологија заснована на повеќе научни методи, согласно со природата на истражувањето и понудени се релевантни аргументи за докажување на поставената хипотеза и исполнување на поставените цели на истражувањето.

2. Содржина на дисертацијата

Докторската дисертација под наслов **ВЛИЈАНИЕ НА КРЕДИТНАТА ЕКСПАНЗИЈА ВРЗ ФИНАНСИСКИТЕ КРИЗИ**, поднесена од кандидатот м-р Бојан Георгиевски, има 310 страници. Основниот текст на дисертацијата се состои од вовед, шест глави и заклучни согледувања, а користената литература содржи 10 страници со 166 библиографски единици.

Во првото поглавје под наслов „Генеза на финансиските кризи“, кандидатот теоретски ја елаборира суштината на финансиските кризи и причините кои доведуваат до нивно појавување. Оправдано кандидатот се фокусира на паниките во банкарскиот сектор, неочекуваниот пад на цените на недвижностите, лошата макроекономска политика, фиксниот и преценет режим на националните валути, неадекватната финансиска регулатива, несоодветните државни интервенции на пазарот, глобализацијата. Во овие рамки е разработена структурата на финансиските кризи и создавањето на финансискиот меур.

Второто поглавје од докторската дисертација под наслов „Финансиските кризи и влијанието на кредитната експанзија врз финансиските кризи во САД, Европа и Јапонија“ е посветено на анализа на позначајните финансиски кризи во овие региони. Така, во

поглавјето претежно се обработени банкарските кризи во САД: првата која го потресе светот од 1929/1933 година со сите дисторзии и решенија за нејзино надминување, потоа, штедно-кредитната криза од 1989 година, исто така, со дисторзиите и решенијата за спречување на кризата од прекумерното кредитирање на штедилниците, финансиската криза од 1995 година, единствена криза која не го засегна банкарскиот сектор, туку навлезе во инвестициите фондови и последната хипотекарна криза од 2007 година.

Во рамките на овој дел од дисертацијата, кандидатот ги анализира и финансиските кризи, од кои во 90-ти години од минатиот век беа зафатени сите скандинавски земји, со исклучок на Данска. Како специфика за овој регион, кандидатот, освен вообичаената дерегулација на финансискиот пазар и зголемениот обем на кредитирање, ги наведува и надворешните фактори, како што беа распадот на Советскиот Сојуз и спојувањето на двете Германији. Соодветно внимание заслужува последниот анализиран пример-Јапонија, со финансиската криза од 1994 година, по посебниот, т.н. прогресивен модел на капитализам или социјализиран капитализам.

Во третото поглавје од докторската дисертација „Финансиските кризи во земјите во развој“, се обработени кризата во Мексико од 1994 година, во Јужна Америка за периодот 1973-2004 година (Аргентина, Бразил, Еквадор) и финансиската криза во Азија од 1997 година (Тајланд, Малезија, Јужна Кореја). Притоа, кандидатот ги истакнува следниве специфики: 1) дека финансиската криза во Мексико, примарно е валутна; 2) дека Латинска Америка е позната како подрачје кое е повеќе склоно на финансиски кризи од кој било друг регион во светот и дека таму финансиските кризи имаат три заеднички одлики: а) големи приливи на капитал проследени со кредитни експанзии; б) либерализација на финансискиот пазар и пазарот на капитал и в) неуспешна политика за стабилизација на девизните курсеви; 3) финансиската криза во Азија главно се појавува од истите две причини, како и во Јужна Америка (огромни приливи на капитал кои по 1997 година нагло се повлекуваа и либерализацијата на финансискиот пазар, кој имаше изразито проциклични тенденции), нормално проследени со лесно кредитирање, а дека решенијата за излез од кризата беа сосема различни во секој од анализираните случаи.

Четвртото поглавје, под наслов „Ефектите на кредитната експанзија врз појавата на финансиските кризи“, сеопфатно го обработува процесот на кредитна експанзија. Според кандидатот, кредитна експанзија претставува создавање на дополнителни парични средства од ништо. Тој тврди дека во период на експанзија се зголемува профитот во економијата, бидејќи потрошувачката на нови и дополнителни парични средства за купување на капитални добра и работна сила ја зголемува продажбата на доброто на компаниите. Ниските каматни стапки и полабавите кредитни услови доведуваат до зголемување на побарувачката за кредити (ги охрабруваат компаниите да купуваат опрема и да вложуваат во градежни проекти, како и семејствата да се задолжуваат за различни потреби) и до кредитна експанзија или т.н. кредитен бум.

Во повеќето ситуации се зголемува и потрошувачката како резултат на вештачкиот раст кој се креира со кредитна експанзија. Потоа, зголемените профити кои се креираат во кредитниот систем со процесот на експанзија, сам по себе охрабрува дополнителна кредитна експанзија. Сето тоа доведува до намалување на каматните стапки и до зголемување на номиналните приходи на компаниите. Како резултат на целиот овој процес, економијата е преплавена со евтини кредити, населението смета дека е попросперитетно и ја зголемува сопствената потрошувачка со зголемување на сопствениот долг.

Главната причина, според кандидатот, зошто кредитниот бум не може да се одржува е дека проектите финансирани со кредитна експанзија се осудени на неуспех, токму поради природата на нивното финансирање и од главната економска премиса дека ниедно општество не може да креира раст со едноставно печатење на пари.

Оваа ситуација може да биде поттикната и други фактори, како на пример лоша финансиска либерализација, големи приливи на надворешен капитал, други вонредни економски/трговски околности. Овој процес во трудот е презентираан и емпириски, преку т.н. Ел Нилио ефект и теоретски со разработка на сите негови придружни ефекти, можностите за одложување и спречување на финансиската криза, како и процесот на закрепнување по неа.

Спротивно на овие состојби, во општества без кредитна експанзија, извор на сите капитални инвестиции претставуваат акумулираните заштеди или кредитирањето е придружено со истовремено зголемување на штедењето. Затоа, кандидатот заклучува дека е невозможен присилен економски раст со вештачко охрабрување на инвестициите и финансирање со кредити по секоја цена.

Петтото поглавје ја обработува улогата на државата во период на финансиска криза, како и финансиските политики кои државата ги користи за спречување на финансиски кризи. Вниманието е насочено кон влијанието кое банките го имаат во општеството и можностите од системски ризик во случај на пропаѓање на финансиска институција. Низ бројните практични примери кандидатот утврдил дека финансиските власти во една држава водат различни политики за спречување на финансиските кризи (намалување на каматните стапки, промена на банкарската регулатива, ињектирање дополнителни средства во проблематичните банки, исплата на осигурени депозити, национализации и сл.). Во овај дел посебно е разработена, како клучна улогата на Централната банка во обид на стабилизација на финансискиот систем и како кредитор во крајна инстанца. Притоа, кандидатот заклучува, за разлика од порано, дека денешната улога на Централната банка во период на финансиска криза повеќе треба да биде креатор на пазарот (market maker), одколку краен кредитор (lender of last resort).

Во рамките на ова поглавје е разработена и улогата на ММФ и другите светски меѓународни институции во време на финансиска криза (Светската банка, Европската банка за обнова и развој и др.).

Во последното поглавје, под наслов „Финансиските кризи и Република Македонија“, кандидатот започнува со осврт на финансиската историја на земјата од стекнувањето на независноста во 1991 година, до денес, задржувајќи се главно на банкарскиот сектор. Во однос на централната тема на трудот, кредитната експанзија во земјата, врз основа на емпириски анализи и достапни податоци, заклучува дека таа има забележителен раст во последните шест години, без никакви разлики во кредитирањето кај банките присутни на домашниот пазар. Она што е добро и специфично за земјата е фактот дека има и константно зголемување на депозитната база, речиси идентична на кредитниот раст. Друга специфика е непостоење на секундарен финансиски пазар на кој банките би можеле да ги продаваат своите портфолија (главно преку секјуритизација). Ова, воедно е една и од причините зошто светската финансиска криза се манифестираше првенствено во реалниот сектор. Потоа, се разбира логично е пристапено кон разработка на мерките на

државата за спречување на последиците од последната финансиска криза, со посебен осврт на улогата на монетарната власт.

Во заклучните согледувања се сумирани главните сознанија од истражувањето на докторската дисертација, со нагласка на кандидатот дека самите капиталистички општества се иманентни на финансиските кризи, пред се' заради тоа што финансиите се нивната доминантна сила која се' повеќе се исклучува од реалната или продуктивната економија. Финансиската глобализација и употребата на се' поголем број финансиски деривати и други нови финансиски инструменти само ја зголемува изложеноста од ризици. Политиката на вештачка кредитна експанзија е прифатена како мерка за подобрување на економската состојба и зголемување на богатството на населението. Таков беше и последниот експанзивен светски, особено американски циклус, кој резултираше со најголемата, досега, светска финансиска криза. Таа, заклучува кандидатот, всушност, ја наложи потребата од одредени промени во светската финансиска архитектура.

ОЦЕНА И ПРЕДЛОГ

Членовите на Комисијата внимателно ја прочитаа и ја проучија докторската дисертација на кандидатот м-р Бојан Георгиевски со наслов **ВЛИЈАНИЕ НА КРЕДИТНАТА ЕКСПАНЗИЈА ВРЗ ФИНАНСИСКИТЕ КРИЗИ** и сметаат дека таа претставува комплексен и содржаен труд во областа меѓународни финансии.

Членовите на Комисијата ценат дека докторската дисертацијата претставува концепциски заокружен и систематски приказ на генезата на финансиските кризи и особено преку процесот на кредитна експанзија. Оттаму, оправдани и корисни се сугестиите на кандидатот за промени во светскиот финансиски поредок за спречување на тековните ризици во новонастанатите констелации. За Република Македонија, иако кредитната експанзија е контролирана, останува, исто така, предизвикот за справување со последиците од финансиската криза со ликвидност на компаниите и заживувањето на економијата и посилен развој на финансискиот сектор во земјата.

Членовите на Комисијата се едногласни во оцената дека кандидатот м-р Бојан Георгиевски во докторската дисертација **ВЛИЈАНИЕ НА КРЕДИТНАТА ЕКСПАНЗИЈА ВРЗ ФИНАНСИСКИТЕ КРИЗИ**, успеа успешно да одговори на целите и на прашањата што беа поставени при дефинирањето на предметот на истражување. Поставените тези во дисертацијата успешно и аргументирано се обработени од што произлегоа повеќе предлози и решенија во врска со справувањето со финансиските кризи.

Врз основа на претходно изнесеното, Комисијата му предлага на Советот на Економскиот институт во Скопје:

1. да го прифати овој извештај со позитивна оценка на докторската дисертација, и
2. на кандидатот м-р Бојан Георгиевски да му дозволи јавна одбрана на докторската дисертација.

Скопје, 19 август 2011 година.

КОМИСИЈА ЗА ОЦЕНА И ОДБРАНА

1. _____
/Д-р Снежана Костадиноска Милошеска/ с. р.

2. _____
/ Д-р Биљана Ангелова/ с. р.

3. _____
/ Д-р Климентина Попоска / с. р.

4. _____
/Д-р Татјана Петковска/ с. р.

5. _____
/Д-р Неда Петровска-Ангеловска/ с. р.

РЕФЕРАТ

ЗА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА ПОД НАСЛОВ
**„ТУРИСТИЧКИТЕ ЗДРУЖЕНИЈА ВО ФУНКЦИЈА НА РАЗВОЈОТ И
 ПРОМОЦИЈАТА НА РУРАЛНИОТ ТУРИЗАМ ВО МАКЕДОНИЈА”**
 ОД М-Р НЕХАТ РАМАДАНИ, ПОДНЕСЕНА ДО ЕКОНОМСКИОТ
 ИНСТИТУТ-СКОПЈЕ ПРИ
 УНИВЕРЗИТЕТОТ “СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ” ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 241 од Статутот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и член 45 од Правилникот за заедничките основи, општите услови и постапката за организирање постдипломски студии и стекнување докторат на науки, а во врска со поднесената докторска дисертација од кандидатот м-р Нехат Рамадани со наслов **„Туристичките здруженија во функција на развојот и промоцијата на руралниот туризам во Македонија”**, Советот на Економскиот институт во Скопје, на 50 седница одржана на 22.2.2011, донесе одлука бр. 02-272/2 од 24.2.2011 за формирање на Комисија за оцена и одбрана на докторската дисертација, во состав:

1. д-р Марија Ацковска
2. д-р Силвана Мојсовска
3. д-р Татјана Петковска
4. д-р Татјана Петковска Мирчевска и
5. д-р Неда Петроска Ангеловска.

По проучувањето на поднесената докторска дисертација и по усогласувањето на мислењата на членовите, Комисијата до Советот на Економскиот институт во Скопје, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

I. Општи согледувања

Докторската дисертација **„Туристичките здруженија во функција на развојот и промоцијата на руралниот туризам во Македонија”**, од кандидатот м-р Нехат Рамадани, обработува интересна и актуелна материја од областа на

туристичката развојна проблематика. Трудот се базира на теоретски и емпириски сознанија за руралниот туризам и улогата на туристичките здруженија во неговиот развој.

Научното истражување во докторската дисертација тргнува од стојалиштето дека Република Македонија поседува значајни потенцијали за развој на руралниот туризам, кои во досегашниот период немаат постигнато адекватна туристичка и комерцијална валоризација. Македонските туристички здруженија, и покрај тоа што можат да одиграат клучна улога, имаат прилично маргинализирано влијание во тој процес. Затоа, докторската дисертација ги разработува перспективите и можностите на туристичките здруженија во Република Македонија, и дава насоки во правец на унапредување на дејствување и зголемување на ефикасноста на туристичките здруженија во процесот на развој и промоција на македонскиот рурален туризам.

Посебно внимание во трудот се посветува на идентификување на главните насоки за зајакнување на улогата на туристичките здруженија во создавање на рурални туристички производи во согласност со современите пазарни трендови, но и на детерминирањето на активностите за зајакнување на нивната улога во поврзувањето на потенцијалните туристи и понудувачите на рурални туристички производи. Во функција на реализацијата на основната цел на истражувањето е разработката на одделни прашања релевантни за сите аспекти од сферата на руралниот туризам и улогата на туристичките здруженија во негово промовирање и развој.

При изработката на овој труд, согласно на природата на истражувањето, користена е соодветна методологија заснована на повеќе научни методи и понудени се релевантни аргументи за докажување на поставената хипотеза и исполнување на поставените цели на истражувањето.

II. Содржина на дисертацијата

Докторската дисертација „Туристичките здруженија во функција на развојот и промоцијата на руралниот туризам во Македонија“, поднесена од кандидатот м-р Нехат Рамадани содржи вкупно 307 страници. Основниот текст опфаќа 282 страници и се состои од вовед, шест тематски поглавја и заклучни согледувања. Во списокот на користената литература се наведени релевантни библиографски единици од домашни и странски автори, како и извештаи од соодветни институции и користени интернет-извори.

Општо земено, трудот опфаќа дел посветен на современите светски искуства релевантни за развојните аспекти на руралниот туризам, како и функционирањето и начинот на дејствување на туристичките здруженија и дел кој се однесува на третирањето на оваа проблематика во Македонија. Во фокусот на трудот е детерминирањето на улогата на туристичките здруженија како едни од носечките партиципенти во процесот на развој и промоција на руралниот туризам во глобални рамки и посебно во Македонија.

Во *воведот*, кандидатот ги образложува значењето и актуелноста на третираната проблематика, ги наведува целта и предметот на истражувањето, како и главната хипотеза на истражувањето и образложена е користената методологија на истражувањето на која се темелат сознанијата од трудот. Исто така, во рамките на воведниот дел се истакнува значењето на оваа проблематика во теоријата и практиката во светски рамки, од една страна и нејзиниот третман во локални услови, актуелни за Република Македонија, од друга страна. Од тие причини во воведот се дава краток осврт на главните развојни трендови и насоки на руралниот туризам, се детерминираат главните пречки за развојот на руралниот туризам и се објаснува улогата на главните чинители.

Првата глава со наслов *Теоретски поставки на руралниот туризам* се фокусира на релевантните теоретски поставки поврзани со руралниот туризам. Ова поглавје го разјаснува концептот на рурален туризам според различни автори. Имено, руралниот туризам вклучува различни селективни форми на туристичка активност. Честопати, овие активности се испреплетуваат и зафаќаат во сферата на активности на други востановени селективни форми на туризам, така што во академската и стручната јавност не постои целосен консензус за општо прифатена систематизација на посебните видови рурални туристички производи. Оттука, како неминовност се наметнува разјаснувањето на одделните производи на руралниот туризам, со појаснување на нивните разлики, особености како посебни рурални туристички производи, но и нивната комплементарност со останатите туристички производи што ја чинат комплексната рурална туристичка понуда. Исто така, во рамките на првото поглавје се обработуваат и позитивните ефекти од развојот на руралниот туризам. Ефектите од развојот на руралните туристички средини не е униформиран, тој се разликува како внатре во заедницата, така и помеѓу различните средини кои се стремат да развијат рурален туризам. Притоа, се истакнува дека развојот на руралниот туризам треба да се разгледува во неговата одржлива димензија и со ограничено неповолно влијание на другите сегменти од животната средина. Елаборирањето на материјата во ова поглавје се заокружува со разгледувањето на одделни аспекти на промоцијата на руралните туристички производи.

Второто поглавје со наслов *Улогата на туристичките здруженија во развојот и промоцијата на руралниот туризам* дава теоретски објаснувања за функционирањето и значењето на туристичките здруженија. Во стручната литература се сретнуваат различни видови туристички здруженија, но без оглед на тоа како туристичките здруженија се именувани во различна терминологија, или имаат различни статуси како владини или приватни организации, локални или национални, потребно е да се разјасни нивната улога во развојот и промоцијата на руралниот туризам. Имено, во второто поглавје се оди чекор понапред со елаборирање на настојувањата на туристичките здруженија за лобирање кај владините институции при креирањето на политики релевантни за полето на нивното дејствување, се со цел да придобијат сите клучни страни во реализацијата на заедничките интереси. Значајно е здруженијата да бидат поврзани меѓусебно на сите нивоа, и да стремат кон една визија и слични цели. Презентирањето на искуствата на туристичките здруженија од другите земји, во второто поглавје овозможува увид во најдобрите светски практики од оваа област.

Состојбата на *руралниот туризам во Република Македонија* ќе биде третирана во третото поглавје. Имено, во рамките на оваа глава накратко е

презентиран концептот на рурален туризам во периодот пред осамостојувањето, но во фокусот на вниманието е развојот на руралниот туризам во самостојна Македонија. Во рамките на ова поглавје се анализира и регулативната рамка, односно законските услови кои на директен или индиректен начин се однесуваат на круцијалните прашања поврзани со развојот и опстојувањето на руралниот туризам. Понатаму, се анализираат националните и локалните развојни документи со цел да се идентификува и разбере местото на руралниот туризам во стратешките приоритети на државата и локалната управа. Исто така, во рамките на ова поглавје се запазува и географската димензија на руралниот туризам во земјата. Притоа, се дава реална слика за туристичките потенцијали и достигнатиот степен на туристички развој во постоечките рурални подрачја на земјата. Овие сознанија се од особено значење при креирањето на идните развојни проекти и осмислувањето на ефикасни развојни активности.

Четвртата глава со наслов *Извори и инструменти за финансирање на руралниот туризам во Македонија* ги обработува главните извори и инструменти за финансирање на развојот на руралниот туризам во Македонија, со посебен осврт на ИПАРД-компонентата. Како главни извори за финансирање на руралниот туризам можат да се издвојат буџетот на државата, приватните извори за финансирање, било преку комерцијалните банки, или приватни фирми кои имаат комерцијален интерес од вложување, но и меѓународни институции кои преку грантови или одделни кредитни линии инвестираат во развојот на руралниот туризам. Имајќи го предвид фактот дека јавните инвестиции искористуваат конкретни инструменти за развој на руралните области каде што влегува и туристичкиот сектор, предмет на анализата е работењето на одделни државни институции како што се Бирото за рамномерен регионален развој (претходно Фонд за развој на неразвиените подрачја), Платежната Агенција за рурален развој во рамките на Министерството за земјоделство, и сл. Европската Унија дава значаен придонес за рурален развој, како во рамките на Унијата, така и за земјите во процесот на членство. Со стекнувањето на кандидатскиот статус Македонија има можност да ги користи фондовите од Инструментот за претп пристапна помош (ИПА). Од петте компоненти на ИПА, компонентата за рурален развој (ИПАРД) нуди најголема можност за нејзино искористување во прилог на руралниот туристички развој. Оттука, во рамките на петтото поглавје, на разработката на ова прашање му се посветува посебно внимание.

Во фокусот на истражувањето во петтото поглавје се *туристичките здруженија во Македонија, и нивната улога во развој и промоција на производите на руралниот туризам*. Особено внимание се посветува на организационата поставеност на туристичките здруженија во земјата, нивната географска дистрибуција, но и нивната инклузија во глобалната мрежа на туристички организации. Загрижувачки е фактот дека на територијата на одделни рурални дестинации во земјата, кои имаат значаен туристички потенцијал, се уште не опстојуваат и дејствуваат туристички здруженије. Оттука, во ова поглавје по пат на анкета спроведена во локалните заедници и структурирани интервјуа со етаблираните туристички здруженија се разјаснува потребата од постоење на ваков начин на туристичка организираност и воедно се утврдува актуелниот и потенцијалниот домен на дејствување на туристичките здруженија. Имено, во ова поглавје се идентификуваат главните активности на македонските туристички здруженија, нивното вклучување и дејствување во различните сфери

на интерес, но и потребата од меѓусебна интензивна комуникација и комплексна соработка во реализацијата на зедничките цели.

Шестото поглавје од докторската дисертација е посветено на изготвување на *конкретен модел за начинот на функционирање на туристичките здруженија во земјата*. Поаѓајќи од искуствата на другите земји и конкретните услови во земјата, во ова поглавје се поставува модел за оптималниот начин на дејствување на туристичките здруженија од рурална област, со ставање на посебен акцент на активностите во функција на развојот и промоцијата на руралниот туризам. Моделот содржи елементи поврзани со одржливоста на туристичкото здружение, нивната ефикасност во реализацијата на целите за развој и промоција на руралниот туризам, како и поврзаноста со другите здруженија на различни нивоа.

На крајот од докторската дисертација се презентирани **заклучните согледувања**, со што на концизен начин се изнесени клучните наоди, заклучоци и препораки. Заклучоците произлегуваат од аналитичките наоди на трудот, а се даваат и конкретни препораки во насока на унапредување на постојната состојба на руралниот туризам во Македонија. Препораките првенствено се однесуваат на туристичките здруженија, со единствена цел, да се интензивира нивната улога во развојот и промоција на руралниот туризам во Македонија.

III. Оцена и предлог

Докторската дисертација под наслов: „**Туристичките здруженија во функција на развојот и промоцијата на руралниот туризам во Македонија**“ од кандидатот м-р Нехат Рамадани обработува актуелна и комплексна проблематика од областа на руралниот туризам. Трудот се одликува со сериозен пристап кон третиралиот проблем, солидна теориска основа и соодветна методолошка рамка.

Значајна димензија на трудот му дава спроведеното емпириско истражување кое дава одговор на прашањата поврзани со сферите на дејствување на туристичките здруженија во Република Македонија, идентификување на потребата од нивно опстојување и активно инволвирање во промовирањето на развојот на руралниот туризам, како и проценката на ефектите од нивното дејствување и детерминирање на можностите и потенцијалите на туристичките здруженија во контекст на интензивирање на идниот развој на руралниот туризам во земјата. Исто така, значајно е да се истакне дека кандидатот, како резултат на сериозниот пристап кон истражувањето на третираната проблематика, поставил можен модел за развој на руралниот туризам во Македонија. Предложениот модел е изготвен врз основа на елементите за организација за менаџирање со дестинацијата, но е оригинален како резултат на имплементирање на спецификите на македонските микрорегиони со изразен рурален туристички потенцијал.

Докторската дисертација, концептуално, претставува заокружена логичка целина и се одликува со експлицитен и јасен стил на пишување. Елаборираната материја е соодветно аргументирана и илустрирана со релевантни податоци. Понудената дискусија за актуелни прашања поврзани со улогата на туристичките

здруженија во промоцијата и развојот на руралниот туризам и соодветното критичко размислување резултираат во конструктивни и апликативни решенија.

Општа е констатацијата дека приложениот докторски труд во целост ги исполнува академските стандарди и дека кандидатот успешно се справил со поставениот предизвик и успеал да понуди аргументи, мислења и заклучоци во однос на поставената хипотеза на истражувањето.

Имајќи го предвид претходно изнесеното, Комисијата со задоволство му предлага на Научниот совет на Економскиот институт – Скопје:

1. да го прифати овој извештај со позитивна оцена за докторската дисертација под наслов „Туристичките здруженија во функција на развојот и промоцијата на руралниот туризам во Македонија“, и
2. на кандидатот м-р Нехат Рамадани да му дозволи јавна одбрана на докторската дисертација.

Скопје, 12.8.2011 година

КОМИСИЈА ЗА ОЦЕНА И ОДБРАНА,

1. _____ с.р.
/Д-р Марија Ацковска /

2. _____ с.р.
/Д-р Силвана Мојсовска/

3. _____ с.р.
/ Д-р Татјана Петковска/

4. _____ с.р.
/ Д-р Татјана Петковска Мирчевска/

5. _____ с.р.
/ Д-р Неда Петровска Ангеловска/

ПРЕГЛЕД

на одобрени теми за изработка на докторска дисертација на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања - Скопје

Кандидат	Тема	Комисија
1. м-р Ардита Цека.	Остварување на воспитно-образовна функција на албанското семејство во транзицијата во Пологи	проф.д-р Љубица Чонева, проф.д-р Ружица Цацановска доц.д-р Маријана Марковиќ

ПРЕГЛЕД

на пријавени и прифатени теми за изработка на магистерски труд на
Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања - Скопје

Кандидат	Тема	Ментор
Димче Дамјановски	ИПАРД програмата-финансиска помош за одржливото земјоделство и рурален развој на Република Македонија	проф. д-р Јорде Јаќимовски

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА ПОД НАСЛОВ „КВАНТОМЕХАНИЧКА И МОЛЕКУЛАРНО-ДИНАМИЧКА СТУДИЈА НА КОНФОРМАЦИОНИ МОЛЕКУЛАРНИ ПРЕКИНУВАЧИ“ ОД М-Р ИРИНА К. ПЕТРЕСКА, ПРИЈАВЕНА НА ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет бр. 07-1127/18 од 27.6.2011 год., донесена на седницата одржана на 23.6.2011 год., определени сме за членови на Рецензентската комисија за оценка на докторската дисертација под наслов КВАНТОМЕХАНИЧКА И МОЛЕКУЛАРНО-ДИНАМИЧКА СТУДИЈА НА КОНФОРМАЦИОНИ МОЛЕКУЛАРНИ ПЕРКИНУВАЧИ, поднесена од м-р Ирина К. Петреска. По прегледувањето на поднесениот труд, чест ни е на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет да му го поднесеме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација под наслов КВАНТОМЕХАНИЧКА И МОЛЕКУЛАРНО-ДИНАМИЧКА СТУДИЈА НА КОНФОРМАЦИОНИ МОЛЕКУЛАРНИ ПРЕКИНУВАЧИ е напишана на 83 страници, поделена во 4 поглавја, резиме и литература во која се наведени 47 библиографски единици. Дисертацијата содржи 21 слика.

Во првото поглавје „Теориски основи и методологија“ се презентирани основите врз кои е поставена докторската дисертација. Во второто поглавје „Фенилен етинилен олигомер“ се сумираат резултатите од истражувањата на ефектите на надворешното поле врз торзионата динамика кај основниот фенилен етинилен олигомер. Во поглавјето „Диполна молекуларна структура“ се презентирани резултатите од истражувањата на електронските својства на диполната молекулска структура во класата на антрацен алдехидите. Во последното поглавје „Диполна молекулска структура – резултати и дискусија“ се презентираат резултатите за ефектите на електростатското поле врз HOMO – LUMO ширината, температурните ефекти врз стохастичката динамика, како и волтаперските карактеристики на статор-ротор молекулските системи.

Во дисертацијата се изучени неполярни и поларни молекулски видови претставени со класата на основниот фенилен етинилен олигомер и неговите халогени деривати и класата на антрацен алдехиди. Молекулските системи се одликуваат со бистабилност и манифестираат изразени прекинувачки својства. Во дисертацијата се истражени можностите за контрола на стохастичката торзиона динамика, којашто е одговорна за премините меѓу состојбите со различни електропроводни карактеристики. Со помош на разни нумерички методи, во работата се презентира детална анализа на електронските својства значајни за електропроводливоста на молекулите и се испитуваат можностите за нивно фино подесување и контролирање со надворешно електростатско поле.

Резултатите презентирани во дисертацијата покажуваат дека е можна контролата на торзионата динамика со примена на електростатско поле. Примената на електростатското поле доведува до фино подесување на потенцијалната јама, висината на потенцијалната бариера, корелационото време, веројатностите на премин, и HOMO – LUMO ширината. Основен заклучок е дека со поволен избор на насоката и големината на полето, торзионата динамика, а со тоа и прекините на проводливоста, може да се контролираат во

широки граници. Механизмите на контрола во неполярни молекулски видови се објаснети со помош на равенката на Buckingham, која ги опишува интеракциите на идуцираните компоненти на тензорот на поларизираност во присуство на поле. Од друга страна, кај поларните молекулски видови, основното заемодејство е помеѓу сопствениот диполен момент на молекулот и надворешното поле. За антрацен алдехидот, нумеричките истражувања на спојот метал-молекул-метал покажуваат дека волтаперските карактеристики на стабилната и метастабилната конформација се различни, со што се отвараат можностите за практична примена на предложениот молекулски вид како молекулски прекинувач. Дополнително, во дисертацијата е утврдено дека примената на надворешното поле доведува до контрола на премините од една во друга проводна состојба дури и при собни температури, што е од големо значење за примената на молекулските видови како електронски компоненти.

ЗАКЛУЧОК

Врз основа на анализата на докторската дисертација под наслов КВАНТОМЕХАНИЧКА И МОЛЕКУЛАРНО-ДИНАМИЧКА СТУДИЈА НА КОНФОРМАЦИОНИ МОЛЕКУЛАРНИ ПЕКИНУВАЧИ од м-р Ирина К. Петреска, може да се заклучи дека дисертацијата нуди значаен придонес во истражувањата на молекулските системи кои се одликуваат со бистабилност и манифестираат изразени прекинувачки својства. Во дисертацијата се изучени неполярни и поларни молекулски видови претставени со класата на основниот фенилен етинилен олигомер и неговите халогени деривати и класата на антрацен алдехиди. Потрагата по материјали кои би можеле да се користат како електронски компоненти и сè поголемото нивно намалување, доведе до истражувања на можностите молекулските системи (дури и индивидуални молекули) да се користат како електронски компоненти. Оваа дисертација дава придонес во квантомеханичките истражувања на електронските својства на молекулските видови кои се од интерес за проводливоста и молекулскиот електронски транспорт. Резултатите од дисертацијата се публикувани во престижни научни списанија: *Physical Review B* и *The Journal of Chemical Physics*.

Членовите на Рецензентската комисија со задоволство му препорачуваат на Наставно-научниот совет на ПМФ во Скопје да ја прифати докторската дисертација под наслов КВАНТОМЕХАНИЧКА И МОЛЕКУЛАРНО-ДИНАМИЧКА СТУДИЈА НА КОНФОРМАЦИОНИ МОЛЕКУЛАРНИ ПЕКИНУВАЧИ од м-р Ирина К. Петреска и да овозможи нејзина јавна одбрана.

Членови на Рецензентската комисија

Д-р Љупчо Коцарев, редовен професор на Факултетот за електротехника и информациски технологии во Скопје с.р.

Д-р Љупчо Пејов, вонреден професор на Природно-математичкиот факултет во Скопје с.р.

Д-р Gertrud Zwicknagl, редовен професор на TU Braunschweig, Германија с.р.

Д-р Олга Галбова, редовен професор на Природно-математичкиот факултет во Скопје с.р.

Д-р Даница Крстовска, вонреден професор на Природно-математичкиот факултет во Скопје с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ ЗА УЧЕБНИК ПОД НАСЛОВ „ЕЛЕМЕНТИ ОД
ВЕКТОРСКА АЛГЕБРА И АНАЛИТИЧКА ГЕОМЕТРИЈА ВО
ПРОСТОР“ ПОДГОТВЕН ОД АВТОРИТЕ Д-Р СОЊА ГЕГОВСКА
ЗАЈКОВА, ВОНРЕДЕН ПРОФЕСОР НА ФЕИТ ВО СКОПЈЕ И Д-Р
КАТЕРИНА ХАЦИ-ВЕЛКОВА САНЕВА, ДОЦЕНТ НА ФЕИТ ВО
СКОПЈЕ

Со одлука бр. 02-1675/90 од 1.6.2011 година, Наставно-научниот совет на ФЕИТ при УКИМ во Скопје, донесена на седницата одржана на 01.06.2011, година избран сум за рецензент за оцена на горенаведениот ракопис за учебник.

Во тоа својство, по извршениот преглед и анализа на текстот на поднесениот ракопис за учебник, имам чест и задоволство на Наставно-научниот совет на ФЕИТ во Скопје да му го поднесам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот „Елементи од векторска алгебра и аналитичка геометрија во простор“ е работен според наставната програма по предметот математика I за студентите на ФЕИТ при УКИМ. Наменет е првенствено за студентите од прва година на ФЕИТ при УКИМ, со широки можности да биде користен и од студентите во прва година и на другите технички факултети.

Ракописот беше доставен во вид на компјутерски обработен текст, Б5-формат, на 104 страници и е систематизиран во 3 програмски теми, кои се дополнети со голем број илустрации, умешно укомпонирани во текстот и помагаат за негово полесно совладување. Ракописот содржи голем број решени примери.

1. Содржина на ракописот

Материјалот опфатен во ракописот обработува 3 програмски теми:

1. Елементи од линеарна алгебра
2. Векторска алгебра
3. Аналитичка геометрија во простор

Во првата глава авторите со доста едноставен методолошки пристап го воведуваат поимот детерминанта од втор и трет ред, користејќи бројни едноставни примери како илустрација. Главата е поделена на 4 параграфи. Во овој дел е вметнат параграф за примена на детерминантите за решавање системи линеарни равенки.

Втората глава е поделена на 8 параграфи и се опфатени поимите за просторен вектор и просторен координатен систем. Со дефинираниот поим за просторен вектор преку операциите со вектори и линеарната комбинација

на вектори, авторите го воведуваат поимот за координатен просторен систем и координати на вектор. Последните три параграфи од оваа глава се посветени на најбитните операции со вектори, скаларен, векторски и мешан производ. При тоа во целата глава се дадени голем број решени примери и голем број цртежи кои во голема мера го олеснуваат геометрискиот пристап. Во оваа глава авторите во голема мера ја запазиле методологијата на формулирање.

Во третата последна глава со наслов „Аналитичка геометрија во простор“, поделена на 3 параграфи, е обработена една од примените на просторните вектори. Со користење на веќе дефинираниот просторен Декартов координатен систем, се решава проблемот за наоѓање растојание меѓу две точки и делење отсечка во даден однос. Потоа се обработуваат трите важни поими, точка, права, рамнина во тридимензионален простор и нивните односи. При тоа се дефинираат повеќе видови равенки на рамнина и права, како и заемните односи како што се растојание од точка до рамнина, од точка до права, меѓу две рамнини, меѓу две прави. Секако, битни се и односите како што се паралелноста и нормалноста на рамнините и правите.

Големиот број едноставни, но сепак методолошки доста добро избрани решени примери, како и прегледни цртежи, во голема мера го олеснуваат совладувањето на техниката на решавање. Авторите на еден прифатлив и педагошко оправдан начин ги формулираат и ги докажуваат соодветните теореми, битни за програмските теми. Низ целата материја авторите ја запазуваат тенденцијата на изложување на материјалот на методолошки и педагошки начин, разбирлив за студентите од целната група, притоа не навлегувајќи во строги математички формулации и докази.

Забелешките за воочените пропусти од техничка и стручна природа им се дадени на авторите и тие се вградени во текстот.

2. Заклучок и предлог

Во целина гледано, ракописот „Елементи од векторска алгебра и аналитичка геометрија во простор“ е сериозен труд во кој е вградена обемна и продлабочена научна и стручна работа и долгогодишното практично искуство на авторите како асистенти и наставници по математика.

Врз основа на напред изнесеното, со особено задоволство му предлагам на Наставно-научниот совет на ФЕИТ да донесе одлука ракописот „Елементи од векторска алгебра и аналитичка геометрија во простор“ подготвен од авторите д-р Соња Геговска Зајкова, вонреден професор на ФЕИТ во Скопје и д-р Катерина Хаци-Велкова Санева, доцент на ФЕИТ во Скопје, да се издаде како учебник и да се одобри негово печатење.

6.6.2011 год. Скопје

Рецензент,
Д-р Боро Пиперевски, с.р.
редовен професор на ФЕИТ во Скопје

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ ЗА УЧЕБНИК ПОД НАСЛОВ „ЕЛЕМЕНТИ ОД
ВЕКТОРСКА АЛГЕБРА И АНАЛИТИЧКА ГЕОМЕТРИЈА ВО
ПРОСТОР“ ПОДГОТВЕН ОД АВТОРИТЕ Д-Р СОЊА ГЕГОВСКА
ЗАЛКОВА, ВОНРЕДЕН ПРОФЕСОР НА ФЕИТ ВО СКОПЈЕ И Д-Р
КАТЕРИНА ХАЦИ-ВЕЛКОВА САНЕВА, ДОЦЕНТ НА ФЕИТ ВО
СКОПЈЕ

Со одлука бр. 02-1675/90 од 1.6.2011 година, Наставно-научниот совет на ФЕИТ при УКИМ во Скопје, донесена на седницата одржана на 1.6.2011 година, избрана сум за рецензент на горенаведениот учебник.

По извршениот преглед и анализа на текстот на поднесениот ракопис за учебник, во својство на рецензент до Наставно-научниот совет на ФЕИТ во Скопје го поднесувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот „Елементи од векторска алгебра и аналитичка геометрија во простор“ е работен според наставната програма на дел од предметот математика I за студентите на ФЕИТ при УКИМ. Наменет е првенствено за студентите од прва година на ФЕИТ при УКИМ, со можности да биде користен и од студентите на другите факултети и универзитети.

Ракописот беше доставен во вид на компјутерски обработен текст, Б5-формат, на 104 страници и е систематизиран во 3 програмски теми, дополнети со голем број цртежи за илустрации, укомпонирани во текстот, што помагаат за негово полесно разбирање и совладување. Ракописот содржи и голем број решени примери.

1. Содржина на ракописот

Материјалот опфатен во ракописот обработува 3 програмски теми:

1. Елементи од линеарна алгебра
2. Векторска алгебра
3. Аналитичка геометрија во простор

Првата глава е поделена на 4 параграфи. Авторите во оваа глава го воведуваат поимот детерминанта од втор и трет ред и нивно пресметување, илустриран со бројни едноставни примери. Во овој дел е и параграф за примена на детерминантите за решавање системи линеарни равенки.

Втората глава е поделена на 8 параграфи и во неа се опфатени поимите за просторен вектор и просторен правоаголен координатен систем. Воведени се операции со вектори и координати на вектор. Во оваа глава се воведени и операции-скаларен, векторски и мешан производ со вектори. При тоа

во целата глава се дадени голем број решени примери и голем број цртежи кои во голема мера со геометрискиот пристап го олеснуваат објаснувањето на областа што се обработува.

Третата последна глава со наслов „Аналитичка геометрија во простор“, е поделена на 3 параграфи . Со користење на веќе дефинираниот просторен Декартов координатен систем и со примените на просторните вектори, се обработуваат трите важни поими, точка, права и рамнина во тридимензионален простор. При тоа се дефинираат повеќе видови равенки на рамнина и права, како и нивните заемни односи како што се однос на точка и точка, растојание меѓу две точки во простор и делење отсечка во даден однос однос на точка и рамнина, точка и права, растојание од точка до рамнина, растојание од точка до права, однос меѓу две рамнини, однос меѓу права и рамнина, однос меѓу две прави. Секако, дадени се и односите како што се паралелноста и нормалноста на рамнините и правите.

Решени се големиот број едноставни, но сепак методолошки доста добро избрани примери дадени со прегледни цртежи, што во голема мера го олеснуваат совладувањето на техниката на решавање на посложени проблеми. Авторите на еден прифатлив и педагошко илустративен начин ги формулираат и ги докажуваат соодветните теореми и особини некаде и не навлегувајќи во строги математички формулации и докази.

Воочените забелешки, некои технички, некои формални или неформални, добронамерни, им се дадени на авторите и тие се вградени во текстот.

2. Заклучок и предлог

Ракописот „Елементи од векторска алгебра и аналитичка геометрија во простор“ е солидно методолошки и педагошки обработен труд во кој е вградена обемна и продлабочена научна и стручна работа и повеќегодишното практично искуство на авторите како асистенти и наставници по математика. Сметам дека тој ќе им помогне на студентите за полесно совладување на изложениот материјал.

Врз основа на напред изнесеното, со задоволство му предлагам на Наставно-научниот совет на ФЕИТ да донесе одлука ракописот „Елементи од векторска алгебра и аналитичка геометрија во простор“ подготвен од авторите д-р Соња Геговска Зајкова, вонреден професор на ФЕИТ во Скопје и д-р Катерина Хаџи-Велкова Санева, доцент на ФЕИТ во Скопје, да се издаде како учебник и да се одобри негово печатење.

18.08.2011 год. Скопје

Рецензент,

Д-р Марија Кујумчиева-Николоска, с.р.
редовен професор на ФЕИТ во Скопје

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА СОРАБОТНИК ВО ЗВАЊЕТО АСИСТЕНТ ПО
ПРЕДМЕТОТ АНТРОПОМОТОРИКА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА
ФИЗИЧКА КУЛТУРА ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Факултетот за физичка култура во Скопје, на 127. седница одржана на 24.8.1011 година, со одлука бр. 0201626/7 формираше Рецензентска комисија за избор на соработник во звањето асистент на предметот антропомоторика, во состав:

1. проф. д-р Јован Јовановски, претседател
2. проф. д-р Ванчо Поп-Петровски, член
3. проф. д-р Орце Митевски, член

На конкурсот објавен во весникот „Нова Македонија“ од 22 февруари 2011 година се пријави: Владимир Вуксановиќ - асистент по предметот антропомоторика на Факултетот за физичка култура во Скопје.

Комисијата, по разгледувањето на поднесената документација на кандидатот, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

Владимир Вуксановиќ е роден на 28. 2. 1977 година во Скопје. Основно образование завршил во ОУ „Браќа Рибар“, во Скопје со одличен успех и примерно поведение. Школувањето го продолжил во Електротехничкиот училиштен центар „Михајло Пупин“ во Скопје. За време на средното образование се занимавал со боречката вештина кунг-фу (Винг-Чу) и со активна обука за пилот на воздухопловна едрилица во Аеро клубот „Јуриј Гагарин“ во Скопје. Во 1997 година се здобил со лиценца за спортски пилот на едрилица и продолжил со обука на моторни летала. Во 1996 год. завршил курс за скуба- нуркањето, и се стекнал со диплома и лиценца CMAS од прв степен. Во 1997 год., по завршеното средно училиште се запиша на Факултетот за физичка култура во Скопје. Во текот на студиите се стекнал со лиценца за ски- инструктор и работел во скијачкото учулиште „Младост“ во Скопје. Кандидатот активно се занимава со планинарење, и има успешни искачувања во централна Европа. За време на апсолвентскиот стаж заминал во рамките на студентска размена во САД, каде што се здобил со лиценца за спасител на вода.

Дипломирал на Факултетот за физичка култура во 2003 на предметот основи на психомоторика на тема „Моторички навики“.

Во периодот од ноември 2002 до јуни 2003 год. работел како демонстратор на предметот основи на психомоторика на ФФК во Скопје.

По дипломирањето хонорарно е ангажиран како персонален фитнес и ски-инструктор. Во овој период, како коавтор учествува во издадената книга „Прирачник за водачи во планина“, во издание на Федерацијата на планинарски спортови на Македонија. Постдипломските студии ги започнал во 2003 год. на Факултетот за физичка култура во Скопје, а во март 2005 год. се вработил како помлад асистент по предметот основи на психомоторика, на Факултетот за физичка култура. Во овој периодот, до изборот за асистент во 2008 год, кандидатот објавил 5 труда кои се рецензирани во Билтенот бр. 945 од 1 јули 2008 и ја одбрал магистерската работа под наслов: „Промени на максималниот силов потенцијал на флексорите на зглобот на лакотот по 6- неделно програмирано вежбање со стандардни и модифицирани репетитивни напрегања кај студентите од Факултетот за физичка култура“ работена под менторство на проф. д-р Јован Јовановски. Ангажманот на Факултетот продолжува со изборот за член на Наставно- научниот совет. Во последните 2006, 2007 и 2008 година реализирал настава по курсевите за скијање и планинарење организирани од страна на Факултетот, и во овој период се стекнува со лиценца „Водач на планина“. Основач е на сопствено фитнес- студио кое дава услуги за индивидуални тренинзи.

Во 2008 год. е дел од тимот на спасителната екипа на Скијачкиот центар Кожуф и каде се здобил и со лиценца за давање прва помош издадена од охридскиот Црвен крст. Исто така, од август 2011 е ангажиран како кондициски тренер во прволигашкиот фудбалски клуб „Металург-Скопје“. Кандидатот е во завршна фаза на изработка на докторската дисертација под наслов: „Споредба на промените на силовиот мускулен потенцијал на флексорите и екстензорите на зглобот на лакотот кај адолесценти по шест неделно програмирано вежбање со модифицирани репетитивни мускулни напрегања“.

Кандидатот редовно и успешно ги исполнува работните задачи на предметот на кој е избран и активно приденесува во реализацијата на активностите поврзани со новите студиски програми.

По изборот во звањето асистент, кандидатот се појавува како автор или коавтор во следниве трудови:

В.Вуксановиќ, Ј.Јовановски, М.Далип, И.Јовановски, Б.Кечовски, О.Абди

„Контрола на тренингот за издржливост преку мониторирање на срцевата фреквенција“, Федерација на училиштен спорт на Македонија, Пелистер, септември 2008.

Програмирањето на тренинг- процес, подразбира поставување на модел на вежби кои ќе бидат строго насочени кон модифицирање на способноста која треба да се трансформира. Конструирањето на ваков модел зависи од повеќе фактори. Некои од нив можат лесно да се земат предвид.

Кај некои способности, како што е издржливоста, постојат технички можности за контрола на напорот во самиот тренинг. Оваа можност не е нова во тренингот, но е малку искористена на просторите на Македонија. И наместо за време на еден фудбалски тренинг (или која било друга активност од спортските игри, а особено од индивидуалните спортови) кондицискиот тренинг да се задава преку тренинг со ист интензитет за сите играчи во тимот, постои опција играчите физички да се оптоварат, секој со свој индивидуален интензитет (напор) кој конкретно за тој играч ќе направи најголем бенефит од тренингот што треба да се изработи тој ден.

Интензитетот со кој е оптоварен спортистот (контролиран преку срцевата фреквенција) во комбинација со времетраењето на оптоварувањето дава доволно добри услови за прецизно поставување на оптоварувањето во тренажниот процес, кој има за задача да ја модифицира моторичката способност издржливост.

Ј.Јовановски, М.Далип, В.Вуксановиќ, И.Јовановски, Б.Кечовски, О.Абди,

„Кога со децата во теретана?“, Федерација на училишен спорт на Македонија, Пелистер, септември 2008.

Во трудот се презентирани аргументите „за“ и „против“ ангажманите на децата со силиви вежби, при што се опфатени прашањата и одговорите на најчесто поставуваните прашања: Дали силивите вежби се штетни за децата?; Дали силивите вежби со тежина ќе влијаат на растотот кај децата?; Дали ваквиот тренинг стимулира повреди?; Дали силивиот тренинг ја подобрува силината кај децата и кога да се почне со силив тренинг кај децата? Генерално, во трудот е афирмиран ставот дека доколку децата се доволно зрели да учествуваат во организираниите спортски активности тие можат да тренираат со тегови, но при тоа мора да се дизајнираат одговорите на прашањата, „што?“, „како?“, и „колку?“

М.Далип, Ј.Јовановски, В.Вуксановиќ,

„Одредување на аеробниот капацитет кај професионални фудбалери од првата фудбалска лига на Р.Македонија“, Федерација на училишен спорт на Македонија, Пелистер, септември 2008.

Во Македонија ретко се користат тестови за проценка на аеробниот капацитет кај професионалните фудбалери со исклучок на некои екипи. Наспроти ова, во последните години поради лесната применливост и адекватноста кон фудбалската игра за одредување на максималниот аеробен капацитет се користи прогресивниот Шатл ран тест. Со цел да се следи европскиот тренд во Македонија, за прв пат се применува овој тест врз популација на професионални фудбалери со цел резултатите да се споредат со резултатите од фудбалските екипи од скандинавските земји.

Н.Куртовиќ, Ј.Јовановски,

„Каратето во функција на потребите на лицата со посебни потреби“, Федерација на спортски педагози, Винаца, мај 2009.

Во трудот се презентирани актуелните согледувања за дефинирањето на групите на лица со посебни потреби, нивната идентификација според степенот на доцнењето во развојот, значењето на каратето за здравјето, како и формите на тренинг за карате во прилог на работната терапија кај ваквата популација

ЗАКЛУЧОК

Врз основа на презентираниите податоци во пријавата на кандидатот, членовите на Рецензентската комисија за избор на асистент по предметот антропомоторика на Факултетот за физичка култура во Скопје констатираа дека Владимир Вуксановиќ во неговата досегашна работа, како асистент по предметот антропомоторика, совесно и успешно ги реализира работните обврски. Неговото интересирање е видно за унапредување на струката и научното усовршување, што се потврдува и со приложените трудови. Односот кон студентите и кон вработените е на високо ниво, а неговиот ангажман во стручно-научниот простор на нашата држава го потврдува неговиот квалитет. Комисијата смета дека тој и во иднина со успех ќе ги извршува пред него поставените задачи на педагошки, научен и стручен план.

Врз основа на изложеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Факултетот за физичка култура во Скопје да го избере Владимир Вуксановиќ за соработник во звањето асистент по предметот антропомоторика.

КОМИСИЈА

1. Проф.д-р Јован Јовановски, претседател, с.р.
2. Проф.д-р Ванчо Поп-Петровски, член, с.р.
3. Проф.д-р Орце Митевски, член, с.р.

РЕФЕРАТ ЗА ИЗБОР НА ПОМЛАД АСИСТЕНТ ПО ПРЕДМЕТОТ ОДБОЈКА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ФИЗИЧКА КУЛТУРА ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 63, член 129, став 1 и член 132 од Законот за високото образование (Сл. весник на РМ 35/08, 103/08, 26/09, 99/09, 115/10) Наставно-научниот совет на Факултетот за физичка култура во Скопје, на 127. редовна седница одржана на 24. 8. 2011 година, донесе одлука со дел. бр. 0201-626/9, за формирање Рецензентска комисија за избор на соработник во звањето помлад асистент по предметите: теорија и методика на одбојката – 1, теорија и методика на одбојката – 2, техника и тактика на одбојката – 1, техника и тактика на одбојката – 2, теорија на одбојката, физичка подготовка во одбојката, методика на одбојката, техника на одбојката, тактика на одбојката, педагошка практика со изработка на дипломска работа во одбојката, во состав: проф. д-р Јошко Миленкоски – претседател, проф. д-р Милан Наумовски и проф. д-р Гино Стрезовски, членови.

Врз основа на распишаниот конкурс и приложениот материјал, Рецензентската комисија до Наставно-научниот совет го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

На конкурсот објавен во дневните весници „Нова Македонија“ и „Lajm“ од 21. 4. 2010 година, се пријави кандидатката м-р Андријана Мисовски.

Биографски податоци

Кандидатката м-р Андријана Мисовски е родена на 6. 1. 1981 година, во Скопје. Основното образование го завршила во 1995 година во ОУ „Љубен Лапе“ во Скопје. Школувањето го продолжила во УФК „Методи Митевски - Брицо“ во Скопје кое го завршила во 1999 година со одличен успех (5,00). Истата година ги започнала студиите на Факултетот за физичка култура во Скопје каде што дипломирала во 2004 година со просечен успех 8,72, а предвидените испити на последипломските студии на Факултетот за физичка култура во Скопје ги положила со средна оценка 10,00 и на 29. 1. 2010 година го одбрала магистерскиот труд на тема: „Структура на антропометриските карактеристики во зависност од ситуационо-моторното знаење кај одбојкарките од 14 до 18 - годишна возраст во Република Македонија“.

Спортска, педагошка, стручна и научна активност

Кандидатката м-р Андријана Мисовски со одбојка се занимава од својата најрана младост и успешно се натпреварувала со училишните екипи по одбојка и атлетика на малите олимписки игри. Има освоено повеќе медали и дипломи за први места а во 1998 како капитен на одбојкарската екипа на УФК „М. М. - Брицо“ на гимназијадата во Велес го освоила првото

место и била прогласена за најдобра одбојкарка на турнирот. Активноста ја продолжила со настапување за одбојкарската екипа на ФФК со која на дифовијадата во Белград 2001 го освоила првото место и повторно била прогласена за најдобар играч на турнирот.

Својата професионална одбојкарска кариера ја започнала во 1994 година во одбојкарскиот клуб „Олимпик волеј“, со кој освојувала повеќе златни и сребрени медали во младинските категории. Во 1998 преминала во одбојкарскиот клуб „Студент“ од Скопје, со кој две години била вицешампион на државата и финалист во купот на РМ. Во 2000 година настапувала за ОК „Кометал студент“, со кој станала шампион на државата. Во 2001 година преминала во редовите на ОК „Работнички Фершпед“, со кој станала шампион на државата и освојувач на купот на РМ. Во 2003 година кариерата ја продолжила во ОК „Арис“ од Солун (Грција), каде што била рангирана во десетте најдобри сервери во одбојкарското првенство на Грција за таа натпреварувачка сезона. Потоа повторно се вратила во редовите на ОК „Работнички Фершпед“, со кој две години по ред била шампион на државата и освојувач на купот на РМ. Во 2006 година настапувала за екипата на ОК „Пожаревац“ од Пожаревац (Србија). Во следната натпреварувачка сезона повторно се вратила во ОК „Работнички Фершпед“ од Скопје. Во текот на целата кариера била стандардна репрезентативка и достоино ја презентирала нашата држава на сите натпреварувања на кои учествувала женската одбојкарска репрезентација на Република Македонија. Играчката кариера ја завршила во натпреварувачката сезона 2007/08 како капитен на ОК „Работнички Фершпед“ и капитен на одбојкарската репрезентација на Македонија. Покрај тимските освојувала и многу поединечни признанија. Од 1996 секогаш била помеѓу десетте најдобри одбојкарки во државата на изборите што ги организираа Одбојкарската федерација на Македонија за во 2003 да биде прогласена за најдобра интернационалка, а во 2005 за најдобра одбојкарка во Република Македонија.

Уште во текот на студиите ја започнала и својата тренерска кариера во младинските екипи на ОК „Работнички Фершпед“. Со нив освоила повеќе први и втори места на државните младински првенства. Од 2008 до 2010 година била тренер на женската екипа на ОК „Работнички“ која се натпреварувала во Првата државна лига.

Првите чекори како педагог ги започнала во 2006 како професор по спорт и спортски активности во гимназијата „Јосип Броз - Тито“ од Скопје, каде што работела во текот на наредните две години. Од учебната 2007/08 година била демонстратор по предметот одбојка на Факултетот за физичка култура во Скопје.

Во текот на постдипломските студии и по нивното завршување ги има објавено следниве трудови:

- Миленкоски, Ј., Зафировска, А. и Христов, Г. (2008). Тактика на сервирањето и приемот на сервисот. *Сѝручно-научен собир*.

- Миленкоски, Ј., Христов, Г. и Зафировска, А. (2008). Разлики меѓу одбрани морфолошко-моторички варијабли и бројот на одиграни натпревари кај репрезентациите - учеснички на женскиот одбојкарски турнир на Олимпијадата во Атина, 2004 год. *Сѝручно-научен собир*.

- Миленкоски, Ј., Христов, Г. и Зафировска, А. (2008). Разлики меѓу одбрани морфолошко-моторички варијабли и бројот на одиграни натпревари кај репрезентациите - учесници на машкиот одбојкарски турнир на Олимпијадата во Атина, 2004 год. *Сѝручно-научен собир*.

- Миленкоски, Ј., Зафировска, А. и Христов, Г. (2008). Техника на блокирањето. *Сѝручно-научен собир*.

- Миленкоски, Ј., Христов, Г., Зафировска, А. и Махмутовиќ, И. (2009). Мултиваријантни разлики во варијаблите за проценка на специфичните моторички способности помеѓу шесторките од плеј-оф и плеј-аут натпреварите од првата македонска одбојкарска лига. *Симпозииум за сѝорѝ и физичко восѝиѝување на млади*.

- Миленкоски, Ј., Христов, Г. и Зафировска, А. (2009). Структурата на специфично-моторните способности на младите одбојкарки учеснички на кадетско-младинските првенства на Р. Македонија 2008/09. *Симпозииум за сѝорѝ и физичко восѝиѝување на млади*.

- Миленкоски, Ј., Зафировска, А. и Христов, Г. (2009). Релации помеѓу некои морфолошки карактеристики и моторички способности кај одбојкарките учеснички на светските првенства 2002, 2006 и олимписките игри 2004 и 2008 година. *Симпозииум за сѝорѝ и физичко восѝиѝување на млади*.

- Миленкоски, Ј., Стојановиќ, Т., Зафировска, А., Стојановиќ, Н. и Трајковиќ, С. (2009). Компаративна анализа конативних карактеристика врхунских одбојкаша. *Конѝрес за сѝорѝ*.

- Стојановиќ, Т., Миленкоски, Ј., Зафировска, А., Стојановиќ, Н., (2009), Компаративна анализа когнитивних способности врхунских одбојкаша. *Конѝрес за сѝорѝ, Пролом Бања*.

- Милековски, Ј., Зафировска, А., (2010), Практикум по одбојка. *Факултети за физичка кулѝура - Скопје*.

- Зафировска, А., (2011), Структура на антропометриските карактеристики кај одбојкарките од 14-18 годишна возраст кои се натпреварувале на младинските првенства во Р. Македонија во сезоната 2009/10. *Научно сѝручна конференција*.

- Зафировска, А., Даскаловски, Б., (2011), Релации меѓу антропометриските карактеристики и варијаблата сервис за проценка на ситуационо-моторното знаење кај одбојкарките од 14 до 18 - годишна возраст кои се натпреварувале на младинските првенства во Р. Македонија во сезоната 2009/10. *Научно сѝручна конференција*.

- Зафировска, А., Даскаловски, Б., (2011), Релации меѓу антропометриските карактеристики и варијаблата за проценка на ситуационо-моторното знаење смеч од зона 4 кај одбојкарките од 14 до 18 - годишна возраст кои се натпреварувале на младинските првенства во Р. Македонија во сезоната 2009/10. *Научно сѝручна конференција*.

- Зафировска, А., Даскаловски, Б., (2011), Релации меѓу антропометриските карактеристики и варијаблата за проценка на ситуационо-моторното знаење смеч од зона 2 кај одбојкарките од 14-18 годишна возраст кои се натпреварувале на младинските првенства во Р. Македонија во сезоната 2009/10. *Научно сѝручна конференција*.

- Зафировска, А., (2011), Релације неких антропометрских карактеристика и варијабла ситуационо-моторичког знања код одбојкашица од 14-18 година у Републици Македонији. *Научно-стручна конференција*.

- Daskalovski, B., Aleksovska-Veličkovska, L., Misovski, A., (2011), Motiv sportskog dostignuća kod sportista iz različitih sportskih disciplina zavisno od njihove uzrasti u R. Makedoniji. *Научно-стручна конференција*.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

По извршениот увид во целокупната приложена документација на кандидатката м-р Андријана Мисовски, Комисијата констатира дека таа ги исполнува законските услови за конкурирање за избор во звањето помлад асистент.

Имајќи го предвид погоре наведеното, притоа ценејќи ги севкупните спортски и педагошки квалитети, определбата за научноистражувачка работа и желбата за стручно усовршување, Комисијата со задоволство му предлага на Наставно-научниот совет на Факултетот за физичка култура во Скопје, кандидатката м-р Андријана Мисовски да биде избрана во звањето ПОМЛАД АСИСТЕНТ по предметите: теорија и методика на одбојката 1, теорија и методика на одбојката – 2, техника и тактика на одбојката – 1, техника и тактика на одбојката – 2, теорија на одбојката, физичка подготовка во одбојката, методика на одбојката, техника на одбојката, тактика на одбојката, педагошка практика со изработка на дипломска работа во одбојката.

Рецензентска комисија

1. Проф. д-р Јошко Миленкоски	с.р.
2. Проф. д-р Милан Наумовски	с.р.
3. Проф. д-р Гино Стрезовски	с.р.

**Одобрена тема за изработка на докторска дисертација на
Архитектонскиот факултет**

Р- Б Р	кандидат	наслов на тема	комисија
1	М-р Викторија Мангароска	“Виртуелно моделирање на просторната и програмската организација на објектите од културата во Скопје”	- Д-р Анета Христова-Поповска, вонреден професор – претседател, - Д-р Владимир Арсовски, редовен професор – член - Д-р Драган Михајлов, редовен професор на Факултет за информатички науки и компјутерско инженерство – член
2	М-р Ташка Пачоова	“Анализа и проценка на основните параметри за изнаоѓање на оптимално решение при илуминотехничкото проектирање во архитектурата”	- Д-р Тамара Теофиловска-Бојациева, вонреден професор – претседател - Д-р Анета Христова Поповска, вонреден професор – член - Д-р Станоја Стојменов, редовен професор на Природно-математичкиот факултет – член

Одобрена тема за изработка на магистерски труд на Архитектонскиот факултет

Р. б р	кандидат	наслов на тема	ментор
1	Филип Ценовски	„Обвивањето како постапка за создавање нови просторни конфигурации“	Д-р Анета Христова- Поповска, вонреден професор

ПРЕГЛЕД

на одобрени теми за изработка на магистерски труд на **Економскиот факултет-Скопје** во состав на Универзитетот “Св. Кирил и Методиј” во Скопје

Кандидат	Тема	Ментор
Ивана Илиќ	„Триаголникот на измами набљудувани низ призмата на скандалите Adelphina и Tuso”	проф.д-р Зорица Б.Лазаревска
Костандина Пареска	„Улогата на одборот на ревизија во подобрување на квалитетот на финансиското известување”	проф.д-р Зорица Б.Лазаревска
Лидија Трајковска	„Пакување во улога на градење на брендот кај компании што произведуваат производи за широка потрошувачка”	проф.д-р Нада Секуловска
Марјан Ивановски	„Економска анализа на неживотното осигурување во Р. Македонија”	проф.д-р Драге Јанев
Билјана Заркова	„Бизнис модел на групно купување преку интернет со посебен осврт на состојбата во Републка Македонија”	проф.д-р Сашо Јосимовски
Благица Јанева	„Примена на глес општествената одговорност како дел од деловната политика на претпријатието”	проф.д-р Бобек Шуклев
Лорена Китани	„Влијание на институционалните инвеститори врз развојот на корпоративното управување”	проф.д-р Бобек Шуклев
Билјана Никодиновска Димитровска	„Менаџмент информации системи за управување со судски процеси”	проф.д-р Благоја Ѓорѓијовски
Лазе Камчев	„Компаративна анализа на инвестициски политики на отворени инвестициски фондови”	проф. д-р Сашо Арсов
Данила Ѓорѓијовска	„Неуротични организации	проф. д-р Димитар

	(дијагностицирање на непродуктивни стилови на управување и деструктивни интеракции меѓу вработените"	Бојациоски
Билјана Чаковска	„Влијанието на системот на обуки на државните службеници во Република Македонија врз ефектите од работата"	проф. д-р Димитар Бојациоски
Неџати Куртиши	„Модел за оцена на фискалната политика и нејзиното влијание врз економијата во Република Македонија"	проф. д-р Славе Ристески
Дарко Стефановски	„Управување со тимови и проекти во јавниот сектор во Република Македонија"	проф. д-р Димитар Бојациоски
Биљана Јанева	„Репутацијата и влијанието врз рангирањето на корпоративното управување"	проф. д-р Бобек Шуклев
Садула Муча	„Апликација на матричната алгебра во дефинирањето на актуарските основи на периодичните примања"	проф. д-р Драге Јанев

ПРЕГЛЕД

на пријавени теми за изработка на магистерски труд прифатени
од Наставно-научниот совет на Машински факултет во Скопје
на седницата одржана на 25.8.2011 година

Кандидат	Тема	Ментор
Сашко Милев	Мониторинг на квалитетот на водите во реката Вардар во согласност со Рамковната директива за води на Европската унија	Проф. д-р Атанаско Тунески
Тони Трајанов	Подобрување на ефикасноста на деловните процеси преку интегриран систем за управување со документација	Вон. проф. д-р Валентина Гечевска

Подготвил
Ј.Василевски

Декан
Проф. д-р Атанас Кочов

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „УЛОГАТА НА КОНФИГУРАЦИСКИОТ ПРИСТАП КОН СТРАТЕГИСКИОТ МЕНАџМЕНТ НА ЧОВЕЧКИ РЕСУРСИ ЗА ПОСТИГНУВАЊЕ ОДРЖЛИВА КОНКУРЕНТСКА ПРЕДНОСТ“, ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р ЕЛИЗАБЕТА ТОШЕВА,
ПРИЈАВЕНА НА ЕКОНОМСКИОТ ИНСТИТУТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 241 од Статутот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а во врска со поднесената докторска дисертација од кандидатот м-р Елизабета Тошева со наслов „Улогата на конфигурацискиот пристап кон стратегискиот менаџмент на човечки ресурси за постигнување одржлива конкурентска предност“, Научниот совет на Економскиот институт во Скопје, на својата 57-та седница одржана на 5.6.2011 година, донесе одлука бр. 02-1004/2 од 7.6.2011 за формирање на Комисија за оцена и одбрана на докторската дисертација во состав:

1. д-р Васил Поповски
2. д-р Дејан Пендев
3. д-р Цветко Смилевски
4. д-р Верица Јанеска
5. д-р Татјана Петковска

Членовите на Комисијата со посебно внимание ја прочитаа и ја проучија поднесената докторска дисертација и по усогласувањето на мислењата до Научниот совет на Економскиот институт го доставуваат следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. Општи согледувања

Докторската дисертација од кандидатката м-р Елизабета Тошева со наслов „Улогата на конфигурацискиот пристап кон стратегискиот менаџмент на човечки ресурси за постигнување одржлива конкурентска предност“, според низа релевантни индикатори, од теориско - методолошки аспект укажува на нагласената потреба во Република Македонија да се антиципира една нова, толку неопходна димензија, а тоа е стратегискиот пристап во менаџирањето на човечките ресурси и селектирање на јазли (кластери) од практики за стратегиски менаџмент на човечки ресурси, со единствена цел постигнување одржлива конкурентска предност.

Во Република Македонија речиси и да не постојат фундаментални теориски истражувања, ниту системски и продлабочени емпириски истражувања поврзани со проблематиката на стратегискиот третман на човечките ресурси, нивната поврзаност со деловната стратегија, како и искористување и развој на човечките потенцијали во функција на постигнување одржлива конкурентска предност. Докторската дисертација „Улогата на конфигурацискиот пристап кон стратегискиот менаџмент на човечки ресурси за постигнување одржлива конкурентска предност“ од кандидатката м-р Елизабета Тошева, преку систем

на рационални, функционални, логички, епистемолошки и технички компоненти ги верификува, ги проверува, ги проширува и ги продлабочува постојните и стекнува нови научни сознанија во оваа област. Притоа, основна задача е да се воспостави изгубената врска меѓу теоријата и практиката во доменот на стратемскиот третман кон човечките ресурси.

Согласно со претходното, дисертацијата го потенцира значењето на конкурентност на организациите, давајќи им насоки на менаџерите за нејзино унапредување преку ефективно искористување на човечките ресурси. Практичното значење на докторската дисертација е во можноста понудените структурни модели за стратемско управување со човечките ресурси да се искористат од страна на компаниите во Република Македонија, како пример за иницирање и воведување на стратемски промени од аспект на зголемување на ефективностa од работењето и нивната конкурентска способност и предност.

Претпоставката од која се поаѓа во докторската дисертација е дека системите на стратемските практики за човечки ресурси, при што симултано е искористен потенцијалот на комплементарност или синергија меѓу нив, едновременно помагаат да се имплементира организациската конкурентска стратегија како извор на одржлива конкурентска предност.

Денес кај голем број на деловни субјекти во светски рамки е завршен процесот на трансформација на традиционалните персонални обележја во функции на стратемскиот третман кон човечки ресурси. Меѓутоа, овој труд означува чекор натаму и отвора простор за започнување нови процеси за понатамошна трансформација и засилување на улогата и значењето на човечките ресурси во модерниот менаџмент и севкупното работење.

2. Содржина на дисертацијата

Теоретското елаборирање и анализата во докторската дисертација „Улогата на конфигурацискиот пристап кон стратемскиот менаџмент на човечки ресурси за постигнување одржлива конкурентска предност“, поднесена од кандидатката *м-р Елизабета Тошева*, е содржана на 362 страници текст, со голем број на шематски прикази, табели, графикони и илустрации, поткрепено со најнови сознанија од оваа област, кои кандидатката ги црпи пред сè од странска литература - книги и научни трудови, поврзани со предметот и целите на истражувањето.

Глобалната структура на докторската дисертација се состои од вовед, теориски дел составен од пет глави, емпириски дел, заклучни согледувања, прилози и користена литература. Теорискиот дел опфаќа 192 страници, емпирискиот 153 страни, прилозите се опфатени на 7 страници. Користената литература е наведена на 10 страници и содржи 180 релевантни библиографски единици, периодични списанија и интернет - страници.

Во **воведниот дел** на докторската дисертација, кандидатката, во согласност со основните теориско - епистемолошки принципи на истражувањето, доследно го развива концептот на своето истражување, со

прецизно дефинирање на проблемите, предметот и целта на истражувањето, актуелноста на проблематиката, досегашните истражувања во третирањето на оваа проблематика, очекуваните резултати и методолошкиот приод што ќе се користи при истражувањето.

Во *првата глава* од теорискиот дел, *Креирање на одржлива конкурентска предност во ерата на континуирано променливи окружувања*, се укажува на непобитниот факт дека во комплексниот и предизвикувачки контекст на работење во 21 век, што се трансформира под влијание на многу фактори како што се: глобализацијата, технолошкиот развој, информациите, употребата на знаењето и други, стратешкото управување и пронаоѓањето на нови, иновативни решенија за обезбедување на конкурентска предност и подобра конкурентска положба станува темелна претпоставка за опстанокот и развојот на компаниите. Како што тие услови бараат голема флексибилност, оневозможувајќи развој и потпирање врз некои зацртани, јасно разработени долгорочни планови, главната потпора и клуч на стратешкиот успех стануваат луѓето и постојаниот развој и употреба на сите нивни потенцијали.

Во *втората глава*, *Стратешки менаџмент на човечки ресурси*, кандидатката ги антиципира прашањата поврзани со стратешкото управување на човечките ресурси, при што посебно внимание посветува на објаснување на содржината, целите, задачите и значењето на стратешкиот менаџмент на човечки ресурси, разбирајќи го како целосно, кохерентно и долгорочно планирање и краткорочно управување, контрола и следење на човечките потенцијали во организацијата, со цел осигурување максимум додадена вредност и најдобро позиционирање при остварувањето на организациските цели и мисија. Во основа, со него се опфатени сите оние одлуки што се однесуваат на управувањето со човечките ресурси на сите деловни нивоа, а кои се насочени кон креирање и одржување на конкурентската предност.

Во понатамошната елаборација во втората глава од докторската дисертација, кандидатката прави прелиминарни дистинкции помеѓу традиционалниот и стратешкиот третман во однос на човечките ресурси и ги објаснува причините и предностите на стратешкиот во однос на персоналниот менаџмент. Пристапите кон стратешкиот менаџмент на човечки ресурси укажуваат на различните начини за развивање стратешки можности за поцелосно искористување на ресурсите на компанијата, постигнување конкурентска предност, а истовремено задоволување на потребите на нејзиниот интелектуален капитал, при што се разгледувани следниве пристапи: пристап кон стратешкиот менаџмент на човечки ресурси-втемелен врз ресурсните капацитети, пристап на најдобри практики, пристап на стратешко совпаѓање (компатибилност) и пристап на конфигурација.

Едновременно, кандидатката укажува на значењето на стратешкиот менаџмент на човечки ресурси како централна филозофија за начинот на организација и управување со луѓето со цел нивно преведување во лични политики и практики. Моделите на менаџментот на човечки ресурси претставуваат аналитички алатки за разбирање за начинот на развивање на стратегијата за човечки ресурси и некои препораки за најдобриот приод во етаблирањето на соодветната стратешка содржина.

Третата глава од докторската дисертација, *Одржливата конкурентска предност и препознатливите компетенции на стратегискиот менаџмент на човечки ресурси* е посветена на улогата на човечките ресурси во реализирањето одржлива конкурентска предност, пристапите кон конкурентската предност и теоретските модели за поврзување на практиките за менаџмент на човечки ресурси со различните конкурентски стратегии. Кандидатката елаборира како организациите се справуваат со предизвикот за усогласување на филозофиите, политиките, програмите, практиките и процесите за човечки ресурси, и тоа на начин кој ќе ги стимулира, засилува и усогласува различните улоги и однесувања на вработените, соодветни за секоја конкурентска стратегија.

При објаснувањето на улогата на луѓето во постигнувањето на конкурентска предност, кандидатката укажува дека е потребно утврдување на такви стратегиски опции за човечките ресурси, што најдобро ќе одговараат на дефинираните стратегиски цели и ќе придонесат да се операционализираат и развиваат конкретни програми и планови на активности. Притоа, потребно е да се има предвид меѓусебната компатибилност и интеракција, односно внатрешната конзистентност на различните потфункции за човечки ресурси.

Различните стратегии на фирмата бараат и различни улоги и однесувања од вработените и поради тоа фирмите ги избираат оние практики за стратегиски менаџмент на човечките ресурси од кои можат да ги извлечат однесувањата кои се бараат за имплементација на избраната конкурентска стратегија. Но, преовладувачка перспектива која се применува во конјукција со сите овие рамки е ресурсно втемелениот поглед кој помага да се изгради продуктивен теоретски мост помеѓу бизнис - стратегијата и менаџментот на човечки ресурси и служи како интегративна основа на теоријата.

Четвртата глава од докторската дисертација со наслов: *Теориските принципи и импликациите врз менаџментот во креирањето одржлива конкурентска предност*, ги обработува врските и односите меѓу јазлите од практики за менаџмент на човечки ресурси во постигнување на одржлива конкурентска предност, со посебно нагласување на емпириските докази на тоа влијание од досегашните истражувања, заедничките и контрадикторните гледишта на истражувачите, како и импликациите врз практичарите за човечки ресурси, со опишување на постојните модели.

Адаптирајќи го конфигурацискиот пристап кон стратегискиот менаџмент на човечки ресурси, кога практиките за менаџмент на човечки ресурси се комбинирани во различни кластери, ефектите се значително поголеми отколку ако практиките се применуваат поединечно. Стратегискиот линк меѓу различните практики за менаџмент на човечки ресурси не ги вклучува индивидуалните практики, но ги вклучува меѓусебно поврзаните и внатрешно конзистентни практики наречени „јазли“. Јазлите креираат мултиплицирани, поткрепувачки услови на меѓусебно засилување, што ја зголемуваат мотивацијата и им го даваат на вработените потребното знаење и вештини за поефективно извршување на нивните работни задачи.

Во *петтата глава* од докторската дисертација, *Стратегиски приод кон конфигурацискиот пристап на менаџмент на човечки ресурси*, кандидатката елаборира како јазлите од практики за човечки ресурси овозможуваат пошироки и подалекусежни ефекти, отколку фокусирањето на индивидуалните практики, па според тоа се посоодветни за утврдување на ефектите на ниво на организација. Конфигурацискиот пристап е конзистентен со идејата на истражувањата на стратегискиот менаџмент на човечки ресурси, а однесувањата на вработените што се вгнездени во рутинските, комплексни интерактивни модели и организациските специфични синергии, можат да креираат организациски капацитети што креираат вредност, кои се тешки за имитирање, ретки и незаменливи.

Стратегиските кластери на менаџментот на човечки ресурси вклучуваат тимско базиран дизајн на работата, флексибилна работна сила, практики за подобрување на квалитетот, доделување поголеми одговорности на вработените, студии дизајнирани да ги пресретнат стратегиските потреби на фирмата, како и планско развивање на таленти потребни да ја имплементираат конкурентската стратегија на фирмата со цел да ги постигнат оперативните цели.

Во *вториот дел*, *Емпириски согледувања и искуства за влијанието на јазлите од практики за стратегиски менаџмент на човечки ресурси врз одржливата конкурентска предност во Република Македонија*, извлечените теориски сознанија се надополнети со согледувања од практиката од работењето на деловните субјекти во Република Македонија, заради укажување од потребата за формулирање и имплементирање кластери од практики за човечки ресурси, во насока на постигнување одржлива конкурентска предност.

Во *последниот дел*, врз основа на истражувањето, кандидатката во синтетизирана форма, низ потврдување на основните ставови изложени во хипотезите, јасно и концизно ги елаборира своите завршни согледувања, втемелени врз резултатите до кои доаѓа во текот на истражувачката работа. Резултатите од истражувањето претставуваат оригинален научен придонес за начинот на искористување на човечкиот капитал за постигнување одржлива конкурентска предност.

Резултатите на ова истражување се **три** конфигурации од заеднички системи од практики, и тоа: а) *конфигурација за развој на вештините*, б) *конфигурација за работно збогатување* и в) *поттикнувачка конфигурација*. Секоја од овие конфигурации е поврзана со организациската логика, која што ја објаснува употребата на секоја од практиките, од кои **десет** практики се позитивно, а **три** негативно поврзани со постигнувањето одржлива конкурентска предност.

Иако овој процес не е комплетно завршен во македонските компании, сепак од огромна важност е укажувањето на кандидатката за значењето на стратегискиот менаџмент на човечки ресурси, особено што човечките ресурси се согледани стратегиски како конкурентска алатка вклучувајќи одредени практики за одржлива конкурентска предност во македонските компании.

3. Оцена и предлог

Имајќи ги предвид претходните согледувања, Комисијата е на мислење дека кандидатката м-р Елизабета Тошева, фокусирајќи го својот истражувачки интерес на една така суптилна и комплексна проблематика како што е: *Улогата на конфигурацискиот пристап кон стратегискиот менаџмент на човечки ресурси во постигнување на одржлива конкурентска предност*, во својата докторска дисертација дава сериозен и значаен научен придонес во областа на економијата и менаџментот. Трудот претставува самостоен, оригинален и научно - високо стручен труд од мултидисциплинарен карактер, изработен е врз база на обемен научен материјал, со спроведување на комплексно истражување на терен, и има извонредно значаен придонес во областа на анализираната проблематика.

Комисијата цени дека тоа е научен труд, кој по својот пристап, начинот на изработка и добиените резултати во секој поглед ги задоволува формалните и суштинските услови кои се потребни за една докторска дисертација и од аспект на содржина, обем и постигнатото ниво на квалитет. Имено, докторскиот труд на кандидатката м-р Елизабета Тошева се разликува од постојната економска и менаџмент литература во три основни претпоставки.

Прво, нивото на анализа употребено да го процени влијанието на практиките за човечки ресурси на ниво на организација претставува систем, со примена на конфигурацискиот пристап кон стратегискиот менаџмент на човечките ресурси, што значи дека претпоставката од која се поаѓа е стратегиска, а не функционална. Овој пристап е поддржан со развивање и употреба на докажан инструментариум, што придонесува системот на (кластери) јазли од практики за стратегискиот менаџмент на човечките ресурси да се применува во кој било деловен субјект во Република Македонија.

Второ, аналитичкиот фокус е поширок, а показателите се базираат на примерок од национални фирми. И *трето*, овој труд обезбедува развивање на еден од првите модели за предвидување на влијанието на јазлите од практики за стратегиски менаџмент на човечките ресурси врз конкурентноста на организациите, кое зависи како од степенот на комплементарност или внатрешно совпаѓање меѓу овие практики, така и од степенот на поврзување или надворешно совпаѓање помеѓу организацискиот систем од овие практики и конкурентската стратегија.

Покрај научно теорискиот придонес за донесување одлуки од стратегиско значење, исклучителна важност има научно апликативниот придонес на докторската дисертација. Преку креативноста, мултидисциплинарниот и научниот пристап е овозможено поврзување на целото истражување во една логичка целина, чија вредност е зголемена со можноста за примена во практиката. Имено, резултатите од овој труд можат да се применат во која било компанија во Република Македонија и со одредени приспособувања да се прошират и во останатите земји во транзиција во регионот.

Во елаборацијата на трудот, кандидатката, низ осмислен интерактивен пристап, користи мошне егзактен јазик и стил на изразување, продлабочена анализа на

содржината на секој поим, споредување, спротивставување и корелација на сите поими, со цел да се добијат сознанија кои се систематизирани според нивното потекло, генеза и значење.

Докторската дисертација *„Улогата на конфигурацискиот пристап кон стратемискиот менаџмент на човечки ресурси во постигнувањето на одржлива конкурентска предност“* од кандидатката м-р Елизабета Тошева, се одликува со коректен методолошки приод. Мноштвото податоци се логички подредени, прецизно формулирани и јасно прикажани, односно се темели врз јасна структурна операционализација на предметот на истражување. Кандидатката покажува дека е способна да го обедини теорискиот, истражувачкиот и апликативниот приод и да направи концепциски и емпириски солидно изработен самостоен труд.

Целта на истражувањето е успешно остварена преку развивање на оригинален модел за стратемиско менаџирање на човечките ресурси, применлив во организациите во Република Македонија, што има за цел зголемување на конкурентската способност на македонските деловни субјекти, а со тоа и на националната економија.

Дисертацијата претставува значаен придонес за афирмација на економската наука - како на полето на научното третирање на проблематиката на стратемискиот менаџмент, менаџерската економија и менаџментот на човечки ресурси. Докторантката има солидно познавање и добро владее со методологијата на научноистражувачката работа, како во конципирање на појдовната теориско - методолошка рамка, така и во формулирањето на добиените резултати од истражувањето, што се темели врз доследна примена на основните епистемолошки начела: сеопфатност, систематичност, постепеност, аналитичност, објективност, логичност и способност за воопштување.

Од содржината, методологијата и начинот на изработка на дисертацијата како и од прикажаните резултати од истражувањето, преку успешниот спој на области, се потенцира креативноста на кандидатката и нејзиното детално познавање на предметот на истражување, нејзиниот студиозен и темелен пристап и владеење со презентираниот проблематика. Резултатите од истражувањето во дисертацијата можат да најдат непосредна примена во практиката, а воедно отвораат можност за понатамошни истражувања во споменатите области.

Докторската дисертација заслужува посебен респект поради интегралниот, целесходниот и темелен пристап и според обемот на обработениот стручен материјал. Текстот на дисертацијата е пишуван согласно со современите концепти прифатени при изработка на докторски дисертации.

Комисијата беше едногласна во констатацијата дека кандидатката м-р Елизабета Тошева во својата докторска дисертација целосно успеала да одговори на предизвиците што ги поставила при дефинирањето на предметот на истражување. Тезите што ги поставува мошне успешно ги развива со поткрепени и аргументирани ставови и заклучоци. Постигнатата научна

егзактност и вредност на докторската дисертација се целосно прифатени и заслужуваат висока оценка.

Имајќи го предвид изнесеното мислење и оценка на докторската дисертација, нејзината актуелност и научен пристап, Комисијата му предлага на Научниот совет на Економскиот институт во Скопје:

1. да го прифати извештајот со позитивна оценка за поднесената докторска дисертација *„Улогата на конфигурацискиот пристап кон стратегискиот менаџмент на човечки ресурси во постигнувањето на одржлива конкурентска предност“*, и

2. на кандидатката *м-р Елизабета Тошева*, да и се дозволи јавна одбрана на докторскиот труд.

Скопје, 30.8.2011 година

Комисија за оценка и одбрана на
докторската дисертација

1. _____ с.р.
/Д-р Васил Поповски/

2. _____ с.р.
/Д-р Дејан Пендев/

3. _____ с.р.
/Д-р Цветко Смилевски/

4. _____ с.р.
/Д-р Верица Јанеска/

5. _____ с.р.
/Д-р Татјана Петковска/

ПРЕГЛЕД
на одобрени теми за изработка на докторска дисертација
на Економскиот институт во Скопје

<i>Ред. бр.</i>	<i>Име на кандидатот</i>	<i>Наслов на прифатена тема за изработка на докторска дисертација</i>	<i>Комисија за утврдување на годноста на кандидат и тема</i>
1.	М-р Моника Ангелоска-Дичовска	Однесување на интернет потрошувачите и стратегискиот пристап во електронскиот бизнис	Д-р Татјана Петковска-Мирчевска Д-р Татјана Петковска Д-р Зоран Јаневски
2.	М-р Дрита Маљичи	Исламски финансиски пазари и институции со студија на случај Саудиска Арабија	Д-р Снежана Костадиновска-Милошеска Д-р Биљана Ангелова Д-р Климентина Попоска
3.	М-р Марина Радисављевиќ-Бојчева	Ефикасност и ефективност на користењето на средствата од фондовите на Европската Унија во Република Македонија	Д-р Марија Ацковска Д-р Силвана Мојсовска д-р Неда Петроска-Ангеловска
4.	М-р Божидар Миленковски	Претприемништвото и интелектуалниот капитал како фактори на конкурентноста во ерата на економијата на знаење	Д-р Дејан Пендев Д-р Васил Поповски Д-р Верица Јанеска
5.	М-р Далибор Галевски	Улогата и значењето на современите банкарски производи и услуги во развојот на банкарскиот систем на Република Македонија	Д-р Биљана Ангелова Д-р Климентина Попоска Д-р Диана Бошковска
6	М-р Костадинка Чабулева	Корелативната зависност меѓу надворешната трговија и економскиот раст на Европската унија	Д-р Марија Ацковска Д-р Верица Јанеска Д-р Силвана Мојсовска

7	М-р Насер Амети	Развој на пазарот на капитал во функција на обезбедување на средства за долгорочни вложувања во Република Македонија	Д-р Биљана Ангелова Д-р Климентина Попоска Д-р Диана Бошковска
8	М-р Букурие Имери-Јусуфи	Отстапување на книговодствената од берзанска вредност на капиталот на македонските компании во споредба со компаниите котирани на странските берзи во регионот на Југоисточна Европа	Д-р Биљана Ангелова Д-р Диана Бошковска Д-р Неда Петроска-Ангеловска
9	Мр Марко Трпкоски	Оптимизација на трошоците за процесирање на готовина во работењето на банките	Д-р Климентина Попоска Д-р Биљана Ангеловска д-р Снежана Костадиноска-Милошеска
10	М-р Самоил Малчески	Улогата на семејните бизниси во економијата на Република Македонија	Д-р Неда Петроска-Ангеловска Д-р Дејан Пендев Д-р Марија Ацковска
11	М-р Владимир Петковски	Финансискиот капацитет на општините во Република Македонија - можности, практики и решенија за подобрување	Д-р Биљана Ангелова д-р Снежана Костадиноска-Милошеска Д-р Климентина Попоска
12	М-р Николче Јанкуловски	Финансирање на единиците на локалната самоуправа во контекст на рамномерниот регионален развој во Република Македонија	Д-р Биљана Ангелова Д-р Дејан Пендев Д-р Диана Бошковска
13	М-р Рашид Емини	Современи трендови во финансирањето на високото образование преку продлабочена соработка со бизнис секторот - состојби и	Д-р Биљана Ангелова Д-р Татјана Петковска-Мирчевска Д-р Абдулменаф Беџети

		перспективи во Република Македонија	
14	М-р Александар Коцевски	Методи на вреднување и сметководствен третман на нематеријалните средства - критички осврт врз моделот на компонентни цени	Д-р Неда Петроска- Ангеловска д-р Биљана Ангелова Д-р Климентина Попоска
15	М-р Ирена Лекоска	Влијанието на процесите на спојувања и превземања врз функционирањето и перформансите на банките	Д-р Климентина Попоска Д-р Биљана Ангелова Д-р Снежана Костадиноска- Милошеска
16	М-р Имер Зенку	Влијанието на факторите на опкружувањето врз управувањето со ефикасноста и ефективноста во производството на електрична енергија во Република Македонија	Д-р Дејан Пендев Д-р Васил Поповски Д-р Биљана Ангелова

СЕКРЕТАР

Косџа Јовчевски

РЕФЕРАТ**ЗА ИЗБОР ВО СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ - ПОМЛАД АСИСТЕНТ ЗА
ГРУПА ПРЕДМЕТИ:****АНАЛИТИЧКА ХЕМИЈА 1, АНАЛИТИЧКА ХЕМИЈА 2, АНАЛИТИЧКА
ХЕМИЈА, ПРОЦЕСИ НА ПРЕРАБОТКА НА ОТПАДНИ ВОДИ, ГОРИВА И
ПРОЦЕСИ НА СОГОРУВАЊЕ, ЕНЕРГЕТИКА И ОКОЛИНА, СУШАРИ И
ПЕЧКИ ВО НЕМЕТАЛНА ИНДУСТРИЈА, НА ТЕХНОЛОШКО-
МЕТАЛУРШКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ**

Со одлука на Наставно-научниот совет на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје, донесена на 56. седница одржана на 2.9.2011 год., именувани сме за членови на Рецензентската комисија за избор на помлад асистент по групата предмети: аналитичка хемија 1, аналитичка хемија 2, аналитичка хемија, процеси на преработка на отпадни води, горива и процеси на согорување, енергетика и околина, сушари и печки во неметалната индустрија. Комисијата е во состав: д-р Гордана Русеска, насловен доцент, д-р Благица Близнаковска, редовен професор и д-р Милосав Милошевски, редовен професор.

На конкурсот објавен во весниците "Дневник" и "Коха" од 30-31.7.2011 год., за избор во звањето помлад асистент по групата предмети: аналитичка хемија 1, аналитичка хемија 2, аналитичка хемија, процеси на преработка на отпадни води, горива и процеси на согорување, енергетика и околина, сушари и печки во неметалната индустрија, се пријави само кандидатот м-р инж. Катерина Буревска.

По разгледувањето на доставената документација, Комисијата го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ**Биографски податоци за м-р Катерина Буревска**

Датум и место на раѓање:	20.2.1979 год., Скопје
Е-адреса:	katerinaburevska@yahoo.com

Образование:

- 2005, дипломиран инженер-технолог, насока прехранбено и биотехнолошко инженерство на Технолошко-металуршкиот факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, со среден просек 8,83; дипломска работа со наслов: *"Креирање високопорозна структура на хидроксипатит"*;
- 2009, магистер на технички науки, на студиската програма нови материјали -неоргански материјали, на Технолошко-металуршкиот факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, со среден просек 10.00; магистерска работа со наслов: *"Атсорпциони карактеристики на дисперзии тврди системи (зеолити, активни јаглени и нано- Al_2O_3)"*;

Работно искуство:

- во академската 2007/2008 година, демонстратор по лабораториски и пресметковни вежби по предметите општа и неорганска хемија 1 и Општа и неорганска хемија 2, на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје

Странски јазици: англиски јазик**Труд презентирани на студентски конгрес:**

1. Катерина Буревска, Билјана Ангешева, Милосав Милошевски, Определување на атсорпциони карактеристики на синтетички зеолити, VIII конгрес по чиста и применета хемија на студентите од Македонија (со меѓународно учество), 8-10 октомври **2009**, Технолошко - металуршки факултет, Скопје, Р.Македонија, Книга на апстракти с. 14

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Разгледувајќи и анализирајќи го доставениот материјал од кандидатката м-р Катерина Буревска, Рецензентската комисија констатира дека пријавената кандидатка ги исполнува условите за избор во соработничкото звање помлад

асистент, пропишани со Правилникот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Кандидатката м-р Катерина Буревска дипломирала на насоката прехранбено и биотехнолошко инженерство, на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје со среден успех 8,83. Постдипломските студии на насоката нови материјали – неоргански материјали, ги завршила во 2009 година, со што се здобила со звањето магистер на технички науки.

Кандидатката м-р Катерина Буревска уште како студент покажуваше особен афинитет кон научноистражувачката и едукативна работа, заради што во текот на академската 2007/08 година беше ангажирана како демонстратор по лабораториски и пресметковни вежби по предметот општа и неорганска хемија 1 и општа и неорганска хемија 2, при што целосно ги потврди нејзините горенаведени афинитети.

Врз база на претходно изнесеното, Рецензентската комисија цени дека кандидатката м-р Катерина Буревска претставува потенцијален и перспективен млад научноистражувачки кадар и со задоволство му предлага на Наставно-научниот совет на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје да ја избере м-р Катерина Буревска **во звањето помлад асистент** на групата предмети: аналитичка хемија 1, аналитичка хемија 2, аналитичка хемија, процеси на преработка на отпадни води, горива и процеси на согорување, енергетика и околина, сушари и печки во неметалната индустрија.

Членови на Рецензентската комисија

1. Д-р Гордана Русеска, насл.доц. с.р.
2. Д-р Благица Близнаковска, ред.проф. с.р
3. Д-р Милосав Милошевски, ред.проф. с.р

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР ВО СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ - ПОМЛАД АСИСТЕНТ ЗА ГРУПА ПРЕДМЕТИ:

МЕРЕЊЕ И АВТОМАТСКА РЕГУЛАЦИЈА, НОВИ СЕПАРАЦИОНИ ПРОЦЕСИ, ПРОЦЕСНА ДИНАМИКА СО КОМПЛЕКСНА РЕГУЛАЦИЈА, МЕРЕЊЕ И АВТОМАТСКА РЕГУЛАЦИЈА 1, МЕРЕЊЕ И АВТОМАТСКА РЕГУЛАЦИЈА 2, МАТЕМАТИЧКИ МЕТОДИ ВО ХЕМИСКО ИНЖЕНЕРСТВО И МОДЕЛИРАЊЕ И СИМУЛАЦИЈА НА ХЕМИСКИ ПРОЦЕСИ, НА ТЕХНОЛОШКО-МЕТАЛУРШКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје, донесена на 56. седница одржана на 2.9.2011 год., именувани сме за членови на Рецензентската комисија за избор на помлад асистент по групата предмети: мерење и автоматска регулација, нови сепарациони процеси, процесна динамика со комплексна регулација, мерење и автоматска регулација 1, мерење и автоматска регулација 2, математички методи во хемиско инженерство и моделирање и симулација на хемиски процеси. Комисијата е во состав: д-р инж. Кирил Лисичков, вонг. проф. д-р инж. Мирко Маринковски, доц., и д-р инж. Дејан Димитровски, доц.

На конкурсот објавен во весникот "Дневник" од 30-31.7.2011 год., за избор во звањето помлад асистент по групата предмети: мерење и автоматска регулација, нови сепарациони процеси, процесна динамика со комплексна регулација, мерење и автоматска регулација 1, мерење и автоматска регулација 2, математички методи во хемиско инженерство и моделирање и симулација на хемиски процеси, се пријави само кандидатот м-р инж. Стефан Кувенциев.

По разгледувањето на доставената документација, Комисијата го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Биографски податоци за м-р Стефан Кувенциев

Датум и место на раѓање: 14.8.1985 год., Скопје
Е-адреса: stefannk@t-home.mk

Образование:

- 2008, дипломиран инженер-технолог, насока дизајн и менаџмент во хемиската индустрија на Технолошко-металуршкиот факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, среден просек: 10.00; дипломска работа со наслов: *Операции и процеси во постројките за третман на рурални отпадни води*;

- 2009, магистер на технички науки, насока инженерство на животна средина на Технолошко-металуршкиот факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, среден просек 10.00;
магистерска работа со наслов: *„Дизајнирање, оптимизација и комплексно управување на симултани екосепарациони процеси за третман на рурални отпадни води“*;
- 2009, пријавена и прифатена од Наставно-научниот совет при Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје, докторска дисертација со наслов: *Примена на невронски мрежи за студирање на параметрите на пренос на маса и растворливост на природни незаситени масни киселини во суперкритични флуиди*, Институт за хемиско и контролно инженерство.

Работно искуство:

- септември - ноември 2009, “Johnson Matthey Catalysts”, фабрика за производство на автокатализатори, на позиција “washcoat operator” во комплетно автоматизиран процес за производство на катализаторска суспензија;
- ноември 2009 - „Макпетрол“ А.Д. Скопје, виш самостоен референт во Дирекција за сурова нафта, нафтени деривати и гас.

Стручно усовршување во странство:

- три студиски престои во периодот 2008 - 2010 година на ВОКУ Универзитетот, Институт за санитарно инженерство во Виена, Австрија, во функција на изработка на магистерскиот труд, а во рамките на билатералниот научноистражувачки проект под наслов *„Евалуација на соодветни технологии за третман на отпадни води во балканскиот регион со фокус на еколошките и социо-економските аспекти“*, помеѓу Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје и ВОКУ универзитетот во Виена.

Странски јазици: англиски и германски јазик;

Награди и признанија:

- Плакета за најдобар дипломиран студент по повод „50 години ТМФ“ со просек 10.00
- признание - инженерски прстен за 2008 год.

- Пофалница од Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, за студент кој дипломира со највисок среден успех (10.00) во учебната 2008/2009 год., во рамките на редовните рокови утврдени со статутот на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје

Членство:

- Сојуз на хемичари и технолози на Македонија
- B.EN.A (Balkan Environment Association)

Список на печатени оригинални научни трудови:

1. Lisichkov K., Rusheva R., **Kuvendziev S.**, *Operations and processes in contemporary production of cold pressed vegetable oils by using of dynamic quality control*, Revija agron. saznanja, **2008**, 18 (5), p. 66-70
2. Kiril Lisichkov, **Stefan Kuvendziev**, Zoltan Djarmati, *Design of process - control schemes for isolation and purification of usnic acid - byproduct in perfume industry*, Journal of Oil, Soap and Cosmetics, **2009**, 58 (3), p. 37-43
3. K. Lisichkov, **S. Kuvendziev**, V. Raykov, *Design of the automatic control for the process of biological treatment of wastewater*, P. of IF Resources, **2009**, 27, p. 55-60
4. K.Lisichkov, V.S.Raykov, **S.Kuvendziev**, *Application of modern precise ecotechnology process for separation of fish oil from animal samples*, Journal of Environmental Protection and Ecology (JEPE), **2009**, 10 (3), p. 760-773, (IF = 0.333)
5. Ertl, Th., Wippel, M., Prandtstetten, Ch., **Kuvendziev St.**, Jung, H., Weissenbacher, N., Kretschmer, F., Anovski, T. , *Evaluation of wastewater systems in rural areas of the Balkan region with focus on ecological and socio-economical aspects*, Water Asset Management International, **2010**, 6 (1), p. 22–27, (IF=1.394)
6. **Kuvendziev S.**, Lisichkov K., Dimitrovski D., *Optimization of the biological treatment process of rural wastewater by application of surface method*, Natura Montenegrina, Podgorica, **2010**, 9 (3), p. 731-738
7. D. Dimitrovski, Z. Bozinovski, K. Lisichkov, **S. Kuvendziev**, *Batch Adsorption of Nickel from Aqueous Solution by Natural Zeolite - Equilibrium Study* , Journal of Chemistry and Chemical Engineering, **2011**, 5 (6), p. 528-534, (IF=0.95)

Список на трудови печатени во меѓународни зборници:

1. K. Lisichkov, **S. Kuvendziev**, V. Raykov, *Primena nekonvencionalnih biosorbenta u separaciji teških metala iz vodenih rastvora*, IV Simpozijum “Reciklažne tehnologije i održivi razvoj”, Kladovo, **2009**, Zbornik radova p. 347-351

2. Dejan V. Dimitrovski, Zoran Lj. Bozinovski, Kiril T. Lisichkov, **Stefan V. Kuvendzиеv**, *Separation of arsenic from contaminated water in Macedonia through coagulation and flocculation*, 2nd International Congress „Engineering, ecology and materials in the processing industry”, Jahorina, **2011**, Proceedings p. 741-744
3. **Stefan Kuvendzиеv**, Kiril Lisichkov, Dejan Dimitrovski, *Design of CMAS (completely mixed activated sludge) bioreactor for rural wastewater treatment*, 2nd International Congress „Engineering, ecology and materials in the processing industry”, Jahorina, **2011**, Proceedings p. 924-929
4. Kiril Lisichkov, **Stefan Kuvendzиеv**, *Supercritical fluid CO₂ extraction on lichen Usnea barbata L.*, 2nd International Congress „Engineering, ecology and materials in the processing industry”, Jahorina, **2011**, Proceedings p. 134-139

Список на трудови презентирани на конгреси, симпозиуми и советувања

1. Kiril Lisichkov, **Stefan Kuvendzиеv**, Vasilka Najdenova, *Study on quality of water resources in Prespa region*, International conference of B.EN.A, Romania, 15-18 May **2008**, Abstract volume, p.24, (oral presentation)
2. Kiril Lisichkov, **Stefan Kuvendzиеv**, Vasilka Najdenova, *Purifying Milk Industry's Wastewater by application of membrane processes*, International conference of B.EN.A, Romania, 15-18 May **2008**, Abstract volume, p.87, (poster presentation)
3. **S. Kuvendzиеv**, K. Lisichkov, V. Najdenova, V. Raykov, *Application of automatic control in water resources management*, 4th International Environmental Conference of B.EN.A - Life Quality and Capacity Building in the frame of a Safe Environment, Katerini Greece, March **2009**, Book of Abstracts p.24
4. K. Lisichkov, **S. Kuvendzиеv**, V. Raykov, B. Lisichkov, *Characterization of tomato waste as natural raw material for obtaining eco - extracts*, PS7 03, 2nd Symposium of Chemistry and Environment, Bar, Montenegro, September 16-19, **2009**, Book of abstracts p. 92
5. **Stefan Kuvendzиеv**, Kiril Lisichkov, *Application of SCADA systems in complex regulation of rural wastewater's treatment*, PS4 03, 2nd Symposium of Chemistry and Environment, Bar, Montenegro, September 16-19, **2009**, Book of abstracts p. 80
6. **Стефан Кувенциев**, Стефан Карастојанов, Кирил Лисичков, Студирање на динамиката на процесот на пречистување на отпадни води при различни пореметувања на влезните сигнали, VIII Конгрес по чиста и применета хемија на студентите од Македонија (со меѓународно учество), 8-10 Октомври **2009**, Технолошко - металуршки факултет, Скопје, Р.Македонија, Книга на апстракти с. 32
7. **Стефан Кувенциев**, Кирил Лисичков, Имплементација на системи за автоматско управување со користење на различни континуирани техники и методи, VIII конгрес по чиста и применета хемија на студентите од Македонија (со меѓународно учество), 8-10 октомври **2009**, Технолошко - металуршки факултет, Скопје, Р.Македонија, книга на апстракти с. 44

8. **Stefan Kuvendziev**, Kiril Lisichkov, Thomas Ertl, Todor Anovski, *Comparative analysis of the conventional processes of rural wastewater' treatment with focus on energetical and economical aspects*, XII International Conference, 18.05-21.05.2010, Tara, R. of Serbia, Book of abstracts p.156
9. K. Lisichkov, E. Fidancevska, R. Grujic, V. Srebrenkoska, **S. Kuvendziev**, *Sustainable development of green solvent separation processes*, International scientific conference - Renewable energy sources and sustainable development, 02.06-03.06.2011, Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, Book of Abstracts p.90-91
10. Kiril Lisichkov, **Stefan Kuvendziev**, *Supercritical fluid CO₂ extraction of bioactive antioxidants from natural raw materials*, 16th Summer University Tuzla 2011, "With food to health - International seminar - Dietetic products in health and disease", 01.07.2011, Tuzla, Bosnia and Herzegovina, Book of abstracts p.40
11. L. Mitkova, R. Tašev, K. Lisičkov, **S. Kuvendziev**, A. Perkova, *Sustainable development and process control of producing functional bakery products*, 16th Summer University Tuzla 2011, "With food to health - International seminar - Dietetic products in health and disease", 01.07.2011, Tuzla, Bosnia and Herzegovina, Book of abstracts p.41

Учество на летни школи и меѓународни работилници:

1. Application of instrumental analysis, Centre for Applied Spectroscopy, International Summer School, Faculty of Technology and Metallurgy, Skopje, 08-15.07.2007
2. "Workshop on the Idea and Practice of Wastewater Management in Macedonia", презентер и член на проектниот тим, на 21^{ви} август 2008 при Технолошко-металуршки факултет, Универзитет Св. Кирил и Методиј, Скопје, Македонија, учесник во билатералната работилница
3. "Workshop on the Idea and Practice of Wastewater Management in Macedonia", презентер и член на проектниот тим, на 19^{ти} Февруари 2009 при Технолошко-металуршки факултет, Универзитет Св. Кирил и Методиј, Скопје, Македонија, учесник на билатералната работилница
4. "Practice and lessons learnt of WWTP in Macedonia", Презентер и член на проектниот тим, на 30ти Јуни 2009 при Технолошко- металуршки факултет, Универзитет Св. Кирил и Методиј, Скопје, Македонија, учесник на билатералната работилница
5. "A New Scientific Approach for Improvement and Appropriate Managment of Wastewater Systems in the Republic of Macedonia", 1-4.8.2011, Охрид, Р. Македонија, учесник на билатералната работилница

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Разгледувајќи и анализирајќи го доставениот материјал од кандидатот м-р Стефан Кувенциев, Рецензентската комисија констатира дека пријавениот кандидат ги исполнува условите за избор во соработничкото звање помлад асистент, пропишани со Правилникот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Кандидатот м-р Стефан Кувенциев дипломира на насоката дизајн и менаџмент во хемиската индустрија, на Институтот за хемиско и контролно инженерство при Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје со среден успех 10.00, за што е добитник на Плакета за најдобар дипломиран студент по повод „50 години ТМФ“. Постдипломските студии на насоката инженерство на животна средина на Институтот за хемиско и контролно инженерство, ги завршил во учебната 2008/2009 година, со што се здобил со звањето магистер на технички науки.

Кандидатот м-р Стефан Кувенциев уште како студент покажуваше особен афинитет кон научноистражувачката работа од областа на хемиското процесно и контролно инженерство и беше вклучен како перспективен млад истражувач во научно-истражувачките активности на група наставници од Институтот. Како резултат на оваа научноистражувачка работа, кандидатот како автор (коавтор) има објавено: 7 оригинални печатени научни трудови, 4 трудови печатени во меѓународни зборници и 11 трудови презентирани на конгреси, симпозиуми и советувања.

Во летниот семестар од учебната 2010/2011 година, кандидатот м-р Стефан Кувенциев, како студент на докторски студии на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје, беше хонорарно ангажиран да партиципира во изведување на вежбите по групата предмети, на која што се врши изборот во соработничко звање - помлад асистент.

Врз база на претходно изнесеното, Рецензентската комисија цени дека кандидатот м-р Стефан Кувенциев претставува потенцијален и перспективен млад научноистражувачки кадар и со задоволство му предлага на Наставно-научниот совет на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје да го избере м-р Стефан Кувенциев **во звањето помлад асистент** на групата предмети: мерење и автоматска регулација, нови сепарациони процеси, процесна динамика со комплексна регулација, мерење и автоматска регулација 1, мерење и автоматска регулација 2, математички методи во хемиско инженерство и моделирање и симулација на хемиски процеси.

Рецензентска комисија

1. Д-р Кирил Лисичков, вон. проф., с.р.
Технолошко-металуршки факултет, Скопје
2. Д-р Мирко Маринковски, доц., с.р.
Технолошко-металуршки факултет, Скопје
3. Д-р Дејан Димитровски, доц., с.р.
Технолошко-металуршки факултет, Скопје

РЕФЕРАТ

**ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕТО ВОПРЕДЕН ПРОФЕСОР ПО ПРЕДМЕТИТЕ МЕТОДИКА НА
НАСТАВАТА ПО ТУРСКИ ЈАЗИК И КНИЖЕВНОСТ, ТУРСКА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА И
ТУРСКА НАРОДНА ЛИТЕРАТУРА НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ
КОНЕСКИ“ ВО СКОПЈЕ**

Наставно - научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, на својата осумнаесетта редовна седница одржана 17.6.2011 година, нè избира за членови на Рецензентската комисија за избор во звањето вонреден професор по предметите: методика на наставата по турски јазик и книжевност, турска литература за деца и турска народна литература. Покажувајќи голема благодарност за укажаната доверба, притоа, чест ни е да го поднесеме следниов

ИЗВЕШТАЈ

На конкурсот за избор во звањето вонреден професор по предметите: методика на наставата по турски јазик и книжевност, турска литература за деца и турска народна литература, објавен во весникот „Нова Македонија“ на 4.6.2011, се пријави кандидатката доц. д-р Севин Алил.

Д-р Севин Алил е родена на 20.3.1971 год. во Скопје. Основното образование го завршила во основното училиште „Тефејјуз“ во 1984/85 година. Средното образование го завршила во гимназијата „Јосип Броз Тито“ во учебната 1988/89 година. По завршувањето на средното образование, поттикната од големата желба да го изучува турскиот јазик како и турската книжевност, се запишала на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ на групата турски јазик и книжевност. Благодарение на меѓусебната соработка на Универзитетот „СВ. Кирил и Методиј“ во Скопје со универзитетите во Р. Турција имала можност да ја посети Анкара и таму да ги следи курсевите по турски јазик од каде што се здобива со признанието за најдобар студент. По завршувањето на факултетот во 1993 год. работела како новинар во весникот „Бирлик“, каде што ѝ се објавени многубројни написи.

Во 1994 година почнува да работи како помлад асистент по предметот *методика на наставата по турски јазик и книжевност* на Катедрата за турски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Освен предметот методика на наставата по турски јазик и книжевност, била ангажирана и за одржување на вежби и на следниве наставни предмети:

- нова турска книжевност 1 (турската книжевност под влијание на Запад)
- нова турска книжевност 2 (современа турска книжевност)
- современ турски јазик под “Ц”, на оние студенти на кои турскиот јазик не им е мајчин јазик

- теорија на литературата (на турски јазик)
- турска народна книжевност
- ашичка книжевност.

Постдипломските студии - јазична насока по турски јазик, ги започнала на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје во учебната 1995/96 година. Својата магистерска теза под наслов *Турскиот говор во Радовиш и Радовишко* ја одбранила на 1.11.2000 година и се стекнала со звањето магистер по турски јазик.

На 28.12.2004 година и е одобрена темата *Компаративните карактеристики на методските решенија за развојот на критичкото мислење во одделенската настава по македонски и по турски јазик - програмско подрачје литература* за изработка на докторската дисертација под менторство на проф. д-р. Јордан Стојаноски на Педагошкиот факултет во Битола. Својата докторска теза успешно ја одбрани на 4.9.2006 година на Педагошкиот факултет во Битола и со тоа ги исполнува условите за стекнување научен степен **ДОКТОР ПО ПЕДАГОГИЈА ВО ОБЛАСТА НА МЕТОДИКИТЕ.**

По докторирањето, исполнувајќи ги сите услови, веднаш била избрана како доцент по предметите: *методика на наставата по турски јазик и книжевност и турска литература за деца*. Но, освен овие предмети, поради недостаток на кадар на Катедрата била ангажирана и за предметите: *нова турска книжевност 1, нова турска книжевност 2, книжевни поими и теории, писмено и усно изразување, основи на правопис и коригирање, техники на превод* и сл.

Од 2010/2011 година е ангажирана и со предавањата на постдипломските студии по предметите: *турската книжевност од XX век, книжевност за деца и техники на научната работа.*

I. Научноистражувачка и стручна дејност, учество на симпозиуми, конгреси и научни конференции

Во рамките на нејзиниот академски ангажман, д-р Севин Алил членува во повеќе комисии за одбрана на магистерски и докторски дисертации, како и во комисии за избор на наставници и соработници како на Филолошкиот факултет во Скопје така и надвор од Факултетот.

Таа е многу активна и постојано ангажирана во развојот на Катедрата на Филолошкиот факултет и на Факултетот во целина и учествува на голем број стручни и научни тела и комисии во рамките на Факултетот и надвор од него. Од поголемиот број на ангажмани како позначајни можат да се издвојат следниве:

- во учебните 2009/2010 и 2010/2011 година била избрана како **раководител на Катедрата** за турски јазик и книжевност;

- во учебните 2009/2010 и 2010/2011 година била ангажирана за изведување настава по предметот **турска народна книжевност** на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип;
- во учебните 2008/2009 и 2009/2010 година била ангажирана за изведување настава по предметот **турски јазик** на Филозофскиот факултет на Институтот за историја;
- од 2006 па се до 2010 година била **претседател** на Државната матурска предметна комисија по предметот турски јазик преку БИРОТО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО;
- член на Комисијата за полагање на испит за директори за основно и јавно средно училиште, Министерство за образование, 2006-2008 год;
- член на Комисијата за наставни планови и програми (од I до IX одделение) при Бирото за развој на образованието во Р. Македонија;
- координатор за ЕКТС-програми при Катедрата за турски јазик и книжевност, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2006 - 2011 год;
- член во Одборот за постдипломски студии од 2009 год. каде и се уште е активна.
- член во Здружението на турските наставници во Скопје/ Р. Македонија;
- член на Образовниот одбор при Сојузот на турските невладини организации во Македонија (МАТУСИТЕП) од 2009 год.;
- била вклучена во дијалектолошкиот научноистражувачки проект **„Југозападните турски говори во Македонија“** под раководството на проф. д-р Ариф Аго и во книжевниот научноистражувачки проект **„Гатанките, текерлемињата (брзозборките) и народните приказни на турската националност во Македонија“** под раководството на проф. д-р Хамди Хасан;
- учествувала во организацискиот комитет на научниот собир под наслов **„Турскиот јазик и литературата во минатото и денес“** одржана на 5 јуни 2004 година во Скопје, во соработка на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Филолошки факултет „Блаже Конески“ група: турски јазик и книжевност во Скопје со Институтот на румелиските Турци во Република Турција;
- член на редакцискиот одбор на списанието „ХИКМЕТ“;
- судски преведувач, симултан превод во Основниот суд;
- учество на семинарот: **ОБУКА ЗА ОБРАЗОВАНИЕ ЗА СОЦИЈАЛНА ПРАВДА**, одржан во Охрид, јануари 2008 год., Р. Македонија, Фондација за образовни и културни иницијативи **ЧЕКОР ПО ЧЕКОР**;
- учество во проектот **„КРЕАТИВНА НАСТАВА И УЧЕЊЕ“**, реализирање на работилницата **„Стандарди за оценување и нивните импликации во иницијалната подготовка на наставниците“**, имплементиран од Фондацијата отворено општество – Македонија, а финансиран од страна на УСАИД, 2008 год.;
- учество во проект - програма: **КРЕАТИВНА НАСТАВА И УЧЕЊЕ**, од 29 до 31 март 2007 год., одржан во Охрид, Р. Македонија; **„Семинар за обновување на студиските програми за образование на наставниците“**; имплементиран од Фондацијата отворено општество – Македонија, а финансиран од страна на УСАИД;

- учество во програмата: КРЕАТИВНА НАСТАВА И УЧЕЊЕ, „Модернизација на програмите за иницијална подготовка на наставници во согласност со болоњскиот процес“, одржан во Охрид, 2.11.2006 година; имплементиран од Фондацијата отворено општество – Македонија, а финансиран од страна на УСАИД;
- учество во програмата: КРЕАТИВНА НАСТАВА И УЧЕЊЕ, „Обука за образование за социјална правда“, 14-16 септември 2007 год., Охрид, Македонија, Фондација за образовни и културни иницијативи **ЧЕКОР ПО ЧЕКОР**;
- учество на семинарот под наслов *Новини во образованието и културната споделба (Eğitimdeki gelişmeler ve Kültürel Paylaşım Semineri)*, Универзитет Абант Изет Бајсал– Болу /Р. Турција, од 19.7.2010 до 2.8.2010;
- учество на конференциите преку „Студенското здружение на Турците и темелите на нашата иднина“ – Летен камп, 11-16 јули 2008, Карабук – Турција;
- учество на конференциите преку „Студентското здружение на Турците и темелите на нашата иднина“ – Летен камп, од 26 јули до 3 август 2009, Фетхије- Турција;
- била во стручната редакција на превод на книгите; **Музичко образование за VII** од Славјанка Димова, **Физичко образование за VII** од Марјан Карапанцевска и Лидија Белчевска во 2010 год;
- во 2011 година била избрана како независен читач во Бирото за развој на образованието на Државната матурска предметна комисија предметот по турски јазик преку БИРОТО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО.

Список на објавени книги и трудови:

Објавени книги:

Досега ги има објавено следниве книги:

Во книгата *Дидактички-методски осврт на литературата за деца за основните училишта* Ватра, Скопје, 2009 год., ги има изнесено сите свои знаења и искуства стекнати во долгогодишната работа на оваа област. Целта на пишувањето на оваа книга била преку панорамата на детскиот свет, авторката да ги изнесе сите аспекти што ја опфаќаат детската култура: воспитанието, јазикот, уметноста, литературата и сл. Поради овој концепт, книгата се состои од повеќе делови: *ИСТОРИСКИ ПРЕГЛЕД НА РАЗВОЈОТ НА ЛИТЕРАТУРАТА ЗА ДЕЦА, ПОИМОТ ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА, ДАЛИ ЛИТЕРАТУРАТА ЗА ДЕЦА Е ПОСЕБЕН ВИД ЛИТЕРАТУРА, ЦЕЛТА КАКО И ЗАДАЧИТЕ НА ЛИТЕРАТУРАТА ЗА ДЕЦА, ВРЕДНУВАЊЕТО НА ЛИТЕРАТУРНИТЕ ДЕЛА, КРИТИЧКОТО МИСЛЕЊЕ И ЛИТЕРАТУРАТА ЗА ДЕЦА, ЛИТЕРАТУРАТА ЗА ДЕЦА СПОРЕД ЖАНРОТ, ЛИТЕРАТУРАТА ВО ВОСПИТНО - ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС, ВРЕДНУВАЊЕТО НА ЛИТЕРАТУРНИОТ ТЕКСТ КАКО ДИДАКТИЧКИ МАТЕРИЈАЛ, АНАЛИЗА НА ЛИТЕРАТУРАТА ЗА ДЕЦА ВО ЧИТАНКИТЕ, АНАЛИЗА НА ЛЕКТИРИТЕ* и на крај е дадена користена литература. Книгата е корисна, не само за студентите, туку и за наставниците, писателите, уметниците, издавачите, родителите, односно на пошироката читателска публика која се интересира за оваа тема.

Оваа книга со својата специфична тема е корисна бидејќи, освен теориски вредности, содржи и апликативни вредности кои ќе можат да ги користат и да ги применуваат наставниците во основните училишта.

- Д-р Севин Алил досега има објавено и учебници како самостојен автор, но и како коавтор. Плод на нејзината научна и стручна работа е **„Читанката за VI-то“** одделение на турски јазик - Издавачка куќа: Логос-А, Скопје 2002 год. Со оваа книга турското училиште добива современ учебник по мерка на модерните европски учебници. Во книгата д-р Севин Алил применува аналитичко-синтетичко и глобален метод.

Потоа следуваат и другите книги - читанки за деветгодишното основно образование:

- **Benim Türkçe Kitabım I**, читанка за I одделение за деветгодишно основно образование, „Просветно дело“, АД - Скопје, 2008 (коавтор).

- **Türkçe Kitabım II**, читанка за II одделение за деветгодишно основно образование, „Просветно дело“, АД - Скопје, 2008 (коавтор).

Овие читанки всушност претставуваат буквари на турски јазик. Претставуваат втор буквар по 30 години од појавата на првиот класичен буквар на турски јазик. Со овие учебници турското училиште добива современ буквар по мерка на модерните европски буквари. Во овој буквар се афирмира еден нов пристап во совладувањето на јазичната писменост од аспект на научни сознанија од психолингвистиката и дидактиката.

-Потоа следат читанките за 3-то одделение - **Benim Türkçe Kitabım III** - за деветгодишно основно образование, „Просветно дело“, АД - Скопје, 2009 (коавтор) и читанка за IV одделение **Benim Türkçe Kitabım IV** - за деветгодишно основно образование (коавтор).

За учебниците и читанките е важно тоа дека тие веќе поминале и позитивно биле оценети од стручна комисија и било дозволено да се издадат и да се користат во училиштата со образовна намена.

Од ова се гледа дека д-р Севин Алил мошне компетентно ги расветлува и настојува да влијае и да ги насочи развојните процеси на наставата по турски јазик и книжевност, од една страна, и да ја расветли проблематиката на образовниот процес воопшто, од друга страна.

Д-р Севин Алил има учествувало и на доста симпозиуми, научни собири, панели и конгреси како во Р. Македонија така и надвор од Македонија. Поголемиот дел од нејзините научни трудови се објавени во разни списанија, книги, билтени и сл.

Ги има објавено следниве статии:

1. **Граматичката категорија број кај придавките во турскиот и во македонскиот јазик**, во книгата „Трет научен собир на млади македонисти“, Скопје 1997, стр.411.

2. **Карактеристики на радовишкиот турски говор**, VI меѓународен симпозиум за турската народна култура, 4-5 мај 2001, Чаликли, Валандово, Македонија.

3. **Уметничкиот лик на Авни Абдула (Avni Abdula'nın Sanatsal Kişiliği)**, VII меѓународен симпозиум за турската народна култура, 4-5 мај 2002 год., Чаликли, Валандово-Македонија.

4. **За списанијата и песните на народните поети со саз (Cönkler ve Mestualar Üzerine)**, VII меѓународен симпозиум за турската народна култура, 4-5 2002 год., Чаликли, Валандово – Македонија.

5. **Скопскиот писател Алааттин Тахир (Üsküplü yazarımız Alaattin Tahir)**, - Научен собир одржан на 5.6.2004 година во Скопје под наслов „Во минатото и денес во Румелија - турскиот јазик и литературата“, објавено во научното културно списание на Институтот на румелиските Турци, септември 2004, бр. 9/10, стр.44-47.

6. **Сфаќањето за современото образование (Çağdaş Eğitim Anlayışı)**, научно-истражувачкото списание „Хикмет“, год. 3, бр:6, ноември 2006 год.

7. **Литературата за деца (Çocuk Edebiyatı)**, XI меѓународен симпозиум за турската народна култура, 8 мај 2006, Скопје, Македонија.

8. **Ти си совршен (Sen Mükemmeldin)**, списание „КОПРУ“, културно – уметничко списание, год. 4, бр. 10, јануари – февруари 2006, Скопје – Македонија.

9. **Приказната за голиот крал (Çıplak kral masalı)**, списание „КОПРУ“ културно – уметничко списание, год. 4, бр. 12, април – мај 2006, Скопје – Македонија.

10. **Енвер Илијас и книгата раскази „Утринско сонце“ (Enver İlyas ve “Sabah Güneşi” adlı hikaye kitabı)**, XI меѓународен симпозиум за турската народна култура, 4-5 мај 2007 год. Скопје.

11. **Мислата за другарување во делата на Мевлана (Mevlana'nın Eserlerinde Dost Kavramı)**, II меѓународен симпозиум „Romanya'da Türk Kültürü İzleri Sempozyumu ve Kültür Sanat Etkinlikleri“, 4-6 септември, Костанца – Романија.

12. **Вреднување на наставните планови по мајчкиот јазик – турски со програмското подрачје литература во Р. Македонија**, I меѓународен истражувачки конгрес ТУРКИЈАТ „Турците и Балканот“ 6-8 ноември 2007 год. Приштина- Р. Косово.

13. **Портретирањето на ликот на Турците во македонската битова социјална драма**, XVII th International Symposium for Balkan Folklore, Институт за фолклор „Марко Цепенков“- Скопје, 2008 год.

14. **Јахја Кемал Бејатли и Истанбул**, свечен собир посветен на големиот турски поет Јахја Кемал Бејатли, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје, Катедра за турски јазик и книжевност, 18.12.2008 год.

15. **Истанбул и Скопје во делата на скопскиот поет Јахја Кемал Бејатли - (Yahya Kemal Beyatlı'nın eserlerinde İstanbul ve Üsküp)**, Симпозиум под наслов „ИСТАНБУЛ“ Истанбул, 2008 год.

16. **Наставките во радовишкиот турски говор – (Radoviş ağzında kullanılan çekim ekleri)**, VI меѓународен конгрес на турскиот јазик – Анкара, 20-25 октомври 2008.

17. **Турколошките работи во Р. Македонија – (Makedonya'daki Türkoloji Çalışmaları)**, I.Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı –Меѓународен конгрес, 2008 година Фетије – Р. Турција и др.

18. Воспитната функција на литературата за деца во воспитно-образовниот курикулум (*Eğitim ve Öğretim Programlarında Çocuk Edebiyatının Eğitim Fonksiyonu*), Петти меѓународен конгрес за образование и наука на Балканот „Образованието на Балканот денес“, 1-3 октомври 2009 Едрене.

19. Турското образование во Р. Македонија (*Makedonya'da Türkçe Eğitimi*); (II меѓународен научен собир на турското образование во балканските земји и медијата) „II Uluslararası Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitimi ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni“, Sakarya Üniversitesi ve Türk Dil Kurumu, 22-25 Ekim, 2009.

20. Примена на актанцијалниот модел во одделенската настава – (*İlkokulların alt sınıflarına aktant modelin uygulanması*), II меѓународен културен конгрес на турскиот свет, 19-25 април 2010 Чешме- Измир.

21. Компаративна анализа на лектирите по македонски и по турски јазик во програмското подрачје литература, Годишен зборник на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Книга 33, Скопје 2007, стр: 47-56.

22. Критичкото мислење во наставата по литература, Годишен Зборник на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, Филолошкиот Факултет „Блаже Конески“, Книга 35, Скопје 2009, стр: 11-23

23. Литературата за деца и образованието (*Çocuk Edebiyatı ve Eğitim*), NİKMET- İlmî Araştırma Dergisi, Yıl:4, Sayı:8, Kasım 2006/2 Adeksam Gostivar -Makedonya, sf: 49-59

24. Литературата за деца (*Çocuk Edebiyatı*); XI меѓународен симпозиум за турската народна култура, 8 мај 2006, Скопје, Македонија.

25. Современо образование (*Çağdaş Eğitim Anlayışı*), научноистражувачко списание „Хикмет“, год. 3, бр. 6, ноември 2006 год.

26. Панел насловен како „Јахја Кемал Бејатли“ (*Yahya Kemal Beyatlı Paneli, konuşmacı olarak katılım*), 6. Uluslararası Sanatla Uyanmak Şöleni, 9-17 Mayıs 2008, Prizren/Kosova.

27. Анализа на учебниците по мајчиниот јазик од одделенската настава. (*İlkokulun alt sınıflarına ait ana dili ders kitaplarının değerlendirilmesi*), Меѓународен симпозиум по повод националниот празник на Турците, 22 декември 2007, Скопје.

28. Ататурк во делата на македонските автори (*Makedon Yazarların eserlerinde Atatürk*), Симпозиум за Ататурк, 10-11 ноември 2010, Битола – Македонија.

29. Исламот во делата на турските писатели во Р. Македонија (*Makedonya Türk Yazarlarının eserlerinde İslam anlayışı*), Четврти меѓународен конгрес под наслов „Исламска цивилизација на Балканот“, 13-17 октомври 2010, МАНУ-Скопје.

30. Radoviş ve Yöresindeki Türk Ağzında Kıp Kavramı Veren Çekim Ekleri, XVI. Uluslararası Türk Halk Kültürü Sempozyumu, Üsküp / MAKEDONYA, 09 Mayıs 2011.

Заклучок и предлог на Рецензентската комисија

Долгогодишното и активното учество на доц. д-р Севин Алил на полето на образованието и работата во разни стручни тела претставува значаен сегмент во нејзиниот животен и работен век. Во научната и стручната јавност д-р Севин Алил е позната како плоден творец и неумерен образовен работник. Од анализата на нејзиниот опус можат да се согледат резултатите кои укажуваат на богат и успешен повеќедеценски континуиран научен развој и плодна активност на Факултетот и надвор од него. Таа се одликува со совесност и сериозност во исполнувањето на работните обврски.

Со оглед на погоре изнесеното, Рецензентската комисија му предлага на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје да го прифати предложениот извештај и да ја избере доц. д-р Севин Алил во звањето вонреден професор по предметите: **методика на наставата по турски јазик и книжевност, турска литература за деца и турска народна литература.**

Скопје, 24.8.2011

РЕЦЕНЗЕНТИ

- 1. Проф. д-р Авзи Мустафа (редовен професор), с.р.**
- 2. Проф. д-р Виолета Димова (вонреден професор), с.р.**
- 3. Проф. д-р Октај Ахмед (вонреден професор), с.р.**

ОБРАЗЕЦ
КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНОТО
ЗВАЊЕ ВОПРЕДЕН ПРОФЕСОР

Кандидат: Севин Алил

Институција: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје,
 Филолошки факултет „Блаже Конески“

Научна област: 1. методика на наставата по турски јазик и книжевност,
 2. турска литература за деца и
 3. турска народна литература.

НАСТАВНО – ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. Бр.	Назив на активностa	Поени
	Методика на наставата по турски јазик и книжевност (4+2), зимски семестар 2007/2008 (4 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	2,4 + 0,9 = 3,3
	Методика на наставата по турски јазик и книжевност (4+2), зимски семестар 2008/2009 (4 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	2,4 + 0,9 = 3,3
	Методика на наставата по турски јазик и книжевност (4+2), зимски семестар 2009/2010 (4 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	2,4 + 0,9 = 3,3
	Методика на наставата по турски јазик и книжевност (4+2), зимски семестар 2010/2011 (4 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	2,4 + 0,9 = 3,3
	Методика на наставата по турски јазик и книжевност (4+2), летен семестар 2006/2007 (4 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	2,4 + 0,9 = 3,3
	Методика на наставата по турски јазик и книжевност (4+2), летен семестар 2007/2008 (4 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	2,4 + 0,9 = 3,3
	Методика на наставата по турски јазик и книжевност (4+2), летен семестар 2008/2009 (4 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	2,4 + 0,9 = 3,3
	Методика на наставата по турски јазик и книжевност (4+2), летен семестар 2009/2010 (4 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	2,4 + 0,9 = 3,3
	Методика на наставата по турски јазик и книжевност (4+2), летен семестар 2010/2011 (4 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	2,4 + 0,9 = 3,3
	Турска литература за деца (2+2), зимски семестар 2007/2008 (2 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	1,2 + 0,9 = 2,1
	Турска литература за деца (2+2), зимски семестар 2008/2009 (2 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	1,2 + 0,9 = 2,1
	Турска литература за деца (2+2), зимски семестар 2009/2010 (2 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	1,2 + 0,9 = 2,1
	Турска литература за деца (4+2), зимски семестар 2010/2011 (4 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	2,4 + 0,9 = 3,3
	Турска литература за деца (2+2), летен семестар 2006/2007 (2 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	1,2 + 0,9 = 2,1
	Турска литература за деца (2+2), летен семестар 2007/2008 (2 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	1,2 + 0,9 = 2,1
	Турска литература за деца (2+2), летен семестар 2008/2009 (2 x 15 x 0,04)	1,2 + 0,9 = 2,1
	Турска литература за деца (4+0), летен семестар 2009/2010 (4 x 15 x 0,04)	2,4
	Турска литература за деца (4+0), летен семестар 2010/2011 (4 x 15 x 0,04)	2,4
	Нова турска книжевност 2 (2+0), летен семестар (2006/2007)	1,2

(2 x 15 x 0,04)	
Нова турска книжевност 4 (2+0), летен семестар (2006/2007) (2 x 15 x 0,04)	1,2
Писмено и усно изразување (2+0), зимски семестар 2009/2010 (2 x 15 x 0,04)	1,2
Книжевни поими и теории (2+0), зимски семестар 2009/2010 (2 x 15 x 0,04)	1,2
Турски јазик на Филозофски факултет (2+1), зимски семестар 2009/2010 (2 x 15 x 0,04) (1 x 15 x 0,03)	1,2 + 0,45=1,65
Турски јазик на Филозофски факултет (2+1), летен семестар 2009/2010 (2 x 15 x 0,04) (1 x 15 x 0,03)	1,2 + 0,45=1,65
Основи на правопис и корегирање (2+0), зимски семестар 2009/2010 (2 x 15 x 0,04)	1,2
Основи на правопис и корегирање (2+0), зимски семестар 2010/2011 (2 x 15 x 0,04)	1,2
Основи на правопис и корегирање (2+0), летен семестар 2009/2010 (2 x 15 x 0,04)	1,2
Основи на правопис и корегирање (2+0), летен семестар 2010/2011 (2 x 15 x 0,04)	1,2
Турска народна литература (Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип) (2+0), зимски семестар 2009/2010 (2 x 15 x 0,04)	1,2
Турска народна литература (Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип) (2+0), зимски семестар 2010/2011 (2 x 15 x 0,04)	1,2
Турска народна литература (Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип) (2+0), летен семестар 2009/2010 (2 x 15 x 0,04)	1,2
Турска народна литература (Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип) (2+0), летен семестар 2010/2011 (2 x 15 x 0,04)	1,2
Техники на превод (2+2), зимски семестар 2010/2011 (2 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	1,2 + 0,9 = 2,1
Техники на превод (2+2), летен семестар 2010/2011 (2 x 15 x 0,04) (2 x 15 x 0,03)	1,2 + 0,9 = 2,1
Вкупно бодови за одржување на настава од прв циклус студии	72.60
Одржување на настава од втор циклус студии	
Постдипломски специјалистички студии – насока: книжевност, турска литература за деца (на турски јазик) 2010/2011 (I семестар - 15 часа) (15 x 0,05)	0,75
Постдипломски специјалистички студии – насока: книжевност, турска книжевност од 20 век до денес (на турски јазик), 2010/2011 (1 семестар - 15 часа) (15 x 0,05)	0,75
Постдипломски специјалистички студии – насока: и јазик и книжевност, техники на научна работа (на турски јазик), 2010/2011 (II семестар - 15 часа) (15 x 0,05)	0,75
Вкупно бодови од одржување на настава од втор циклус на студии	2,25
Консултации со студенти	
Консултации со студенти 2006/2007 (151) (151 x 0,002)	0,302
Консултации со студенти 2007/2008 (103) (103 x 0,002)	0,206
Консултации со студенти 2008/2009 (149) (149 x 0,002)	0,298
Консултации со студенти 2009/2010 (120) (120 x 0,002)	0,24
Консултации со студенти 2010/2011 (156) (156 x 0,002)	0,312
Вкупно бодови за одржани консултации	1.358
Член на комисија за оцена или одбрана на докторат	
М-р Махмут Челик Решение: бр. 09-130/6 од 3.10.2008	0,5

	М-р Елсев Брина, Решение: бр. 09-1285/8 од 5.2.2010 год.	0,5
	М-р Сејдула Алили, Решение: бр. 09-1551/4 од 24.4.2009 год.;	0,5
	М-р Шеннур Сулејман, Решение бр: 09-1302/3 од 5.10.2009	0,5
	М-р Сена Ариф 09-1473/3 од 25.12.2008	0,5
	Вкупно бодови за член на комисија за оцена или одбрана на докторат	2,5
	Член на комисија за оцена или одбрана на магистратура	
	Зејнеп Хусејин, Решение: бр. 09-429/11 од 5.4.2011 год.,	0,3
	Мерсија Исмајловска, Решени: бр. 09-1485/8 од 18.9.2009 год.	0,3
	Вкупно бодови за член на комисија за оцена или одбрана на магистратура	0,6
	Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа	
	Ментор на дипломска работа: (Џанер Сезаир, Назире Ибрахим, Билјана Стојаноска, Сафије Хусејин, Рефиде Шахин, Сулејман Гина, Гулај Исмаил, Нације Умер, Ерхан Ујар, Месут Мемети, Весиле Куртулуш, Месуде Суслу) = вкупно 12 (12 x 0,1)	1,2
	Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа: (Лилјана Трајковска, Ергин Баки, Ивица Трајковска, Ана Најденовска, Сами Мутлу, Хамза Балтади, Христина Зојческа, Насуф Шакири, Миралем Ѓувен, Сања Мирославева, Шејма Ајдин, Гордана Велковска, Елма Ибровиќ, Бојана Тапарчевиќ, Јасмина Драшко, Севдија Демирова – Абдулова, Ерсин Керела, Мухамед Сулејмановски, Катерина Наумовска, Татјана Спасовска, Ивица Трајковски) = вкупно 21(21 x 0,1)	2,1
	Вкупно бодови за член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа	3,3
	Позитивно рецензиран универзитески учебник	
	„Дидактички-методски осврт на литературата за деца за основните училишта“, Ватра, Скопје, 2009 год. (автор) (1 x 8)	8
	Основни школски или средношколски учебници	
	„Benim Türkçe Kitabım III – читанка за III одделение за деветгодишно основно образование, Просветно дело, АД - Скопје, 2009 (коавтор)	6
	„Benim Türkçe Kitabım IV“ - читанка за III одделение за деветгодишно основно образование (коавтор).	6
	„Benim Türkçe Kitabım I“, читанка за I одделение за деветгодишно основно образование, „Просветно дело“, АД - Скопје, 2008. (коавтор).	6
	„Türkçe Kitabım II“, читанка за II одделениа за деветгодишно основно образование, „Просветно дело“, АД - Скопје, 2008. (коавтор)	6
	Вкупно бодови за основни школски или средношколски учебник	24
	Рецензент на универзитески учебник	
	Решение: бр. 08-173/8 од 4.5.2010, член на Рецензентската комисија на трудот под наслов „Турскиот говор во валандовско“ изработен од доц. д-р Назим Ибрахим.	1
	Вкупен број бодови за наставно-образовната дејност	115,608

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. Бр.	Назив на активности	Поени
	Ментор на докторска дисертација	
	Ментор на докторската дисертација на м-р. Махмут Челик: „Критички осврт кон расказите за деца од турската литература на првата повоенa генерација во Македониa“ одбранета на 29.12.2009 год. на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. (Решение: бр. 09-130/4 од 28-12-2009 год.)	3

	Учесник во национални научни проекти	
	Учество на проектот КРЕАТИВНА НАСТАВА И УЧЕЊЕ, реализирање на работилницата „Стандарди за оценување и нивните импликации во иницијалната подготовка на наставниците“, имплементиран од Фондацијата отворено општество – Македонија, а финансиран од страна на УСАИД, 2008 год.	3
	Учество на проект - програма: КРЕАТИВНА НАСТАВА И УЧЕЊЕ, од 29 до 31 март 2007 год., одржан во Охрид во Р. Македонија; „Семинар за обновување на студиските програми за образование на наставниците“, имплементиран од Фондацијата отворено општество – Македонија, а финансиран од страна на УСАИД.	3
	Учество на програмата: КРЕАТИВНА НАСТАВА И УЧЕЊЕ, „Модернизација на програмите за иницијална подготовка на наставници во согласност со болоњскиот процес“, одржан во Охрид, 2.11.2006 год.; имплементиран од Фондацијата отворено општество – Македонија, а финансиран од страна на УСАИД.	3
	Учество на програмата: КРЕАТИВНА НАСТАВА И УЧЕЊЕ, „Обука за образование за социјална правда“, 14-16 септември 2007 год., Охрид, Македонија, Фондација за образовни и културни иницијативи ЧЕКОР ПО ЧЕКОР .	3
	Учество на семинарот: ОБУКА ЗА ОБРАЗОВАНИЕ ЗА СОЦИЈАЛНА ПРАВДА , одржан во Охрид - јануари 2008 год., Македонија. Фондација за образовни и културни иницијативи ЧЕКОР ПО ЧЕКОР .	3
	Учество на семинарот под наслов <i>Новини во образованието и културната споделба (Eğitimdeki gelişmeler ve Kültürel Paylaşım Semineri)</i> , Универзитет Абант Изет Бајсал– Болу /Р. Турција, од 19.7.2010 до 2.8.2010.	3
	Учество на конференциите преку „Студентското здружение на Турците и темелите на нашата иднина“ – Летен камп, 11-16 јули 2008, Карабук - Турција.	3
	Учество на конференциите преку „Студентското здружение на Турците и темелите на нашата иднина“ – Летен камп, од 26 јули до 3 август 2009, Фетхије- Турција.	3
	Вкупно бодови од национален научен проект	24
	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во научно/стручно списание	
	<i>Литературата за деца и образованието Çocuk Edebiyatı ve Eğitim</i>), научноистражувачко списание –Хикмет, год. 4, бр. 8, ноември 2006/2 Адексам Гостивар -Македонија, стр.: 49-59	4
	<i>Мислата за другарување во делата на Мевлана (Mevlana'nın Eserlerinde Dost Kavramı)</i> ; научноистражувачко списание - ХИКМЕТ, год. 5, бр. 10, ноември 2007/2 Адексам Гостивар -Македонија, стр. 79-87	4
	<i>Сваќањето за современото образование (Çağdaş Eğitim Anlayışı)</i> , научноистражувачко списание „Хикмет“, год. 3, бр. 6, ноември 2006 год.	4
	Вкупно бодови за трудови со оригинални научни резултати, објавени во научно/стручно списание.	12
	Трудови со оригинални научни/стручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/ стручен собир.	
	<i>Истанбул и Скопје во делата на скопскиот поет Јахја Кемал Бајатли - (Yahya Kemal Beyatlı'nın eserlerinde İstanbul ve Üsküp)</i> ; I Uluslararası Türk Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Bildirileri (3-5 Nisan 2008, İstanbul); T.C. Beykent Üniversitesi Fen *Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Beşir Kitabevi, İstanbul, sf. 121-132	2
	<i>Литература за деца (Çocuk Edebiyatı)</i> ; Uluslararası Türk Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri 2006, Üslup –Makedonya, 2007, sf. 65-77.	2
	<i>Компаративна анализа на лектирите по македонски и по турски јазик во програмското подрачје литература</i> , Годишен зборник на Универзитетот „Св.	2

Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“ , Книга 33, Скопје 2007, стр: 47-56.	
Критичкото мислење во наставата за литература, Годишен зборник на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“ , Книга 35, Скопје 2009, стр: 11-23.	2
Воспитната функција на литературата за деца во воспитно-образовниот курикулум, Петти меѓународен конгрес за образование и наука на Балканот „Образованието на Балканот денес“, 1-3 октомври 2009, Едрене.	2
Вкупно бодови за трудови со оригинални научни / стручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/ стручен собир.	10
Трудови со оригинални научни резултати, објавени во стручно/научно популарно списание	
Ти си совршен (Sen Mükemmelsin), „KÖPRÜ“ Aylık kültür, sanat ve edebiyat dergisi (културно – уметничко и книжевно списание), год. 4, бр. 10, јануари – февруари 2006, Скопје – Македонија.	2
Приказната за голиот крал (Çıplak kral masalı), „KÖPRÜ“ Aylık kültür, sanat ve edebiyat dergisi (културно – уметничко и книжевно списание), год. 4, бр. 12, април – мај 2006, Скопје – Македонија.	2
Вкупно бодови за трудови со оригинални научни резултати, објавени во стручно/научно популарно списание	4
Учество на научен стручен/собир со реферат	
Воспитната функција на литературата за деца во воспитно-образовниот курикулум (Eğitim ve Öğretim Programlarında Çocuk Edebiyatının Eğitim Fonksiyonu), Петти меѓународен конгрес за образование и наука на Балканот „Образованието на Балканот денес“, 1-3 октомври 2009, Едрене.	1
Наставките во радовишкиот турски говор – (Radoviş ağzında kullanılan çekim ekleri), VI меѓународен конгрес на турскиот јазик – ANKARA, 20-25 октомври 2008.	1
Турколошките работи во Р Македонија – (Makedonya'daki Türkoloji Çalışmaları), I.Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı – Меѓународен конгрес, 2008 година, Фетије – Р. Турција и др.	1
Турското образование во Р. Македонија (Makedonya'da Türkçe Eğitimi); (II Меѓународен научен собир на турското образование во балканските земји и медијата) „II Uluslararası Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitimi ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni“, Sakarya Üniversitesi ve Türk Dil Kurumu, 22-25 Ekim, 2009.	1
Примена на актанцијалниот модел во одделенската настава – (İlkokulların alt sınıflarına aktant modelin uygulanması), II меѓународен културен конгрес на турските Свет, 19-25 април 2010, Чешме- Измир.	1
Литературата за деца (Çocuk Edebiyatı); XI меѓународен симпозиум за турската народна култура, 8 мај 2006, Скопје, Македонија.	1
Анализа на учебниците по мајчиниот јазик од одделенската настава. (İlkokulun alt sınıflarına ait ana dili ders kitaplarının değerlendirilmesi; Меѓународен симпозиум по повод националниот празник на Турците, 22 декември 2007, Скопје.	1
Ататурк во делата на македонските автори (Makedon Yazarların eserlerinde Atatürk), Симпозиум за Ататурк, 10-11 ноември 2010, Битола – Македонија.	1
Исламот во делата на турските писатели во Р. Македонија- Makedonya Türk Yazarlarının eserlerinde İslam anlayışı; Четврти меѓународен конгрес под наслов „Исламска цивилизација на Балканот“, 13-17 октомври 2010, МАНУ-Скопје.	1
Radoviş ve Yöresindeki Türk Ağzında Kip Kavramı Veren Çekim Ekleri; XVI. Uluslararası Türk Halk Kültürü Sempozyumu, Üsküp / MAKEDONYA, 09 Mayıs 2011.	1
Портретирањето на ликот на Турците во македонската битова социјална драма; XVII th International Symposium for Balkan Folklore, Институт за фолклор „Марко Цепенков“ - Скопје, 2008 год.	1
Енер Илјас и книгата раскази „Утринско сонце“ (Enver İlyas ve “Sabah Güneşi” adlı hikaye kitabı), XI меѓународен симпозиум за турската народна култура, 4-5 мај 2007 год. Скопје.	1
Јахја Кемал Бејатли и Истанбул, свечен собир посветен на големиот турски поет Јахја Кемал Бејатли, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје, Катедра за	1

	турски јазик и книжевност, 18.12.2008 год.	
	Вкупно бодови од учество на научен стручен/собир со реферат	13
	Вкупно бодови од научна истражувачката дејност	66

СТРУЧНО - АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. Бр.	Назив на активности	Поени
	Раководител на внатрешна организациона единица	
	Решение бр. 02-1019/6/1 од 16.9.2009 година за функцијата раководител на Катедрата за турски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје од 2009 до 2011 година.	3
	Член на факултетска комисија	
	Решение бр. 02-277/1 од 9.3.2007 год., член на Редакцискиот одбор на Годишниот зборник на Филолошкиот Факултет „Блаже Конески“ во Скопје. (2006/2007)	0,5
	Решение бр. 02-1093/2-8 од 16-10-2007, заменик-шеф на Катедрата за турски јазик и книжевност за уч. 2007/2008 и 2008/2009 год.	0,5
	Решение бр. 05.1380/1 од 22.10.2010 год.; претседател на Комисија за попис на библиотечниот фонд – Катедра за турски јазик и книжевност	0,5
	Решение бр.05-1853/1 од 26.11.2009 год., член на Комисија за попис на библиотечниот фонд – Катедра за турски јазик и книжевност.	0,5
	Решение бр. 09.1386/18 од 13.6.2010 година, член на Комисијата за разгледување на приговорите по објавување на прелиминарна ранг - листа на кандидатите за запишување.	0,5
	Бр. 02.869/70 од 4.11.2009 год; поткомисии за евалуација на ниво на студиските групи на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје – Катедра за турски јазик и книжевност – студиска програма по турски јазик и книжевност (мајчин)	0,5
	Член во одборот за постдипломски студии од 2009/2010, 2010/2011.	0,5
	Член на комисија за избор во звање	
	Член на комисија за избор во звање-доцент: (д-р Марија Леонтич, д-р Назим Ибрахим, д-р Махмут Челик). (4 x 0,6)	0,2
	Член на комисија за избор во звање- лектор и виш лектор: (доц. д-р Махмут Челик, м-р Сена Ариф и м-р Фадил Хоџа). (3 x 0,6)	0,2
	Координатор на студиската програма	4
	Координатор за ЕКТС-програми при Катедрата за турски јазик и книжевност, Филолошки факултет „Блаже Конески“ 2007/2008; 2008/2009, 2009/2010, 2010/2011. (4 x 1=4)	
	Член на Здружението на наставници по турски јазик во Скопје/ Р. Македонија 2009/2010/2011 (3 години x 0,5)	1,5
	Член на одборот за образование при Сојузот на турските невладини организации во Македонија (МАТУСИТЕП), 2010 и 2011 год., (2 x 0,5)	1
	Учество во комисии и тела на државни и други органи	
	Решение: бр: 05-1682/1 од 2.03.2007 год., член во Комисијата за полагање на испит на директори на основно и јавно средно училиште за 2009 и 2010. (2 x1)	2
	Решение бр. 03-4628 од 5.10.2007 год., претседател на Државната матурска испитна комисија по турски јазик преку БИРОТО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО на Р. Македонија	1
	Решение бр. 02-7295 од 11.11.2008 год., претседател на Државната матурска предметна комисија по турски јазик преку БИРОТО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО на Р. Македонија	1
	Решение бр. 03.355 од 5.2.2010 година, претседател на Државната матурска предметна комисија по турски јазик преку БИРОТО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО на Р. Македонија.	1

Решение бр. 02.7075 од 19.12.2007 год. за избор на лидер на група оценувачи за проверка и оценување на екстерниот испит по наставниот предмет турски јазик преку БИРОТО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО Р Македонија.	1
Договор Бр. 03-339/1 од 25.3.2011 година, независен читач на тест за јунскиот и августен испитен рок за државната матура за предметот турски јазик и литература за учебната 2010/2011 за потребите на државниот испитен центар. (2 x 1= 2)	2
Стручна редакција на превод од македонски на турски јазик на учебниците за основно образование: Музичко образование за 7 одделение од Славјанка Димова и Физичко образование за 7 одделение од Марјан Карапанцевска и Лидија Белческа.(2 x 1=2)	2
Судски преведувач, симултан превод при основниот суд 1 - Скопје; 2009 и 2010 год., (2 x1)	2
Учество во изработка на национална програма од одредена област	
Решение бр. 03-3266 од 9.6.2007 год., член на стручен тим во изработка на нова наставна програма по турски јазик за I одделение за деветгодишно основно образование и иновирани наставна програма по турски јазик за I одделение на осумгодишно основно образование. (2 x 3=6)	6
Решение бр. 03-3266 од 9.7.2007 год., избор на стручен тим за изработка на наставна програма; член во Комисијата за изработка на нова наставна програма по турски јазик за 2. и 3. одделение за деветгодишно основно образование. (2 x 3=6)	6
Решение бр. 03.6534 од 11.12.2007 година, член на стручен тим во изработка на нови наставни програми по турски јазик за 4. 5. и 6. одделение како задолжителен предмет за деветгодишно основно образование. (3 x 3= 9)	9
Решение: бр. 02.367 од 31.1.2008 година, член на стручен тим во изработка на нови наставни програми по турски јазик за 7. 8. и 9. одделение како задолжителен предмет за деветгодишно основно образование. (3 x 3=9)	9
Вкупно бодови од стручно апликативната дејност	55,40

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТКАТА ДОЦ. Д-Р СЕВИН АЛИЛ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕТО ВОНРЕДЕН ПРОФЕСОР	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	115,608
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	66
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	55,40
	237,008

Скопје, 24.8.2011

Рецензентска комисија:

1. Проф. д-р Авзи Мустафа (редовен професор), с.р.
2. Проф. д-р. Виолета Димова (вонреден професор), с.р.
3. Проф. д-р Октај Ахмед (вонреден професор), с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА ЕДЕН АСИСТЕНТ ЗА АНГЛИСКИ ЈАЗИК И ЗА ПРЕВЕДУВАЊЕ – ТОЛКУВАЊЕ ОД АНГЛИСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ОБРАТНО НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, на својата седумнаесетта редовна седница, нè избра за членови на Рецензентската комисија во врска со пријавите на м-р Јане Божиновски, м-р Милена Саздовска и м-р Соња Китановска-Кимовска на објавениот конкурс на 23-25 април 2011 во дневните весници „Нова македонија“ и „Лајм“ за избор на еден асистент за англиски јазик и за преведување – толкување од англиски на македонски јазик и обратно. По разгледувањето на доставените конкурсни материјали на кандидатите, чест ни е на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје да му го доставиме следниов

ИЗВЕШТАЈ

М-р Јане Божиновски е роден на 24.1.1981 година во Скопје. Дипломирал на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје во 2005 година на групата англиски јазик и книжевност со средна оценка 8,92 и стекнал право на стручен назив-дипломиран професор по англиски јазик и книжевност со британски културолошки студии. За време на студиите бил корисник на стипендија за талентирани студенти од Министерството за образование на Р. Македонија. Во 2010 година завршил постдипломски студии по лингвистика на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ со средна оценка 10 и магистрирал на тема: „Културолошки разлики при толкување од македонски на англиски јазик и нивно можно надминување“. Во периодот јануари-мај 2009 година го надградувал своето образование како учесник во Програмата за развој на млад факултетски кадар (JFDP) при Универзитетот во Урбана – Шемпејн, Илиноис, во областа на компјутерската лингвистика.

Работното искуство на м-р Божиновски е насочено во две области: наставна и преведувачка. Од 2004 до 2007 година бил професор по англиски јазик во училиштето за странски јазици „Лингвалинк“ во Скопје, а во периодот август-декември 2004 година бил професор по англиски јазик на деца во „Дикшант интернешнал“ во Чадигар, Индија. Најзначајно е неговото искуство како соработник по англиски јазик на Катедрата за англиски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во периодот септември 2006 - јануари 2011 година. Како надворешен соработник изведувал вежби по предметите современ англиски јазик и академско пишување, а како стручњак од практиката изведувал вежби и по предметот превод од англиски на македонски јазик.

Во областа на преведувањето/толкувањето имал бројни ангажмани на филмски преводи за MPTB (2000-2006) и за агенциите SDI Media Group и Mediatranslations (2009), за писмен превод во Агенцијата за електронски комуникации и за ASTEC Global Consultancy (август-ноември 2005), како и за Меѓународната организација на трудот, Меѓународниот центар за миграциона политика и др., а како толкувач бил

ангажиран од Светската банка, УНИЦЕФ, Светската здравствена организација и Меѓународната академија за спроведување на законот (ILEA). Освен тоа, ги има објавено и следниве преводи: *Прво екологија* од А. Беби и И. Бренан, Oxford University Press, 2009; *Гласот на жртвите: искуства со идентификација, враќање и помош во Југоисточна Европа* од Ребека Суртис, Институт за борба против трговија со луѓе NEXUS, 2007; *Куќички за кукли*, филмско сценарио на Дарко Митревски, 2006.

Во однос на научноистражувачката активност, м-р Божиновски има објавено еден труд под наслов „Улогата на информатичката технологија во дистрибуцијата на знаењето: моменталната состојба во високото образование во САД и можно спроведување во високото образование во Југоисточна Европа и Евроазија“, во соработка со м-р Давор Дујак од Универзитетот во Осиек, Хрватска, објавен во „Маркетинг и одржлив развој“, 2009. Коавтор е и на прирачникот „Активно учење во големи студентски групи“ (Скопје, 2009), што претставува мошне корисен прилог кон збогатување на наставниот пристап, промовирајќи ги стратегиите и техниките на активно учење што се особено применливи во големите студентски групи.

М-р Милена Саздовска е родена на 20.11.1982 година во Скопје. Дипломирала на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје во 2005 година на групата преведување и толкување – англиски и германски јазик и стекнала право на стручен назив-дипломиран толкувач по англиски јазик и германски јазик. Во знак на признание за постигнатиот висок успех во студирањето со средна оценка 9,31 добила и пофалница од Филолошкиот факултет „Блаже Конески“. Во 2008 година станала овластен судски преведувач по англиски и германски јазик во Основниот суд Скопје II. Постдипломските студии ги завршила на Економскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје во 2010 година со средна оценка 9,38 и го одбрала магистерскиот труд на тема: „Политиката на конкуренцијата на Европската унија и усогласеноста на Република Македонија со *Acquis Communautaire* во областа на конкуренцијата“, и со тоа се стекнала со академски степен магистер на економски науки од областа на европските студии.

Своето образование континуирано го надградувала и преку бројни семинари и обуки организирани од Секретаријатот за европски прашања: Семинар за подготовка на Националната програма за усвојување на правото на ЕУ, во рамките на Твининг проектот со Р. Словенија (2005), Семинар за подготовка на македонската верзија на усвојување на *acquis communautaire* и преведување на македонското законодавство (2006), Обука за преведување со Trados и Multiterm (2005 и 2006), Обука: Вовед во законодавството на ЕУ (2007). Учествовала и на Охридскиот летен универзитет за европски студии во организација на Институтот Евро Балкан од Скопје во 2007 година. Истата година посетувала и обука за користење на ИПА-фондовите, во организација на Фондацијата „Конрад Аденауер“, а во 2008 и во 2009 година ги посетувала семинарите за имплементација на Прирачникот за номотехнички правила, како и за транспонирање на европското законодавство во македонското, во организација на Германското друштво за техничка соработка. Во 2009 година учествувала на

Семинарот за ЕУ-законодавството и методи за преведувачи и толкувачи во Подгорица, Црна Гора, во организација на Европскиот институт за јавна администрација (EIPA), како и на Семинарот за управување со терминологија – Мултитерм 2007 во Загреб, Хрватска, а во 2010 год. учествувала и на работилницата за процесот на реформа на јавната администрација во Р. Македонија во Брисел, Белгија, во организација на Европската комисија, ГД за проширување. Импресивно е и досегашното работно искуство на м-р Саздовска како преведувач и толкувач. Уште за време на студиите стажирала во Секретаријатот за европски прашања при Владата на Р. Македонија и била ангажирана од Канцеларијата за судски преводи „Терве“ во Скопје (2004-2005) како преведувач/асистент. Во периодот 2005-2009 година работела во Секретаријатот за европски прашања – Сектор за подготовка на националната верзија на *acquis communautaire* како преведувач – ревизор. Во тој период, освен со преведување и ревизија на македонските закони, правните акти на ЕУ и други значајни документи во процесот на интеграција на Р. Македонија во ЕУ, била ангажирана и за изработка на поимници со стручна терминологија на англиски и германски јазик, прирачници за преведување на правните акти, но и како толкувач на бројни состаноци и конференции. Од јануари 2010 год. до денес работи како преведувач и толкувач за Nulla & Co. Human Dynamics KG од Виена, Австрија, во рамките на проектот финансиран од ЕУ, а имплементиран од Human Dynamics (Австрија) и ИПС институтот (Словенија) за јакнење на капацитетите на Генералниот секретаријат при Владата на Република Македонија и Министерството за информатичко општество и администрација. Особено е значајно и нејзиното работно искуство како надворешен соработник на Катедрата за преведување и толкување при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во периодот октомври 2005 - декември 2009 година. Како соработник изведувала вежби по предметот преведување од македонски на англиски јазик за студентите од трета и четврта година, што подразбира преведување стручни текстови од областа на Европската унија, право, политика, економија, финансии, информатичка технологија, образование и култура итн.

Од објавените научни и стручни трудови на м-р Милена Саздовска ги издвојуваме: *Прирачник за преведување на правните акти на Република Македонија*, Влада на Република Македонија, Секретаријат за европски прашања, Скопје, 2010 и *Прирачник за преведување на правните акти на Европската унија*, Влада на Република Македонија, Секретаријат за европски прашања, Скопје, 2010. М-р Саздовска е еден од коавторите на овие прирачници кои се солидна основа за конзистентен пристап при подготовката на националната верзија на правните акти на Европската унија. Особен придонес на овие прирачници се практичните примери на правните акти на Р. Македонија и на Европската унија и нивниот соодветен превод на англиски и на македонски јазик, што овозможува споредбено да се согледаат најчесто користените поими и фрази и доследно да се употребуваат од страна на сите учесници во процесот на преведување на наведените правни акти.

М-р Соња Китановска – Кимовска е родена на 8.10.1979 година во Битола. Дипломирала на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје во 2002 година на групата англиски јазик и книжевност и стекнала право на стручен назив-дипломиран филолог по англиски јазик и книжевност – преведувачка насока. За постигнатиот висок успех во

студирањето со средна оценка 9,26 добила и пофалница од Филолошкиот факултет „Блаже Конески“. За време на студиите била корисник на стипендија за талентирани студенти од Министерството за образование на Р. Македонија (1999-2002). Во 2003 година станала овластен судски преведувач по англиски јазик. Постдипломските студии ги завршила на Истражувачкиот центар за англиски јазик и применета лингвистика при Универзитот во Кембриџ, Обединетото Кралство, во 2004 година со просечна оценка 68% од 75% и се стекнала со академски степен магистер по филозофија. Во периодот октомври 2003 - јуни 2004 година била корисник на стипендија од Министерството за надворешни работи на Обединетото Кралство/Институт отворено општество. Во јуни 2007 година посетувала Летна школа за истражување на превод на Универзитетскиот колеџ Лондон, Обединетото Кралство.

Во тек е со изработка на нејзината докторска дисертација од областа на науката за преведувањето под наслов: „Преведување стил: врз примери од англиската книжевност на македонски јазик“ под менторство на проф. д-р Драги Михајловски, одобрена од Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ на 27.2.2008 година.

М-р Соња Китановска-Кимовска има богато професионално искуство како преведувач/толкувач и како наставник по англиски јазик. Најпрвин работела како преведувач за Енигма ДОО во Битола (2000-2001), а потоа во Скопје била ангажирана како преведувач на проектот ФАРЕ „Инвестициони опции во транспортниот сектор“ (10/2001-1/2002), како и на долгогодишниот проект „Поддршка на земјоделските здруженија во Република Македонија“, финансиран од Шведската агенција за меѓународна соработка (2001-2010). Освен тоа, од 2004 до 2007 година работела како наставник по англиски јазик во „Еуролингва“ – Скопје. Покрај богатото искуство во преведување и толкување за меѓународни организации, компании и агенции, била ангажирана и на високообразовни институции. Од октомври 2010 година, како стручњак од практиката, на Катедрата за преведување и толкување при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ изведувала вежби по предметот англиски јазик за студентите во прва година од додипломските студии. Во исто време, од ноември 2010 година била ангажирана како надворешен предавач на Факултетот за применети јазици при Универзитетот ФОН во Скопје, каде што држела предавања по предметот теорија на преведување и толкување и вежби по двонасочен деловен превод на студентите на постдипломски студии.

Нејзиниот интерес за преводот и истражувањето од областа на преведувањето и применетата лингвистика е видлив и од објавените научни и стручни трудови. Имено, таа е автор на два научни труда објавени во Годишниот зборник на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје: „Кохезија и кохерентност: примери за поддршка на кохерентноста без кохезија“ (2008, кн. 34, 409-416) и „Is English Spelling Logical?“ (2010, кн.36, 183-188). Во првиот труд, преку примери, авторката покажува дека кохезијата не ја гарантира кохерентноста на текстот, за да дојде до заклучокот дека експлицитните маркери на кохезија можат само да го водат читателот/слушателот кон постигнување покохерентна претстава за дискурсот, но дека не се неопходни за постигнување кохерентност во текстот. Во вториот труд, м-р Китановска-Кимовска се осврнува на морфофонемичката природа на англискиот систем на пишување и неконзистентноста поради усвојувањето на оригинална ортографија на

зборовите позајмени од други јазици. Но, авторката преку примери покажува дека системот се карактеризира со правила и систематичност, со само неколку вистински исклучоци.

Од објавените стручни трудови преовладуваат преводите од македонски на англиски јазик: *Трговија со луѓе и илегална миграција перцепирани од главните актери во кривичната постапка* од Виолета Велкоска (2009, 77 стр.); *Пристап до правда – Извештај за заштитата на човековите права во предметите на полициска злоупотреба и тортура* од Аница Томшиќ- Стојковска (2008, 59 стр.); *Финален извештај за институционалниот одговор против изборните нерегуларности* од Тања Каракамишева и Александар Чичаковски (2009, 92 стр.); *Ефикасност во заштитата на човековите права при пречекорувањето на полициските овластувања: правна анализа 2009* од Аница Томшиќ- Стојковска (2010, 63 стр.); *Судската ефикасност во справувањето со корупцијата во Република Македонија* од Гордан Калајчиев (2010, 59 стр.).

Заклучок и предлог

Рецензентската комисија имаше мошне тешка задача да издвои една личност од пријавените кандидати, бидејќи и тројцата се исклучително талентирани и вредни млади луѓе, полни со ентузијазам и самоиницијативност, но и со богато професионално искуство. Сепак, во личноста на м-р Милена Саздовска Рецензентската комисија гледа на солиден, вреден, динамичен млад истражувач. Таа се издвојува бидејќи има највисок просек од додипломските студии, но и како дипломиран толкувач за два странски јазика. Понатаму, има завршено постдипломски студии на Економскиот факултет од областа на европските студии, како и бројни обуки и семинари од областа на правото на Европската унија и практично професионално искуство како преведувач во подготовката на националната верзија на *acquis communautaire*. Со оглед на спецификите на Катедрата за преведување и толкување, м-р Милена Саздовска најмногу одговара на профилот на кадарот потребен за изведување на вежбите по преведување и толкување и по англиски јазик, кои, пред сè, се насочени кон усвојување на стручната терминологија од областа на евроатлантските интеграции, правото, економијата, финансиите, политиката, информатичката технологијата и др. Нагласуваме и дека м-р Саздовска беше една од најдобрите студенти на Катедрата за преведување и толкување, но и како долгогодишен соработник на оваа Катедра е веќе навлезена во спецификите на работата со студентите- преведувачи/толкувачи. Посебно го истакнуваме и нејзиното искуство во изработка на поимници од областа на евроинтеграциите со програмата за термилошки бази на податоци Multiterm, користејќи ја и програмата за компјутерско преведување Традос 8.0, што е особено значајно за понатамошниот развој на Центарот за терминологија што функционира во рамките на Катедрата за преведување и толкување.

Од сето гореизложено, може со задоволство да се констатира дека м-р Милена Саздовска има бројни учества на семинари и обуки од областа на преведувањето, одбранила магистерска теза од областа на европските студии и има одлични познавања од областа на економијата и правото на ЕУ, за што говорат и нејзините објавени трудови, богатото професионално искуство како преведувач и толкувач за англиски и германски јазик, но има и придонес во оспособувањето на

студентите од Катедрата за преведување и толкување за преведувачката активност. Затоа Рецензентската комисија има чест да му предложи на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, м-р Милена Саздовска да биде избрана во звањето асистент по предметите англиски јазик и преведување/толкување од англиски на македонски јазик и обратно.

Рецензентска комисија

1. Д-р Татјана Панова-Игњатовиќ, доцент, с.р.
2. Д-р Емилија Георгиевска, доцент, с.р.
3. М-р Сања Гавриловска, виш лектор, с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ДОДЕЛУВАЊЕ НА ТИТУЛАТА ПОЧЕСЕН ДОКТОР НА УНИВЕРЗИТЕТОТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ, НА ПРОФ. Д-Р ГОРАН КАЛОЃЕРА, ИСТАКНАТ МАКЕДОНИСТ И АФИРМАТОР НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА ВО Р. ХРВАТСКА

Заблагодарувајќи му се на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје што на својата шеста редовна седница не избра за членови на Рецензентската комисија за доделување на титулата почесен доктор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје на проф. д-р Горан Калоѓера, чест ни е да го поднесеме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, ценејќи го повеќедеценискиот ангажман на проф. д-р Горан Калоѓера за афирмација на македонскиот јазик и култура, континуираниот интерес и постигнатите завидни резултати во областа на македонистиката, донесе Одлука со која го усвои предлогот на Катедрата за македонска книжевност и јужнословенски книжевности при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје за доделување титула-почесен доктор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, на проф. д-р Горан Калоѓера, вицектор на Универзитетот во Ријека, Република Хрватска.

Проф. д-р Горан Калоѓера е угледен универзитетски професор со долгогодишна научно-наставна работа во Република Хрватска, во текот на

која покажува континуиран интерес и завидни резултати во областа на македонистиката, кои суштински влијаат врз соработката и заемното разбирање меѓу културите на нашите две пријателски земји.

Зад проф. д-р Горан Калоѓера стои период од околу три децении активна научно-наставна дејност во областа на македонистиката со несомнен придонес за позиционирањето на таа научна дисциплина во рамките на модерната хрватска култура. Неговите почетни интереси за македонистиката се сврзуваат со учество на Семинарот за македонски јазик, литература и култура во 1982 г. во Охрид, а веќе во следната 1983 година, се јавува во улога на иницијатор за покренување македонистички студии на Универзитетот во Ријека. Нешто подоцна, во 1985 г. проф. д-р Горан Калоѓера ја брани својата докторска теза на тема *Хрватско- македонски и македонско-хрватски културни допири од нивните почетоци до осумдесеттите години на 20 век* на Педагошкиот факултет во Ријека, која се појавува, нешто подоцна, како посебна книга. За посебниот интерес кон македонистиката и нејзината афирмација во хрватскиот културен круг убаво сведочат и двата проекта на проф. д-р Калоѓера - *Книжевните, јазичките и културолошките аспекти на хрватско-македонските односи*, односно *Традицијата и континуитетот на хрватско-македонските врски* (меѓународен проект). Видна е улогата на проф. д-р Калоѓера и во организацијата на научни собири посветени на културните врски меѓу двете земји. Во текот на 2006 г., тој учествува во подготовката и реализацијата на научен собир на тема македонско-хрватски врски во Ријека, потоа на научниот собир посветен на браќата Миладиновци во Загреб и во Ѓаково, односно на научен собир на иста тема одржан во Охрид во 2007 г.

Несомнен е интересот на проф. д-р Горан Калоѓера и за појави во модерната македонска култура. Тој е приредувач и коментатор на лириката

на Коста Рацин на хрватски, на одделни книги на Миладиновци, Прличев, Конески, Тодоровски, Матевски и многумина други. Таа несомнено плодна, многустрана и сеопфатна дејност во областа на македонистиката е соодветно забележена и високо оценета од надлежните институции во Република Македонија. Во прилог на тоа зборуваат доделувањето на државната награда „Свети Климент Охридски“ на проф. д-р Горан Калоѓера, почесното признание на Рационовите средби, Златната плакета на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ за афирмација на македонската наука, како и изборот за надворешен член на МАНУ и на Друштвото на писателите на Македонија.

Со посебна чест и особено задоволство го поднесуваме овој извештај, со предлог за доделување на титулата почесен доктор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ (*doctor honoris causa*) на проф. д-р Горан Калоѓера, истакнат македонист со неоспорни резултати во афирмацијата на македонскиот јазик, литература и култура во Хрватска. Доделувањето на таа титула за проф. д-р Горан Калоѓера ќе значи не само соодветна валоризација на неговата долгогодишна научно-наставна активност во областа на македонистиката, туку и натамошен поттик во нејзината динамика во хрватскиот културен круг.

Рецензентска комисија

1. проф. д-р Атанас Вангелов, редовен професор, с.р.
2. проф. д-р Венко Андоновски, редовен професор, с.р.
3. проф. д-р Виолета Тасевска-Пирузе, редовен професор, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ОПШТА И ОРГАНСКА ХЕМИЈА” ОД АВТОРИТЕ:
проф. д-р СОЊА АЛАБАКОВСКА, , проф. д-р СНЕЖАНА ЕФРЕМОВА
ААРОН, проф. д-р МАРИЈА КРСТЕВСКА, проф. д-р ДАНИЦА
ЛАБУДОВИЌ, науч.сop.д-р СВЕТЛАНА ЦЕКОВСКА

Врз основа на член 53 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Медицинскиот факултет во Скопје, во состав на УКИМ во Скопје, а во врска со член 15 до член 19 од Правилникот за организирање на издавачката дејност на УКИМ во Скопје, Наставно-научниот совет постапувајќи по предлогот на Одборот за издавачката дејност на Факултетот, на својата ВИИИ редовна седница одржана на 17.3.2011 година, донесе ОДЛУКА за одредување рецензенти за пишување рецензија за печатење на учебник-учебно помагало. Одлуката е заведена под број 02-1153/23 од 29.3.2011 г. За рецензенти се определени проф. д-р Зоран Здравковски и проф. д-р Слобода Цекова-Стојкова.

Ракописот е подготвен во согласност со предметната програма насловена како **медицинска хемија** и тој целосно го покрива наставниот материјал.

Текстот е наменет за студиската програма за студентите по општа медицина која се реализира во вториот семестар од првата студиска година, со вкупен фонд на теоретски часови- 41.

Приложениот ракопис „Општа и органска хемија” е во согласност со наставната програма по предметот „медицинска хемија”.

Ракописот претставува прво издание; досега не е објавен ист или сличен ракопис од страна на Медицинскиот факултет.

Ракописот е напишан на 353 страници. Материјалот е распределен во 17 поглавја од кои првите 9 поглавја го опфаќаат материјалот од општа хемија, а останатите 8 поглавја се однесуваат на органската хемија. Во сите поглавја се користи универзалната децимална класификација што му дава вонредна прегледност на изнесените материјал, овозможувајќи го согледувањето на целината и нејзините вклучени поодделни компоненти. Сите поглавја се илустрирани со бројни прилози: табели, слики и графикони што го олеснуваат разбирањето и прифаќањето на материјалот. Истите се нумерирани во согласност со поглавјето кон кое припаѓаат.

Првото поглавје – „Состав и структура на атом” – по краткиот историски преглед за развитокот на сознанијата за структурата на атомот, авторите се задржуваат на составните компоненти: електрони, протони и неутрони, како и на атомскиот и

масениот број, изотопи, јони, елементи, атомска маса, електронска обвивка и квантни броеви. Материјалот е претставен на 11 страници и содржи четири нумерирани табели и три слики.

Второто поглавје – „Периоден систем на елементите” – е напишано на седум страници каде што е изнесена градбата на периодниот систем, осврнувајќи се на елементите од главните и споредните групи, со посебен акцент на биохемиски и медицински важните елементи, нивната застапеност во човековото тело, како и фармаколошки и токсиколошки важните елементи. Материјалот е илустриран со три табели и една слика.

Во третото поглавје – „Структура и особини на хемиските врски” – кое се протега од стр. 21 до стр. 40, авторите се осврнуваат на различните видови хемиски врски: јонска, ковалентна, ковалентно-координативна, водородна врска, Ван дер Валсови сили, како и на структурата на комплексните соединенија и нивната примена во медицината: комплекси на платина, бизмут, ЕДТА. Ова поглавје е илустрирано со една табела и 13 нумерирани слики.

Четвртото поглавје – „Вода и раствори” – е напишано на 51 страница, илустрирано со 33 табели и 27 слики. Во детали, авторите се осврнале на структурата на водата, нејзините физичко-хемиски својства, на растворите и нивните видови: прави, колоидни, суспензии, емулзии, како и изразување на нивниот квантитативен состав. Исто така, посебно е обработен процесот на осмоза, електролитна дисоцијација, киселини и бази. Дефиниран е јонскиот производ на водата со изразување на pH - вредноста, со посебен осврт на pH - вредностите на телесните течности и нивното значење.

Петтото поглавје – „Пуфери” – е напишано на девет страници и се осврнува на механизмот на дејствување на пуферите, определување на pH , определување на пуферскиот капацитет и пуферската зона. На крај, авторите се осврнуваат врз биолошки значајните пуфери: бикарбонатен, фосфатен и протеински. Текстот е илустриран со две нумерирани табели и една слика, како и бројни нумерирани формули на различните видови пуфери.

Шестото поглавје – „Термодинамика” – ги опфаќа првиот и вториот закон на термодинамиката, објаснувајќи ги феномените енталпија, ентропија, Гибсова слободна енергија, стандардна слободна енергија, завршувајќи со поврзаноста на ендергонските и егзергонските реакции. Текстот е напишан на 16 страници, илустриран со пет табели и четири слики кои се нумерирани, како и бројни нумерирани формули низ текстот.

Седмото поглавје – „Хемиска кинетика” – е напишано на 23 страници, илустрирано со 14 нумерирани слики. Во текстот е објаснета брзината на хемиските реакции, опфаќајќи ги хомогените и хетерогените реакции, како и факторите што влијаат врз брзината на хемиските реакции: природа и концентрација на реактантите,

температурата, различни типови зрачења, присуството на катализатори, притисокот (кај гасовите). Понатаму во текстот авторите се фокусираат на катализаторите и типовите на катализа (хомогена и хетерогена), функцијата на инхибиторите и промоторите, за на крај детално да ги објаснат ензимите, т.е. биокатализаторите, задржувајќи се на кинетиката во зависност од pH и температурата.

Осмото поглавје – „Хемиска рамнотежа” – се осврнува на рамнотежата на хомогените и хетерогените системи, како и на влијанието на надворешните фактори врз положбата на хемиската рамнотежа, принципот на Ле Шателје, како што се: влијанието на концентрацијата, притисокот и температурата, како и влијанието на катализаторите. Поглавјето опфаќа осум страници со две нумерирани слики и бројни ненумерирани формули што го следат текстот.

Деветтото поглавје – „Оксидација и редукција (редокс реакции)” – е последно поглавје од ракописот кој е фокусиран на општата хемија. Текстот содржи 15 страници, поткрепен е со две нумерирани табели и осум слики. Детално се објаснети процесите на оксидација и редукција, со примери на редокс реакциите на металите, објаснувајќи го Галванскиот елемент, електрохемискиот напонски ред, како и процесот на пренос на електрони во биолошките системи, т.н. респираторен синџир. Текстот завршува со објаснување дека човековото тело претставува батерија (вештачки пејсмејкер).

Со десеттото поглавје насловено како **Хемија на јаглеродот** започнува ракописот со изнесување на материјал од органската хемија. Напишано е на 28 страници и илустрирано е со две табели и 15 нумерирани слики. Во текстот има бројни ненумерирани прилози кои го следат. Материјалот се однесува на природата на хемиските врски во органските соединенија, нивното графичко претставување, изомерија: структурна, стереоизомерија, електронски ефекти во органските молекули, како и видови на органските реакции: раскинување на ковалентната врска, адиција, елиминација, супституција, преместување, оксидација и редукција.

Единаесеттото поглавје – „Алифатични јаглеводороди” – по извршената класификација на органските соединенија на алифатични и циклични, и на алифатичните – на заситени и незаситени, авторите се осврнуваат на алканите како **заситени јаглеводороди**. Притоа се опишува нивната номенклатура, конформација, добивање, физички и хемиски својства. Во продолжение се дава осврт на цикличните заситени јаглеводороди – циклоалкани, на нивната номенклатура, конформација, добивање и својства. Текстот завршува со опис на полицикличните алкани. Ракописот е напишан на 22 страници, со прилози: три табели и 9 нумерирани слики.

Во дванаесеттото поглавје – „Незаситени јаглеводороди” – опишани се алкените и алкините, нивната номенклатура, нивните физички и хемиски својства, реакции, начин на добивање, како и поодделни претставници. Текстот завршува со описот на ароматичните јаглеводороди – арени, и нивниот најпрост претставник –

бензенот и бензпиренот кој спаѓа во групата на полициклични ароматични јаглеродороди со силно канцерогено својство. Ракописот на ова поглавје содржи 24 страници, илустрирано со пет нумерирани слики и повеќекратно претставени формули и реакции што не се нумерирани, но го следат текстот во продолжение.

Тринаесеттото поглавје – **„Органски соединенија што содржат кислород“** – се задржува на описот на алкохолите, фенолите, етерите и тиолите, навлегувајќи во нивната номенклатура, начин на добивање, физичко-хемиски својства, како и нивните реакции. Ова поглавје е напишано на 22 страници и содржи четири нумерирани слики и бројни ненумерирани прилози (формули) што го следат текстот.

Четиринаесеттото поглавје – **„Карбонилни соединенија“** – се однесува на описот на алдехидите и кетоните, нивната изомерија, номенклатура, начин на добивање, нивните физичко-хемиски својства и нивните реакции: адиција на водород, на вода, алкохоли, амонијак и неговите деривати. Поголвјето завршува со осврт врз кетоните важни за биосистеми, со посебен акцент врз хемија на видот. Напишано е на 20 страни со една нумерирана табела и четири нумерирани слики.

Петнаесеттото поглавје – **карбоксилни киселини** – претставува продолжение на претходното поглавје, бидејќи карбоксилните киселини заземаат централно место во групата на карбонилните соединенија. Текстот детално се задржува на карбоксилните киселини и нивните деривати: естери, ацил халиди, анхидриди, амиди, на нивната номенклатура, начин на добивање, физичко-хемиски својства како и на нивните реакции. На крајот авторот ги опишува дериватите на неорганските киселини: јагленова, фосфорна и сулфурна киселина кои се слични дури и исти како и карбоксилните киселини според својствата. Дериватите на овие киселини се наоѓаат на граница меѓу неорганската и органската хемија: бикарбонати, уреа, гванидин, глицерол фосфат, лецитин, аденозин фосфати, сулфонска киселина и др. Текстот е напишан на 43 страници и содржи пет нумерирани табели и пет нумерирани слики.

Шеснаесеттото поглавје – **„Органски соединенија што содржат азот“** – се осврнува на алифатичните и ароматичните амини, нивната номенклатура, добивање и својства. Посебно авторите се задржуваат на биолошки важните амини: хистамин, никотин, кокаин, холин, како и на медицински важните амини: амфетамин, ефедрин, допамин, адреналин. Ракописот на ова поглавје содржи 11 страници со една нумерирана слика, меѓутоа повеќе прилози (формули) што го следат текстот не се нумерирани.

Последното седумнаесетто поглавје е насловено како **„Хетероциклични соединенија“**. Во оваа глава се опфатени соединенија што имаат хетероциклична структура; доста од нив содржат азот, така што би можеле да се обработат и во претходното поглавје. Повеќе од половината органски соединенија се хетероциклични, многу распространети во природата и со многу важна физиолошка улога. Авторите се осврнуваат врз најраспространетите петочлени и шесточлени хетероциклични

соединенија со еден или повеќе хетероатоми кои содржат атоми на азот, кислород и сулфур: пирол со неговиот најважен дериват порфирин, миоглобин, хемоглобин, цитохроми, витамин Б12, пиразол, имидазол и неговите деривати, пиридин и неговите деривати, пиримидин, пурин и нивните деривати, рибофлавин, фолна киселина и др. Главата содржи 15 страници и две нумерирани слики, како и повеќе ненумерирани прилози што го збогатуваат текстот.

Сосема на крај е цитирана користената литература која е од понов датум.

Доставениот ракопис според опфатеноста на материјалот кој е во согласност со наставната програма и начинот на неговата презентација, го задоволува критериумот да биде категоризиран како **учебник по медицинска хемија**.

Текстот ги збогатува студентите за некои базични принципи, поими, хемиски елементи и соединенија, зависност на реактивноста од нивната структура, хемиски закони и реакции кои ќе им овозможат разбирање на низа процеси и биохемиски реакции кои се случуваат во биосистеми, т.е. во човековиот организам. Во текстот е даден посебен осврт на неорганските и органските соединенија што активно учествуваат во метаболизмот и општо земаат активно учество во определени патолошки процеси кај човекот, во услови на нивно нарушување. На тој начин хемијата им се приближува на идните лекари.

Јазикот во ракописот е едноставен, секоја реченица е добро осмислена. Покрај тоа што е напишан од страна на повеќе автори, текстот е мошне обединет и компактен. Направени се извесни корекции во самиот текст за терминологијата да се сообрази со средношколските учебници по хемија.

Значењето на овој засега единствен учебник по медицинска хемија на македонски јазик ќе биде мошне големо за студентите по медицина, стоматологија и другите природни науки, а ќе биде корисен и за лекарите од сите специјалности за потсетување на определени процеси кои се одвиваат во биосистеми. Медицинскиот факултет со оваа книга ќе добие мошне корисно градиво во бројните додипломски, постдипломски индивидуални и групни дејности.

Врз основа на изнесеното, задоволство ми е овој ракопис да го поддржам и предложам да се отпечати како учебник по медицинска хемија, пред се за студентите по медицина на Медицинскиот факултет во Скопје.

Рецензент

Скопје, 21. 8. 2011

Проф. д-р Зоран Здравковски с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ОПШТА И ОРГАНСКА ХЕМИЈА” ОД АВТОРИТЕ:
проф. д-р СОЊА АЛАБАКОВСКА, , проф. д-р СНЕЖАНА ЕФРЕМОВА
ААРОН, проф. д-р МАРИЈА КРСТЕВСКА, проф. д-р ДАНИЦА
ЛАБУДОВИЌ, науч.сop.д-р СВЕТЛАНА ЦЕКОВСКА

Врз основа на член 53 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Медицинскиот факултет во Скопје, во состав на УКИМ во Скопје, а во врска со член 15 до член 19 од Правилникот за организирање на издавачката дејност на УКИМ во Скопје, Наставно-научниот совет постапувајќи по предлогот на Одборот за издавачката дејност на Факултетот, на својата ВИИИ редовна седница одржана на 17.3.2011 година, донесе ОДЛУКА за одредување рецензенти за пишување рецензија за печатење на учебник-учебно помагало. Одлуката е заведена под број 02-1153/23 од 29.3.2011 г. За рецензенти се определени проф. д-р Зоран Здравковски и проф. д-р Слобода Цекова-Стојкова.

Ракописот е подготвен во согласност со предметната програма насловена како **медицинска хемија** и тој целосно го покрива наставниот материјал.

Текстот е наменет за студиската програма за студентите по општа медицина која се реализира во вториот семестар од првата студиска година, со вкупен фонд на теоретски часови- 41.

Приложениот ракопис „Општа и органска хемија” е во согласност со наставната програма по предметот „медицинска хемија”.

Ракописот претставува прво издание; досега не е објавен ист или сличен ракопис од страна на Медицинскиот факултет.

Ракописот е напишан на 353 страници. Материјалот е распределен во 17 поглавја од кои првите 9 поглавја го опфаќаат материјалот од општа хемија, а останатите 8 поглавја се однесуваат на органската хемија. Во сите поглавја се користи универзалната децимална класификација што му дава вонредна прегледност на изнесениот материјал, овозможувајќи го согледувањето на целината и нејзините вклучени поодделни компоненти. Сите поглавја се илустрирани со бројни прилози: табели, слики и графикони што го олеснуваат разбирањето и прифаќањето на материјалот. Истите се нумерирани во согласност со поглавјето кон кое припаѓаат.

Првото поглавје – „Состав и структура на атом” – по краткиот историски преглед за развитокот на сознанијата за структурата на атомот, авторите се задржуваат на составните компоненти: електрони, протони и неутрони, како и на атомскиот и

масениот број, изотопи, јони, елементи, атомска маса, електронска обвивка и квантни броеви. Материјалот е претставен на 11 страници и содржи четири нумерирани табели и три слики.

Второто поглавје – „Периоден систем на елементите” – е напишано на седум страници каде што е изнесена градбата на периодниот систем, осврнувајќи се на елементите од главните и споредните групи, со посебен акцент на биохемиски и медицински важните елементи, нивната застапеност во човековото тело, како и фармаколошки и токсиколошки важните елементи. Материјалот е илустриран со три табели и една слика.

Во третото поглавје – „Структура и особини на хемиските врски” – кое се протега од стр. 21 до стр. 40, авторите се осврнуваат на различните видови хемиски врски: јонска, ковалентна, ковалентно-координативна, водородна врска, Ван дер Валсови сили, како и на структурата на комплексните соединенија и нивната примена во медицината: комплекси на платина, бизмут, ЕДТА. Ова поглавје е илустрирано со една табела и 13 нумерирани слики.

Четвртото поглавје – „Вода и раствори” – е напишано на 51 страница, илустрирано со 33 табели и 27 слики. Во детали, авторите се осврнале на структурата на водата, нејзините физичко-хемиски својства, на растворите и нивните видови: прави, колоидни, суспензии, емулзии, како и изразување на нивниот квантитативен состав. Исто така, посебно е обработен процесот на осмоза, електролитна дисоцијација, киселини и бази. Дефиниран е јонскиот производ на водата со изразување на pH - вредноста, со посебен осврт на pH - вредностите на телесните течности и нивното значење.

Петтото поглавје – „Пуфери” – е напишано на девет страници и се осврнува на механизмот на дејствување на пуферите, определување на pH , определување на пуферскиот капацитет и пуферската зона. На крај, авторите се осврнуваат врз биолошки значајните пуфери: бикарбонатен, фосфатен и протеински. Текстот е илустриран со две нумерирани табели и една слика, како и бројни нумерирани формули на различните видови пуфери.

Шестото поглавје – „Термодинамика” – ги опфаќа првиот и вториот закон на термодинамиката, објаснувајќи ги феномените енталпија, ентропија, Гибсова слободна енергија, стандардна слободна енергија, завршувајќи со поврзаноста на ендергонските и егзергонските реакции. Текстот е напишан на 16 страници, илустриран со пет табели и четири слики кои се нумерирани, како и бројни нумерирани формули низ текстот.

Седмото поглавје – „Хемиска кинетика” – е напишано на 23 страници, илустрирано со 14 нумерирани слики. Во текстот е објаснета брзината на хемиските реакции, опфаќајќи ги хомогените и хетерогените реакции, како и факторите што влијаат врз брзината на хемиските реакции: природа и концентрација на реактантите,

температурата, различни типови зрачења, присуството на катализатори, притисокот (кај гасовите). Понатаму во текстот авторите се фокусираат на катализаторите и типовите на катализа (хомогена и хетерогена), функцијата на инхибиторите и промоторите, за на крај детално да ги објаснат ензимите, т.е. биокатализаторите, задржувајќи се на кинетиката во зависност од pH и температурата.

Осмото поглавје – „Хемиска рамнотежа“ – се осврнува на рамнотежата на хомогените и хетерогените системи, како и на влијанието на надворешните фактори врз положбата на хемиската рамнотежа, принципот на Ле Шателје, како што се: влијанието на концентрацијата, притисокот и температурата, како и влијанието на катализаторите. Поглавјето опфаќа осум страници со две нумерирани слики и бројни ненумерирани формули што го следат текстот.

Деветтото поглавје – „Оксидација и редукција (редокс реакции)“ – е последно поглавје од ракописот кој е фокусиран на општата хемија. Текстот содржи 15 страници, поткрепен е со две нумерирани табели и осум слики. Детално се објаснети процесите на оксидација и редукција, со примери на редокс реакциите на металите, објаснувајќи го Галванскиот елемент, електрохемискиот напонски ред, како и процесот на пренос на електрони во биолошките системи, т.н. респираторен синџир. Текстот завршува со објаснување дека човековото тело претставува батерија (вештачки пејсмејкер).

Со десеттото поглавје насловено како **Хемија на јаглеродот** започнува ракописот со изнесување на материјал од органската хемија. Напишано е на 28 страници и илустрирано е со две табели и 15 нумерирани слики. Во текстот има бројни ненумерирани прилози кои го следат. Материјалот се однесува на природата на хемиските врски во органските соединенија, нивното графичко претставување, изомерија: структурна, стереоизомерија, електронски ефекти во органските молекули, како и видови на органските реакции: раскинување на ковалентната врска, адиција, елиминација, супституција, преместување, оксидација и редукција.

Единаесеттото поглавје – „Алифатични јаглеводороди“ – по извршената класификација на органските соединенија на алифатични и циклични, и на алифатичните – на заситени и незаситени, авторите се осврнуваат на алканите како **заситени јаглеводороди**. Притоа се опишува нивната номенклатура, конформација, добивање, физички и хемиски својства. Во продолжение се дава осврт на цикличните заситени јаглеводороди – циклоалкани, на нивната номенклатура, конформација, добивање и својства. Текстот завршува со опис на полицикличните алкани. Ракописот е напишан на 22 страници, со прилози: три табели и 9 нумерирани слики.

Во дванаесеттото поглавје – „Незаситени јаглеводороди“ – опишани се алкените и алкините, нивната номенклатура, нивните физички и хемиски својства, реакции, начин на добивање, како и поодделни претставници. Текстот завршува со описот на ароматичните јаглеводороди – арени, и нивниот најпрост претставник –

бензенот и бензпиренот кој спаѓа во групата на полициклични ароматични јаглевородороди со силно канцерогено својство. Ракописот на ова поглавје содржи 24 страници, илустрирано со пет нумерирани слики и повеќекратно претставени формули и реакции што не се нумерирани, но го следат текстот во продолжение.

Тринаесеттото поглавје – **„Органски соединенија што содржат кислород“** – се задржува на описот на алкохолите, фенолите, етерите и тиолите, навлегувајќи во нивната номенклатура, начин на добивање, физичко-хемиски својства, како и нивните реакции. Ова поглавје е напишано на 22 страници и содржи четири нумерирани слики и бројни нунумерирани прилози (формули) што го следат текстот.

Четиринаесеттото поглавје – **„Карбонилни соединенија“** – се однесува на описот на алдехидите и кетоните, нивната изомерија, номенклатура, начин на добивање, нивните физичко-хемиски својства и нивните реакции: адиција на водород, на вода, алкохоли, амонијак и неговите деривати. Поголавјето завршува со осврт врз кетоните важни за биосистеми, со посебен акцент врз хемија на видот. Напишано е на 20 страни со една нумерирана табела и четири нумерирани слики.

Петнаесеттото поглавје – **карбоксилни киселини** – претставува продолжение на претходното поглавје, бидејќи карбоксилните киселини заземаат централно место во групата на карбонилните соединенија. Текстот детално се задржува на карбоксилните киселини и нивните деривати: естери, ацил халиди, анхидриди, амиди, на нивната номенклатура, начин на добивање, физичко-хемиски својства како и на нивните реакции. На крајот авторот ги опишува дериватите на неорганските киселини: јагленова, фосфорна и сулфурна киселина кои се слични дури и исти како и карбоксилните киселини според својствата. Дериватите на овие киселини се наоѓаат на граница меѓу неорганската и органската хемија: бикарбонати, уреа, гванидин, глицерол фосфат, лецитин, аденозин фосфати, сулфонска киселина и др. Текстот е напишан на 43 страници и содржи пет нумерирани табели и пет нумерирани слики.

Шеснаесеттото поглавје – **„Органски соединенија што содржат азот“** – се осврнува на алифатичните и ароматичните амини, нивната номенклатура, добивање и својства. Посебно авторите се задржуваат на биолошки важните амини: хистамин, никотин, кокаин, холин, како и на медицински важните амини: амфетамин, ефедрин, допамин, адреналин. Ракописот на ова поглавје содржи 11 страници со една нумерирана слика, меѓутоа повеќе прилози (формули) што го следат текстот не се нумерирани.

Последното седумнаесетто поглавје е насловено како **„Хетероциклични соединенија“**. Во оваа глава се опфатени соединенија што имаат хетероциклична структура; доста од нив содржат азот, така што би можеле да се обработат и во претходното поглавје. Повеќе од половината органски соединенија се хетероциклични, многу распространети во природата и со многу важна физиолошка улога. Авторите се осврнуваат врз најраспространетите петочлени и шесточлени хетероциклични

соединенија со еден или повеќе хетероатоми кои содржат атоми на азот, кислород и сулфур: пирол со неговиот најважен дериват порфирин, миоглобин, хемоглобин, цитохроми, витамин B12, пиразол, имидазол и неговите деривати, пиридин и неговите деривати, пиримидин, пурин и нивните деривати, рибофлавин, фолна киселина и др. Главата содржи 15 страници и две нумерирани слики, како и повеќе ненумерирани прилози што го збогатуваат текстот.

Сосема на крај е цитирана користената литература која е од понов датум.

Доставениот ракопис според опфатеноста на материјалот кој е во согласност со наставната програма и начинот на неговата презентација, го задоволува критериумот да биде категоризиран како **учебник по медицинска хемија**.

Текстот ги збогатува студентите за некои базични принципи, поими, хемиски елементи и соединенија, зависност на реактивноста од нивната структура, хемиски закони и реакции кои ќе им овозможат разбирање на низа процеси и биохемиски реакции кои се случуваат во биосистемите, т.е. во човековиот организам. Во текстот е даден посебен осврт на неорганските и органските соединенија што активно учествуваат во метаболизмот и општо земаат активно учество во определени патолошки процеси кај човекот, во услови на нивно нарушување. На тој начин хемијата им се приближува на идните лекари.

Јазикот во ракописот е едноставен, секоја реченица е добро осмислена. Покрај тоа што е напишан од страна на повеќе автори, текстот е мошне обединет и компактен.

Значењето на овој засега единствен учебник по медицинска хемија на македонски јазик ќе биде мошне големо за студентите по медицина, стоматологија и другите природни науки, а ќе биде корисен и за лекарите од сите специјалности за потсетување на определени процеси кои се одвиваат во биосистемите. Медицинскиот факултет со оваа книга ќе добие мошне корисно градиво во бројните додипломски, постдипломски индивидуални и групни дејности.

Врз основа на изнесеното, задоволство ми е овој ракопис да го поддржам и предложам да се отпечати како учебник по медицинска хемија, пред се за студентите по медицина на Медицинскиот факултет во Скопје.

Рецензент

Скопје, 21. 8. 2011

Проф. д-р Слобода Џекова - Стојкова с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

**НА ПРАКТИКУМОТ „ ПРАКТИКУМ ЗА ВЕЖБИ ПО
МЕДИЦИНСКА ХЕМИЈА” ОД АВТОРИТЕ проф. д-р СОЊА
АЛАБАКОВСКА, проф. д-р ЈАСНА БОГДАНСКА, хем.инж.
ГОРДАНА БОСИЛКОВА проф. д-р СНЕЖАНА ЕФРЕМОВА ААРОН,
проф. д-р МАРИЈА КРСТЕВСКА, проф. д-р ДАНИЦА
ЛАБУДОВИЌ, ас.д-р КАТЕРИНА ТОШЕСКА ТРАЈКОВСКА,
науч.сор.д-р СВЕТЛАНА ЦЕКОВСКА И проф. д-р СЛОБОДА
ЦЕКОВА-СТОЈКОВА**

Наслов: ПРАКТИКУМ ЗА ВЕЖБИ ПО МЕДИЦИНСКА ХЕМИЈА

Автори: проф. д-р Соња Алабаковска, проф. д-р Јасна Богданска, хем.инж. Гордана Босилкова, проф. д-р Снежана Ефремова Аарон, проф. д-р Крстевска Марија, проф. д-р Даница Лабудовиќ, ас.д-р Катерина Тошевска Трајковска, науч.сор.д-р Светлана Цековска и проф. д-р Слобода Цекова-Стојкова

Предметна програма: медицинска хемија

Област: медицинска хемија

Намена: практикум за студентите по општа медицина

Семестар: ИИ семестар за студентите по општа медицина

Фонд на часови: 41 теоретски + 49 практични (вкупно 90)

Оцена: Практикумот во целост ја задоволува наставната програма (практичниот дел) за студентите по општа медицина.

Одлука: Наставно - научниот совет на Медицинскиот факултет при УКИМ, на својата ВИИИ редовна седница одржана на 17.3.2011 година ја донесе одлуката за одредување на рецензенти за практикумот под наслов: ПРАКТИКУМ ЗА ВЕЖБИ ПО МЕДИЦИНСКА ХЕМИЈА. За рецензенти се одредени проф. д-р Зоран Здравковски и проф. д-р Весела Малеска Ивановска.

Издание: Досега не е објавен ваков или сличен практикум од посочената област и се работи за негово прво издание.

Општи податоци за ракописот:

Прегледот на текстот покажува дека ракописот е правилно осмислен и во него систематски и едукативно се разработуваат наставните целини за изучување на медицинската хемија, што се предвидени со наставниот план

и програма на Медицинскиот факултет. Ракописот е испечатен во A4 - формат. Содржината на текстот е прегледно презентирана на 160 страници, со 21 слика, 4 табели и хемиски формули и равенки инкорпорираны во соодветните делови - вежби. На почетокот на Практикумот е дадена содржина на Практикумот, место за генералии на сопственикот (име и презиме, група и година), на крајот од учебникот е даден и попис на користената актуелна литература со 10 цитирани автори. Како посебен прилог на крајот на практикумот дадени се решенијата на задачите поставени на крајот на секоја вежба.

Краток опис на содржината:

Текстот е напишан концизно со јасен и лесно разбирлив јазик, а класификацијата на материјалот е современа и дидактички функционална, организирана во дванаесет вежби. Целта на авторите е преку изведување на практичните вежби да ги запознаат и остручат студентите од општа медицина да го обработат и совладаат материјалот од соодветните теоретски поглавја на медицинската хемија.

Секоја вежба е конципирана на тој начин што на почетокот започнува со зададена цел, потоа следува кратко теоретско потсетување за материјата која е предмет на вежбата илустрирано со слики, табели, хемиски формули, а потоа е даден детален опис на постапката на практичното изведување со вметнати соодветни примери и на крајот секоја вежба завршува со зададени задачи за решавање и место каде треба да се впишат добиените резултати.

Првата вежба претставува воведување на студентите во практичното изведување на материјата по медицинска хемија, преку запознавање со основните лабораториски постапки и прибор, преку совладување на техниките на пипетирање и одмерување на волумени на течности.

Втората вежба ги запознава студентите со начинот на пресметување врз основа на хемиски формули и равенки и со концептот за мол кај хемиските соединенија.

Предмет на следните три вежби се растворите, начинот на изразување и пресметување на нивниот состав, подготовката и примената на физиолошкиот раствор, нивните колигативни својства и нивните оптички особини – примената на Ламбер-Беровиот закон во лабораториската медицинска практика и определувањето на апсорпциски максимум со изработка на стандардни криви.

Шестата вежба се однесува на пуферите и pH , нивно дефинирање и одредување на значењето за биолошките системи.

Волуметриската анализа на антацидна таблета која секојдневно се применува во клиничката практика за разрешување на проблемот со вишокот на хлороводородна киселина во желудникот е предмет на обработка на седмата вежба.

Осмата вежба се однесува на синтезата на аспирирот (ацетилсалицилната киселина), за постапката на синтетизирање и испитувањето на чистотата на синтетизираниот продукт.

Во деветтата вежба студентите се запознаваат со основните својства на органските соединенија и со препознавањето на важните структурни делови во молекулата на посложените органски соединенија коишто се важни за биолошките системи, а во последните три вежби се испитуваат општите особини на протеините во десеттата, на мастите во единаесеттата и на јаглехидратите во дванаесеттата вежба. Во овие последни три вежби студентите ги пишуваат формулите на поважните соединенија и ги докажуваат нивните структурни, хемиски и биохемиски својства.

Текстот на Практикумот завршува со делот означен како „Решение на задачите“, кој има за цел контрола на покажаното знаење од страна на студентот при изведувањето на секоја вежба и при решавањето на проблемите и задачите зададени на крајот на самата книга.

Категоризација и општа педагошка оцена:

Овој ракопис кој на јасен и едноставен начин ја обработува материјата по предметот медицинска хемија **за прв пат** е објавен од автори – професори и соработници од нашиот факултет. На ваков начин, изнесениот материјал овој Практикум го карактеризира како дел од базичната литература на македонски јазик кој е наменет и може да се користи од студентите по општа медицина како дополнителна литература – учебно помагало.

Заклучок

Заради сето погоре напишано, предлагам ракописот под наслов ПРАКТИКУМ ЗА ВЕЖБИ ПО МЕДИЦИНСКА ХЕМИЈА, од проф. д-р Соња Алабаковска, проф. д-р Јасна Богданска, хем.инж. Гордана Босилкова, проф. д-р Снежана Ефремова Аарон, проф. д-р Крстевска Марија, проф. д-р Даница Лабудовиќ, ас.д-р Катерина Тошевска Трајковска, науч.сор.д-р Светлана Цековска и проф. д-р Слобода Цекова-Стојкова да се процедурира до Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет при УКИМ и да се испечати како практикум за студентите по општа медицина.

Рецензент

Проф. д-р Весела Малеска Ивановска, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

**НА ПРАКТИКУМОТ „ ПРАКТИКУМ ЗА ВЕЖБИ ПО
МЕДИЦИНСКА ХЕМИЈА” ОД АВТОРИТЕ проф. д-р СОЊА
АЛАБАКОВСКА, проф. д-р ЈАСНА БОГДАНСКА, хем.инж.
ГОРДАНА БОСИЛКОВА проф. д-р СНЕЖАНА ЕФРЕМОВА ААРОН,
проф. д-р МАРИЈА КРСТЕВСКА, проф. д-р ДАНИЦА
ЛАБУДОВИЌ, ас.д-р КАТЕРИНА ТОШЕСКА ТРАЈКОВСКА,
науч.сор.д-р СВЕТЛАНА ЦЕКОВСКА И проф. д-р СЛОБОДА
ЦЕКОВА-СТОЈКОВА**

Наслов: ПРАКТИКУМ ЗА ВЕЖБИ ПО МЕДИЦИНСКА ХЕМИЈА

Автори: проф. д-р Соња Алабаковска, проф. д-р Јасна Богданска, хем.инж. Гордана Босилкова, проф. д-р Снежана Ефремова Аарон, проф. д-р Крстевска Марија, проф. д-р Даница Лабудовиќ, ас.д-р Катерина Тошевска Трајковска, науч.сор.д-р Светлана Цековска и проф. д-р Слобода Цекова-Стојкова

Предметна програма: медицинска хемија

Област: медицинска хемија

Намена: практикум за студентите по општа медицина

Семестар: ИИ семестар за студентите по општа медицина

Фонд на часови: 41 теоретски + 49 практични (вкупно 90)

Оцена: Практикумот во целост ја задоволува наставната програма (практичниот дел) за студентите по општа медицина.

Одлука: Наставно - научниот совет на Медицинскиот факултет при УКИМ, на својата ВИИИ редовна седница одржана на 17.3.2011 година ја донесе одлуката за одредување на рецензенти за практикумот под наслов: ПРАКТИКУМ ЗА ВЕЖБИ ПО МЕДИЦИНСКА ХЕМИЈА. За рецензенти се одредени проф. д-р Зоран Здравковски и проф. д-р Весела Малеска Ивановска.

Издание: Досега не е објавен ваков или сличен практикум од посочената област и се работи за негово прво издание.

Општи податоци за ракописот:

Прегледот на текстот покажува дека ракописот е правилно осмислен и во него систематски и едукативно се разработуваат наставните целини за изучување на медицинската хемија, што се предвидени со наставниот план

и програма на Медицинскиот факултет. Ракописот е испечатен во A4 - формат. Содржината на текстот е прегледно презентирана на 160 страници, со 21 слика, 4 табели и хемиски формули и равенки инкорпорирани во соодветните делови - вежби. На почетокот на Практикумот е дадена содржина на Практикумот, место за генералии на сопственикот (име и презиме, група и година), на крајот од учебникот е даден и попис на користената актуелна литература со 10 цитирани автори. Како посебен прилог на крајот на практикумот дадени се решенијата на задачите поставени на крајот на секоја вежба.

Краток опис на содржината:

Текстот е напишан концизно со јасен и лесно разбирлив јазик, а класификацијата на материјалот е современа и дидактички функционална, организирана во дванаесет вежби. Целта на авторите е преку изведување на практичните вежби да ги запознаат и остручат студентите од општа медицина да го обработат и совладаат материјалот од соодветните теоретски поглавја на медицинската хемија.

Секоја вежба е конципирана на тој начин што на почетокот започнува со зададена цел, потоа следува кратко теоретско потсетување за материјата која е предмет на вежбата илустрирано со слики, табели, хемиски формули, а потоа е даден детален опис на постапката на практичното изведување со вметнати соодветни примери и на крајот секоја вежба завршува со зададени задачи за решавање и место каде треба да се впишат добиените резултати.

Првата вежба претставува воведување на студентите во практичното изведување на материјата по медицинска хемија, преку запознавање со основните лабораториски постапки и прибор, преку совладување на техниките на пипетирање и одмерување на волумени на течности.

Втората вежба ги запознава студентите со начинот на пресметување врз основа на хемиски формули и равенки и со концептот за мол кај хемиските соединенија.

Предмет на следните три вежби се растворите, начинот на изразување и пресметување на нивниот состав, подготовката и примената на физиолошкиот раствор, нивните колигативни својства и нивните оптички особини – примената на Ламбер-Беровиот закон во лабораториската медицинска практика и определувањето на апсорпциски максимум со изработка на стандардни криви.

Шестата вежба се однесува на пуферите и pH, нивно дефинирање и одредување на значењето за биолошките системи.

Волуметриската анализа на антацидна таблета која секојдневно се применува во клиничката практика за разрешување на проблемот со вишокот на хлороводородна киселина во желудникот е предмет на обработка на седмата вежба.

Осмата вежба се однесува на синтезата на аспиринов (ацетилсалицилната киселина), за постапката на синтетизирање и испитувањето на чистотата на синтетизираниот продукт.

Во деветтата вежба студентите се запознаваат со основните својства на органските соединенија и со препознавањето на важните структурни делови во молекулата на посложените органски соединенија коишто се важни за биолошките системи, а во последните три вежби се испитуваат општите особини на протеините во десеттата, на мастите во единаесеттата и на јаглехидратите во дванаесеттата вежба. Во овие последни три вежби студентите ги пишуваат формулите на поважните соединенија и ги докажуваат нивните структурни, хемиски и биохемиски својства.

Текстот на Практикумот завршува со делот означен како „Решение на задачите“, кој има за цел контрола на покажаното знаење од страна на студентот при изведувањето на секоја вежба и при решавањето на проблемите и задачите зададени на крајот на самата книга.

Категоризација и општа педагошка оцена:

Овој ракопис кој на јасен и едноставен начин ја обработува материјата по предметот медицинска хемија **за прв пат** е објавен од автори – професори и соработници од нашиот факултет. На ваков начин, изнесениот материјал овој Практикум го карактеризира како дел од базичната литература на македонски јазик кој е наменет и може да се користи од студентите по општа медицина како дополнителна литература – учебно помагало.

Заклучок

Заради сето погоре напишано, предлагам ракописот под наслов ПРАКТИКУМ ЗА ВЕЖБИ ПО МЕДИЦИНСКА ХЕМИЈА, од проф. д-р Соња Алабаковска, проф. д-р Јасна Богданска, хем.инж. Гордана Босилкова, проф. д-р Снежана Ефремова Аарон, проф. д-р Крстевска Марија, проф. д-р Даница Лабудовиќ, ас.д-р Катерина Тошевска Трајковска, науч.сор.д-р Светлана Цековска и проф. д-р Слобода Цекова-Стојкова да се процедурира до Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет при УКИМ и да се испечати како практикум за студентите по општа медицина.

Рецензент

Проф. д-р Зоран Здравковски, с.р.

ПРЕГЛЕД
на одобрени теми за изработка на **докторски дисертации на**
Економскиот факултет-Скопје во состав на Универзитетот
„Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Кандидат	Тема	Комисија
М-р Александар Наумоски	„Процена на премијата за ризик и акционерскиот капитал инвестиран во компаниите во Република Македонија“	проф.д-р Методија Несторовски проф.д-р Сашо Арсов проф.д-р Владимир Филиповски
М-р Јелица Кунгуловска	„Маркетинг стратегии во процесот на креирање на јавното мислење за климатските промени“	проф.д-р Нада Секуловска проф.д-р Бобек Шуклев проф.д-р Снежана Р.Јовановска
М-р Маја Кочоска	„Маркетинг стратегии и тактики во прехранбената индустрија во Р. Македонија“	проф.д-р Нада Секуловска проф.д-р Снежана Р.Јовановска проф.д-р Димитар Граматиков
М-р Анета Михајловска Ѓиколовска	„Културните и психолошки аспекти при изборот и купувањето на брендвите на модна облека со посебен осврт на состојбите во Република Македонија“	проф.д-р Снежана Р.Јовановска проф.д-р Нада Секуловска проф.д-р Љубомир Дракулевски
М-р Марија Гришин	„Влијание на асоцијациите за потеклото на брендот врз одлуката за купување“	проф.д-р Снежана Р.Јовановска проф.д-р Анита Ц.Шулеска проф.д-р Нада Секуловска
М-р Христина Ципушева	„Влијанието на дознаките од странство врз структурата на капиталот, со посебен осврт на компаниите во Република Македонија“	проф.д-р Михаил Петковски проф.д-р Саш Арсов проф.д-р Горан Петревски
М-р Марина Арсовска	„Кластерите и кластерската политика во функција на регионалниот и локалниот економски развој на Република Македонија“	проф.д-р Владимир Петковски проф.д-р Методија Несторовски проф.д-р Љубомир Дракулевски

1-р Синиша Цветковиќ	„Фактори кои влијаат врз намалување на технолошкиот јаз на Република Македонија во услови на глобализација”	проф.д-р Златка Поповска академик Таки Фити академик Гоце Петрески
1-р Дарко Лазаров	„Анализа на детерминантите на динамиката на македонската економија во контекст на институционалната економија и новата теорија на раст”	академик Таки Фити академик Гоце Петрески проф.д-р Трајко Славески

**РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА
„БИОРАЗГРАДУВАЊЕ НА ТЕШКО РАЗГРАДЛИВИ ЦЕЛУЛОЗНИ
СУПСТРАТИ СО ЕНЗИМСКИ КОМПЛЕКС ОД АНАЕРОБНИ РУМЕН
ФУНГИ”, ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р НАТАЛИЈА АТАНАСОВА-
ПАНЧЕВСКА, ПРИЈАВЕНА НА ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИОТ
ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ**

Со одлука донесена на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на седницата одржана на 6.9.2011 година, избрани сме за членови на Рецензентската комисија за оцена на докторската дисертација под наслов **БИОРАЗГРАДУВАЊЕ НА ТЕШКО РАЗГРАДЛИВИ ЦЕЛУЛОЗНИ СУПСТРАТИ СО ЕНЗИМСКИ КОМПЛЕКС ОД АНАЕРОБНИ РУМЕН ФУНГИ** од ас. м-р Наталија Атанасова-Панчевска, дипл. инженер-биолог.

Комисијата во состав: д-р Џоко Кунгуловски, редовен професор на Природно-математичкиот факултет во Скопје, д-р Ацо Димитровски, редовен професор во пензија, Технолошко-металуршки факултет, Скопје, д-р Славчо Мреношки, доцент на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, д-р Митко Караделев, вонреден професор на Природно-математичкиот факултет во Скопје и д-р Данка Галабова, доцент, Институт за микробиологија, Бугарска академија на науките, Софија, Р. Бугарија, ја разгледа поднесената молба и има чест да го поднесе следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. КОМПОЗИЦИЈА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

Изработената докторска дисертација со наслов **БИОРАЗГРАДУВАЊЕ НА ТЕШКО РАЗГРАДЛИВИ ЦЕЛУЛОЗНИ СУПСТРАТИ СО ЕНЗИМСКИ КОМПЛЕКС ОД АНАЕРОБНИ РУМЕН ФУНГИ** ги содржи потребните елементи на научноистражувачки проект, и е напишана на 150 страници. Содржината е изнесена во 9 поглавја: Апстракт, Abstract, Преглед на литература (39 страници), Цели (1 страница), Материјал и методи (9 страници), Резултати и дискусија (76), Заклучоци (3 страници), Литература (25 страници). Текстот е илустриран со 25 табели, 37 слики и 335 единици цитирана литература. Начинот на експликација на проблемите и научната мисла на кандидатката се концизни, јасни и лесно разбирливи, така што може едноставно да се следи приложениот материјал.

2. ПРЕГЛЕД НА СОДРЖИНАТА НА ДЕЛОВИТЕ

2.1. АПСТРАКТ

Во апстрактот е даден кус преглед на целокупната содржина од докторската дисертација.

2.2. ВОВЕД

Во воведот детално е опишана структурата на целулозата и биологијата на целулазите. Како што се знае, целулозата претставува најобемно продуциран биополимер на планетата и се наоѓа како основна структурна компонента во терестричните и морските растителни клеточни сидови. 90% од памукот и 50% од дрвото се изградени од целулоза. Околу $5 \cdot 10^{10}$ тони од сувата растителна материја, продуцирана при фотосинтетските реакции секоја година, се состои од целулоза. Хуманата популација, која сè позабрзано расте, наметнува зголемена потреба од производство на квалитетна храна. Меѓутоа, постојните земјоделски површини се лимитирани, така што е потребно да се искористуваат и останатите површини за посеви од жито, со цел да се задоволи побарувачката за храна. Токму поради тоа, потребно е да се изнајде алтернативна храна за животните, која нема да биде компетитивна со храната која ја користи човекот. Жетвените резидуи, како што е сламата, претставуваат потенцијален извор на храна за животните, која не ја консумираат луѓето. За разлика од моногастричните животни, како што се свињите и живината, руминантите се способни да ја конвертираат целулозата и непротеинскиот азот во анимални продукти, и затоа претставуваат главна целна група за зголемена утилизација на жетвените резидуи.

Во ова поглавје детално се опишани целулолитичките ензимски системи кои ги поседуваат репрезентативните целулолитички бактерии и фунги, квантификацијата на целулазите како и механизмот на целулозната деградација.

Исто така, детално е опишан румен микробијалниот екосистем кој се состои од бактерии (10^{10} – 10^{11} клетки/ml, претставени со повеќе од 50 рода), цилијатни протозои (10^4 – 10^6 /ml, претставени со 25 рода), анаеробни фунги (10^3 – 10^5 зооспори/ml, претставени со шест рода) и бактериофаги (10^8 – 10^9 /ml) (Kamga, 2005). Овие бројки се претпоставува дека се и многу поголеми, со оглед на тоа дека голем дел од микроорганизмите се некултурабилни. Синергизмот и антагонизмот помеѓу различни групи на микроорганизми, но и помеѓу различни родови од иста група е толку комплициран, што предизвикува тешкотии при одредувањето на улогите кои ги имаат секоја група поединечно во руменот. Вкупниот резултат од овие реакции кои се одвиваат во руменот е биоконверзија на храната во форма која е утилизабилна од страна на животното, и служи како извор на енергија (кратколанчани испарливи масни киселини). Овие микроорганизми преживуваат во руменот при различни неповолни услови, било да се природни или асоцирани со храната, ако се земе предвид дека некои храни содржат сигнификантни количини на антинутритивни фактори, кои понекогаш го лимитираат растот на некои микроорганизми.

Детално е опишана таксономската позиција на моноцентричните и полицентричните анаеробни фунги кои припаѓаат на класата *Neocallimastigomycetes*.

Во воведниот дел, исто така, е опишана и дистрибуцијата на анаеробните фунги во природата, трансферот на анаеробни фунги помеѓу хербиворите, нивниот животен циклус, хемискиот состав на вијабилните клетки од анаеробните фунги,

образување на ферментативни продукти (метаболизам), квалитативниот состав и локализацијата на ферментативните ензими, регулаторните механизми во деградацијата и ферментацијата на јаглехидратите, ензимите вклучени во полисахаридната еградација, структурата на целулозата и улогата на целулолитичките ензимски системи во дигестијата на целулозата.

Во овој дел е посветено внимание и на синергизмот помеѓу метаногените румен бактерии и анаеробните фунги. Се докажало дека во присуство на метаногените бактерии се зголемува степенот на дигестијата и до 55%, при што се менуваат ферментативните продукти, и се добива поголема количина на ацетат, метан и CO, на сметка на намалување на концентрацијата на форматот и водородот.

2.3. ЦЕЛИ

Целите на докторската дисертација се правилно поставени и тие се поделени во шест задачи. Проучувањето на ефектот од дисконтинуиран и семиконтинуиран систем на ферментација врз активноста на анаеробните фунги, при инкубација со карбоксиметил целулоза е една од основните задачи на дисертацијата. Покрај тоа, целта на дисертацијата е да се проучи и ефектот од дисконтинуиран и семиконтинуиран систем на ферментација врз активноста на анаеробните фунги, при инкубација со карбоксиметил целулоза. Во дисертацијата, исто така, е испитуван и типот на интеракција помеѓу анаеробни румен фунги и метаногените бактерии при компаративна дисконтинуирана ферментација на Avicel, како целулозен супстрат, како и интеракцијата при кокултивацијата на *Saccharomyces cerevisiae* и *Issatchenkia orientalis* во услови на дисконтинуирана ферментација на карбоксиметил целулоза, без и со хомогенизирање на инкубационата смеса.

За реализирање на дадените цели спроведени се голем број на квалитативни и квантитативни скрининг-тестови, со цел да се одберат изолати кои се најдобри продуценти на целулази.

2.4. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДИ

При изработката на докторската дисертација се користени современи техники и методи. Сите медиуми се подготвени и распределени во услови на атмосфера на CO₂ и автоклавираны на 121°C, за време од 15 минути. Сите инокулирани медиуми се инкубирани на 39°C. Анималниот феџес од местото на земање е транспортиран во CO₂ атмосфера, при амбиентална температура и е инокулиран за време не поголемо од 3 часа.

Ензимската активност е одредувана во екстрацелуларна и во интрацелуларна фракција. Таа е квантифицирана преку одредување на количината на редуцирачки шеќери. Понатаму, редуцирачките шеќери се детектирани спектрофотометриски на 550 nm.

Фунгалниот раст е одредуван директно, преку одредување на целуларни протеини.

Исто така, испитувана е и антибактериската активност на анаеробните фунги со стандардна диск-дифузиона метода.

2.5. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Резултатите се прикажани во шест потпоглавја. Првиот дел детално ја опишува биологијата на одбраните анаеробни фунги. Од вкупно 74 собрани и колекционирани примероци фецес од различни руминантни (51) и моногастрични (23) хербиворни животни, кандидатката издвоила 112 изолати од анаеробни фунги (98 моноцентрични и 14 полицентрични изолати). Притоа, од примероците фецес кои потекнуваа од руминантните животни издвоени се 73 моноцентрични и 10 полицентрични изолати, додека од моногастричните животни- 25 моноцентрични и 4 полицентрични изолати.

Способноста и брзината на одбраните изолати да растат и да ги разградуваат различните извори на јаглерод се следеше преку промена на pH на медиумот, создавање на гас, протеини, создавање на формијат, како еден од крајните продукти, како и преку ослободувањето на редуцирачки шеќери и продукцијата на целулолитички ензими.

За спроведување на експериментите кандидатката како најактивни ги одбрала изолатите означени како OEM1, C1 и G1, изолирани од фецес на елен *Cervus dama* (со потекло од Зоолошката градина во Скопје), и од фецес на домашна крава и домашна коза. Изолатот OEM1 е опишан како *Neocallimastix frontalis*, додека изолатот C1 и G1, соодветно, како *Piromyces communis* и *Piromyces mae*.

Во вториот дел е одредуван ефектот од дисконтинуиран и семиконтинуиран систем на ферментација врз активноста на анаеробните фунги, при инкубација со карбоксиметил целулоза. При тоа се користи 5 % почетен инокулум од анаеробни фунги, а инкубацијата се одвива без хомогенизација на инкубационата смеса, 10 дена, при што продукцијата на гасот се мери секој ден во исто време. Откако ќе се измери продукцијата на гасот, во боцата означена со 1 (еден) не се менува ништо, додека во боцата означена со 2 (два) секој ден се заменува 20% од стариот медиум со нов медиум.

Добиените резултати до спроведената адаптација на култура од анаеробни румен фунги на целулозен супстрат се дадени во третиот дел од ова поглавје, каде што се забележува разлика помеѓу глюкозната и целобиозната култура во однос на продукцијата на целулазни ензими. Целобиозната култура, како подобро адаптирана култура на целулозен супстрат, т.е. култура претходно растена на дисахарид, многу подобро ја прифаќа целулозата, за разлика од глюкозната култура, на која ѝ треба повеќе време за адаптација.

Во четвртиот дел се испитува ефектот од кокултивација на анаеробни румен фунги со микс од метаногени бактерии при дисконтинуирана ферментација, во услови без и со хомогенизирање на инкубационата смеса.

Оваа ферментација, споредено со онаа од првиот експеримент, завршува многу побрзо (само по 48 часа инкубација), со таа разлика што кај ферментацијата без мешање, количеството на крајните продукти кои се создаваат се помали, за разлика од ферментацијата која се одвива на тресилка, како резултат на подобриот пристап на испитуваните микроорганизми кон супстратот.

Во петтиот дел детално и хронолошки се опишани ефектите на живи квасни клетки од *Saccharomyces cerevisiae* и *Issatchenkia orientalis*, поединечно и заедно, врз целулолитичката активност на анаеробните фунги и метаногените бактерии, во услови на дисконтинуирана ферментација без и со хомогенизирање на инкубационата смеса.

Притоа, јасно се гледа дека живите квасни клетки доведуваат до стимулирање на фунгалниот раст, како и на фунгалниот метаболизам, со што се постигнува драстично подобрување на целулолизата во руменот, но и до зголемување на активноста од страна на метаногените бактерии во руменот.

Во шестиот дел се прикажани добиените резултати од евалуирањето на микробиолошката сензитивност на одредени бактериски култури кон филтрат од ферментациониот медиум од анаеробните фунги, со цел утврдување на нивната способност за продукција на секундарни метаболити од аспект на потенцијални терапевтски средства. Притоа, беше користена методата на Kirby-Bauer, при што за овој експеримент се користеше филтрат од изолатот OEM1, добиен во моментот кога културата се наоѓа во експоненцијална фаза од својот развој, а како тест-бактерии се користеа различни претставници од Gram позитивни и Gram негативни бактерии. Резултатите во овој експеримент за прв пат потврдуваат дека филтратот од ферментациониот медиум од анаеробните фунги покажува антибактериско дејство кон различни бактерии и укажуваат на нивната способност да продуцираат секундарни метаболити кои се од особен интерес за науката и медицината, од аспект на потенцијални терапевтски средства.

2.8. ЗАКЛУЧОЦИ

Врз основа на добиените резултати и приложената дискусија, оформени и изведени се најзначајните заклучоци од испитувањето, групирани во 11 целини.

2.9. ЛИТЕРАТУРА

Цитирани се вкупно 335 референци, прикажани по азбучен редослед. Литературните податоци се соодветно избрани, поголемиот дел се со понов датум и целосно ги покриваат подрачјата испитувани во докторската дисертација.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Рецензентската комисија констатира дека докторската дисертација **БИОРАЗГРАДУВАЊЕ НА ТЕШКО РАЗГРАДЛИВИ ЦЕЛУЛОЗНИ СУПСТРАТИ СО ЕНЗИМСКИ КОМПЛЕКС ОД АНАЕРОБНИ РУМЕН ФУНГИ** поднесена од ас. м-р Наталија Атанасова-Панчевска, дипломиран инженер-биолог, претставува оригинален и самостоен научен труд. Дисертацијата е напишана на 150 страници. Содржината е изнесена во 9 поглавја: Апстракт, Abstract, Преглед на литература (39 страници), Цели (1 страница), Материјал и методи (9 страници), Резултати и дискусија (76), Заклучоци (3 страници), Литература (25 страници). Текстот е илустриран со 25 табели, 37 слики и 335 единици цитирана литература.

Целите на докторската дисертација се правилно поставени и се поделени во шест задачи. Проучуван е ефектот на дисконтинуиран и семиконтинуиран систем на ферментација врз активноста на анаеробните фунги, при инкубација со карбоксиметил целулоза, исто така испитуван е и типот на интеракција помеѓу анаеробни румен фунги и метаногените бактерии при компаративна дисконтинуирана ферментација на Avicel, како целулозен супстрат, како и интеракцијата при кокултивацијата на *Saccharomyces cerevisiae* и *Issatchenkia orientalis* во услови на дисконтинуирана ферментација на карбоксиметил целулоза, без и со хомогенизирање на инкубационата смеса.

За реализирање на дадените цели кандидатката спровела голем број на квалитативни и квантитативни скрининг-тестови, издвојувајќи ги на тој начин најдобрите продуценти на целулолитички ензими.

Од добиените резултати може да се констатира дека испитуваните изолати многу добро растат на различни тешко биолошки разградливи медиуми, како што се карбоксиметил целулоза, Avicel, Whatman N°1, целобиоза и скроб, односно во сите случаи забележана е лог фазата за време од 24 часа, додека, пак, создавањето на интрацелуларни протеини и формијат го достигнуваат по инкубација од 96 часа. Без разлика на условите во кои се врши култивација на анаеробните фунги, полисахаридната активност се детектира како екстрацелуларна и фракција асоцирана со клетките (интрацелуларна фракција). Притоа, концентрацијата на ензимите во екстрацелуларната фракција е скоро десет пати повисока за разлика од интрацелуларната фракција. Додавањето на живи квасни клетки од *Saccharomyces cerevisiae* и *Issachenkia orientalis*, поединечно и заедно, во медиум со анаеробни румен фунги, доведува до сигнификантно зголемување на целулолизата. Исто така, од спроведените експерименти станува јасно дека и анаеробните фунги се приклучуваат кон другите фунги како релативно неистражени и потенцијални извори на различни биоактивни метаболити, кои се од особен интерес за науката и медицината, од аспект на потенцијални терапевтски средства.

Врз основа на гореизнесеното, Комисијата позитивно ја оценува приложената докторска дисертација и му предлага на Наставно - научниот совет на Природно-математичкиот факултет во Скопје да го прифати извештајот за докторска дисертација доставена од м-р Наталија Атанасова-Панчевска, дипломиран инженер биолог, и да закаже нејзина јавна одбрана.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. **Д-р Џоко Кунгуловски**, редовен професор,
Природно-математички факултет, Скопје, с.р.
2. **Д-р Ацо Димитровски**, редовен професор во пензија,
Технолошко-металуршки факултет, Скопје, с.р.
3. **Д-р Славчо Мреношки**, доцент на Факултетот за
ветеринарна медицина во Скопје, с.р.
4. **Д-р Митко Караделев**, вонреден професор,
Природно-математички факултет, Скопје, с.р.
5. **Д-р Данка Галабова**, доцент,
Институт за микробиологија, Бугарска
академија на науките, Софија, Р. Бугарија, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА ПОД НАСЛОВ „ВЛИЈАНИЕ НА ПРИРОДНИТЕ И АНТРОПОГЕНИТЕ ФАКТОРИ ВРЗ ЗАГАДУВАЊЕТО НА ВОДИТЕ ВО ТИКВЕШКАТА КОТЛИНА“ ОД КАНДИДАТОТ М-Р КОЛЕ ПАВЛОВ, ПОДНЕСЕНА НА ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет од 23. 6. 2011 година, избрана е Рецензентска комисија за оцена и одбрана на докторската дисертација под наслов: **„Влијание на природните и антропогените фактори врз загадувањето на водите во Тиквешката Котлина“**, изработена од кандидатот Коле Павлов, магистер на географски науки, во состав: д-р Драган Василески, ред. проф. на ПМФ-Скопје, д-р Аслан Селмани, ред. проф. на ПМФ-Скопје (во пензија), д-р Мирјанка Маџевиќ, ред. проф. на ПМФ-Скопје, д-р Михаило Зиков, ред. проф. на ПМФ-Скопје и д-р Драган Колчаковски, ред. проф. на ПМФ-Скопје.

Именуваната Рецензентска комисија, откако систематски ја прегледа и стручно ја оцени докторската дисертација, има чест да го поднесе следниов

ИЗВЕШТАЈ

Поднесената докторска дисертација на кандидатот Коле Павлов, под горенаведениот наслов, е изложена на 424 страници. Основниот текст го дополнуваат: 172 табели, 68 графикони, 4 шематски прикази, 142 фусноти, 98 фотографии во боја и 6 карти со формат А 3 (геолошка, хидрогеолошка, хипсометриска, две хидрографски и еден надолжен профил). Во библиографските извори се наведени 211 единици.

Содржината во дисертацијата е поделена на осум главни теми и 86 поттеми во кои како цел на истражувањето се третираат најзначајните фактори, одговорни за квалитетот и загадувањето на водите во Тиквешката Котлина. Материјалот е систематски и постапно изложен во заокружена и компактна целина, а соопштените резултати се рефлектираат од правилното и методолошки издржано истражување, со сите потребни постапки, кое води до точни, вистинити и логични заклучоци. На темите и поттемите во дисертацијата, кандидатот Павлов им посветил доволен простор, со богат фактографски материјал кој поради мошне подесната аналитичко-синтетичка поставеност истовремено го чини транспарентен, експлицитен и лесно прифатлив за користење од страна на научната јавност.

Во **првото поглавје: “Физичко-географски карактеристики”**, опфатени се поттемите: географска положба, граници, големина и сообраќајна поврзаност на Тиквешката Котлина, геолошкиот состав и тектоника, хидро-геолошките карактеристики, релјефот и хипсометријата, климатските карактеристики, педолошкиот состав и вегетацијата. Ним во дисертацијата им е посветен доволен простор и тие се елаборирани мошне студиозно. Посебно внимание е посветено на климатските карактеристики каде што, врз основа на богатата статистичка база, кандидатот извршил дијагностика на основните климатски елементи и појави во периодот 1981-2000 со сите специфики во просторот кои ги смета и ги третира за релевантни агенци не само во процесот на формирањето на водите во регионот, туку и во процесите поврзани со промената на нивниот квалитет.

извлекува од вредноста на показателите за квалитет на водите на поважните водни објекти во регионот, за кои постои законска уредба со пропишани гранични вредности за класификација на квалитетот. За таа цел, најпрво извршил анализа на 22 параметра на главниот рецепиент-реката Вардар на мерните места: Ногаевци и Демир Капија во периодот 1995-2009, врз основа на кои заклучил дека неговата состојба на ниво на Тиквешката Котлина бележи влошување на седум, односно унапредување во однос на 15 показатели. Од анализата, авторот заклучил дека влијанието на природните фактори во загадувањето на реката Вардар во Тиквеш е поголемо од оние на антропогените фактори. Влијанието на поголемите притоки – реката Брегалница и Црна Река исто така го проценил врз основа на анализата на вредностите на повеќе физичко-хемиски параметри во периодот 1999-2009 и заклучил дека левата притока Брегалница минимално го оптоварува текот на Вардар по основ на седум показатели, а Црна Река само по основ на еден показател на квалитетот. Според концентрацијата и месечниот режим на полутантите, речиси за сите, кандидатот дава мислење за нивното потекло и влијание во водните системи. Евалвацијата на сумарниот квалитет на водите во Тиквеш и проценката на влијанието на одделните загадувачки фактори добива кулминација во самоиницијативно формираната мрежа на точки за мониторинг на помали водотеци, подземни води и акумулации во регионот во текот на 2009 и 2010 година чии мостри се анализирани во две специјализирани лаборатории, а резултатите се вешто искористени за комплетирана проценка на квалитетот и загадувањето на водите воопшто во испитуваното подрачје.

Во седмото поглавје, сите стекнати сознанија и заклучоци кандидатот ги искористил за предложување богат список мерки за заштита на водите во Тиквешката Котлина кои се групирани во четири сектори, во кои се експонирани: превенцијата и санацијата на последиците од досегашното загадувањето на водните ресурси во Тиквешката Котлина.

На крајот од докторската дисертација се наведени заклучните напомени од кои, симплифицирано, може да се заклучи дека природните фактори се во преден план во однос на загадувањето на водите во Тиквеш во периодот 1995-2009 година, додека антропогените влијанија се делумно наследени од горните, возводни секвенци на Вардар или неговите поголеми притоки во Тиквешката Котлина кои внесуваат вода со променет квалитет од други региони надвор од Тиквешкиот регион.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Мислењето на Рецензентската комисија е дека дисертацијата поднесена од кандидатот м-р Павлов претставува исклучителен труд кој според пристапот и концепциската поставеност со сите истражувачки елементи достигнал високи достреци во рамките на истражувачката област. Авторот мошне студиозно, стручно и со примена на научна терминологија и современи постапки од светски искуства (според цитираните референци) ги обработува поглавјата и донесува дискурзивни конклузии аналогно на светските искуства кои се евидентни во често цитираните референци од светски афирмирани автори.

Кандидатот дал голем придонес во истражувањето на водите во Тиквешката Котлина, но отворил и простор за надградување на идни истражувачи од истата научна област. Придонесот од истражувањето и резултатите во дисертацијата има висока теоретска и апликативна практична вредност, бидејќи дава насоки и одговори на круцијални прашања што треба да се решат во најблиска иднина. Цитирањето на 211 библиографски извори, пред сè научни трудови од научни собири, потоа научни проекти, дисертации и

Во **второто поглавје** на дисертацијата се обработени хидрографските карактеристики на Тиквешката Котлина во која се опфатени шест поттеми. Опсежно во темата се пласирани основните карактеристики на сливот на реката Вардар во Тиквешката Котлина со вметната хронолошка димензија од нејзиниот морфогенетски развој до денешната форма на речната мрежа, морфометриските карактеристики на сливот, водоразделот и водоразделната линија. Посебно е нагласена улогата на речните падови и надолжните профили на главниот рецепиент и неговите притоки во Тиквеш, од аспект на нивната инволвираност во загадувачките процеси што е подвлечено во генералните заклучоци на кандидатот.

Во **третото поглавје** на докторската дисертација се разработени хидролошките карактеристики на Тиквешката Котлина: подземните води и извори, водниот режим на реката Вардар со притоците, езерата, мочуриштата и ерозивните процеси. Во нивната експланација се отсликува не само оригинално ревидираната, претходно објавена податочна база, туку и плодовите од теренските истражувања на кандидатот кои се сублимирани во нови, продлабочени и проширени научни сознанија, особено кога станува збор за вештачките акумулации. Исто така, во темата, мошне инвентивно и прецизно кандидатот пристапил кон пресметка на водниот режим, билансот на истечните води и расположливите водни ресурси користејќи притоа поширока лепеза на библиографски извори.

Во **четвртото поглавје** се елаборирани водостопанските проблеми на специфичен начин кој овозможува да се нагласи посредниот импакт на човекот врз загадувачките процеси на водните ресурси во тиквешкиот регион. Всушност, преку обработката на проблемите со: водоснабдувањето на населението и индустријата, обемот на отпадните води, наводнувањето на земјоделските површини, како и одбраната од поплави, се акцентира нивниот неодминлив притисок врз степенот и видот на загаденост на водите во подрачјето. Новите научни сознанија, во темата, се состојат во пресметката и прогнозата на вкупниот капацитет на водите во Тиквеш од аспект на искористувањето во повеќе стопански сектори.

Во **петтото поглавје** се дадени основните насоки на кои човекот врши инцидентно и акцидентно променување на квалитетот (загадување) на водите во Тиквешката Котлина, почнувајќи од основните демогеографски карактеристики до ефектот од застапените стопански дејности. Содржински, темата претставува логично продолжение на водостопанските проблеми во претходната тема кои заеднички во еден заокружен систем го демонстрираат целокупното влијание на антропогениот фактор врз водите во регионот. Во тој поглед, обемот на содржината во петтата тема сосема задоволува, иако, според концепциската поставеност на самостојно поглавје, тоа би можело да биде предмет на поопсежен третман од страна на кандидатот.

Во **шестото поглавје** се втемелени основните поставки на научниот проблем навестен во насловот на дисертацијата. Зрелоста на кандидатот за правилно расудување и допирање до научната вистина се согледува во комплексниот пристап, каде што преку интегралната анализа на повеќе физички, хемиски и биолошки параметри успеал да ја прикаже објективната слика и состојба на квалитетот и загаденоста на водите во Тиквешката Котлина и следствено на тоа да изврши идентификација на изворите на загадување и реална проценка на одделните (природни и антропогени) фактори и нивниот удел, одговорни во тој поглед. На тој начин, одговорот на прашањата кои се загатнати во насловот како научен проблем, кандидатот емпириски го

слично зборува за сериозната поткованост на кандидатот, неговиот пристап и референтноста на трудот во целина.

Врз основа на гореизложеното во извештајот може да се заклучи дека поднесената докторска дисертација на м-р Павлов ги исполнува сите услови и критериуми на оригинален самостоен научен труд со високи апликативни вредности, кој дава значаен придонес во унапредувањето на географската мисла во Републиката и пошироко. Затоа, позитивно го оценуваме и му предлагаме на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет во Скопје да ја прифати докторската дисертација под горенаведниот наслов и да дозволи нејзина одбрана.

Рецензентска комисија

1. Д-р Драган Василески, редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.
2. Д-р Аслан Селмани, редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.
3. д-р Мирјанка Мацевик, редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.
4. д-р Михаило Зиков, редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.
5. д-р Драган Колчаковски, редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА СОРАБОТНИК (ПОМЛАД АСИСТЕНТ) ОД ОБЛАСТА НА ОПШТА ФИЗИОЛОГИЈА И ИМУНОЛОГИЈА НА ИНСТИТУТОТ ЗА БИОЛОГИЈА НА ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет во Скопје (седница одржана на 30. VI 2011 година), избрани сме за рецензенти по пријавата на м-р Никола Хаџи-Петрушев за избор на еден соработник (помлад асистент) по група предмети од областа на општа физиологија и имунологија (анатомија и физиологија на човекот, општа физиологија, физиологија на човек, молекуларна физиологија, физиологија на невроендокрин систем и имунологија) на Институтот за биологија при Природно-математичкиот факултет во Скопје.

По разгледувањето на целокупната документација приложена од кандидатот, до Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет, го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

На распишаниот конкурс во весникот „Дневник“ од **29. VII 2011** година, за избор на еден соработник (помлад асистент) по група предмети од областа на општа физиологија и имунологија се пријави само кандидатот м-р Никола Хаџи-Петрушев.

I. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

Кандидатот Никола Хаџи-Петрушев е роден на 21. XI 1983 год. во Скопје, Р. Македонија. Средното образование го завршил во Dulwich College, Лондон. Во 2002 година се запишал како редовен студент на Природно-математичкиот факултет во Скопје, отсек - биологија, насока – биохемиско-физиолошка. Студиите ги завршил во септември 2006 год., со просечен успех 9,78 и бил прогласен за **најдобар дипломиран студент во учебната 2005/06 година на Институтот за биологија**. Во февруари 2007 год. се запишал на постдипломски студии по биологија, бихемиско-физиолошка насока, на Институтот за биологија при ПМФ во Скопје. На 14. V 2010 год. јавно го одбрал својот магистерски труд со наслов **ТИАЗОЛИДИН ИНДУЦИРАНА СУПРЕСИЈА НА ОКСИДАТИВНИОТ СТРЕС ПРИ АКУТНА ХИПЕРТЕРМИЧКА ЕКСПОЗИЦИЈА ВО ФУНКЦИЈА НА ВОЗРАСТА КАЈ БЕЛИОТ ЛАБОРАТОРИСКИ СТАОРЕЦ**, со што се здобил со академски степен „магистер на биолошки науки – насока: биохемиско-физиолошка.

II. НАСТАВНО-ПЕДАГОШКА АКТИВНОСТ

Кандидатот Хаџи-Петрушев, од 1. X 2006 година, е ангажиран како демонстратор на група предмети од областа на општа физиологија и имунологија, на Институтот за биологија при ПМФ во Скопје. Како демонстратор, кандидатот Хаџи-Петрушев беше ангажиран во изведувањето на целокупната практична настава за студентите од Институтот за биологија, по предметите **општа физиологија, физиологија на човек, молекуларна физиологија, имунологија и анатомија и физиологија на човекот**; за студентите од Катедрата за

психологија на Филозофскиот факултет по предметот **физиологија на невро-ендокриниот систем**; со практичната настава по предметите **општа физиологија I** и **општа физиологија II** за студентите од насоката аналитичка биохемија од Институтот за хемија, како и практична настава по предметот **физичка антропологија** за студентите од Институтот за етнологија при ПМФ во Скопје. Кандидатот, покрај наставната ангажираност, активно беше вклучен и во изработката на дипломските работи на студентите на Институтот за биологија, како и во изработката на повеќе магистерски работи, од кои дел беше работен во лабораториите на Заводот за физиологија и биохемија при Институтот за биологија.

III. НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Освен во наставно-образовниот процес, кандидатот Хаци-Петрушев беше активно вклучен и во научноистражувачката работа на Институтот за биологија. Учествува во изведбата на два научноистражувачки проекта:

1. како учесник во проектот **“Локализација на Caspase-9 на ниво на питуцити при индукција на процесот на апоптоза”**, 2006-2009, Министерство за наука на Р. Македонија;
2. како учесник во билатерален меѓународен проект со Р. Албанија, од македонска страна: **„Студии за приготвување и контрола на квалитет на радиофармацевтски препарат за дијагностички и терапевтски цели“** заедно со Институтот за нуклеарна медицина и патофизиологија, при Медицинскиот факултет во Скопје, 2008-2011, Министерство за наука на Р. Македонија.

IV. ОБЈАВЕНИ НАУЧНИ ТРУДОВИ

Кандидатот м-р Никола Хаци-Петрушев досега има објавено 3 (три) научни труда од кои 2 (два) во домашни и 1 (еден) во меѓународно списание со *impact factor*, како и 2 (две) соопштенија на научни конгреси.

а) Научни трудови

1. **Hadzi-Petrushev N.**, Jankulovski N., Hristov K., Mladenov M. L-2-oxothiazolidine-4-carboxylate influence on age- and heat exposure-dependent redox changes in rat's blood plasma. 2011. *Journal of Physiological Sciences*. (Accepted; DOI: 10.1007/s12576-011-0165-8) (Impact factor: 1.356 for 2010).
2. Gjorgoski I., **Hadzi-Petrushev N.**, Atanasovska B., Nikolovska S. Determination of the effectiveness of different types of treatments for periodontopathy based on the PGE₂ levels. *Biol. Macedonica*, 60/61, 2008.
3. Gjorgoski I., Spasov M., Mladenov M., **Hadzi-Petrushev N.**, Dimovska J., Ovnarska V., Rtovski D. Effects of environmental temperature on thymus protein and nucleic acids contents during the intrauterine and early postnatal developmental period of Wistar rats. *Biol. Macedonica*, 59/60: 51-66, 2007.

б) Соопштенија на научни конгреси

1. Icko Gjorgoski, Snezana Peshevska, Mitko Mladenov, **Nikola Hadzi-Petrushev**, Biljana Atanasovska, Mire Spasov, Olivera Davceva. (2009): PGE₂ concentration in teeth pulp tissue as a marker for the effectiveness of different types of treatment for periodontopathy. 17-th Meeting of Balkan Clinical Laboratory Federation; & 5-th Macedonian National Congress of Medical

Biochemists; Петти конгрес на Здружението на медицинските биохемичари на Македонија. Ohrid. Book of abstracts.

2. **Nikola Hadzi-Petrushev**, Mitko Mladenov, Olivera Davceva, Andrijana Sterjovska-Aleksovska, Mire Spasov, Sanja Dodevska, Emilija Stojcevska, Icko Gjorgoski. (2009): Protective role of vitamins E and C in carbon tetrachloride induced acute liver damage. 17-th Meeting of Balkan Clinical Laboratory Federation; & 5-th Macedonian National Congress of Medical Biochemists; Петти конгрес на Здружението на медицинските биохемичари на Македонија. Ohrid, Book of abstracts.

Врз база на потесното подрачје на испитување, наведените трудови можат да се поделат во три групи.

Во **првата група** ќе биде опфатен трудот под реден број 1. Во овој труд бил испитуван ефектот на L-2-оксотиазолидин-4-карбоксилат (ОТС) (прекурсор во синтезата на цистеинот) врз степенот на оксидативниот стрес при акутна хипертермичка експозиција и во функција на возраста кај белиот лабораториски стаорец. Биле следени промените во нивото на антиоксидативната одбрана и степенот на оксидативна модификација на важни молекули во крвната плазма. Авторот вршел проценка на антиоксидативниот статус преку одредување на вкупната концентрација на редуцираниот глутатион и тиолните групи. Како маркер за следење на степенот на оксидативно оштетување на протеините била одредувана концентрацијата на карбонилните групи во крвната плазма.

Резултатите покажале дека концентрацијата на редуциран глутатион и на тиолни групи е значително пониска кај стари стаорци во споредба со младите животни. Авторите заклучуваат дека со процесот на стареење и при акутната хипертермичка експозиција, настанува поместување на редокс балансот во испитуваните ткива во насока на интензивирање на оксидацијата.

Важно е да се напомене дека третманот со ОТС генерално ги редуцира возрастна и хипертермички асоцираните промени на тиолите и протеинските молекули и ги супримира оштетувањата настанати од слободните радикали, преку зголемување на синтезата на глутатионот. И покрај обновените нивоа на глутатион во крвната плазма, воспоставувањето на нормален оксидо-редуктивен баланс е само парцијално, најверојатно поради иреверзибилните промени на антиоксидативните ензими, идуцирани со акутната хипертермичка експозиција како и со процесот на стареење (Хаџи-Петрушев и сор., непубликувани резултати). Интересно, кај младите стаорци се забележуваат позначителни ефекти на третманот со ОТС, поради поефикасното покачување на концентрацијата на редуциран глутатион во крвната плазма. Според тоа, логично е да се заклучи дека метаболизмот на тиолите зазема клучно место во процесот на одржување на редокс хомеостазата во организмот.

Во **вториот труд** (2), авторот ги презентира и ги коментира своите резултати за ефикасноста на три различни типа/доза на терапии за ублажување на симптомите и отстранување на појавата на генерализирана парадентопатија. Пародонталната болест, како карактеристично заболување на забно-потпорниот систем, предизвикува тешки алтерации на мастикаторниот апарат, што се манифестира преку предвремено губење на забите. Успешноста на испитуваните терапевтски третмани за оваа болест била детерминирана преку следење на промените во концентрацијата на PGE₂ во забната пулпа настанати како резултат на третманот.

Во заболениот пародонт се појавува воспаление, пролиферација, дегенерација, некроза и атрофија. Постојните имуногени структури на денталниот плак предизвикуваат специфична реакција на плазма - клетките која се манифестира со зголемена синтеза и секреција на имуноглобулини. Ова е проследено со ресорпција на алвеоларната коска и

стимулација на синтезата на простагландинот E_2 , по што следува забрзана деструкција на пародонталниот комплекс. Воспалената и болна забна пулпа на човек содржи значително поголемо ниво на PGE_2 и PGF_2 , отколку асимптоматската пулпа.

Резултатите покажуваат дека во биопсичните исечоци од гингивално ткиво (интердентална папила) кај пациенти со генерализирана парадентопатија постои зголемена концентрација на PGE_2 во споредба со здрава, асимптоматска пулпа. Класичната терапија (механичко отстранување на бактериите од пародонталните џебови) ја намалува концентрацијата до значајно пониски вредности во споредба со нетретираната група на пациенти.

Ласерската терапија вклучува уништување на калкулусот и дел од неговите структури поврзани за површината на забниот корен. Изложувањето на 5 третмани со ласер е поефикасна терапија од класичниот тераписки модел, а уште подобри резултати продуцира изложувањето на 10 третмани со ласер. Важно е да се напомене дека и покрај тоа што вредностите на PGE_2 во лекуваните ткива се значително намалени во споредба со нелекуваните, тие сè уште отстапуваат од нормалните нивоа на PGE_2 , карактеристични за здрави лица.

Во **третиот труд** (3), авторот го истражува влијанието на високата надворешна температура (интермитентна експозиција) врз растот и развојот на белиот лабораториски стаорец во текот на интраутериниот и раниот постнатален период. Акцент е ставен врз следењето на масата на протеините и нуклеинските киселини во тимусот на испитуваните животни.

Резултатите покажуваат дека високата надворешна температура има негативно влијание во сите развојни стадиуми на белиот лабораториски стаорец, како во онтогенетскиот, така и во постнаталниот период. Хипертермичката средина, преку нејзиното стрес-индуцирачкото влијание, условува хистолошки промени во смисла на зголемен број на клетки и нивна хиперплазија во тимусот. Ова се рефлектира преку масата на органот. Авторот покажува дека високата температура има изразено влијание и врз содржината на протеини во тимусот, независно од периодот на развој на животното, т.е. неговата старост. Брзата термичка денатурација на протеините, која поради својот интензитет го заобиколува и *heat-shock* одговорот, доведува до засилена протеолиза во клетките на изложените животни.

Важно е да се напомене дека топлински индуцираниот тренд на намалување на содржината на протеини во клетките се рефлектира и врз метаболизмот на нуклеинските киселини. Истражувањето покажува намалена концентрација на DNA во тимоцитите на експонираните стаорци, како резултат на инактивацијата на одредени ензими неопходни за нејзината синтеза. Не смее да се изостави и депресивното влијание на гликокортикостероидите (излучени како одговор на стресот) врз бројот на митотичките делби на тимоцитите. Авторот покажува дека содржината на RNA следи трендови кои зависат од периодот на развој на животното. Содржината на RNA во тимусот на 50. ден од животот се задржува на повисоко ниво кај стаорците експонирани на висока температура во тек на бременост во однос на контролните животни. Состојбата е обратна кај групите кои се експонирани на висока температура во периодот на лактација и постлактација. Таму е констатирано значително намалување на содржината на RNA во ткивото на тимусот во однос на неекспонираните животни.

Генерално, продуцираните резултати презентираат јасна слика за асоцираноста помеѓу високата надворешна температура и сериозните нарушувања на растот и развојот кај младите хомеотермни организми. Ефектот е посебно изразен во метаболички и имунолошки активното ткиво на тимусот, на сите нивоа на функција на комплексните биомолекули застапени во него.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Имајќи ја предвид целокупната наставна активност со која беше задолжен м-р Никола Хаџи-Петрушев, како и неговата инвентивност во насока на постојано осовременување и внесување нови содржини во наставната програма, понатаму, имајќи ја предвид научно-истражувачката активност изразена преку отпечатените научни трудови во кои се обработени мошне современи проблеми од областа на физиологијата, како и врз основа на личното познавање на кандидатот, членовите на Рецензентската комисија едногласно го изразија задоволството да му препорачаат на Наставно-научниот совет при Природно-математичкиот факултет во Скопје, м-р Никола Хаџи-Петрушев да биде избран за помлад асистент по група предмети од областа на физиологијата и имунологијата, на Институтот за биологија, при Природно-математичкиот факултет во Скопје.

Рецензентска комисија

1. Д-р Ицко Ѓоргоски, редовен професор на ПМФ, с.р.
2. Д-р Јасмина Димитрова-Шумковска, доцент на ПМФ, с.р.
3. Д-р Митко Младенов, доцент на ПМФ, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА **НАРОДНИТЕ НАЗИВИ НА РАСТЕНИЈАТА ВО ФРАНЦУСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК** (лексичко-семантичка анализа) ОД М-Р СЛОБОДАНКА КОЛЕМИШЕВСКА, ПРИЈАВЕНА НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, на својата осумнаесетта редовна седница одржана на 17.6.2011 г., нè избра за членови на Рецензентската комисија за оцена на докторската дисертација под наслов *Народните називи на растенијата во францускиот и во македонскиот јазик (лексичко-семантичка анализа)*, изработена од м-р Слободанка Колемишевска.

Заблагодарувајќи се за укажаната доверба, чест ни е на Наставно-научниот совет да му го предложиме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Светот во кој живее човекот постоел пред човековото настанување и треба да опстојува и во иднина. На нашата планета има жива и нежива природа, а човекот заедно со растителниот и животинскиот свет ја сочинуваат живата природа. Човекот е тој кој со својата активност може да ја одржи или пак да ја наруши рамнотежата на екосистемите. Човековата предност во однос на другите живи суштества е што тој е способен да ги осознава тие екосистеми и што може да влијае за одржување на нивната рамнотежа. А најважна работа и премиса во осознавањето претставува токму именувањето на нештата. Како и во сите други активности, и во доменот на растенијата човекот ја почувствувал потребата да ги нормира називите на растенијата за да можат луѓето полесно да општат и да се разбираат меѓу себе. Денес систематиката на растителниот свет е толку напредната што сите растителни видови си го имаат добиено своето место, а исто така и свој стручен назив врз база на општоприфатената ботаничка номенклатура. Називите што им ги давале луѓето во секојдневните практики останале како народни називи што народот ги користел во име-

нувањето на тие растенија и во пренесувањето на знаењата за нив. Растенијата, освен што се дел од природата, човекот го тангираат и на друг многу поконкретен начин: во исхраната за себе и за животните, во фитотерапијата, во домувањето, во разните обреди, во преданијата и др. Таа полифункционалност на растенијата претставува предмет на проучување на посебни дисциплини како што се етнофармакологијата и етноботаниката, а одеци од тие проучувања наоѓаме и во докторската дисертација на м-р Слободанка Колемишевска.

Називите на растенијата, како предмет на проучување на лингвистиката можат да се јават во двојна улога. Од една страна, тука се самите научни или ботанички називи на растенијата, додека од друга страна ги имаме народните називи на растенијата, односно фитонимите. Фитонимијата како збир од народни називи за растенијата на еден јазик претставува дел од лексиката кој е предмет на проучување на фитонимијата како лингвистичка дисциплина.

Токму народните називи се предмет на истражувањето што м-р Слободанка Колемишевска го спроведува во својата теза. Докторската дисертација *Народните називи на растенијата во францускиот и во македонскиот јазик (лексичко-семантичка анализа)* се состои од 460 страници компјутерски набран текст во формат A4, со големина на фонтот од 12 точки и со новинарски проред од 1,5. Трудот е структуриран на следниот начин: ПРВА ГЛАВА: Рамки на истражувањето (3-20 стр.), КРАТЕНКИ КОРИСТЕНИ ВО ТЕКОТ НА АНАЛИЗАТА (21 стр.), ПОЧЕСТИ ЛАТИНСКИ БОТАНИЧКИ ТЕРМИНИ (стр. 23), ВТОРА ГЛАВА: Лексичко-семантичка анализа на народните називи на растенијата во францускиот и во македонскиот јазик (25-352 стр.), ТРЕТА ГЛАВА: Деноминативни модели кај француските и македонските народни називи на растенијата (353-392 стр.), ЗАКЛУЧОК (393-400 стр.), БИБЛИОГРАФИЈА (401-407 стр.), ИНДЕКС НА ЛАТИНСКИ НАЗИВИ НА РАСТЕНИЈАТА (409-417 стр.), ИНДЕКС НА ФРАНЦУСКИ НАРОДНИ НАЗИВИ НА РАСТЕНИЈАТА (419-435 стр.), ИНДЕКС НА МАКЕДОНСКИ НАРОДНИ НАЗИВИ НА РАСТЕНИЈАТА (437-450 стр.) и СОДРЖИНА (451-460 стр.).

Во **Првата глава** од докторската дисертација м-р Слободанка Колемишевска ги определува предметот, структурата и целите на истражувањето. Авторката се одредила за проучување на народните називи на една група тревести растенија кои во најголемиот дел никнуваат сами и тоа во евросибирската растителна подобласт, што ќе рече во земји со умерена клима како што е на пр.

Република Македонија во своите посеверни и повисоки предели. Тоа се така-наречените *самоникнати растенија*. Во фокусот на интересирање авторката подведува околу 1.300 француски фитоними и околу 1.100 македонски народни називи на растенија. Како *tertium comparationis*, м-р Колемишевска ја зема ботаничката терминологија, тргнувајќи од називите на родовите кај овие растенија. Така, анализата е спроведена врз 408 латински термини за родови на самоникнати растенија.

Откако дава краток преглед на историските податоци за најстарите пронајдени записи за растенијата (во Кина околу 3.400 години пр.н.е., сумерските записи од 3.100 год. пр.н.е., потоа многу стари индиски и египетски ракописи, а подоцна и арапски), м-р Колемишевска ги наведува и најпознатите луѓе кои дале свој придонес во таа област како што се: Хипократ, Катон Постариот, Плиниј Постариот, Диоскорид, Гален, Авицена и Парацелзус.

Вистинската научна класификација на растенијата ја спроведува шведскиот научник Карл фон Лине во средината на XVIII век. Тој ги поделил нештата во природата на три царства: минерали, растително царство и животинско царство. Како основна единица на овој систем, наречен класична или традиционална класификација на живите суштества, Лине го земал *видот* (*species*), вклучен во повисоките, хиерархиски подредени степени : род (*genus*), фамилија (*familia*), ред (*ordo*), класа (*classis*), оддел (*divisio*). Деноминацијата на степените на единиците (фр. *rang taxinomique des unités*) и на таксономските групи (фр. *groupes taxinomiques*) се врши според утврдени правила и во тие рамки видовите го добиваат своето *биноминалнолатинско име*: името на родот (напишано со голема почетна буква) и името на видот (целосно напишано со мали букви), двете со коси букви, како на пр.: *lat. Achillea millefolium* (=мак. *ајдучка трева*, *обична*).

Иако оваа класификација доживеала одредени модификации, особено со воведувањето на т.н. филогенетска класификација која врз основа на кладистичкиот метод формира дихотомични стебла, кладограми (гр. *κλάδος*, *гранка*), класичната класификација сè уште се наоѓа во основата на денешните меѓународни ботанички кодекси: *Меѓународниот кодекс за ботаничка номенклатура* и *Кодексот за фитосоциолошко номенклатура*.

Во однос на основното прашање на докторската дисертација - именувањето на растенијата, м-р Колемишевска е на мислење дека во *народната фи-*

тонимија кај многу народи постои ист систем на деноминација која, на прво место, се одликува со мотивираност на називите и слобода на создавање на називите. (стр. 13).

Фитонимите во францускиот и во македонскиот јазик авторката ги сврстува во неколку групи: наследени, учени или полуучени, заемки, калки и изворни.

Во врска со мотивираноста на фитонимите, м-р Колемишевска ги наведува констатациите на Холиман кој, проучувајќи ги називите од флората и фауната во јазиците на Нова Каледонија, забележал неколку основни критериуми при народната деноминација на растенијата: 1. надворешни карактеристики што можат да се воочат со некое од сетилата (најчесто со око, нос, поретко со допир), 2. природни функции на растението и можност за искористување од страна на човекот и 3. потекло и живеалиште на одреден вид. И истражувањето што Колемишевска го спроведува во својата теза ја наведува на заклучокот дека основните мотиви за народната деноминација на растенијата, како резултат од визуелните, ольфактивните, густативните или тактилните перцепции, можат да се наоѓаат во кој било дел од растението. Секој од споменатите елементи може да има свој удел при мотивацијата и како резултат на тоа да се јават неколку различни синонимни називи, во зависност од тоа кој, како и кога ги конципирал. (стр. 14).

Префрлено на семантички план, прашањето за мотивите на називите се преформулира во прашање за истражување на лексикогените семи, односно на оние референцијални особини на растението кои во даден момент добиле називотворна улога и се вградиле во називот на растението. Изборот на една сема меѓу сите можни семи од горенаведените три категории е елемент кој варира во зависност од моментните перцепции на деноминаторот. Истото растение може да поттикне различни називи кај различни деноминатори, па оттука понекогаш постојат и по неколку синонимни фитоними како што е случајот со македонските називи *боливач*, *камилица*, *камомила*, *рамоњ*, *‘рмон*, *вртипон*, *попадика*, *бел папок*, *папатка* за видот *Matricaria chamomilla*. При семичката анализа, м-р Колемишевска се користи со трудовите на познатите француски лингвисти Пјер Гиро и Бернар Потје.

За проучување на фитонимите во францускиот и во македонскиот јазик, м-р Колемишевска ексцерпирала опширна литература на француски и на маке-

донски автори, потоа литература од соседните балкански јазици (српски, бугарски, хрватски, словенечки, албански, аромански, романски, грчки), како и неколку познати сајтови на интернет. При напредувањето низ Сцилите и Харибдите на ботаниката, м-р Колемишевска широко ги користеше знаењето и советите на д-р Митко Костадиновски, редовен професор на Институтот за биологија при Природно-математичкиот факултет во Скопје и член на Рецензентската комисија за оцена на докторската дисертација. На крајот од тој изоден пат, д-р Костадиновски забележува:

„Во тезата се обработени 408 родови од 78 фамилии. Според постојните сознанија, за флората на Република Македонија се познати околу 210 фамилии и 920 родови на виши растенија, што значи дека со овој труд се опфатени повеќе од 1/3 од фамилиите и скоро половината од родовите што се сретнуваат на територијата на Македонија.

При изборот на таксоните е користена релевантна и современа ботаничка литература. Имињата на таксоните се наведени коректно и во согласност со *Меѓународниот ботанички кодекс*. Главно се базирани на номенклатурата од *Flora Europaea*, а во одделни случаи и според системот од *Флора на Република Македонија*. Помал број на имиња имаат статус на номенклатурни синоними, меѓутоа во тезата се анализирани заради нивното јазично значење.

Коректната примена на научните имиња на обработените таксони покажува дека кандидатката посветила соодветно внимание во совладувањето на комплицираните номенклатурни правила и доволно навлегла во сложената мрежа на различните таксономски системи.

И покрај тоа што темата е насочена кон јазичните аспекти на она што би можеле да го наречеме *народна* или *етноботаника*, може слободно да се каже дека оваа тема дава значаен прилог во утврдувањето на состојбата со народните имиња на одделни растителни видови во Република Македонија. Тоа, од своја страна, претставува солидна основа за натамошно истражување на народните имиња на растенијата во Македонија, тема на која ѝ е посветено неоправдано малку внимание."

Втората глава на докторската теза носи наслов *Лексичко-семантичка анализа на народните називи на растенијата во францускиот и во македонскиот јазици* во неа се изнесени главните сознанија до кои дошла авторката во

своето истражување. Анализата на фитонимите во двата јазика е спроведена на ригорозен начин во вид на речнички статии, при што авторката го следела следниот модел:

1. Статијата започнува со таксономските податоци, најпрвин се наведува латинскиот назив на ботаничкиот род, потоа следува латинскиот назив на ботаничката фамилија, па етимологијата на називот на родот и на крајот од овој дел доаѓаат македонскиот и францускиот ботанички фитоним.

И покрај огромниот напор да се изнајдат соодветни називи за секој вид од одреден род, м-р Колемишевска констатира дека во одредени изолирани случаи не успеала да пронајде соодветен македонски назив, но и покрај тоа таа нуди одреден термин како соодветство преку калкирање или, пак, преку адаптација на латинскиот термин, при што сите такви случаи ги бележи со астериск.

2. Во самиот текст на секоја одделна статија е направена целосна анализа на називите на растенијата во францускиот и во македонскиот јазик. Од извршената анализа на фитонимите, станува јасно по којзнае кој пат дека не може да се зборува компетентно за имињата (називите) на нештата доколку не се познаваат самите тие нешта. Имено, за да се опишат целосно околностите кои довеле до тоа еден назив да мусе даде на одредено растение, потребно е да се познава самото растение, неговиот изглед, природа и функции во животот на луѓето. На тој начин, лексичко-семантичката анализа на секој фитоним одделно ги доловува сите карактеристични црти на растението кои биле впечатливи за луѓето до тој степен за да го именуваат со нив тоа растение. Читањето на секоја статија претставува вистинско задоволство и наликува на читање на преданија за места и легенди, затоа што содржи објаснување за тоа како луѓето гледале на растенијата и каква била нивната функција во севкупниот живот на луѓето.

Сериозноста и систематичноста на кандидатката м-р Слободанка Колемишевска во обработката на собраниот материјал е видлива низ целата теза.

Напати авторката коригира веќе понудени објаснувања. Такви се следните два случаја:

За еден од македонските називи за видот *Aegopodium podagraria* авторката вели: „Во РМЈ (677) е наведена сложенката *пиперолист*

(како *листна пипер*), но не би се согласиле дека сличноста на листовите е толкава. Кај *пиперот* рабовите на листовите се рамни, а кај овој вид се назабени." (стр. 32)

Кај видот *Lappa major* го среќаваме следниот коментар: „Во македонскиот народен говор, растенијата од овој род се нарекуваат според нивниот плод чичка, меѓутоа во документите каде што би требало да се поместени официјално прифатените називи, постои разногласие. Во Терм. (1, 182) кај називот чичка, се упатува на друг назив, *лопушник* (1, 97), што значи дека тој е препорачан. Во РМЈ (1645) за чичка е наведен лат. термин *Carduusnutans*, кој на француски е *chardon*, а не *bardane*, мак. чичка, и е сосема друго растение, додека називот *лопушник* воопшто не е застапен ниту во РМЈ ниту во ТМРЈ." (стр. 198)

На одредени места м-р Колемишевска дава мошне корисни објаснувања:

Во врска со видот *Agrostemma githago*, мак. *какол*, нивски (Терм., 1, 72), фр. *nielle des blés*, м-р Колемишевска појаснува:

"Кога ќе се спомене *какол*, често се помислува на библиската изрека «издвојува жито од *какол*», меѓутоа тука има едно недоразбирање: на француски јазик изреката гласи: «Séparer le bon grain de l'ivraie», а *какол*, од родот *Agrostemma* и *ivraie*, од родот *Lolium*, се сосема различни растенија.

Agrostemma githago, *каколом*, од фамилијата *каранфили*, е плевел што расте во житото, има убав розов цвет, на француски се нарекува и *полски каранфил*, *oeillet des champs*, и се размножува со многубројни црни семки. *Пијанката*, фр. *ivraie* (*Lolium temulentum*), е од фамилијата *треви*, исто така е плевел што расте во жита, цветот е зелен клас, а околу зрнцата се наоѓа токсичен алкалоид, *темулин*, што предизвикува еден вид опијанетост (види *Lolium*)." (стр. 35)

Во неколку случаи, кога авторката не успеала да пронајде за одреден вид македонски термин во достапната литература, понуден е нов термин. Така, во примерот за видот *Umbilicus rupestris*, м-р Колемишевска наведува:

„Растенијата од родот *Umbilicus* имаат вдлабнатинката во средината на листот, на местото каде што е прикрепена дршката, што било асоцијација за семантизмот '*папок*', лат. *umbilicus*. Видот *Umbilicus rupestris* се среќава и под syn. *Cotyledon umbilicus-veneris*. И двата термина го содржат елементот '*папок*',

со тоа што во вториот случај метафората отишла еден чекор понатаму, додавајќи го името на божицата Венера. Не сретнавме називи на македонски јазик, па го сугерираме називот *папоче**, според француските називи со семата 'napok', (*nombril, ombilic*), калки на латинскиот термин: *nombril-de-Vénus, ombilic-de-Vénus.*" (стр. 339)

Третата глава на докторската теза носи наслов *Деноминативни модели кај француските и македонските називи на растенијата* и во неа се предадени на систематски начин обрасците според кои францускиот и македонскиот јазик ги граделе називите на растенијата. При секое именување на нештата можат да се разликуваат два момента: што се именува и како тоа се именува. Кај растенијата, прашањето што е тоа што се именува се преформулира во прашање за тоа кои референцијални карактеристики на растението послужиле како лексикогени семи. Во тој поглед, м-р Колемишевска наведува дека како референт при деноминацијата на растението може да се јави општиот визуелен изглед на целото растение или на некој негов дел: листовите, цветот, плодот, коренот, стебленцето, гранчињата, боцките, кората, растителниот сок, реакциите од другите сетилни искуства, густативни, олафактивни или тактилни, како и моментите од вегетацијата на растението, неговиот хабитат, консументите, лековитоста, разните верувања и обичаи и др.

Прашањето како се именува растението наведува на потрага по моделите според кои растенијата ги имаат добиено своите називи.

Тргувајќи од проучувањата на францускиот лингвист Пјер Гиро врз француските фитоними, м-р Колемишевска ги класифицира лексикогените матрици на означувачки морфеми за деноминација на растенијата во неколку групи или модели. Првите три модели се структурни модели и тие се засноваат на лексичкиот состав на народниот назив:

1. Првиот модел се состои од два дела во називот во кој првиот дел користи дел од телото на човекот или на некое животно (брада, коса, глава, заб, јазик, клун, нога, опашка, прст, уво и др.) како класификатор или инваријанта за родот на растението, додека вториот дел користи називи на живите суштества како специфични варијабли кои го прецизираат видот на растението (**птици** /врабец, врана, гавран, гулаб, гуска, еребица, жерав, јастреб, кокошка, кукавица, ластовица, орел, патка, пиле, чавка, чучулига, штрк и др./; **други животни** /бивол, вол, волк, глушец, делфин, еж, елен, жаба, желка,

зајак, змија, јагне, јарец, кобила, коза, коњ, крава, крт, лав, лисица, магаре, мачка, мечка, овен, овца, риба, свиња, теле, црвидр./; **инсекти** /болва, вошка, комарец, крлеж, молец, мува, мушичка, скорпија, стоногалка, пајак, пчела, тавтабита, штурец и др./: на пр. фр. *queue-de-renard*, мак. *лисичја опашка*.

2. Вториот модел се состои исто така од два дела во составот на фитонимот, во кој првиот дел искористува одреден општ назив (*herbena* француски јазикодносно *трева*, *билје*, *зелјена* македонски или пак *fleur* на француски јазикодносно *цвет*, *киткана* македонски) и тој претставува инваријанта, додека вториот дел претставува специфична варијабла и таа се изразува во форма на придавка, именка или е слеана и опфаќа различни семантички содржини што се однесуваат на: болеста против која се применува растението, животните што се хранат со растението или тоа ги привлекува на некој начин, изгледот на растението, верувањето, вкусот, мирисот, местото на виреење, карактеристичната особеност, што предизвикува растението и др. на пр: фр. *herbe aux rigüges* или мак. *грозничава трева* или, пак, францускиот назив *fleur de coucou* и македонскиот фитоним *гороцвет*.

3. Третиот модел се организира околу глаголско јадро и називот сопред овој модел може да биде едно или двокопониетен: на пр. францускиот назив *tue-chien* или македонскиот фитоним *вртиноп*.

4. Четвртиот модел претставува функциски деноминативен модел кај кого именувањето се изведува според функцијата што ја има растението (лековитоста, последиците што ги предизвикуваат растенијата): на пр. фр. *endormeuse* или мак. *трескавче*.

5. Петтиот модел се заснова на разни народни верувања поврзани со растенијата: на пр. фр. *herbe aux sorciers* или мак. *вампирска трева*.

На крајот од излагањето во основниот текст на тезата, м-р Колемишевска не пропушта да ги спомене и случаите кога францускиот и македонскиот јазик, во недостиг на домашен термин, биле принудени да позајмуваат термини за називи на растенијата од други јазици. За францускиот јазик, како јазик давател најчесто се јавува латинскиот, преку кој навлегле и грчки и арапски називи, потоа романските јазици, англискиот и поретко германскиот. Од овој вид заемки, како што наведува м-р Колемишевска, во македонскиот јазик најмногу

има од грчкиот и турскиот јазик, преку кои навлегле и називи од источните јазици, а потоа од италијанскиот и словенските јазици.

Во **Заклучокот** од тезата, м-р Колемишевска ги сумира резултатите на истражувањето преку одредни нумерички податоци. Така, авторката наведува дека во францускиот корпус има повеќе синонимни фитоними во однос на македонскиот, односно повеќе растителни видови во францускиот јазик имаат по два, три, четири или повеќе називи. Единствено кај уникатните називи македонскиот јазик содржи поголем број на такви називи во однос на францускиот.

Во однос на бројот на називи според видот, во македонскиот јазик најмногу народни називи има за видовите: *Atropa belladonna* – 11, *Matricaria camomilla* – 11, *Hypericum perforatum* – 10, *Equisetum arvense* – 9, а во францускиот за *Datura stramonium* – 7, *Hypericum perforatum* – 8.

Што се однесува до бројот на растенијата на кои упатува еден народен назив, авторката го изнесува податокот дека во францускиот јазик има називи кои се однесуваат на 4 растенија (три називи), на 5 растенија (1 назив) и на 6 растенија (1 назив). Во македонскиот јазик еден ист назив може да се однесува најмногу на 3 различни растенија.

Интересни се заклучоците на авторката во однос на бројот на фитоними во кои се среќава еден ист мотив. Така, во францускиот јазик најброен мотив е изгледот на некој дел од растението – во 84 називи, по што следува бојата – во 82 назива и хабитатот – во 67 називи. Во македонскиот јазик најброен мотив е бојата – во 88 називи, потоа следува формата – во 66 називи и изгледот – во 62 назива.

Во однос на лексемскиот состав на називите, во францускиот јазик најчестиградивни елементи се зборовите: *grand*– во 22 назива, *petit*–во 17 и *blanc* – во 13 називи. Во македонскиот јазик најчест е зборот *div* – во 28 називи, потоа следуваат зборовите *бел* – во 14 и *воден* – во 12 називи.

Бројот на називи во чиј состав влегува некој назив на животно е следниот: во францускиот јазик најбројни се фитонимите во чиј состав влегуваат зоонимите: *chien*–во 11 називи, *cheval*–во 8 називи, *oiseau* – во 7 називи. Во македонскиот јазик најбројни се зоонимите: *змија*–во 10 називи и *куче* и *коза*–во по 7 називи.

Во однос на антропоморфните и зооморфните метафори, најзастапени во францускиот јазик се метафорите засновани врз соматизмите: *queue*—во 16 називи, *oeil ioreille*—во по 12 називи.

Во македонскиот јазик, пак, најзастапени се фигурите засновани врз *нога иопашка*—во бназиви и *заб* - во 5 називи.

Интересни се и податоците за потесниот референт, односно делот од растението кој е основа за деноминацијата. Така, најискористени референти се: листот – во 130 називи (фр. - 69 и мак. - 61), цветот – во 97 називи (фр. – 55 и мак. – 42) и плодот – во 83 називи (фр. – 37 и мак. – 46).

Во врска со происходот на народните називи за растенијата, м-р Колемишевска заклучува дека во францускиот јазик, најчеста е поврзаноста со латинскиот, а во голем број називи се гледаат основи од јазиците што некогаш се говореле на територијата на денешна Франција, додека кај македонските народни називи доминираат словенските заеднички основи, а најголем број совпаѓања има со српскиот и хрватскиот јазик и во помал број со бугарскиот. Не треба да се забораваат заемките од грчкиот, турскиот и ароманскиот јазик, за кои многу повеќе е зборувано во други трудови. (стр. 400)

По Заклучокот следува БИБЛИОГРАФИЈА којасодржи 34 единици на кирилица со кои се служела кандидатката во подготовката на трудот, како и 50 библиографски единици на латиница.

Во Електронските извори се наведени 26 електронски адреси на консултирани сајтови.

На крајот од дисертацијата се поместени три мошне корисни ИНДЕКСИ (на латинските називи на родовите како и на француските и на македонските народни називина растенијата обработени во тезата).

ЗАКЛУЧОК

Искористувајќи ги умешно резултатите од проучувањата на познати стручњаци од областа на фитонимијата, ботаниката и етноботаниката, кандидатката м-р Слободанка Колемишевска напишала солиден труд, кој е еден од ретките трудови во таа област воопшто како и прв труд кој на компаративен начин ја

третира проблематиката на народните називи на растенијата во францускиот и во македонскиот јазик.

Имајќи го предвид гореизнесеното, сметаме дека докторската дисертација **НАРОДНИТЕ НАЗИВИ НА РАСТЕНИЈАТА ВО ФРАНЦУСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК (ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА)** претставува придонес во проучувањето на народните називи на растенијата во францускиот и во македонскиот јазик (на нивната структура, етимологија и деноминативни модели). Дисертацијата има голема практична вредност со оглед на тоа што на едно место компаративно ги третира фитонимите во двата јазика, расветлувајќи ги притоа причините за деноминацијата на растенијата, што е од особена важност за македонскиот јазик и за македонската лингвистика.

Слободни сме на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје да му предложиме да го прифати извештајот за докторската дисертација и да ја повика м-р Слободанка КОЛЕМИШЕВСКА на усна одбрана.

Рецензентска комисија

1. Д-р Звонко Никодиновски, редовен професор, с.р
2. Д-р Маргарита Велевска, редовен професор, с.р.
3. Д-р Митко Костадиновски, редовен професор, с.р.
4. Д-р Живко Цветковски, редовен професор, с.р
5. д-р Мирјана Алексоска-Чкатроска, вонреден професор, с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР – ПРИЕМ НА ЕДЕН СОРАБОТНИК (ПОМЛАД АСИСТЕНТ) ОД ОБЛАСТА НА МИКОЛОГИЈАТА И МЕТОДИКАТА НА ИНСТИТУТОТ ЗА БИОЛОГИЈА НА ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет во Скопје (седница одржана на 6.9.2011 година) бр. 07-1586/3 од 7.9.2011 година, избрана е Рецензентска комисија *за избор-прием на еден соработник (помлад асистент) од областа на микологијата и методиката* при Институтот за биологија на Природно-математичкиот факултет во Скопје.

По разгледувањето на севкупната доставена документација до Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет во Скопје, избраната Рецензентска комисија во состав: д-р Митко Караделев, редовен професор на Природно-математичкиот факултет во Скопје, д-р Љупчо Меловски, редовен професор на Природно-математичкиот факултет во Скопје и д-р Златко Левков, вонреден професор на Природно-математичкиот факултет во Скопје, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

На распишаниот конкурс објавен во весниците „Дневник“ и „Коха“ од 1.7.2011 година за избор – прием на еден соработник (помлад асистент) од областа на микологијата и методиката на Институтот за биологија на Природно-математичкиот факултет во Скопје се пријави само кандидатката Катерина Русевска, магистер на биолошки науки.

Кандидатката м-р Катерина Русевска ги исполнува општите критериуми за избор на помлад асистент.

Кратка биографија

Кандидатот м-р Катерина Русевска е родена на 27.5.1978 година во Скопје. Средното образование го завршила во гимназијата „Јосип Броз-Тито“ во Скопје. Во учебната 1997/1998 година се запишала на Природно-математичкиот факултет на Институтот за биологија, наставна насока, а дипломирала во 2003 година со одбрана на трудот под наслов „Еко-таксономски истражувања на габите на планината Пелистер“, со просек 9,33. На постдипломски студии се запишала во 2003 година на Институтот за биологија при ПМФ, на еколошко-таксономската насока, каде што ги положила сите испити во редовниот рок со одличен успех. Во јануари 2009 година кандидатот успешно го одбрани својот магистерски труд под наслов „Дистрибуција и екологија на гастеромицети (Basidiomycota) во Република Македонија“.

Од учебната 2003/2004 година м-р Русевска е вклучена во наставните активности на Институтот за биологија, ангажирана како демонстратор за одржување на практична настава по предметот **микологија со лихенологија**, а од учебната 2005/2006 година и по предметите **методика во наставата по биологија и методика во биологијата со хоспитации**. Исто така учествува и во изведувањето на теренската настава, како и во изработка на дипломски работи со студентите од Одделението за микологија, под менторство на проф. д-р Митко Караделев.

Покрај наставните дејности, Русевска учествува и во научни активности. Особено значајни се нејзините учества во теренските и лабораториските активности на два домашни и три меѓународни проекти од областа микологија, под раководство на проф. д-р Митко Караделев, како и во три проекти од областа на методика.

Исто така, значајно е да се истакнат **студиските престои** на кандидатката **за научно усовршување од областа на микологијата** во следниве институции: Laboratoire des Sciences de la Vigne, Institute Jules Guyot, University de Bourgogne, Франција (октомври-ноември 2010), Лабораторија за молекуларни анализи, Кралска бораничка градина, Мадрид, Шпанија, (март 2010), Селцук универзитет – Конја, Р. Турција (јули 2008), Шумарски институт, Љубљана, Р. Словенија (август 2008), Институт „Руѓер Бошковиќ“, Загреб, Република Хрватска (1-31.3.2007), како и учеството во практичната настава од областа на микологијата во Германија (7.-13.9.2008).

Почнувајќи од академската 2003/2004 година, кандидатката м-р Катерина Русевска е ангажирана како демонстратор на Институтот за биологија по предметите: **микологија со лихенологија, методика во наставата по биологија, методика во биологијата со хоспитации, креативно учење и габите на Македонија**.

Кандидатката има учествувано на девет домашни и интернационални конгреси од областа на микологијата (со 11 презентации), како и на девет семинари и обуки од областа на методиката. До овој момент кандидатката е автор/коавтор на 27 публикации во земјава и во странство.

Список на објавени научни и стручни трудови

1. Зајков, О, Топузоски, С., Митревски, Б, Стојанновска, М. & **К. Русевска**. (2010). Примена на истражувачка постапка во наставата по предметите природа, природни науки, природни науки и техника. Природно-математички факултет. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 1-186.
2. Karadelev, M., **Rusevska, K.** & S. Pampurova. (2009). Ecology and distribution of Morels (Morchellaceae, Helvellaceae) in the Republic of Macedonia. Ecol. Prot. Env. 12 (1/2): 45-55.
3. Karadelev, M. & **K. Rusevska**. (2009). Diversity and ecology of the genus *Tulostoma* in the Republic of Macedonia. Proceedings of IV Balkan Botanical Congress. Sofia, Bulgaria 20.-26.06.2006, Sofia, pp. 439-442.

4. Karadelev, M. & **K. Rusevska**. (2008). Bern convention fungi candidates from Macedonia I (*Boletus dupainii*, *Phylloporus rhodoxanthus* and *Suillus sibiricus* ssp. *helveticus*). Biol. Macedonica, **61**:7-14.
5. Karadelev, M., **Rusevska, K.** & L. Taukcieva. (2008). Diversity and ecology of fungi in Monospitovo Marsh, Republic of Macedonia. Biol. Macedonica, **61**:15-28.
6. Karadelev, M., **Rusevska, K.** & L. Taukcieva. (2008). Diversity and ecology of macromycetes on Ograzden Mountain, Republic of Macedonia. Biol. Macedonica, **61**:29-45.
7. Grebenc, T., Shumkovska-Dimitrovska, J., **Rusevska, K.**, Kraigher, H. & M. Karadelev. (2008). Molecular phylogeny of *Antrodia Juniperina* (Murrill) Niemelä & and *Pyrofomes Demidoffii* (Lév.) Kotl. & Pouzar in the Republic of Macedonia and correlation to their potential anti-cancerogenic and anti-atherogenic activities. Proceedings of International conference on Biological and Environmental Sciences, Tirana, Albania, 26.-29.09.2008. Tirana, pp. 241-247.
8. Karadelev, M., **Rusevska, K.** & Kajevska, I. (2008). Distribution and ecology of Genus *Ganoderma* (Ganodermataceae) in the Republic of Macedonia. Proceedings of International conference on Biological and Environmental Sciences, Tirana, Albania, 26.-29.09.2008. Tirana, pp. 320-326.
9. Karadelev, M., **Rusevska, K.** & K. Stojkoska. (2008). Distribution and ecology of the gasteromycete fungi - orders Phallales and Sclerodermatales in the Republic of Macedonia. Proceedings of III Congress of Ecologists of the Republic of Macedonia with International Participation. Struga, 06-09.10.2007. Macedonian Ecological Society, Skopje, 2008. pp. 208-216.
10. Karadelev, M., **Rusevska, K.** & S. Stojanovska. (2008). Ecology and distribution of Genus *Phellinus* (Hymenochaetaceae) in the Republic of Macedonia. Proceedings of III Congress of Ecologists of the Republic of Macedonia with International Participation. Struga, 06-09.10.2007. Macedonian Ecological Society, Skopje, 2008. pp. 197-207.
11. Karadelev, M., **Rusevska, K.** & K. Stojkoska. (2008). First data of mycodiversity on Jablanica Mountain. Proceedings of III Congress of Ecologists of the Republic of Macedonia with International Participation. Struga, 06-09.10.2007. Macedonian Ecological Society, Skopje, 2008. pp. 175-181.
12. Karadelev, M., **Rusevska, K.** & N. Markova. (2008). Дистрибуција и екологија на видови од родот *Tricholoma* (Tricholomataceae) во Република Македонија. Екол. Зашт. Живот. Сред. Том 11, Број 1-2, стр. 27-42.
13. Караделев, М., Матевски, В., **Русевска, К.** & М. Костадиновски (2007). Прирачник за распознавање на габите и вишите растенија вклучени во царинскиот тарифник (одлука Д4) на Република Македонија. Македонско миколошко друштво, Скопје, 1-100.
14. Karadelev, M., **Rusevska, K.** & S. Spasikova. (2007). The *Boletaceae* s.l. (excluding *Boletus*) in the Republic of Macedonia. **Turk J Bot.** No. 6 (Vol. 31): 539-550.

15. Karadelev, M., **Rusevska, K.** & S. Spasikova (2006). Ecology and Distribution of the Genus *Boletus* L. (*Boletaceae*) in the Republic of Macedonia. Mycol. Monten., IX: 7-23.
16. **Rusevska, K.** & M. Karadelev. (2004). Eco-taxonomic research into macromycetes on Vodno Mountain. Mycol. Monten. VII:53-63. Podgorica.
17. Караделев, М. & **К. Русевска**. (2004). Еко-таксономски истражувања на габите на планината Бистра. Зборник на трудови од II конгрес на еколози на Република Македонија со меѓународно учество – Охрид, Македонија. Скопје. 393-397.
18. Караделев, М., **Русевска, К.**, Митева, С. & К. Стојкоска. (2004). Квалитативно-квантитативни истражувања на габите на Бистра. Билт. истраж. студ. биол. год. 3., 33-37, Скопје.
19. Karadelev, M. & **K. Rusevska**. (2004/2005). Ecology and Distribution of Genus *Hymenochaete* Lév. (*Hymenochaetaceae*) in the Republic of Macedonia. Biol. Macedonica. 57/58:39-52. Skopje.
20. Караделев, М. & **К. Русевска**. (2003). Квалитативно-квантитативни истражувања на макромикетите на Нице. Билт. истраж. студ. биол. год. 2., 97-101, Скопје.
21. Караделев, М., Настов, З. & **К. Русевска**. (2003). Квалитативно-квантитативни истражувања на макромикетите на Пелистер. Билт. истраж. студ. биол. год. 2., 93-96, Скопје.
22. Караделев, М., Настов, З. & **К. Русевска**. (2003). Квалитативно-квантитативни истражувања на макромикетите на Огражден. Билт. истраж. студ. биол. год. 2., 89-92, Скопје.
23. Караделев, М., Настов, З. & **К. Русевска**. (2003). Квалитативно-квантитативни истражувања на макромикетите на Јакупица. Билт. истраж. студ. биол. год. 2., 79-87, Скопје.
24. Караделев, М., Настов, З. & **К. Русевска**. (2003). Квалитативно-квантитативни истражувања на макромикетите на Шар Планина. Билт. истраж. студ. биол. год. 2., 71-78. Скопје.
25. Шулевска, М., Арсовска, С., **Русевска, К.**, Љ. Меловски. (2003). Распространување на фамилијата Crassulaceae на Шар Планина. Билт. истраж. студ. биол. год. 2., 65-70, Скопје.
26. Арсовска, С., Шулевска, М., **Русевска, К.**, Љ. Меловски. (2003). Распространување на папратите - Pteridophyta на Шар Планина. Билт. истраж. студ. биол. год. 2., 57-63. Скопје.
27. Караделев, М. & **К. Русевска**. (2000). Макромикете у моликовим шумама планине Пелистер. Издање миколошког друштва Србије. Београд, 12: 25-30.

Заклучок и предлог

Врз основа на поднесениот извештај, Комисијата констатира дека кандидатката м-р Катерина Русевска ги исполнува сите услови предвидени во конкурсот за избор – прием на еден соработник (помлад асистент) од областа на микологијата и методиката на Институтот за биологија на Природно-математичкиот факултет во Скопје.

Повеќегодишното искуство како демонстратор на Институтот за биологија по предметите микологија со лихенологија, методика во наставата по биологија, методика во биологијата со хоспитации, креативно учење и габите на Македонија потврдува дека кандидатката континуирано е во тесна врска со образованието.

Покрај наставната дејност, кандидатката покажува изразито голема научна активност, која се гледа од големиот број објавени научни трудови, учеството на повеќе научни конгреси во земјава и во странство, како и учеството во домашни и меѓународни научни проекти.

Покажаната образовно-педагошка и научна активност укажува дека кандидатката ги исполнува условите да биде вработена во Институтот за биологија, поради што Рецензентската комисија му предлага на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет, кандидатката **м-р Катерина Русевска да биде избрана во звањето помлад асистент од областа на микологијата и методиката** на Институтот за биологија при Природно-математичкиот факултет во Скопје.

Рецензентска комисија

Д-р Митко Караделев, с.р.
редовен професор на ПМФ во Скопје

Д-р Љупчо Меловски, с.р.
редовен професор на ПМФ во Скопје

Д-р Златко Левков, с.р.
вонреден професор на ПМФ во Скопје

1203 1182/

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА
ПОД НАСЛОВ „ПРАВАТА НА ИНДУСТРИСКА СОПСТВЕНОСТ И
РЕКЛАМИРАЊЕТО НА ФАРМАЦЕВТСКИТЕ ПРОИЗВОДИ ВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И СПОРЕДБЕНОТО ПРАВО“, ОД М-Р
КАТЕРИНА АНЧЕВСКА НЕТКОВСКА, ПРИЈАВЕНА НА ПРАВНИОТ
ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје на својата седница одржана на 8.7.2011 година, по предлог на Институтот за граѓанско право, формираше Комисија за оцена и одбрана на докторската дисертација на кандидатката м-р Катерина Анчевска Нетковска под наслов *„Правата на индустриска сопственост и рекламирањето на фармацевтските производи во Република Македонија и споредбеното право“*, во следниов состав: д-р Арсен Јаневски, редовен професор, д-р Борче Давитковски, редовен професор, д-р Родна Живковска, редовен професор, д-р Сузана Трајковиќ Јолевска, редовен професор и д-р Јадранка Дабовиќ-Анастасовска, редовен професор и ментор.

Комисијата во наведениот состав со внимание ја прочита и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, со особено задоволство, му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. Приказ на докторската дисертација

Докторската дисертација на кандидатката м-р Катерина Анчевска Нетковска под наслов *„Правата на индустриска сопственост и рекламирањето на фармацевтските производи во Република Македонија и споредбеното право“*, е структурирана во Вовед, пет глобални целини и заклучни согледувања. При изработката на докторската дисертација е користена обемна литература, како и европските и меѓународните правни извори.

Докторската дисертација содржи 317 страници компјутерски отчуван текст, 501 фусноти, 220 библиографски користена литература, 100 законски, подзаконски домашни и странски акти, регулативи и дополнително веб-страници.

Кандидатката согласно со насловот на темата *„Правата на индустриска сопственост и рекламирањето на фармацевтските производи во правото на Република Македонија и споредбеното право“* прави добра структурална и

содржинска поставеност на овој труд. Во трудот, кандидатката на самиот почеток ги анализира правата од индустриската сопственост кои се користат и се во функција на рекламирањето на фармацевтските производи, при што тежиштето е поставено на оние права и нивната поврзаност во спречувањето на нелојалната конкуренција и заштита на правата на потрошувачите, најчесто и секогаш кога тоа е можно со користење на споредбениот метод. Во рамките на трудот се поставени повеќе релации, направени се повеќе паралели и споредби, анализирани се определени решенија, консултирани се истакнати домашни и странски теоретичари и анализирани се решенија содржани во повеќе национални законодавства, меѓународни конвенции и договори, регионални спогодби, модел-одредбите на Светската организација за интелектуалната сопственост и сл. Сето ова е направено со цел да се најдат местото и значењето на правата од индустриска сопственост, заштита од нелојалната конкуренција, хармонизација и идни тенденции и перспективи во правото на Република Македонија, како и за ефектите кои можат да се очекуваат за стопанството на нашата држава. Според кандидатката, творбите на човечкиот интелект, кои може да се јават во форма на производи, процеси или идеи, носат бројни бенефиции за општеството и пораст на неговата економија, што доведува до негов комплетен развој. Кандидатката посочува дека заштитениот продуктивен труд создава позитивни ефекти за општеството, преку инкорпорирање на новите производи или технолошки процеси во националната економија, што се манифестира и врз зголемување на вработеноста и подобар живот за секој граѓанин. Кандидатката воочува дека по истекот на временскиот период на законска заштита, интелектуалното добро се вклучува во општата ризница на знаење, што е од огромно значење за националната благосостојба, бидејќи со самото изнесување на интелектуалната креација во јавноста, се стимулира раѓањето на нови идеи и развој на идни значајни достигнувања во науката. Поаѓајќи од основните поставки на заштитата на правата на индустриска сопственост, кандидатката цени дека доколку правата од индустриска сопственост не уживаат правна заштита, креаторот не би го отстапил својот пронајдок или друго интелектуално добро на производителот или трговецот, ако овој не е правно обврзан да плати соодветен надомест за тоа и да го заштити интелектуалното добро. Резултатот од тоа би бил тајно или скриено, а не јавно искористување на знаењето. Па така, наместо да го отстапи на други правото на искористување на креацијата и да овозможи поуспешно функционирање на постојното производство и пазарните структури, креаторот ќе се одлучи или да не ја искористи иновацијата, лишувајќи ја на тој начин јавноста од сите бенефиции кои ги носи со себе нејзиното искористување, или да пристапи кон минливи и економски неисплатливи потфати на конструирање производства или пазарни механизми за експлоатација на иновацијата. Според кандидатката, ваквото однесување на креаторот води кон несоодветно лоцирање на ресурсите и економски трошоци, што никако не може да

се оправда и не е во согласност со ниедна од целите кон кои се стреми секоја држава, а ова кандидатката го доведува во релација со фармацевтската индустрија каде што иновативноста и маркетингот се многу посензитивни.

Кандидатката во трудот објаснува дека дел од негативните економски ефекти од неадекватната правна заштита на правата од индустриска сопственост се: губење на интерес на странските фирми да внесуваат иновации во земјите каде постои неадекватна заштита, потенцијална нето загуба на иницијатива за секој творечки и пронајдувачки труд, одбивање на странските фирми да вршат трансфер на врвна технологија и опаѓање на странските директни инвестиции.

Во првиот дел од трудот, кандидатката врши опсежна анализа на трговската марка, како право на индустриската сопственост, пред сè за нејзиното економско значење и функцијата која ја има при рекламирањето на фармацевтските производи. Кандидатката се користи со споредбениот метод на истражување. Во анализата за значењето за правата на индустриска сопственост во рекламирањето во фармацевтската индустрија, кандидатката се задржува на трговската марка како општествен феномен во модерната економија која претставува неопходност на пазарот на кој доминира масовното производство и кој изобилува од конкурентни стоки и услуги. Кандидатката, сосема оправдано, внимание посветува на трговската марка како најсуптилна врска помеѓу субјектите на пазарот, каде што производителите ги идентификуваат своите производи, а потрошувачите ги препознаваат своите омилені производи кои одговараат на нивните желби и потреби. Во понатамошниот дел од трудот е опфатен и делот за индустрискиот дизајн, како право од индустриската сопственост, каде што правната заштита се состои во заштитата на дистинктивните елементи на кои се должи успехот на пазарот. Кандидатката врши анализа паралелно и со поврзаноста и значењето со современиот потрошувач, при што го објаснува влијанието на надворешните елементи кои не се пресудни само за изборот на стварите, каде што најмногу доаѓа до израз естетиката, туку и за надворешните елементи на стварите се води сметка и тогаш кога тие би требало да бидат избрани според нивните карактеристики како што се, на пример, корисноста, сигурноста, трајноста и квалитетот, сите овие значајни за фармацевтските производи.

Во вториот дел од овој труд, кандидатката длабински ги анализира основните принципи на рекламирањето низ историскиот развој, со посебен акцент на анализата за специфичностите при рекламирањето на фармацевтските производи, при тоа постојано правејќи споредба со меѓународната регулатива. Значаен институт со кој кандидатката се занимава во тезата е рекламата, како алатка на маркетингот, но воедно и институтот со кој често се занимава и правото. Како дел од предметот на истражување на трудот е рекламирањето на производи и услуги со посебен осврт на фармацевтските производи во правото на Европската

унија, потоа законодавството на САД и на крај, законодавството во Република Македонија. Низ анализите кои ги прави кандидатката се доаѓа до сознанија кои говорат дека етиката не претставува доволна кочница, условно речено, за кампањи што би довеле до повреда на правата на потрошувачите, нелојалното конкурирање или повреда на правата од индустриската сопственост, во некои области како што е здравството чиј дел е и фармацијата, каде што има и нормативно експлицитно уредување и забрани што го профилираат однесувањето на оние што рекламираат и оние што ги прават рекламните кампањи. Во истражувањето кандидатката тргнува од тоа дека концентрираноста на рекламната како еден комплексен поим, појава и институт се отсликувала врз многу полиња, од нејзината појава па сè до денес. Првично таа била сосредочена кон нејзината информативна функција, потоа имала за цел да го промени, т.е. да ги убеди потрошувачот за неговите есенцијални потреби. Овие трансформации довеле до тоа што е рекламната денес - претставува суптилен елемент на современото живеење прикажан како множество од функции кои многу често ја прегазуваат границата на етиката и моралот, злоупотребувајќи ги потребите, чувствата и економската благосостојба на потрошувачите. Ваквите текови низ годините сè повеќе ја инволвирале и државата како регулатор на влијанието и последиците од рекламите врз крајниот потрошувач. Кандидатката доаѓа до констатација дека денес секоја современа држава посветува должно внимание на заштитата на потрошувачот како консумент на реклами, како и на регулативата со која го ограничува просторот на дејствување на рекламите, особено на режимот на рекламирање на лековите.

Во споредбите што се направени, низ истражувањето кандидатката дава оценки за воспоставената релација помеѓу правото на РМ и правото на ЕУ. Причината за ваквата посветеност на оваа релација лежи во самата цел на овој труд преку која се доаѓа и до одговорот на поставената хипотеза, дали режимот на рекламирање на фармацевтските производи во правото на РМ кореспондира со правото во ЕУ.

Кандидатката оценува дека Република Македонија, како земја ориентирана кон пазарното општествено уредување и аспирант за членство во ЕУ, го следи трендот за унапредување на заштитата на потрошувачите преку ограничување на режимот на рекламирање. Кога станува збор за огласувањето-рекламирањето, она што е посебно интересно и има свои специфики и е предмет на истражување е огласувањето на лековите. Кандидатката за најнепосреден предмет ја има анализата на рекламирањето на лековите и создавањето на препознатливи производи, како за пошироката јавност, така и за стручната јавност, особено со користењето на правата на индустриска сопственост и тоа не преку патентирањето и создавање на суштински квалитет, што трае одреден временски период, туку преку трговските марки и индустрискиот дизајн, што најчесто се користат во рекламни цели и во создавање на слика за препознатливост и за продолжување на животот на одредени

производи во случајот на лековите, тие да се разграничат од генериката. Кандидатката тргнува од сознанието дека кога се става лек во продажба тој мора да помине долг пат од истражувачките лаборатории до потрошувачите, секако тоа ја подразбира и патентната заштита, што за лековите може да трае најмногу до 25 години.

Кандидатката низ куса историска ретроспектива во овој дел од трудот укажува дека лековите, како специфичен вид на производи денес за разлика од порано кога тие индивидуално се подготвуваа од фармацевтите за пациентите, се произведуваат масовно и се наменети за неопределен број на пациенти. Кандидатката тргнува од тоа дека масовното производство доведува до можност за несакани последици кај определени пациенти или групи, што бара поголеми истражувања за лекот да се стави во промет, но воедно масовното производство создава конкуренција која и за лековите дозволува или бара да бидат рекламирани за да и се доближат на стручната и пошироката јавност. Истражувањето во трудот покажува дека законодавствата, што на почетокот забрануваа секаков вид на рекламирање на фармацевтски производи и особено лекови, сега стануваат поотворен, но, секако, со определени правила, затоа што правото на живот, здравје и здрава човекова околина се со националните уставни загарантирани права од една страна, но и правото да се биде информиран и да се избира е исто така важно право на човекот и поединецот. Кандидатката доаѓа до сознанија дека индустријата или бизнис-заедницата, здравствените работници, стручната и професионална јавност, како и потрошувачите и пациентите имаат ист интерес, ако рекламирањето се одвива според определени правила на етиката, но и во одредени законски рамки. Кандидатката исто така доаѓа до констатација дека производителите на квалитетни лекови имаат интерес да ја запознаат јавноста со особините на нивните лекови, стручната и професионална јавност треба да биде информирана за опциите што можат да им ги понудат на пациентите, евтини и квалитетни лекови, а пациентите да го добијат најдоброто за превенирање и лекување на болести. Меѓутоа, јасно им е на сите, а особено на добрите познавачи на оваа материја, дека рекламирањето на лековите преку медиумите кон широка јавност може да доведе до несакани последици. Затоа националните држави предвидуваат законски рамки за рекламирањето на одделни фармацевтски производи, посебно на лековите.

Во анализата што се врши при истражувањето, кандидатката ја потврдува својата потхипотеза дека еден производ или услуга за да станат конкурентни и препознатливи тие треба да се сметаат за бренд. Иако дел од теоријата смета дека брендирањето и самиот термин бренд не се сосема соодветни, практиката покажува дека помеѓу бизнис-заедницата и потрошувачите точно се препознава содржината на она што се именува со бренд. Ова е мошне значајно за трудот, бидејќи брендот е прикажан како моќно средство за рекламирање, а во исто време е поврзан со правата од интелектуална сопственост. Низ трудот се презентира и значењето на

брендовите како и нивното присвојување, како главни стратешки цели во портфолието на компанијата. При тоа, кандидатката правејќи соодветни компаративни споредби ја потврдува и потхипотезата дека брендирањето на лековите не се вклопува лесно во моделите на брендирање, најмногу поради тоа што класичната висока технологија – индустријата, како и маркетингот на лековите, претпоставиле дека потрошувачите се заинтересирани само за технолошките атрибути на продуктот, базирајќи ги своите одлуки врз селекција на атрибутите. Кандидатката заклучува дека фармацевтските продукти сепак станале бренд-продукти, иако често нивниот развој е непланиран, затоа што во минатото индустријата се фокусирала на создавање на вистински квалитет и глобален најпродаван производ, а маркетингот овозможил двојно или повеќе да се зголеми продажбата.

Во третиот дел од трудот, кандидатката дава преглед на регулативата за заштита од нелојалната конкуренција во споредбените современи правни системи, при што ќе се укаже на спецификите на одделни решенија кои имаат влијание врз слободата во изборот при рекламирањето на фармацевтските производи. При тоа, јасно е објаснето значењето на конкурентското опкружување, кое станува построго во фармацевтската индустрија, при што потребата системите за здравствена заштита да усвојуваат генерика само ќе го забрза опаѓањето на брендираната продажба по истекувањето на важењето на патентот, освен ако индустријата не управува со себе на друг начин. Поради ова, во трудот е потенцирано значењето на брендирањето кое може да претставува нова конкурентска предност. Создавањето на брендови би им овозможило на фирмите да ги диференцираат производите наспроти својата конкуренција, преку употреба на материјални и нематеријални придобивки. Во однос на зголемениот број на конкуренти и релативно малиот број на вистински специфични производи, уште поважно е да се обезбеди „причина за постоење“ за секој бренд.

Во четвртиот дел од трудот е направено сублимирање на истражувањето од претходните поглавја и нивно конечно ефектуирање преку она што значи маркетинг во фармацевтската индустрија и ефектите што ќе се добијат од успешно пласирана и продадена трговска марка и индустриски дизајн, како бренд-производ. Во истражувањето се потврдуваат тенденциите што постојат во маркетиншките теории, кога се споредуваат потрошувачките брендови, кои претежно се базираат врз емоционални аргументи, со фармацевтските брендови кои се ограничени од краткиот период на ексклузивност и страдаат од тотално повлекување на инвестицијата (уништување на бренд) веднаш штом неговата генеричка верзија стане достапна. Може да се забележи од анализата во трудот дека фармацевтската теорија за бренд напреднала во последната декада градејќи појасно разбирање за улогата на фармацевтскиот бренд помогната од предностите на научните истражувања. Особено е интересна анализата за односот кон брендот во

фармацијата не само од гледна точка на пациентите или обичните потрошувачи, туку и од аспект на здравствените работници, особено лекарите, каде што станува сосема јасно дека постои хиерархија во функционирањето на брендот за лекарите, што се протега од едноставна автентичност и диференцијација низ задоволување на потребата и со формирање на договор за ориентација и креација на харизма. Кандидатката преку истражувањето направено во трудот покажува дека фармацевтската индустрија досега се покажала успешна со нејзините класични маркетинг-техники, Р&Д фокусот, агресивно бранење на патентите, и прекумерна употреба на главниот елемент - големи продорни сили. Меѓутоа, кандидатката јасно укажува дека новите тенденции силно чукаат на врата на овие компании и тие сега ги менуваат стратегиите, постојано настојуваат да извлечат максимум од Р&Д продуктивноста и ја подобруваат економијата со добар маркетинг и правилно управување со интелектуалниот капитал, особено со правата од интелектуална сопственост- дизајни во трговски марки и слично за да го максимализираат траењето на правата и економските бенефити од ексклузивитетот.

Како посебно значаен сегмент во трудот е анализата со која се потврдува дека, со развивање на стратешката фармацевтска бренд-логика, фармацевтското брендирање може да се движи од рекламна агенциска активност, да стане алат со кој ќе се развијат бизнисот и безбедната профитабилна иднина, т.е. стратешка дисциплина. Меѓутоа, кандидатката особено потенцира дека за сето ова е неопходно познавање на правната регулатива на заштита на правата на интелектуална сопственост, спречување на нелојалното конкурирање, дозволените огласувања и сето она што претставува правна рамка за создавање конкурентни производи без повреда на правата на конкурентите. Кандидатката смета дека брендирањето може да обезбеди натпреварувачка предност со максимизирање на враќањето на инвестицијата за нови бренд-продукти, занемарувајќи го неизбежниот развој на генериката во иднина. Меѓутоа, во истражувањето се покажува дека бенефитите ќе се уживаат сè додека се почитуваат правилата на игра или не се пречекорува правната рамка која го уредува рекламирањето во фармацевтската индустрија или, пак, не оди во насока на нелојално конкурирање.

Петтиот дел, дава преглед за улогата и значењето на потрошувачите во поврзаноста во синцирот што значи нов брендиран фармацевтски производ, негова реклама и пласман на пазарот. Во докторскиот труд потрошувачот исто така има едно од централните места, затоа што секоја индустрија произведува за крајниот потрошувач. Во трудот се истакнува дека рамките на дозволеното и недозволеното во употребата на правата на индустриска сопственост и во рекламирањето не се само интересите на бизнис-заедницата, туку првенствено интересите на потрошувачите. Според анализите кои ги прави кандидатката, потрошувачот има сè поважна улога, не само што тој се користи како вешто лице во препознавање на фалсификатите и злоупотребите на правата од индустриска сопственост, туку

многу често човековите права усвоени од целокупната заедница се рамка за она што значи дозволено или недозволено во однос на рекламирањето, а особено кога тоа се однесува на здравјето. Преку анализите и споредбите кандидатката правилно заклучува дека, паралелно со еволуцијата на човекот како консумент на производи и услуги, којшто еволуирал во различни стадиуми како потрошувач, сè до овој денешен облик во кој потрошувачот е определен како лице со неограничен број потреби и желби, се развиле и други субјекти кои во текот на развојот на човечката цивилизација се обидуваат да ги задоволат тие потреби и желби и можеме да ги препознаеме како производители, продавачи и непосредни трговци. Сè со цел задоволување на таквите различни потреби на потрошувачот, но и истовремено постигнувајќи ја и егзистенцијалната цел на претходно наведените субјекти како опортунитетна страна на потрошувачите довело до појава на рекламата. Токму поради ваквиот напредок на рекламата како феномен на современиот свет, кандидатката заклучува, дека мора да се постават не само етички кодекси во однесувањето на оние што ја создаваат туку за да се заштитат оние кон кои е насочена нормата или правото да имаат активна улога. Заслепени од желбата за добивка, компаниите, како и сите кои учествуваат во синџирот на дистрибуцијата на производот до крајниот консумент или, поедноставено за нашата тема, лекот или друг фармацевтски производ до пациентот, ги запоставуваат моралните и етичките пречки и нудат нешто што може да биде штетно и за самите нив.

За да се зголеми довербата на потрошувачите во внатрешниот пазар – што ќе придонесе кон подобрување на конкурентноста на бизнисот, потребно е да се воведат единствено регулаторно опкружување кое на идентичен начин се спроведува на европскиот пазар и кое ефикасно ги заштитува потрошувачите, да се зајакнат и развиваат инструменти за едукација на потрошувачите, активна поддршка на потрошувачките организации во ЕУ и нивно вклучување во креирањето политики.

Резултатите од ова истражување покажуваат колку правното уредување на горенаведените правни институти, односно нивната заштита во Република Македонија одговара на тенденциите за хармонизација на оваа област споредбено со правните системи во светот, а со цел да се создадат услови за пазарно дејствување и фер конкурентска борба и во сферата која е најосетлива, а тоа е здравјето на луѓето и користењето на фармацевтските производи во оваа функција, а и во функција што значи користење и, секако, рекламирање на производи од областа на фармацијата. Ова особено е значајно ако се има предвид дека Република Македонија е членка на Светската трговска организација, а е во постојани активности во хармонизација на правната регулатива заради пристапување и членство кон Европската унија.

2. Оцена на докторската дисертација

Докторската дисертација, под наслов *„Правата на индустриска сопственост и рекламирањето на фармацевтските производи во Република Македонија и споредбеното право“*, изработена од кандидатката м-р Катерина Анчевска Нетковска, обработува многу актуелна, но недоволно проучувана и истражувана тема во научната област. Оттука, ова истражување со сериозност на докторска дисертација претставува пионерски потфат во обработка на оваа тема. Во погоре изложената содржина на докторската теза Комисијата ги презентира ставовите и резултатите до кои дошла кандидатката при истражувањето и определувањето на местото и улогата на правата од индустриската сопственост и нивната поврзаност и значење за маркетингот во фармацевтската индустрија, влијанието врз потрошувачите и, секако, опасноста за нелојалната конкуренција во целиот овој процес.

Оцената за докторската дисертација *„Правата на индустриска сопственост и рекламирањето на фармацевтските производи во Република Македонија и споредбеното право“*, од кандидатката м-р Катерина Анчевска Нетковска е позитивна, трудот претставува сериозен научен придонес во изучувањето и објаснувањето на, пред сè, модерна тема од областа на правото на индустриска сопственост. При изработката на докторската дисертација кандидатката се користела со обемна и релевантна научна и стручна, претежно странска, литература што се однесува на прашањата што се предмет на анализа. Исто така, во поставувањето на тезите и при нивната разработка, кандидатката користела голем број домашни, странски, европски и меѓународни извори, што е од исклучително значење за елаборирање, аргументирање и поддржување на тезите поставени во докторската дисертација.

Докторската дисертација има јасна и комплетна систематика, при што кандидатката ги развила бројните аспекти на рекламирањето на фармацевтските производи во домашното и во компаративното меѓународно право. Структурата и содржината на докторската дисертација даваат за право да се заклучи дека кандидатката успеала да прикаже релативно комплетна слика на предметот на истражувањето, што укажува и на нејзината способност да ги идентификува бројните релевантни полиња на анализа и текстот на докторската дисертација да го обликува како заокружена целина. При спроведените анализи се покажуваат способноста на кандидатката за интердисциплинарен пристап во истражувањата и во анализите, не само во поглед на правните науки, туку и во релација која е неопходна со економијата и фармацијата и медицинските науки.

3. Заклучок и предлог

Врз основа на изложениот приказ и изложената оцена, Комисијата констатира дека се работи за одлично изработена и особено квалитетна докторска дисертација што ги задоволува сите критериуми за подготвување на самостојни научни трудови од ваков вид, предвидени со соодветната законска регулатива и со актите на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Од овие причини, Комисијата со особено задоволство му предлага на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје да го усвои овој извештај, со што би се создале услови за јавна одбрана на докторската дисертација на кандидатката м-р Катерина Анчевска Нетковска, под наслов „Правата на индустриска сопственост и рекламирањето на фармацевтските производи во Република Македонија и споредбеното право“.

Членови на Комисијата:

1. проф. д-р Арсен Јаневски, с.р.

2. проф. д-р Борче Давитковски, с.р.

3. проф. д-р Родна Живковска, с.р.

4. проф. д-р Сузана Трајковиќ Јолевска, с.р.

5. проф. д-р Јадранка Дабовиќ Анастасовска, с.р.

03.12.20
12.2011 1

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „СПОРЕДБЕНОПРАВНИ
АСПЕКТИ НА ДОГОВОРОТ ЗА ФРАНШИЗА“ ОД М-Р НЕНАД
ГАВРИЛОВИЌ, ПРИЈАВЕНА НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје на својата седница одржана на 27.6.2011 година, по предлог на Институтот за граѓанско право, формираше Комисија за оцена и одбрана на докторската дисертација на кандидатот м-р Ненад Гавриловиќ под наслов *Споредбеноправни аспекти на договорот за франшиза*, во следниов состав: д-р Гале Галев, редовен професор во пензија, д-р Арсен Јаневски, редовен професор, д-р Родна Живковска, редовен професор, д-р Јадранка Дабовиќ-Анастасовска, редовен професор и ментор, и д-р Горан Коевски, редовен професор.

Комисијата во наведениот состав со внимание ја прочита и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, со особено задоволство, му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. Приказ на докторската дисертација

Докторската дисертација на кандидатот м-р Ненад Гавриловиќ, под наслов *Споредбеноправни аспекти на договорот за франшиза*, е структурирана во шест глави, придружени со вовед и со заклучни согледувања. Во текстот на дисертацијата е спроведен харвардскиот начин на цитирање. При изработката на докторската дисертација е користена обемна литература, особено странска, како што се користени и голем број правни извори и разновидна судска практика. Секоја библиографска единица е соодветно наведена во текстот на докторската дисертација, што се однесува и на домашните, странските, европските и на меѓународните правни извори.

Докторската дисертација содржи вовед, шест глави и заклучни согледувања. На крајот на секоја од главите е приложен заклучок од анализите спроведени во конкретната глава, кои заклучоци се подоцна преточени во заклучните согледувања на докторската дисертација.

Текстот од првата глава е фокусиран на поставувањето на основите на франшизингот и на основите на договорот за франшиза. Овие излагањата се општи и воведни, во смисла на база за понатамошните подетални разработки на франшизингот и на договорот за франшиза. Притоа, франшизингот се анализира од неговиот економски аспект, додека договорот за франшиза се анализира претежно од правен аспект. Секако, како што забележува кандидатот, ова во контекст на поставувањето на нивниот меѓусебен однос, односно нивна меѓусебна детерминација. Така, правната анализа е поставена во насока на извлекувањето на договорот за франшиза од франшизингот како посебна деловна активност, односно во насока на определувањето на поимот и на правната природа на договорот за франшиза и, конечно, во насока на определување на правните извори за уредување на договорот за франшиза и на франшизингот, пошироко.

Франшизингот се дефинира како посебна дејност, во смисла на модалитет на оформување на унифицирани мрежи на вршење деловна активност, врз основа на правниот инструмент наречен доделување франшиза. Инаку, кандидатот го поима франшизингот како еден рамковен модел, што во себе ги инкорпорира сите можни начини на вршење на сите можни деловни активности. Оттаму, кандидатот влече заклучок дека наведувањето на елементите на производство, промет или давање услуги не е потребно за потполно дефинирање на франшизингот. Како деловна активност, франшизингот се подразбира како еден од модалитетите на т.н. вертикална интеграција, при што голем дел од мрежите не функционираат како чисто франшизирани, туку во комбинација на постоењето сопствени единици на франшизорот во мрежата (т.н. плурална форма). Ваквото поставување на работите, пак, е основа за подоцнежните анализи на кандидатот за дебатата за т.н. сопственичко пренасочување.

Како економски модел, според кандидатот, франшизингот е последица на т.н. глобализација на економските односи, ако се има предвид дека франшизирањето го овозможува клонирањето на начинот на вршење на определена деловна активност во самостојниот деловен потфат на франшизатот. Како што подвлекува кандидатот, начелно, може да се каже дека франшизатот е сопственик на деловниот потфат, додека франшизорот е сопственик на мрежата од униформните деловни потфати во сопственост на франшизатите. Поиман на овој начин, франшизингот има како свои позитивни така и свои негативни страни. Кандидатот заклучува дека прашањето не е како да се постигне идеален модел, туку како да се постигне функционален модел, имајќи ги предвид и интересите на учесниците во односот и поширокиот општествен интерес.

Пред преоѓањето на извлекувањето на договорот за франшиза од франшизингот како деловна активност, во првата глава се врши и

определување на видовите франшизинг, при што се заклучува дека како вистински франшизинг се смета единствено франшизингот на деловен формат. Ова, *mutatis mutandis*, се однесува и на договорот за франшиза. Под договор за франшиза, како што забележува кандидатот, не може да се подразбира ништо повеќе или помалку од отстапување на начинот на вршење на определена деловна активност. Имајќи ја предвид ваквата суштина на франшизингот и на договорите за франшиза, кандидатот врши анализа на правната природа на договорот за франшиза и утврдува негово хронично мешање со договорите за дистрибуција и со договорите за лиценца. Според гледиштата на кандидатот, договорите за франшиза се вид самостојни именувани договори, затоа што постојат релативно стандардизирани правила за уредување на нивната содржина.

Понатаму, по определувањето на битните елементи на дефиницијата, кандидатот го предлага интегралниот поим на договорот за франшиза за кој смета дека најмногу одговара на неговата економска суштина, во смисла дека под договор за франшиза се подразбира договорот склучен помеѓу франшизорот и франшизатот како независни субјекти, со кој франшизорот, за противнадомест, му отстапува на франшизатот начин на вршење деловна активност со цел постигнување на разумно ниво на униформност на активност, при што врши разумен степен на надзор и контрола врз начинот на вршење на деловната активност на франшизатот.

Како последица на ваквото дефинирање на договорот за франшиза, кандидатот подвлекува и дека евентуалното тврдење дека постои т.н. франшизно право, како во смисла на посебна правна гранка така и во смисла на посебна правна наука, е сосема неоправдано, имајќи предвид дека бројните специфичности на франшизингот и на договорот за франшиза, сами по себе, не даваат достатни аргументи во оваа насока.

Имајќи ги предвид излагањата од првата глава, во *втората глава* се преоѓа на анализата на условите потребни за полноважно настанување на договорот за франшиза. Во поглед на субјектите, кандидатот начелно смета дека и двата субјекта на договорот, а неспорно барем франшизорот, треба да се третираат како претприемачи. Инаку, за разлика од генералниот недостаток на субјективитет, кандидатот не смета дека недостатокот на регистрација на субјектот како трговец или, пак, недостатокот на регистрацијата како франшизор ќе влијае на полноважното настанување на договорот кој, секако, би требало да се квалификува како трговски.

Во поглед на согласноста на волји, надвор од ситуациите на постоење на недоразбирање и на целосноста на понудата за склучување на договорот, кандидатот смета дека настанувањето на договорот за франшиза не би требало да се доведе под знак прашање, со тоа што во втората ситуација би можело да дојде до конкуренција на правните лекови во случаите на

ништовност и на рушливост на договорот. Во останатите ситуации, според кандидатот, се поставува само прашањето за полноважноста на договорот, и тоа поради неисполнување на обврската на франшизорот за давање на потребните и/или точните преддоговорни информации на потенцијалниот франшизат. Во овие ситуации, доколку се исполнети условите предвидени со меродавното право, би можеле да се истакнуваат соодветните правни лекови. Во принцип, ќе станува збор за поништување на договорот поради маани на волјата.

Прашањата поврзани со формата се релативно јасни, како што наведува кандидатот, кога станува збор за системите каде што постои законска формалност на договорот за франшиза. Оваа формалност, зависно од правниот систем, најчесто ќе биде солемнитатна, па непочитувањето на законската форма ќе резултира со ништовност на договорот. За системите каде што договорот за франшиза е неформален, а најчесто станува збор за *common law* системи, се поставува прашањето за евентуалната примена на концептот на *statute of frauds*. Конечно, и во останатите системи каде што договорот за франшиза е неформален, и тоа претежно од причина што не е законски уреден, неговата формалност ќе може да произлегува било од спогодбата на страните за неговата формалност, било од примената на трговските обичаи и на установената практика.

Во поглед на предметот, кандидатот смета дека содржината на франшизинг пакетот би требала да се постави широко, во смисла на покривање на отстапувањето на кој било начин на вршење на која било деловна активност. Оние елементи што франшизинг-пакетот сепак би требало да ги содржи се однесуваат на соопштувањето на *know-how* и на давањето помош и обука. Во недостаток на овие елементи, според кандидатот, не може да станува збор за франшизен однос. Истото би се однесувало на ситуациите кога не се овозможува униформност на системот но, како што подвлекува кандидатот, не се однесува на лицензирањето права од интелектуална сопственост, ако се има предвид дека последниве не се единствениот начин на постигнување униформност.

Што се однесува до каузата, кандидатот ја применува истата аргументација како и кај предметот на договорот, со напомена дека ваквата аргументација би важела само под услов целта што страните на договорот ја имале предвид во моментот на неговото склучување да одговара на содржината на правата и на обврските на договорот за франшиза. Во спротивно, одговорот на прашањето би требало да се бара на теренот на предметот на договорот.

Третата глава ги покрива анализите на содржината, траењето и престанувањето на договорот за франшиза што настанал полноважно. Во однос на содржината на договорот за франшиза, идентификувани се

главните обврски на секоја од договорните страни, а во смисла дека некои од нив се сметаат за објективно битни елементи на спогодбата. Како обврски на франшизорот, кандидатот ги идентификува неговите обврски што се однесуваат на почетна помош при поставувањето на деловниот потфат, обука и помош, доделување права и знаење, ефикасна контрола и уредно снабдување. Како обврски на франшизатот, пак, се идентификуваат оние што се однесуваат на плаќање почетен надоместок, на плаќање периодичен надоместок, на промоција и рекламирање, на подложување на надзор и контрола и на ексклузивна набавка.

Притоа, сите наведени обврски на франшизорот, освен онаа што се однесува на уредното снабдување, кандидатот ги смета за нужни елементи на договорот за франшиза. Но, кога франшизатот ќе биде обврзан, според договорот, да набавува инпут или опрема од франшизорот или од одобрен снабдувач, ќе стои и обврската за уредно снабдување. Посебен акцент се става на тоа дека ефикасната контрола треба да се смета како обврска на франшизорот.

Во поглед на обврските на франшизатот, кандидатот смета дека обврските за плаќање на двата надоместока не мора да постојат кумулативно за договорот да може да се квалификува како договор за франшиза, но договорот секако мора да биде товарен. Исто така, плаќањето за и вршењето на промотивни активности не мора да се сметаат како објективно битни елементи на договорот за франшиза. Од друга страна, подложувањето на франшизатот на надзор и на контрола, според кандидатот, се смета како битен услов за постоењето договорна облигација што би можела да се квалификува како франшиза. Конечно, за обврската на франшизатот за ексклузивна набавка, *mutatis mutandis*, важи истото што е речено за обврската на франшизорот за уредно снабдување.

Како што забележува кандидатот, договорот за франшиза има карактер на трајна облигација, што повлекува посебности во поглед на истекот и на обновата на договорот, во поглед на пренесувањето на франшизата, во поглед на односот со трети лица, во поглед на толкувањето на договорот и пополнувањето на празнините во договорот, како и во поглед на модификацијата на содржината на договорот. Генерално гледано, посебните правила што се однесуваат на истекот и на обновата на договорот, како и на пренесувањето на франшизата, се последица на потребата на амортизација на опасностите од опортунистичко однесување на франшизорот. Правилата за заменичката одговорност се резултат на фактот што франшизорот има право на надзор и на контрола врз начинот на ефектуирање на франшизираната деловна активност, додека правилата за толкувањето, пополнувањето и модификацијата на договорот се резултат на неговата долготрајност и непотполност.

По анализата на некои од начините на престанување на договорот за франшиза, кандидатот изведува заклучок дека и овде се редактираат посебни правила што служат за избегнување на евентуалното опортунистичко однесување од страна на франшизорот, како што се посебните правила за *good cause* раскинувањето на договорите, за несовесноста на клаузулите за *at will* раскинување и за откажувањето на договорот во определен *cooling off period*. Конечно, анализите спроведени во третата глава го покриваат и прашањето за специфичните постдоговорни обврски, како на страната на франшизорот така и на страната на франшизатот.

Со излагањата од првите три глави се затвораат анализите на т.н. класични прашања на договорното право, за во *четвртата глава* да се премине на истражувањето на влијанието на конкурентското право како на договорите за франшиза, така и на франшизингот како облик на економска активност. Излагањата подразбираат поставување на основите на домашното конкурентско право, на европското конкурентско право и на конкурентското право во САД, секако, во релација со правниот третман на вертикалните ограничувања на конкуренцијата применливи кај франшизингот и кај договорите за франшиза. Она што кандидатот го забележува е дека франшизингот, како организациона форма, всушност и не ги решава проблемите на (де)централизираните мрежи затоа што и самиот има екстерналии, па овие екстерналии се решаваат со вертикалните ограничувања на конкуренцијата.

Кандидатот, начелно, не може да се сложи со третирањето на вертикалните ограничувања како средство за амортизација на екстерналиите и на проблемите на стимулација, затоа што франшизатот плаќа за она што го добива од франшизорот. Имајќи предвид дека вертикалните ограничувања на конкуренцијата можат да имаат и позитивни и негативни ефекти, како што наведува кандидатот, потребно е да се имаат предвид и контекстот во кој тие се користат и целта што треба преку нив да се постигне. Имено, точно е дека при оцената на определено вертикално ограничување мораат да се земат и конкретните околности што владеат на конкретниот пазар, односно и неговата конкурентност, како во поглед на нагорниот произведен пазар така и во поглед на надолниот дистрибутивен пазар. Меѓутоа, како што кандидатот подвлекува, ова никако не смее да се претвори во микроанализа на конкретното вертикално ограничување.

При ставањето преголем акцент на економската анализа, според кандидатот, може да изгуби од предвид дека санкционирањето на определени вертикални ограничувања има и свои правнополитички цели, како што се превентивната акција и телеолошката оцена на тоталитетот на

примената на определено вертикално ограничување. Правно гледано, имено, прашањето не е која е користа од определено вертикално ограничување, што е економско прашање, туку колкава е веројатноста од штета од определени вертикални ограничувања. Правото, како што забележува кандидатот, се фокусира на формирање и примена на механизам за заштита на правата на засегнатите субјекти: франшизорите, франшизатите, нивните конкуренти, потрошувачите и општествената заедница како целина. Овој механизам треба да биде таков што ќе овозможи што помал простор на маневар за евентуални злоупотреби од засегнатите субјекти. Во конкретна ситуација, тоа се субјектите кои ги наметнуваат вертикалните ограничувања на конкуренцијата.

Оттаму, кандидатот смета дека треба да се прифати пристап на третирање на вертикалните ограничувања како претпоставено незаконити, па дури и во едно *rule of reason* опкружување. Во секој случај, бидејќи ваквиот механизам може да се покаже како неприменлив за големи пазари, методологијата на групни иземања до определен пазарен праг се покажува како поразумна, со тоа што определени вертикални ограничувања би биле секако недозволен како тврди ограничувања, додека за оние што не потпаѓаат под системот на групно иземање поради пазарниот удел или поради тврдите ограничувања би било потребно да се докаже од страна на субјектот кој ги воведува дека поседуваат прокомпетитивни ефекти што натежнуваат над нивните антикомпетитивни ефекти.

Во *петтата глава*, кандидатот повторно се навраќа на претежно правната анализа, и тоа преку поставувањето на договорот за франшиза во светлото на меѓународното приватно право. Спроведените анализи се фокусираат како на материјалноправни прашања, така и на процесноправни прашања.

Во однос на материјалноправните аспекти, разгледани се прашањата што се однесуваат на определувањето на меродавното право. Секако, како примарен е посочен принципот на автономија на волјата, во смисла дека за договорите за франшиза ќе биде меродавно правото што страните го избрале. Посебно внимание е посветено на нормите на непосредна примена, како граница на принципот на автономија на волјата. Притоа, според кандидатот, акцентот треба да се стави на нормите на непосредна примена на *lex fori*, без оглед дали спорот се решава пред државен суд или пред арбитражно тело.

Понатаму, кандидатот подетално се задржува и на прашањето за применливоста на *lex mercatoria* како извор на правото, преку промоција на ставот дека примената на *lex mercatoria*, колку и содржината на нејзините правила да е несигурна, се наметнува како поради недостатокот на правни извори за уредување на договорите за франшиза, така и поради трговскиот

карактер на договорите за франшиза. Конечно, се утврдува дека постои тенденција при определувањето на колизионоправните норми, во отсуство на избор извршен од страна на субјектите на франшизниот однос, за носител на карактеристичната обврска да се третира франшизатот, како соодветна корекција на нееднаквоста на преговарачките позиции на договорните страни.

Процесноправните аспекти се фокусираат како на определувањето на модалитетите на решавање на спорите што произлегуваат од договорите за франшиза, така и на предметот на спорот и на барањата што можат да се постават. Акцентот е ставен на соодветната анализа на правилата што се однесуваат на граѓанската судска (во принцип, парнична) постапка, на арбитражната постапка и на процесот на медијација. Притоа, јасно се подвлекува дека при определувањето на најсоодветниот модалитет секогаш мора да се тргне од специфичните околности на случајот, а не да се предлагаат некритични *en bloc* пристапи. Инаку, во однос на анализите извршени во рамките на петтата глава, кандидатот изведува генерален заклучок дека проблематиката е повеќе од сложена, и дека таа мора да биде подложена на поподлабочени анализи.

Конечно, во *шестата глава*, кандидатот се надоврзува со излагањата за меѓународните и за перспективните аспекти на франшизингот и на договорот за франшиза, како логично продолжение и конкретизација на излагањата од претходната глава. Основната идеја на кандидатот е, како што самиот наведува, преку начелно претставување на меѓународниот франшизинг и неговите договорни облици, да се постават основите за разгледувањето на иднината и на развојните насоки и на економската активност, и на нејзината правна рамка. Притоа, кандидатот заклучува дека облиците на меѓународниот франшизинг, како и договорните основи за меѓународниот франшизинг, го претставуваат франшизингот во неговото вистинско глобално светло, односно го потенцираат меѓународниот франшизинг како еден од најдобрите примери за т.н. глобализација, и тоа на терен.

Како модалитети за пенетрација на франшизорот на странскиот пазар се идентификуваат облиците на директниот франшизинг, на франшизингот на заеднички потфат и на мастер франшизингот. Изборот на некои од овие модалитети, барем генерално, зависи од расположливите човечки и финансиски ресурси на франшизорот, додека секој од овие модели дава можност за различно ниво на контрола, како и за остварување на различно ниво на профит. Притоа, кандидатот подвлекува дека социокултурните фактори мора да се имаат предвид, односно дека самата одлука за франшизирање во странска земја, како и одлуката за изборот на методот на пенетрација, мора да се донесат имајќи ги предвид и овие

фактори. Ова важи, како што наведува кандидатот, и за самите франшизати, бидејќи содржината на франшизинг-пакетот може да се покаже едноставно непогодна за примена на локалниот пазар.

Во последната глава се затвора разгледувањето на перспективите на франшизингот како модел на вршење деловна активност и како метод на организација на дистрибутивните мрежи, зачнато во првата глава од текстот. Кандидатот наведува, притоа, дека фактот што меѓународниот франшизинг е во подем не ја запира дебатата за трајноста на франшизингот како модел на деловна организација. Инаку, перспективните аспекти на франшизингот резултираат, *mutatis mutandis*, и со потребата од поставување на перспективните аспекти на постоењето и на регулацијата на договорот за франшиза. Франшизингот, според тврдењата на кандидатот, ќе опаѓа со зголемувањето на капацитетите на франшизорите во поглед на капиталот, на знаењето и на менаџерските способности. Во секој случај, кандидатот подвлекува дека ставот дека франшизингот е транзиторен, сам по себе, не значи дека франшизингот е лош.

Што се однесува до перспективите на правната регулација на франшизингот, претежно во договорна смисла, начелниот став на кандидатот е дека правната регулација на франшизингот е непотребна и непожелна, освен на ниво на меѓународни униформни правила. Кандидатот ова го аргументира со фактот што концептот на франшизингот сè уште се формулира и се појаснува, така и од причина што постојат разумни правни извори во трговските обичаи и во воспоставената практика. Некритичката регулација, според кандидатот, ќе доведе до поголема штета отколку корист за франшизингот како дејност. Сепак, ова не значи дека франшизингот не треба да подлежи на никаква регулација. Примената на општото учење за облигациите и договорите секако останува како можеби најбитна. Исто така, регулацијата на *disclosure* аспектите може да се брани како оправдана. Конечно, постојат некои полиња на општа регулација што треба да се пополнат, во принцип од аспект на договорите на вертикална интеграција и на долготрајните договорни облигации, воопшто.

По секоја од наведените глави следува заклучок во кој кандидатот ги сумира резултатите од истражувањето спроведено во секоја од нив. Сите овие заклучоци, на крајот од текстот, се сумираат во еден конечен заклучок кој се наведува во заклучните согледувања на докторската дисертација. Тој сумарен заклучок, пак, кандидатот го поврзува со тезата поставена во воведот на докторската дисертација.

2. Оцена на докторската дисертација

Врз основа на читањето и на оцената на текстот на докторската дисертација, под наслов *Споредбеноправни аспекти на договорот за франшиза*, изработена од кандидатот м-р Ненад Гавриловиќ, Комисијата го констатира следново:

- темата на докторската дисертација претставува, пред сè, модерна тема од областа на договорното право;
- аспектите на франшизингот и на договорот за франшиза што кандидатот ги анализира се малку, или воопшто не се анализирани во домашната правна литература, со што докторската дисертација демонстрира висок степен на актуелност, податливост и научна релевантност;
- при изработката на докторската дисертација кандидатот се користел со обемна и релевантна научна и стручна, претежно странска, литература што се однесува на прашањата што се предмет на анализа;
- во поставувањето на тезите и при нивната разработка, кандидатот користел голем број домашни, странски, европски и меѓународни извори, што е од исклучително значење за елаборирање, аргументирање и поддржување на тезите поставени во докторската дисертација;
- големиот број наведени судски одлуки се правилно цитирани и употребени во контекст на секој од аспектите на спроведеното истражување, а од особено значење е прикажувањето и разработката на практиката на Врховниот суд на САД и на Европскиот суд на правдата;
- докторската дисертација има јасна и комплетна систематика, при што кандидатот ги разработил бројните аспекти на франшизингот и на договорите за франшиза во домашното, во компаративното и во меѓународното приватно право;
- структурата и содржината на докторската дисертација даваат за право да се заклучи дека кандидатот успеал да прикаже релативно комплетна слика за франшизингот и за договорот за франшиза, што укажува и на неговата способност да ги идентификува бројните релевантни полиња на анализа и текстот на докторската дисертација да го обликува како заокружена целина;
- спроведените анализи на франшизингот како деловна активност ја покажуваат способноста на кандидатот да се оттргне од чисто догматските и нормативистички анализи и да ги реактуализира потребата од идентификација на материјалните извори на правото и

- влијанието на материјалните извори на правото при формувањето и при применувањето на правните норми;
- употребениот стил и јазик овозможуваат постепено да се следи мислата на кандидатот, односно да се следат ставовите на кандидатот во однос на предметот на истражувањето;
 - со изготвената докторска дисертација кандидатот јасно и недвосмислено покажува дарба и способност за примена на научните методи во истражувањето на поставените комплексни проблеми, при што од особено значење се примената на модерната методологија на компаративното право и примената на дијалектичкиот метод на резонирање;
 - спроведените анализи ја покажуваат способноста на кандидатот за интердисциплинарен пристап во истражувањата и во анализите, не само во поглед на правните науки, туку и во поглед на општествените науки, пошироко;
 - кандидатот успеал, при анализата на соодветните прашања, да го демонстрира не само своето знаење од областа на општите постановки на граѓанското право, туку и да покаже детални познавања од други правни области;
 - ставовите на кандидатот покажуваат храброст за впуштање во дебата за мошне чувствителни и сложени прашања, за што како пример служат неговите анализи во областа на конкурентското право и во областа на меѓународното приватно право;
 - особено би требало да се нагласат ставовите на кандидатот за перспективите на франшизингот како деловна активност и за перспективите на правната регулација на договорите за франшиза, каде што се огледа способноста на кандидатот да изградува сопствени ставови за предметните прашања и нив да ги поткрепи со соодветни аргументи;
 - комплексноста, опфатот и степенот на конкретност на спроведените анализи овозможуваат текстот на докторската дисертација да биде релевантен не само за конкретната тема на истражување, туку и за правната наука, воопшто;
 - начинот на цитирање на правните извори, на судската практика и на користената литература ги задоволува современите стандарди на академското пишување и овозможува постепено следење на комплексните анализи;
 - конечно, докторската дисертација под наслов *Споредбеноправни аспекти на договорот за франшиза* ги содржи сите карактеристики

на сериозен и самостоен научен труд со кој неспорно се збогатува правната литература.

3. Заклучок и предлог

Врз основа на изложениот приказ и на изложената оцена, Комисијата констатира дека се работи за одлично изработена и особено квалитетна докторска дисертација што ги задоволува сите критериуми за подготвување на самостојни научни трудови од ваков вид, предвидени со соодветната законска регулатива и со актите на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Од овие причини, Комисијата со особено задоволство му предлага на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје да го усвои овој извештај, со цел да се создадат услови за јавна одбрана на докторската дисертација на кандидатот м-р Ненад Гавриловиќ, под наслов *Споредбеноправни аспекти на договорот за франшиза*.

Комисија

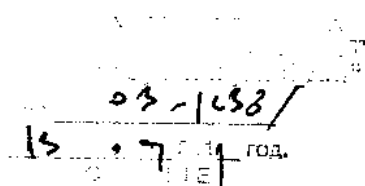
Проф. д-р Гале Галев, с.р.

Проф. д-р Арсен Јаневски, с.р.

Проф. д-р Родна Живковска, с.р.

Проф. д-р Јадранка Дабовиќ-Анастасовска, с.р.

Проф. д-р Горан Коевски, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

**НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ТОВАРОТ НА ДОКАЖУВАЊЕТО
ВО КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА“ ОД М-Р АРТА БИЛАЛИ, ПРИЈАВЕНА НА
ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ**

Наставно - научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, на седницата одржана на 24.3.2011 година, донесе одлука со која формира Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатката м-р Арта Билали под наслов **Товарот на докажувањето во кривичната постапка** во состав: акад. проф. д-р Владо Камбовски, проф. д-р Гордана Бужаровска, проф. д-р Никола Тупанчески, проф. д-р Гордан Калајџиев и доц. д-р Лазар Нанев. Комисијата за оцена на докторската дисертација ја прочита, ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

I.

Приказ на докторската дисертација

Докторската дисертација на кандидатката м-р Арта Билали е труд сочинет од седум дела, во кои се применети правно-догматскиот, историскиот и компаративниот метод, како и анализа на законски решенија и решенија од судската практика.

Првиот дел, **Товарот на докажување во кривичната постапка**, почнува со проучување и анализа на товарот на докажувањето во времето на римското право, старогерманското право и римско-канонското право и продолжува со проучување и анализа на самиот поим на товар на докажување и другите сродни изрази на овој основен поим, како што се: товар на докажување, стандард на докажување - во кој се опфатени стандардот на докажување кој се применува во кривичните предмети (доказ надвор од разумно сомневање) и стандардот на докажување кај граѓанските предмети (стандардот на претежен доказ и стандардот на јасен и убедлив доказ). Товарот на докажувањето е анализиран во трите типа на кривична постапка (акузаторниот, инквизиторниот и мешовитиот тип), и притоа посебно значење им е придавано на

изразите со кои оперира англосаксонската судска практика и теорија. Првиот дел завршува со анализа на новата школа на докажувањето, која врши своевидно поврзување на процесот на докажувањето со математиката како егзактна наука.

Во вториот дел, **Товарот на докажувањето во текот на кривичната постапка**, кандидатката го анализира потребниот квантум на докази за да премине на кривичната постапка од една во друга фаза, односно од појавувањето на основи на сомневања, претворањето на основи на сомневања во основано сомневање па сè до донесувањето на конечна судска одлука ако овластениот тужител успее да го убеди судот на ниво на доказ надвор од разумно сомневање дека неговото обвинение е основано.

Посебно внимание во третата глава, со наслов **Товарот на докажувањето и правата на обвинетиот во кривичната постапка**, е посветено на правните начини, средства и механизми преку кои обвинетиот како процесна странка се ослободува од товарот на докажувањето. Впрочем, правните прописи на националните и на меѓународните извори предвидуваат ред права за обвинетиот, преку чие остварување, тој полесно се ослободува од товарот на докажувањето. Па така, тезава се занимава со: привилегијата од себеинкриминирање, пресумпцијата на невиност, правото на одбрана и правото на молчење, кои се разработени во однос на нивното значење, опфатена е нивната меѓународна и национална димензија и нивната корелација со товарот на докажувањето.

За целосна опфатеност на проблематиката, кандидатката во четвртиот дел **Компаративно согледување на товарот на докажувањето** ги анализира и решенијата за товарот на докажувањето во земјите кои спаѓаат во евроконтиненталниот систем на правото, и во тој дел се опфатени законодавствата на Германија, Франција, Шведска и Хрватска.

Петтиот дел, **Товар на докажување во Република Македонија**- паралелна анализа на ЗКП-Пречистен текст и новиот ЗКП, содржи детална анализа на нашите законски решенија, и тоа од двата законски текста (ЗКП- Пречистен текст и ЗКП од 2010 година) на позицијата, правата, должностите и овластувањата на јавниот обвинител во процесот на собирањето на докази и остварување на товарот на докажувањето во текот на кривичната постапка, правата и должностите на оштетениот во тој процес, обвинетиот и неговиот бранител, позицијата на судот и неговите овластувања во врска

со доказите и позицијата на правосудната полиција. Петтиот дел завршува со анализа на ефектот на начелото на контрадикторност како едно од главните начела на кривичната постапка на Република Македонија врз исполнувањето на стандардот и товарот на докажувањето.

Шестиот дел - **Дејствија на обвинетиот во докажување на определени околности**, е плод на новите тенденции во однос на товарот на докажувањето во неколку законодавства. Најпрвин, кандидатката се задржува на новите тенденции за докажување на определени околности од страна на обвинетиот во постапката за конфискација на имот и имотна корист, при што е опфатена меѓународноправната регулатива, односно решенијата на Конвенцијата од Палермо на ООН од 2001 година, Конвенцијата на ООН против нелегална трговија со дрога и психотропни супстанции од 1988 година, Варшавската конвенција на Советот на Европа од 2005 година и Страсбуршката конвенција на Советот на Европа од 1990 година. Направена е и споредбена анализа на законските решенија за постапката за конфискација и активноста на обвинетиот во неа во законодавството на Албанија, Босна и Херцеговина, Велика Британија, Хрватска, Ирска, Косово, САД и Србија. Во овој дел се опфатени и случаите на докажување од страна на обвинетиот, кои се предвидени во правото на Република Македонија, и тие се класифицирани во случаи кои се предвидуваат согласно со прописите на кривично-процесното право (случај на проширена конфискација) и случаи кои се предвидуваат според одредбите на кривичното-материјално право (кривичното дело клевета и кривичното дело изнесување на лични и семејни прилики од КЗ на РМ).

Со оглед на тоа што новиот ЗКП, кривичната постапка на Република Македонија во делот што се однесува на улогата на судот во процесот на собирање и предлагање на докази ја зближува до кривичните постапки од акузаторен тип, кандидатката во овој дел продолжува со анализа на законските решенија на Англија, како типична земја со акузаторен тип на кривична постапка и анализира неколку законски акти (Закон за тероризам од 2000 г., Закон за злоупотреба на дроги од 1971 г., Закон за убиства од 1957 г.), во кои експлицитно се предвидува активноста на обвинетиот во докажување на определени околности во кривичната постапка. Кандидатката во овој дел од тезата воедно ги воочува и празнините што треба да се пополнат во нашиот кривично - правен систем, а без притоа да се влошува позицијата на обвинетиот.

На крајот од тезата, кандидатката опсежно ги презентира **Заклучоците и предлозите** до кои дошла при нејзината подготовка и изработка.

II.

Оцена на трудот

1. Докторската дисертација на кандидатката **м-р Арта Билали** претставува самостоен труд на авторката, кој обработува една мошне значајна тема од областа на казненото процесно право и има особен научен придонес. Предмет на истражување на докторската дисертација претставува анализа и проучување на товарот на докажувањето во кривичната постапка, уште од времето на старото римско право, па сè до Законот за кривична постапка на Република Македонија од 1997 година, но и одредбите содржани во новиот Закон за кривична постапка од 2010 година. Содржински, во однос на домашните законски одредби, темата е разработена како паралелна споредбена анализа на овие два законски текста, при што се воочени сличностите и разликите во нив. Целта на трудот е да се анализира, да се проучи и да се презентира товарот на докажувањето во однос на процесните субјекти и согледување на нивните права и должности во нашиот правен систем како и во странските законодавства кои претставуваат дел од истражувањето.

Во објаснувањето на општите и научно – теоретски проблеми, таа се користи со богата домашна и странска литература со што на читателот му овозможува да дојде до значајни информации.

Докторската дисертација на м-р Арта Билали, претставува збогатување на нашата казнено процесна литература, имајќи предвид дека изработката на трудот се карактеризира со јасност и систематичност во претставувањето на проблемите и ставовите, предлозите и заклучоците. Трудот е пишуван со стил што е читлив и разбирлив, со јасна мисла достапен и за обичниот читател.

2. Комисијата за оцена на докторската дисертација на м-р Арта Билали заклучува дека таа одговара на основните методолошки барања за подготовка на докторски труд и дека со анализата на предметот на истражувањето и заклучните согледувања и предлози, таа претставува издржан и сериозен научен труд, кој е придонес кон развивањето на казненото процесно право во област која досега кај нас не е постудиозно истражувана.

Врз основа на изложената оцена, Комисијата за оцена на докторската дисертација на м-р Арта Билали, му предлага на Наставно – научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје да го прифати овој извештај и да закаже јавна одбрана на докторската дисертација на кандидатката м-р Арта Билали под наслов „Товарот на докажувањето во кривичната постапка“.

Скопје, 1.9.2011

Комисија за оцена на докторската дисертација

1. Акад. проф. д-р Владо Камбовски с.р.

2. Проф. д-р Гордана Бужаровска с.р.

3. Проф. д-р Никола Тупанчески с.р.

4. Проф. д-р Гордан Калаџиџев с.р.

5. Доц. д-р Лазар Нанев с.р.

13 03. 1282
13 09 15

РЕЦЕНЗИЈА
НА РАКОПИСОТ „ИСТОРИЈА НА ПРАВОТО - НОВ ВЕК“ ОД АВТОРОТ
ПРОФ. Д-Р БИЛЈАНА ПОПОВСКА

Врз основа на одлуката на Наставно – научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, донесена на седницата одржана на 8 јули 2011 година, избран сум за рецензент на учебникот „Историја на правото – нов век“ од авторот проф. д-р Билјана Попова. Во ова својство, на Наставно – научниот совет му го поднесувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Учебникот на проф. д-р Билјана Попова, „Историја на правото – нов век“, е прв ваков учебник напишан на македонски јазик и одговара на ургентната потреба за издавање на учебничарска, но и научна литература која би ја проучила и изложила материјата што се однесува на историјата на правото во периодот на новиот век на еден сублимиран и прегледен начин достапен за студентите на правните студии на Факултетот.

Овој учебник, меѓутоа, по нашевидување е и многу повеќе од тоа. Тој претставува интересно и неопходно четиво за збогатување на знаењата и на секој оној што себеси се смета за дел на научната јавност кога станува збор за општествените науки.

Материјата изложена во учебникот „Историја на правото – нов век“ е обработена низ 3 тематски целини.

Првата целина на учебникот се однесува на главните карактеристики на сталешката монархија. Во таа насока, авторката анализира повеќе прашања кои се однесуваат на односот помеѓу монархот и благородништвото, статусот на градовите, улогата на црквата во рамките на организацијата на власта со посебен акцент на инквизицијата. Освен тоа, во овој дел на учебникот се разработени основните белези на правото во сталешката монархија. Имајќи го предвид неединството на правото во овој период, односно постоењето на правен

партикуларизам, авторката детално ги анализира изворите на општото и партикуларното право. Во рамките на изворите на општото право се опфатени: општото обичајно право, правните прописи на владетелите, реципираното римско право и црковното (канонско) право, а во делот за изворите на партикуларното право, авторката се фокусира на градското право, како и на партикуларното обичајно право.

Втората целина го обработува прашањето на апсолутната монархија. Во почетокот на овој дел на трудот, авторката се фокусира на политичките и општествено – економски услови, главните белези на апсолутната држава како и на процесот на кодификација и унификација на правото. Во тој контекст, обработен е Општогерманскиот кривичен законик (*Constitutio criminalis Carolina*). Посебно внимание е посветено на развојот на правната мисла, како и на најважните кодификации во овој период. Авторката детално ги обработува основните белези на апсолутизмот, државното уредување и правото на Франција и Англија. На крајот на втората целина на учебникот се опфатени прашањата поврзани со просветниот апсолутизам во Прусија и Австрија.

Конечно, третата целина на учебникот е фокусиран на создавањето на современата држава и право. Во тој правец, опфатени се главните карактеристики на историскиот развој на Англија, Франција, САД и Германија. Покрај тоа, детално е анализирано државното уредување на овие држави, како и клучните правни акти во нивниот историски развој.

Слободно можам да констатирам дека обработените теми опфатени во учебникот „Историја на правото – нов век“ се поставени на начин кој ги задоволува критериумите на учебникарската методологија. Покрај тоа, треба да се нагласи дека посебна вредност на учебникот му дава и фактот што во прилог се поместени и преводите на значајни правни извори кои со овој учебник стануваат достапни за пошироката научна и стручна јавност за првпат на македонски јазик. Несомнено, овие преводи ќе бидат од голема корист за студентите особено во практичниот дел на предавањата.

Исто така, мора да се нагласи дека учебникот е пишуван врз основа и со користење на обемна домашна и странска научна литература што на трудот му дава посебна тежина. Станува збор за извонредно обмислен текст кој е напишан со лесно читлив и едноставен стил.

Со оглед на веќе кажаното, може да се констатира дека се работи за солиден учебник во којшто истражувачки е заокружен еден значаен и богат период во историјата на правото. Од тие причини, ми претставува особена чест и задоволство учебникот „Историја на правото – нов век“ од проф. д-р Билјана Поповска да го препорачам за печатење.

Рецензент

Проф. д-р Борче Давитковски с.р.

03-1287
13-09-1**РЕЦЕНЗИЈА****НА УЧЕБНИКОТ „ИСТОРИЈА НА ПРАВОТО - НОВ ВЕК“****ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р БИЛЈАНА ПОПОВСКА**

Како член на Рецензентската комисија определен врз основа на одлуката на Наставно – научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, донесена на седницата одржана на 8 јули 2011 година, да го дадам своето мислење за претстојниот учебник под наслов „Историја на правото - нов век“, од проф. д-р Билјана Попова, со особено задоволство го поднесувам следниов:

ИЗВЕШТАЈ

Учебникот под наслов „Историја на правото - нов век“, од проф. д-р Билјана Попова, е наменет првенствено за студентите кои го изучуваат предметот историја на правото, на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје. Овој учебник со својата разновидна и богата содржина ја надминува својата класично школска примена и оттаму го поседува квалитетот за широка примена меѓу научната и стручна јавност во нашата држава. Подготвен и темелно изработен, овој научен труд ја одразува долгогодишната научна и стручна практика на д-р Билјана Попова, која низ својата академска кариера ги стекнала сите квалитети на еден еминентен научник и темелен познавач на историјата и на правото.

Подготвен на околу 200 страници, со доволен број на фусноти, со јасен и препознатлив стил на пишување, д-р Билјана Попова создала научно дело кое особено ќе влијае врз изградувањето и формирањето на научната мисла кај младите правници од областа на историјата на правото, за периодот познат како нов век.

Пред сѐ, овој учебник претставува продолжување на нејзиниот научен опус и содржи историски континуитет во нејзиниот зафат да создаде за првпат во домашната

научна јавност еден целосен историско-правен опфат на развојот на правната мисла во историјата, нешто што таа веќе и го стори со своите две претходни дела „Историја на правото I“ и „Историја на правото II“.

Учебникот „Историја на правото - нов век“ е поделен на три тематски целини. На крајот од третата целина, авторката направила избор и редакција на неколку значајни извори на правото, кои се поврзани со обработената материја.

Во првата целина, д-р Поповска ги обработила главните карактеристики на сталешката монархија. Во овој дел се разработени и основните белези на правото во сталешката монархија. Преку објаснувањето на улогата и функцијата меѓу монархот и благородништвото, авторката го обработила и процесот од преминувањето од сталешка монархија во патримонијална и апсолутната монархија. Понатаму, таа се задржала на улогата на црквата и црковното судство. Во контекст на ова, д-р Поповска ќе констатира дека: *...во првите векови, црковните судови, при примената на правото, ги имале усвоено начелата на римската постапка. Со текот на времето црквата изградила редовни форми на постапка во граѓанските и кривичните спорови и упростени форми за текот и на едната и на другата постапка.* Понатаму, таа се осврнува на продлабоченото објаснување на правните институти кои се применувале од страна на црковните судски органи, при што ќе забележи дека: *... во кривичната постапка од почетокот на XIII-от век биле воведени три главни видови: accusatio, denuntiatio и inquisitio.*

Во втората целина, д-р Поповска се посветила на прашањата поврзани со апсолутната монархија. Во овој дел од учебникот, авторката ги обработува основните белези на апсолутизмот, државното уредување и правото на Франција и Англија. На крајот на втората целина на учебникот се опфатени и прашањата поврзани со просветниот апсолутизам во Прусија и Австрија.

Во третата целина, авторката своето внимание го посветила на периодот на трансформацијата од апсолутизам, т.е. од апсолутната монархија во уставна монархија. Оваа фаза од развојот на правната и политичката историја го третира создавањето на современата држава и правото. Во контекст на ова, авторката ги обработила и ги

редактирала главните карактеристики на историскиот развој на Англија, Франција, САД и Германија.

Од погоре изнесеното можеме да констатираме дека пред нас имаме еден навистина редок примерок, кој за првпат во македонската научна мисла ги третира прашањата од областа на историјата на правото, за периодот од средниот век до новото граѓанско општество. Преку јасниот и концизен приказ на најважните правни институти, нивниот историски развој и нивното значање, пред нас имаме значаен труд, кој гледано во целина е содржаен, интригантен и поседува висок квалитет на научен труд.

Земајќи ги предвид придобивките од понуденото научно четиво, со задоволство му препорачувам на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, да донесе одлука за објавување на учебникот под наслов „Историја на правото - нов век“ од проф. д-р Билјана Поповска, за печатење.

6 септември 2011 година

Скопје

Рецензент

Академик проф. д-р Владо Камбовски с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА АСИСТЕНТ ОД ОБЛАСТА ВИША ГЕОДЕЗИЈА ПРИ ГРАДЕЖНИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на одлуката на Наставно-научниот совет на Градежниот факултет, донесена на 377. седница одржана на 1. VII 2011 година, а по повод распишаниот конкурс објавен во весникот „Дневник“ од 14. VI 2011 година, одредени сме за членови на Рецензентската комисија за избор на асистент на Катедрата за виша геодезија при Градежниот факултет во Скопје.

На објавениот конкурс за избор на соработник на Катедрата за виша геодезија се пријави м-р Златко Богдановски, дипл. геод. инж.

Врз основа на добиените материјали и личното познавање на кандидатот, на Наставно-научниот совет на Градежниот факултет во Скопје му го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Биографски податоци

Кандидатот м-р Златко Богдановски е роден на 2. V 1978 година во Гостивар. Основното образование го завршил во родниот град, а средното образование го завршил во ГУЦ „Здравко Цветковски“ во Скопје - отсек: геодезија. Средното образование го завршил со одличен успех, при што бил прогласен за најдобар ученик во својата генерација.

Своето образование го продолжил во учебната 1998/99 на VI/1 степен студии по геодезија при Градежниот факултет во Скопје. Во текот на студирањето бил ангажиран како демонстратор на повеќе предмети на Катедрата за виша геодезија. Студиите од VI/1 степен ги завршил во учебната 2000/2001 и се здобил со звањето геодетски инженер.

Од септември 2001 година до јули 2002 година, кандидатот работел во Државниот завод за геодетски работи, во Секторот за премер и катастар - Скопје и Одделението за катастарски информациски системи.

Во учебната 2002/2003 година се запишал на новоотворените студии од VII/1 степен по геодезија при Градежниот факултет во Скопје. За време на студирањето повторно бил ангажиран како демонстратор на повеќе предмети при Катедрата за виша геодезија. Додипломските студии ги завршил во јули 2006 година, со одбрана на дипломската работа под наслов *Определување на карактеристичните, можностите и точноста на мерените хоризонтални агли со совре-*

ниот инструмент *Leica TCR 407 power*. Додипломските студии ги завршил со просечна оценка 8,92, а дипломската работа ја одбранил со оценка 10.

Од дипломирањето па до декември 2008 година бил ангажиран како надворешен соработник на Катедрата за виша геодезија, при што му е доверено водењето на вежбите и практичната настава по повеќе предметни програми.

Во учебната 2007/2008 година се запишал на постдипломските студии по геодезија кои за првпат се отворени во рамките на Градежниот факултет во Скопје. По положувањето на испитите од постдипломските студии предвидени согласно со извршената еквиваленција, кандидатот пријавил магистерски труд од областа на геодинамиката. Постдипломските студии ги завршил на 30. XI 2008 година, со одбрана на магистерскиот труд под наслов *Воспоставување на ГПС основа за определување на геодинамиката на Скопската Колина*.

За помлад асистент на Катедрата за виша геодезија при Градежниот факултет во Скопје е примен на 28. II 2009 година.

Во јуни 2009 година кандидатот поднесол пријава за изработка на докторска дисертација под работен наслов *Определување на геодинамиката на Скопската Колина врз основа на геодејски мерења*. Пријавата е прифатена од страна на Наставно-научниот совет на Градежниот факултет во август 2009 година.

Наставна работа

Како што веќе беше нагласено, кандидатот м-р Златко Богдановски бил ангажиран во изведувањето на наставата по повеќе предмети на Катедрата за виша геодезија. Така, за време на студирањето бил ангажиран како демонстратор по предметите: *основи на геодезијата, геодезија 1, геодезија 2, просторно планирање и геодезија за градежници*.

По дипломирањето, кандидатот бил ангажиран како надворешен соработник на Катедрата за виша геодезија, при што перманентно изведувал настава по предметите: *основи на геодезијата, геодезија 1, геодезија 2, просторно планирање, геодејска мерна технологија, теориска геодезија 2, глобални позициски системи и геодезија за градежници*, а во учебната 2007/08 бил ангажиран и на предметите *капиталар и дигитални геодејски подлоги*.

Од приемот во редовен работен однос па до денес, кандидатот изведува аудиторни и практични вежби по следниве предмети:

- Студии од прв циклус (додипломски студии):
 - основи на геодезија,
 - геодезија 1,
 - геодезија 2,
 - просторно планирање,
 - геодезија (за градежници),
 - геодезија (за геотехника).

- Студии од втор циклус (постдипломски студии):
- глобални позициски системи.

Покрај изведувањето на вежбите, во изминатиот период кандидатот бил ангажиран и при изведувањето на летната практика по геодезија со студентите од студиите по геодезија, потоа при подготовката и прегледот на задачите за вежби, колоквиуми и испити, како и при контролата и примањето на графичките работи по горенаведените предмети.

Стручно - научна работа

Стручно-научната работа на кандидатот м-р Златко Богдановски во изминатиот тригодишен период се состои во:

- **Изработка на докторска дисертација** од областа на геодинамиката под наслов *Определување на геодинамиката на Скопската Котлина врз основа на геодетски мерења*. Во рамките на истражувањата кои се спроведуваат во докторската дисертација, кандидатот развил геодинамичка мрежа во околината на градот Скопје. Со перманентни геодетски ГПС-набљудувања на точките од мрежата во еден подолг период, планирано е да се определи геодинамиката на Скопската Котлина.
- **Учество во научноистражувачки проекти**. Кандидатот бил (или сè уште е) учесник во три меѓународни научноистражувачки проекти:

1. *"BALGEOS - Balkan GEodetic Observation System"* (2008-2009).

Целта на проектот била воспоставување на Балкански геодетски опсервационски систем со кој би се определувала геодинамиката на Балканскиот Полуостров. Учесници во проектот биле Институтот за геодезија и геофизика при Техничкиот универзитет во Виена, Централната лабораторија за геодезија при Бугарската академија на науките, Геодетскиот отсек при Градежниот факултет од Сараево и Катедрата за виша геодезија при Градежниот факултет во Скопје.

2. *"BALGEOS II - Balkan Countries Integration into GGOS"* (2009 - 2010).

Целта на проектот била воспоставување на неопходната инфраструктура за интеграција на балканските држави во рамките на Глобалниот геодетски опсервационски систем (ГГОС). Учесници во проектот се Институтот за геодезија и геофизика при Техничкиот универзитет во Виена, Централната лабораторија за геодезија при Бугарската академија на науките, Геодетскиот отсек при Градежниот факултет од Сараево, Катедрата за виша геодезија при Градежниот факултет во Скопје, Политехничкиот факултет од Тирана и Факултетот за архитектура и градежништво од Приштина.

3. *"GNSS Atmosphere"* (2011 - 2013).

Целта на проектот се истражувањата за примена на перманентните ГНСС-мрежи за потребите на метеорологијата. Станува збор за билатерален научен проект во рамките на македонско-австриската научна соработка. Проектот ќе биде реализиран од страна на Инсти-

тутот за геодезија и геофизика при Техничкиот универзитет во Виена и Катедрата за виша геодезија при Градежниот факултет во Скопје.

- **Учество на меѓународни и домашни симпозиуми.** Кандидатот учествувал на меѓународни и домашни симпозиуми, каде што како коавтор се јавува во повеќе научни трудови.
- **Изработка на стручни проекти и елаборати.** Во изминатиот период кандидатот учествувал во изведувањето на повеќе стручни проекти и подготовката на елаборати за тие проекти. Тие проекти се претежно од областа на прецизните геодетски мерења за определување на деформации на градежните објекти, како и од областа на дигиталната картографија.

Научните и стручните трудови до изборот на кандидатот во звањето помлад асистент се објавени во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ бр. 953 од 1.12.2008 год. При тоа, како автор и коавтор, тој бил учесник во изработката на 4 (четири) научни и 15 (петнаесет) стручни трудови.

По изборот во звањето помлад асистент, кандидатот учествувал како автор или коавтор при изработката на следниве научни и стручни трудови:

Научни трудови

- **Bogdanovski Z., Srbinoski Z. (2009):** *Establishing of GNSS frame for geodynamics determination of Skopje Valley*, BALGEOS meeting, Sarajevo, Bosnia & Hercegovina.
- **Srbinoski Z., Bogdanovski Z. (2009):** *Bologna process in studies of geodesy at Faculty of Civil engineering - Skopje*, BALGEOS meeting, Skopje, Republic of Macedonia.
- **Bogdanovski Z., Srbinoski Z. (2009):** *Datum transformation between ITRF and National geodetic datum*, BALGEOS meeting, Skopje, Republic of Macedonia.
- **Србиноски З., Јованов Ј., Богдановски З. (2009):** *Геодетска оскулинација на високи објекти*, 13. Меѓународен симпозиум на ДГКМ, Охрид.
- **Srbinoski Z. Bogdanovski Z., (2010):** *State base map for GIS – New digital topographic map of Republic of Macedonia*, BALGEOS II meeting, Vienna, Austria.
- **Srbinoski Z. Bogdanovski Z., (2010):** *Application of GNSS technology in geodetic auscultation of embankment dams*, BALGEOS II meeting, Vienna, Austria.

Стручни трудови

1. Геодетски деформациски мерења на "Србиновачки мост" - Гостивар (2009), (заеднички труд со проф. д-р Јован Јованов и проф. д-р Златко Србиноски).
2. Геодетски деформациски мерења на "Саат Кула" - Прилеп (2009), (заеднички труд со проф. д-р Јован Јованов и проф. д-р Златко Србиноски).
3. Геодетски деформациски мерења на потпорните ѕидови во месноста "Рамина" - Велес (2009), (заеднички труд со проф. д-р Јован Јованов и проф. д-р Златко Србиноски).

4. Геодетско снимање на профили од акумулацијата "Турија" - Струмица (2009), (заеднички труд со проф. д-р Јован Јованов и проф. д-р Лазо Димов).
5. Геодетски мерења за пасивната ГНСС мрежа од I ред на Република Македонија (2009).
6. Геодетски деформациски мерења на Валачкиот стан во "Топла валавница" - МАКСТИЛ АД - Скопје (2010-2011), (заеднички трудови со проф. д-р Златко Србиноски).
7. Геодетска оскултација на браната "Градче" - Кочани (2010), (заеднички труд со проф. д-р Јован Јованов и проф. д-р Златко Србиноски).
8. Геодетска оскултација на браната "Калиманци" - Кочани (2010), (заеднички труд со проф. д-р Јован Јованов и проф. д-р Златко Србиноски).
9. Геодетска оскултација на браната "Ратевска река" - Берово (2010), (заеднички труд со проф. д-р Јован Јованов и проф. д-р Златко Србиноски).
10. Геодетска оскултација на браната "Мантово" - Радовиш (2010), (заеднички труд со проф. д-р Јован Јованов и проф. д-р Златко Србиноски).
11. Геодетска оскултација на оџакот и разладната кула од ТЕЦ "Осломеј" - Кичево (2010-2011), (заеднички трудови со проф. д-р Јован Јованов и проф. д-р Златко Србиноски).
12. Геодетска висинска оскултација на објектите во ТЕЦ "Осломеј" - Кичево (2010-2011), (заеднички трудови со проф. д-р Јован Јованов и проф. д-р Златко Србиноски).
13. Геодетски мерења на Управната зграда од Министерството за транспорт и врски на Република Македонија - Скопје (2010), (заеднички труд со проф. д-р Јован Јованов и проф. д-р Златко Србиноски).
14. Геодетски мерења на трета ливна машина во "Челичарница" - МАКСТИЛ АД - Скопје (2011), (заеднички труд со проф. д-р Златко Србиноски).
15. Геодетска оскултација на браната "Прилеп" - Прилеп (2011), (заеднички труд со проф. д-р Јован Јованов и проф. д-р Златко Србиноски).
16. Геодетско снимање за изработка на Главен проект за брана "Речани" - Кочани (2011), (заеднички труд со проф. д-р Јован Јованов и проф. д-р Златко Србиноски).

Заклучок и предлог

Врз основа на изнесените податоци, може да се заклучи дека кандидатот м-р Златко Богдановски, дипл.геод.инж., има мошне сериозен пристап кон наставно-педагошката, научната и стручната работа.

Неговиот перманентен ангажман во наставниот процес за време на студирањето, по завршувањето на додипломските студии и особено по приемот за помлад асистент е високо оценет од страна на студентите, на што укажуваат податоците од внатрешната евалуација на Факултетот.

Студиозноста при изведувањето на наставата, како и перманентното научно усовршување преку учество во меѓународни научноистражувачки проекти ни даваат за право да тврдиме дека тој ќе се развие во добар и вреден наставно-научен работник. Од друга страна, со учеството во голем број стручно-апликативни проекти, кандидатот го стекнува неопходното искуство во воспоставувањето на спрегата помеѓу наставно-научната и применувачката дејност.

Имајќи го сето тоа предвид, Рецензентската комисија има чест и задоволство на Наставно-научниот совет на Градежниот факултет да му предложи кандидатот м-р Златко Богдановски, дипл. геод. инж., да биде избран во звањето асистент од областа на вишата геодезија.

Рецензентска комисија

Проф. д-р Златко Србиноски с.р.

Проф. д-р Јован Јованов с.р

Проф. д-р Лазо Димов с.р

РЕФЕРАТ

за избор на асистент од областа на геодезијата при Градежниот факултет во Скопје

Врз основа на одлуката на Наставно-научниот совет на Градежниот факултет, допесена на 377 седница одржана на 1.7.2011 година, а по повод распишаниот конкурс објавен во весникот "Дневник" од 14.6.2011 година, одредени сме за членови на Рецензентска комисија за избор на соработник (асистент) на Катедрата за геодезија при Градежниот факултет во Скопје.

На објавениот конкурс за избор на соработник на Катедрата за геодезија се пријави м-р Ѓорѓи Ѓорѓиев, дипл.геод.инж.

Врз основа на добиените материјали и личното познавање на кандидатот, на Наставно-научниот совет на Градежниот факултет во Скопје му го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. Биографски податоци

Кандидатот м-р Ѓорѓи Ѓорѓиев е роден на 14.11.1980 година во Битола. Основното образование го завршил во родниот град, а средното образование го завршил во ДСЕМУ „Ѓорѓи Наумов“ – отсек: автоматика и сметачка техника.

Своето образование кандидатот Ѓорѓиев го продолжил на VI, степен во учебната 1999/2000 година на студиите по геодезија при Градежниот факултет во Скопје, каде што во учебната 2001/2002 се здобил со звањето геодетски инженер. Во учебната 2002/2003 година се запишал на новоотворените VII, студии по геодезија при Градежниот факултет во Скопје, кои ги завршил во јули 2006 година со одбрана на дипломскиот труд под наслов „Базични претпоставки за реализација на современи катастарски системи“ под менторство на проф. д-р Ванчо Ѓорѓиев, оценета со 10 (десет). Овие студии кандидатот ги завршил со просечна оценка 9.3.

Во учебната 2006/2007 година се запишал на постдипломски студии од областа менаџмент на земјиште (Land Manegament) на Кралскиот институт за технологија (Royal Institute of Technology) во Стокхолм. Во истата учебна година ги положил сите предвидени испити и започнал со истражувањата за изработка на магистерскиот труд под наслов **Анализа на недостатоците на македонскиот катастарски систем иницирани од недостатокот на механизми за регистрација на 3Д ситуации**. Магистерскиот труд на Кралскиот институт за технологија кандидатот Ѓорѓиев го одбрал на 4.12.2008 година.

2. Наставно - образовна дејност

Во текот на студирањето, кандидатот во учебната 2004/2005 и 2005/2006 година од страна на Катедрата за геодезија бил ангажиран во процесот на наставата како демонстратор по предметите: просторни информации системи, автоматска обработка на податоци и катастар. Во учебната 2007/2008 година од страна на Катедрата за геодезија бил ангажиран во наставниот процес како надворешен соработник по предметите просторни информации системи, автоматска обработка на податоци, катастар, дигитални геодетски планови, софтверски пакети во геодезијата, инженерска геодезија 1, инженерска геодезија 2, индустриска геодезија, изравнување на специјални мрежи, геодетски изравнувања, геоинформациони системи (на Архитектонскиот факултет).

Од декември 2008 година е вработен на Градежниот факултет, на Катедрата за геодезија, како асистент по предметите: катастар, геоинформациони системи, менаџмент на недвижности, геодетски подлоги, дигитални геодетски подлоги, софтверски пакети во геодезијата, автоматска обработка на податоци и геоинформациони системи, предмет кои се предава на Архитектонскиот и Машинскиот факултет.

3. Научно - стручна дејност

Од последниот избор во 2008 година до денес, следејќи ги насловите кои кандидатот ги има понудено во својата пријава, може да се согледа дека се работи за период во кој кандидатот има исклучителна активност од областа во која конкурира. Видлив е неговиот ангажман во реализација на повеќе меѓународни проекти заедно со престижни универзитетски тимови и учество како член во комисији формирани од Светската асоцијација на геодети (FIG), т.е.:

- Development of New Land Governance Studies in Macedonia and Ukraine, TEMIYUS проект за развој на постдипломски студии на четири украински и два македонски универзитети;
- Strengthening and development of Earth Observation activities for the environment in the Balkan area, меѓународен истражувачки проект со конзорциум од универзитети и компании од четиринаесет земји. Проектот е финансиран од Европската комисија преку FP7 – програмата;
- Компаративна анализа на процедурите во системите за регистрација на недвижности во Шведска, Англија, Македонија и Полска, истражувачки проект на Кралскиот институт за технологија од Стокхолм;
- Дизајн и формирање на информациоен систем за управување со земјоделско земјиште во државна сопственост, проект финансиран од Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO;
- член на FIG - работната група за 3Д - катастар.

Како автор, кандидатот, а на барање на издавачката кука, Lambert Academic Publishing од Германија, на англиски јазик со номенклатура ISBN 978-3-8443-9989-9 ја издаде книгата под наслов **"Need for a 3D concept in Macedonian 2D cadastre system, Analysis of Macedonian cadastre system initiated by the lack of mechanisms for registration of 3D situations"**.

Во јуни 2010 година кандидатот поднел пријава за изработка на докторска дисертација, а која Наставно - научниот совет на Градежниот факултет ја прифатил под наслов **Анализа на состојбите со нелегалните градби и**

предлог на прогресивен модел за нивно администрирање во катастарските системи под менторство на проф. д-р Ванчо Ѓорѓиев.

Самостојно или во тим, кандидатот има реализирано голем број на стручно-апликативни проекти и трудови од кои Комисијата посебно би ги издвоил проектите реализирани во периодот 2008 - 2011:

- Геодетски проект за регистрација на Рударско енергетскиот комбинат Битола во катастарскиот систем на Р. Македонија;
- Едукациски циклус фаза 2 „Дизајн и имплементација на ГеоИС системи“, Национален парк Галичица;
- Геодетски проект за гасоводна инфраструктура Неготино – Битола и Штип – Хамзали, 2010 – 2011 година;
- Анализа и дизајн на правно - техничките норми за регистрација на права на недвижности, проект финансиран од Македонски телеком;
- консултант за реализација на проектот „Регистрација на правата за недвижностите на Македонски телеком и Македонска пошта“;
- Геодетски проект за позиционирање на кровната купола на Собранието на Република Македонија.

4. Научно - истражувачки резултати

Областа која кандидатот ја покрива во наставните предмети, всушност, претставува и негово тесно истражувачко подрачје. Посебениот интерес во ова широко научно подрачје, кандидатот го лоцира во администрирањето со недвижности како поглед на системски позиционирани пристапи. Се работи за системски конструкции со типизирани објектно ориентиран погледи имплементирајќи ги како концептни решенија во катастарските и геоинформационите системи. Токму во сферата на овие системски конструкции, кандидатот, како научни трудови, резултатите ги има објавено на повеќе меѓународни конгреси и конференции. За истакнување е дека научниот труд поднесен на Меѓународниот конгрес во Изреал, од областа на 3Д - катастарот, е прогласен како еден од првите три престижни трудови на конгресот. Комисијата врз основа на пријавата би сакала да ги издвои следниве научни трудови :

- Vanco Gjorgjiev, Gjorgji Gjorgjiev, **Registration of 3D Situations in R. Macedonia, Problems and Needs**, FIG - конгрес, Изреал;
- Vanco Gjorgjiev, Gjorgji Gjorgjiev, Naumee Lazarevski, **The transaction procedures of real estate in the cadastre system in R. Macedonia**, FIG - конгрес во Сиднеј;
- Vanco Gjorgjiev, Gjorgji Gjorgjiev, **Legalization of illegal buildings, need or motive**, Професионална пракса и образование у геодезији и сродним областима" и XXIV собир на геодети во Србија;
- Vanco Gjorgjiev, Gjorgji Gjorgjiev, Blanka Taslamicheska Trajkoska, **Comparative views for centralized and distributed concepts of national spatial data infrastructure in Macedonia**, International NSDI conference, Impact of NSDI in Society, challenges for establishment, Македонија.

5. Заклучок и предлог

Врз основа на изнесените податоци, може да се заклучи дека кандидатот м-р Ѓорѓи Ѓорѓиев, дипл.геод.инж., во изминатиот период остварил обемна, плодна и успешна наставна, научна, стручна и издавачка активност. Во склоп на наставната

активност, кандидатот покажал сериозен и високо професионален пристап во реализација на вежбите од предметните програми за кои е избран, а врз основа на објавените научни и стручни трудови констатација е дека кандидатот се развил во компетентен истражувач и потенцијал за реализација на проекти од областа за која конкурира. Публикуваната книга на англиски јазик, за меѓународниот пазар, од предметната област на истражување само ја потврдува квалификацијата дека кандидатот поседува висок стручен и научен потенцијал.

Следејќи ги овие квалитативни карактеристики за еден млад човек, ни дава за право да констатираме дека кандидатот се развива во исклучително квалитетен истражувач и педагог во изведување на наставата по предметните програми за кој бил избран. Од друга страна, личното познавање и следењето на неговата научно - истражувачка и стручна активност ни дава за право со задоволство да ја истакнеме неговата наклонетост и спремност за тимско работење и лидерство како член на истражувачки и стручни тимови. Тоа се карактеристики кои не убедуваат дека кандидатот Ѓорѓиев се развил, а за очекување е дека ќе продолжи со сопствената надградба, во исклучително квалитетен наставно-научен работник.

Имајќи го сето тоа предвид, Рецензентската комисија има чест и задоволство на Наставно-научниот совет на Градежниот факултет да му предложи кандидатот м-р Ѓорѓи Ѓорѓиев, дипл. геод. инж., да биде избран во звањето асистент од областа геодезија.

Рецензентска комисија

Проф. д-р Ванчо Ѓорѓиев с.р

Проф. д-р Лазо Димов с.р

Проф. д-р Јован Јованов с.р

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ОСНОВИ НА ИНЖЕНЕРСКА ТЕХНИКА 2” ОД Д-Р ИРЕНА
МИЦКОВА НАСЛОВЕН ДОЦЕНТ НА ТЕХНОЛОШКО-МЕТАЛУРШКИОТ
ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје, на својата 56. редовна седница одржана на 2.9.2011, ме назначи за рецензент на ракописот под наслов „ОСНОВИ НА ИНЖЕНЕРСКА ТЕХНИКА 2” од авторот д-р Ирена Мицкова, нас. доц.

По внимателно прочитување на ракописот го поднесувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот под наслов „Основи на инженерска техника 2” од д-р Ирена Мицкова претставува прво издание на учебник напишан според програмата на истоимениот предмет кој се изучува на Технолошко-металуршкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј”. Ракописот е наменет за студентите од прва година (втор семестар) на сите студиски насоки: Конфекциско инженерство, металургија и метални материјали, наука за материјалите, неорганско инженерство и заштита на животна средина, Полимерно и органско инженерство, Прехранбена технологија и биотехнологија, и хемиско и процесно инженерство на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје и дисперзираните студии на Технолошко-металуршкиот факултет во Кавадарци. Предметната програма е со фонд на часови (2+2), односно 6 ЕКТС - кредити.

Приложениот ракопис по „Основи на инженерска техника 2” содржи вкупно 233 страници текст, 9 табели и 216 слики. На крајот на ракописот е даден детален попис на користената литература.

Ракописот „Основи на Инженерска техника 2” е поделен на 13 тематски целини, и тоа: 1. Структура и модели на атомот, 2. Електрицитет и феномени кои се базираат на електрицитет, 3. Електрична струја, 4. Електроенергетски системи, 5. Производство на електрична струја, 6. Извори на електрична енергија, 7. Електрично осветление, 8. Електромагнетизам, 9. Наизменична струја и наизменичен напон, 10. Електрични мерења, 11. Електрични машини, 12. Електрохемиски појави и 13. Електротермија.

Во првото поглавје „Структура и модели на атомот” дадени се структурата и моделите на атомот, како и електростатските врски помеѓу атомите како основа за разбирање на физичките појави кои се користат во електричното инженерство.

Како основа за изучување на електричното инженерство, потребно е да се разбере и статичкиот електрицитет и методите на електризирање на телата. Овие феномени се опишани во второто поглавје заедно со електростатските мерни инструменти и машини кои работат на принципот на статички електрицитет.

Во поглавјето „Електрична струја” најпрво се објаснети поимот електрична струја, причините за нејзиното настанување и средините во кои таа може да се воспостави (метални проводници, електролити, полупроводници, диелектрици итн). Исто така, опишани се и ефектите на електричната струја, електричната спроводливост и отпорност како и зависноста на отпорноста од температурата.

Во поглавјето „Електроенергетски системи” опишано е производството на електричната енергија во електрични генератори кои се лоцирани во електричните

централи, додека трансформаторите и водовите кои ја сочинуваат преносната мрежа се претставени како посредници во преносот на електричната енергија кои овозможуваат нејзино ефикасно транспортирање до корисниците.

Во поглавјето „Производство на електрична енергија“ опишани се накратко повеќе видови на електрични централи: термоцентрали, хидроцентрали, нуклеарни централи, геотермални електрични централи, сончеви електрични централи итн. Објаснета е и фотонапонската конверзија на сончевото зрачење, потоа, ветерните електрични централи како и производството на енергија од биомаса.

Во поглавјето „Извори на електрична енергија“ покажано е како одделни видови на енергија се трансформираат во електрична енергија. Објаснета е работата на хемиските извори на струја, и тоа: примарни (галвански елементи) и секундарни (батерии и горивни ќелии). Опишан е и електричниот генератор, начинот на работа, како и конверзијата на одреден вид енергија (топлина, енергија на водата, енергија на ветерот и др) во електрична енергија. Објаснети се и начините на поврзување на електричните извори и определувањето на струја и напон во прости и разгранети електрични кола.

Во поглавјето „Електрично осветление“ е опишана распределбата на светлинската јачина, како и светлотехничките својства на одделни тела. Даден е преглед на повеќе видови електрични светилки како што се: светилки со метално влакно, халогени светилки, флуоресцентни светилки и опишан е принципот на претворба на електричната енергија во светлинска.

Во поглавјето „Електромагнетизам“ објаснети се врските помеѓу електричните струи и магнетните појави. Даден е опис на магнетните својства на материјата, како и својствата на феромагнетните материјали и нивната способност да се магнетизираат и размагнетизираат.

Во поглавјето „Наизменична струја и наизменичен (променлив) напон“ објаснет е начинот на добивање на наизменична струја, дадени се елементите на електрично коло на наизменична струја, нивното поврзување како и моќноста на наизменичната струја. Опишано е добивањето на трифазни наизменични струи и начинот на создавање на вртливо магнетно поле, како основа на работата на асинхроните мотори.

Во поглавјето „Електрични мерења“ опишана е контролата на работата на електричните уреди. Опишани се исто така и електричните мерни инструменти (амперметар, волтметар, омметар, ватметар, осцилоскоп и електрични броила).

Во поглавјето „Електрични машини“ прикажани се машини кои електричната енергија ја преобразуваат во друг вид на енергија, при што главно се користи принципот на електромагнетна индукција. Дадена е поделбата на електричните машини и нивното користење. Опишани се основните составни делови и принципот на работа на трансформаторите како и користењето на трифазните трансформатори. Претставени се вртливите електрични машини: синхроните и асинхроните електрични машини како и принципот на нивната работа.

Во поглавјето „Електрохемиски појави“ објаснети се основните хемиски појави кои се случуваат под дејство на електричната струја и опишани се најчесто користените електрохемиски процеси (електролиза, галванизација и галванопластика).

Во поглавјето „Електротермија“ обработени се проблемите на претварањето на електричната енергија во топлинска и димензионирање и примена на електричните грејни тела и другите уреди. Дадена е класификација на електротермичките постапки и објаснети се начините на загревање на материјалите.

На крајот може да се заклучи дека сите наведени поглавја по суштина и обем се правилно димензионирани и ги опфаќаат сите подрачја од основите на инженерската

техника во согласност со наставната програма по предметот основи на инженерска техника 2. Затоа, ракописот предлагам да биде прифатен и издаден како учебник

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Ракописот доставен за рецензија под наслов „Основи на инженерска техника 2“, од д-р Мицкова Ирена, претставува солидно конципирана интегрирана целина која ги опфаќа основите на инженерската техника. Начинот на презентација на материјалот е прегледен, со голем број на графички и шематски прикази, што придонесува тој да биде лесно разбирлив. Трудот се базира на внимателно избрана, релевантна литература и врз концепти на слични пристапи на други познати универзитети во светот.

Ракописот „Основи на инженерска техника 2“, по својот методолошки пристап, содржина и обем ги задоволува сите критериуми за да биде прифатен како универзитетски учебник. Распоредот на поглавјата е даден по логичен и систематски редослед така што студентите постепено се воведуваат во предметното градиво при неговото изучување. Печатењето на овој ракопис како учебник во голема мера ќе ја надополни празнината која досега постоеше во стручната литература за студенти на македонски јазик. Од содржината на ракописот може да се види дека тој првенствено е наменет за студентите од прва година на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје и Кавадарци, меѓутоа од неговиот универзален пристап евидентно е дека тој може да се користи и на другите факултети низ Република Македонија каде што се негува оваа дисциплина. Затоа, на Наставно-научниот совет на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје му предлагам да го прифати овој ракопис како учебник и по лектурирањето да го препорача за печатење.

Рецензент

д-р. Драгица Чамовска, вонр.проф. с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ОСНОВИ НА ИНЖЕНЕРСКА ТЕХНИКА 2” ОД Д-Р ИРЕНА
МИЦКОВА НАСЛОВЕН ДОЦЕНТ НА ТЕХНОЛОШКО-МЕТАЛУРШКИОТ
ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје, на својата 56. редовна седница одржана на 2.9.2011, ме назначи за рецензент на ракописот под наслов „ОСНОВИ НА ИНЖЕНЕРСКА ТЕХНИКА 2” од авторот д-р Ирена Мицкова, нас. доц.

По внимателно прочитување на ракописот го поднесувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Ракописот под наслов „Основи на инженерска техника 2” е прво издание и содржи вкупно 233 страни печатен текст со големина на букви 12 pt и единечен проред, кој вклучува 9 табели и 216 слики, како и попис на користената литература во која се наведуваат наслови на најсовремените книги издадени од добро познатите светски издавачки куќи како што се: Saunders college publishing-Philadelphia, Newnes-Ohford, John F. Rider Publisher, Inc.-New York, John Wiley & Sons, Inc, PPI The Power to Pass, Professional Publications, Inc.,-Belmont California и др.

Ракописот за учебникот првенствено е наменет за студентите од I година (сите насоки во II семестар со фонд на часови 2+2 и 6 ЕКТС кредити) на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје, како и 39 студентите на дисперзираните студии од I година на Технолошко-металуршкиот факултет во Кавадарци. Тој ги опфаќа основите на електричното инженерство и е поделен на 13 тематски целини:

1. Структура и модели на атомот; 2. Електрицитет и феномени кои се базираат на електрицитет; 3. Електрична струја; 4. Електроенергетски системи; 5. Производство на електрична енергија; 6. Извори на електрична енергија; 7. електрично осветление; 8. Електромагнетизам; 9. Наизменична струја и наизменичен (променлив) напон; 10. Електрични мерења 11. Електрични машини; 12. Електрохемиски појави и 13. Електротермија.

Во првото поглавје накратко се опишани структурата и моделите на атомот како и електростатските врски помеѓу атомите, се со цел за поедноставно да се разберат основните својства на елементарните електрични полнежи како носители на електрицитет, односно појавата на електричната струја. Ова поглавје е приспособено како неопходна основа за разбирање на физичките појави кои се користат во електричното инженерство и при пренос на електричната струја.

Второто поглавје „Електрицитет и феномени кои се базираат на електрицитет”, како основа за изучување на електричното инженерство, е опишано од инженерски аспект, за да може полесно да се разбере електростатичката индукција како и појавата на поларизација на диелектрици во електрично поле. Во ова поглавје, исто така, се прикажани и различни видови на електрични кондензатори, електростатски мерни инструменти и машини кои работат на принципот на статички електрицитет.

Во поглавјето „Електрична струја” најпрво е објаснета појавата на електричната струја во различни материјални средини како што се: металните проводници, електролити, полупроводници, диелектрици итн. Од инженерски аспект прикажани се простите и разгранетите електрични кола како основа за изучување на принципот на

работа на електричните машини и електрохемиските појави кои се составен дел на електричното инженерство. Опишани се и ефектите на електричната струја, електричната спроводливост и електричната отпорност. Претставени се различните видови отпорници кои наоѓаат широка примена во електричното инженерство како и начините на нивно поврзување.

Во поглавјето „Електроенергетски системи“, пред се, покажана е важноста на електричната енергија за современите потреби на човештвото. Снабдувањето на потрошувачите со електрична енергија е опишано преку електроенергетските системи кои вклучуваат: дистрибутивни електроенергетски мрежи, видови на трансформатори и други електроенергетски елементи. Покажано е како во електричните постројки се врши трансформација и распределба на електричната енергија за одделни потрошувачи. Даден е инженерски аспект на електричните инсталации кои ја обезбедуваат поврзаноста меѓу електричните приемници и електричната мрежа. Опишани се основните елементи и материјали со кои се изведуваат електричните инсталации: проводници и кабли, изолациони материјали, електрични осигурувачи, прекинувачи, приклучни направи и разводни табли.

Во поглавјето „Производство на електрична енергија“ објаснети се основните принципи на работата на електричните центри при производството на електричната енергија. Опишани се накратко повеќе видови на електрични центри: термоцентри, хидроцентри, нуклеарни центри, геотермални електрични центри, сончеви електрични центри итн. Објаснета е и фотонапонската конверзија на сончевото зрачење, потоа, ветерните електрични центри како и производството на енергија од биомаса.

Во поглавјето „Извори на електрична енергија“ покажано е како поедини видови на енергија се трансформираат во електрична струја. Објаснета е работата на хемиските извори на струја и тоа: галванска ќелија-необновливи (примарни) и обновливи (секундарни) батерии и горивна ќелија. Опишан е и електричниот генератор со начинот на работа и покажано е како генераторите во електроенергетските системи вршат конверзија на одреден вид на енергија (топлина, енергија на водата, енергија на ветерот и др) во електрична енергија. Објаснети се и начините на поврзување на електричните извори и определувањето на струја и напон од инженерски аспект во прости и разгранети електрични кола.

Во поглавјето „Електрично осветление“ дадени се основните светло-технички големини и поими. Опишана е распределбата на светлинската јачина како и светлотехничките својства на телата, како и нивната примена во индустриски хали. Детално се опишани повеќе видови на електрични светилки како што се: светилки со метално влакно, халогени светилки, флуоресцентни светилки, живини светилки со висок притисок, металхалогени светилки, натриумови светилки со висок и низок притисок. Опишан е и принципот на претворба на електричната енергија во светлинска кај секои од горенаведените светилки, како и разните видови светилки.

Во поглавјето „Електромагнетизам“ покажани се врските помеѓу електричните струи и магнетните појави. Прикажано е магнетното дејство на електричната струја и даден е опис на магнетните својства на материјалите условени од нивната атомска структура. Дадена е примената на електромагнетите во инженерската практика и објаснети се својствата на феромагнетните материјали како и на разни видови на електромагнетна индукција.

Во поглавјето „Наизменична струја и наизменичен (променлив) напон“, објаснет е начинот на добивање на наизменична струја, дадени се елементите на електричното коло на наизменична струја, нивното поврзување како и моќноста на

наизменичната струја. Опишано е добивањето на трифазни наизменични струи и начинот на создавање на вртливо магнетно поле, како основа на работата на асинхроните мотори.

Во поглавјето „Електрични мерења“ опишана е контролата на работата на електричните уреди, нивните испитувања, определувањето на карактеристиките на електричните машини, пресметувањата на потрошената електрична енергија, како и контролата и заштитата во електричните мрежи и електричните постројки. За мерењата на електричните големини (напон, струја, електрична моќност, електрична отпорност, капацитативност, индуктивност, фреквенција и др) кои се сретнуваат во секојдневната практика, детално се опишани својствата и употребата на електрични мерни инструменти.

Во поглавјето „Електрични машини“ прикажани се машини кои електричната енергија ја преобразуваат во друг вид на енергија, при што главно се користи принципот на електромагнетна индукција. Дадена е поделбата на електричните машини и нивното користење. Опишани се основните составни делови и принципот на работа на трансформаторите како и користењето на трифазните трансформатори. Претставени се вртливите електрични машини: синхроните и асинхроните електрични машини како и принципот на нивната работа.

Во поглавјето „Електрохемиски појави“ од инженерски аспект проучувани се основните хемиски појави кои се случуваат под дејство на електричната струја, како што се електролиза и електрохемиско нанесување на галвански превлеки. Објаснети се најчесто користените електрохемиски процеси и начините на поврзување на електродите при електролизи.

Во последното поглавје „Електротермија“ обработена е проблематиката на претворањето на електричната енергија во топлинска. Опишани се основните принципи и постапки на загревање како и димензионирање и примена на електричните грејни тела во инженерски цели. Дадена е класификација на електротермичките постапки и објаснети се начините на загревање на материјалите.

Оцена: Ракописот „Основи на инженерска техника 2“ по обем и содржина е усогласен со фондот на часовите, наставниот план и програмата по истоимениот предмет на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје и дисперзираните студии во Кавадарци. По обем и содржина, тој е исто така компатибилен со предметот „Fundamentals of Engineering“ кој се предава на голем број технички факултети во Европа и пошироко. Стилот на пишување е разбирлив и лесен, и овозможува брзо и лесно совладување на предметното градиво. Затоа сметам дека овој ракопис треба да биде прифатен и да биде издаден како учебник на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје и дисперзираните студии во Кавадарци

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Ракописот „Основи на инженерска техника 2“, од авторот доц. д-р инж. Ирена Мицкова, по својата содржина, обемот и методолошкиот пристап ги задоволува сите критериуми за универзитетски учебник по истоимениот предмет, првенствено наменет за студентите од Технолошко-металуршкиот факултет.

Начинот на излагањето е прегледен, со голем број илустрации, што придонесува тој да биде лесно разбирлив и сфатлив. Распоредот на поглавјата е логично поставен што овозможува континитет во совладувањето на градивото. Со печатењето на овој ракопис сметаме дека во голема мера ќе се пополни празнината која досега постоеше

од учебно помагало на македонски јазик за студентите од I година на Технолошко-металуршкиот факултет, како и на другите технички факултети во Република Македонија кои ја негуваат оваа дисциплина.

Затоа, на Наставно-научниот совет на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје му предлагаме да го прифати овој ракопис и по лекторирањето да го препорача за печатење.

Рецензент

д-р. Христина Спасевска, вонр.проф. с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА ПОД НАСЛОВ:
**"ОДРЕДУВАЊЕ НА ТИПОТ НА МУСКУЛНИ ВЛАКНА И НИВОТО НА
 ЕКСПРЕСИЈА НА ФАКТОРИТЕ КОИ ВЛИЈААТ ВРЗ РАСТОТ НА
 МУСКУЛИТЕ КАЈ ЈАГНИЊА ВО Р. МАКЕДОНИЈА",**
 ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р ЛАЗО ПЕНДОВСКИ,
 ПРИЈАВЕНА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, на својата редовна седница одржана на ден 2.9.2011 година, донесе одлука бр. 0201-3235/3, со која е формирана Комисија за одбрана на изработената докторска дисертација во следниов состав:

- д-р Влатко Илиески, редовен професор на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје
- д-р Грегор Фазаринц, редовен професор на Ветеринарниот факултет во Љубљана
- д-р Добрила Тосовска Лазарова, редовен професор на Медицинскиот факултет во Скопје
- д-р Владимир Петков, редовен професор на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје
- д-р Дине Митров, вонреден професор на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје,

со задача да поднесе извештај (рецензија) за оцена на докторската дисертација **„ОДРЕДУВАЊЕ НА ТИПОТ НА МУСКУЛНИ ВЛАКНА И НИВОТО НА ЕКСПРЕСИЈА НА ФАКТОРИТЕ КОИ ВЛИЈААТ ВРЗ РАСТОТ НА МУСКУЛИТЕ КАЈ ЈАГНИЊА ВО Р. МАКЕДОНИЈА“**, изработена од м-р Лазо Пендовски. Комисијата по деталното разгледување на доставениот материјал го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација „Одредување на типот на мускулни влакна и нивото на експресија на факторите кои влијаат врз растот на мускулите кај јагњиња во Р. Македонија“ е напишана на 130 страници чукаан текст со 32 слики, 16 табели и 32 графикони. Таа ги содржи следниве поглавја: Резиме на македонски и англиски јазик, Вовед, Цел и задачи на истражувањето, Материјал и методи, Резултати, Дискусија, Заклучоци и Литература.

Во **воведот** се цитирани најновите литературни податоци во врска со спроведеното истражување, и е организиран во три целини.

Во првиот дел на воведот кандидатот ја објаснува морфолошката класификација на мускулните влакна во скелетната мускулатура кај цицачите. Посебно е разработена класификацијата на различните типови мускулни влакна со примена на хистохемиски методи кои овозможуваат идентификација на мускулните влакна врз основа на нивните контрактивни и метаболички својства. Во тој контекст се наведува дека со примена на mATP-азна хистохемија и разни метаболички хистоензимски техники, кај повеќето

животни се идентификувани различните типови на мускулни влакна во селективни скелетни мускули.

Посебен акцент кандидатот посветува на класификацијата на мускулните влакна кај овците која сè уште не е воспоставена.

Според литературните податоци, авторот неведува дека мускулните влакна кај јагниња во одредени истражувања се диференцирале на црвени, интермедијални и бели, односно на β -црвени, α -црвени и α -бели. Исто така, цитирани се автори кои мускулните влакна од јагнињата ги класифицираат во три групи според метаболичката активност на одредени митохондријални ензими. Кандидатот ги наведува и најновите литературни податоци во кои мускулните влакна кај јагнињата се поделени на бавни (тип I) и брзи (тип IIA и IIB), односно за првпат се идентификувани четири различни типови на мускулни влакна означени како тип-I, тип-IIA, тип-IIB и тип-IIIC.

Друг аспект, кој е потенциран во првиот дел од воведот, е функционалната класификација на мускулните влакна која се заснова на антигената структура на миозин тешките синџири (MHC). Кандидатот објаснува дека иако молекуларниот диверзитет на MHC кај возрасните цицачи е видово специфичен, молекулите на MHC се најдобрите маркери за идентификација на мускулните влакна. Се наведува дека кај одредени глодари, свиња и лама се идентификувани четири различни форми на MHC (MHC-I, MHC-IIa, MHC-IIx и MHC-IIb). Експресија на една бавна (MHC-I) и две брзи форми на миозин тешки синџири (MHC-IIa и MHC-IIx) е утврдена во скелетната мускулатура кај луѓе, мачки, кучиња, говеда, кози и коњи. Во понатамошниот дел од воведот кандидатот објаснува дека миозинскиот фенотип кај овците сè уште не е имунохистохемиски одреден поради погрешна идентификација на хибридните мускулни влакна во кои истовремено се експресираат две различни форми на MHC, како и поради објективната дистинкција на брзите поттипови на мускулни влакна.

Авторот смета дека разликите во идентификацијата на мускулните влакна се поради недостаток на кореспонденција во системите за класификација на мускулните влакна внатре во видот, но и помеѓу различните видови на животни која се јавува како резултат на нееднаква рективност на анатителата и ензимите при имунохистохемиската реакција.

Затоа предлага примена на компатибилни хистохемиски, метаболички и имунохистохемиски методи кои ќе овозможат прецизна идентификација на мускулните влакна во селективни скелетни мускули кај јагниња.

Во вториот дел на воведот кандидатот се осврнува на растот на скелетните мускулни влакна во постнаталниот период од животот кај животните. Кандидатот наведува дека при растот на мускулите настануваат морфолошки промени кај мускулните влакна проследени со трансформација на различните форми на MHC, што претставува функционален одговор на организмот. Оваа теорија кандидатот смета дека е особено интересна за одгледувачите на животни за производство на месо бидејќи се потенцира можноста за влијание врз мускулната маса за време на постнаталниот развој во правец кој овозможува добивање на квалитетно месо наменето за исхрана.

Кандидатот особено се задржува на истражувањата спроведени за морфометриските особености кај диференцијалните типови на мускулни влакна кај цицачите. Се објаснува дека морфометрискиот профил кај различните типови на мускулни влакна зависи од експресијата на специфичната форма на MHC во мускулните влакна, но исто така зависи и од исхраната, полот и староста на животните. Авторот, анализирајќи ги литературните податоци, ја

посочува важноста на пропорционалната дистрибуција на различните типови мускулни влакна во скелетните мускули како важни фактори кои влијаат врз квалитетот на мускулното ткиво.

Во третата целина од воведот се разработени особеностите и експресијата на факторот на раст сличен на инсулиноот-1 (IGF-1) и рецепторот на факторот на раст сличен на инсулиноот-1 (IGF-1R) во мускулно ткиво. Прикажани се повеќе експерименти во кои се модифицира растот на мускулите преку парентерална администрација на хормонот за раст (GH-grown hormone) при што се активира механизмот на IGF кој ги стимулира мускулните влакна за синтеза на протеини. Кандидатот особено го обработува влијанието на IGF-1 врз растот и структурата на мускулните влакна кое се уште не е целосно разјаснето.

Посебен акцент во овој дел на воведот е ставен врз активноста на IGF-1 како митоген и анти-апоптоичен фактор посредуван од IGF-1R. Се наведува дека IGF-1R во постнаталниот развој на животните има променлив врзувачки капацитет кој зависи од морфолошкиот тип на мускулни влакна. Кандидатот ја обработува регулацијата на IGF-1 и IGF-1R во организмот и објаснува дека при примарното дејствување на IGF-1, се индуцира клеточна пролиферација и се инхибира клеточната диференцијација, а потоа се стимулира само диференцијација на мускулните влакна. Меѓутоа, улогата на IGF-1 во растот на скелетните мускулни влакна кај адолтните животни, според кандидатот, не е целосно истражена и е предмет на интензивни испитувања бидејќи кај возрасните животни миогенскиот потенцијал на мускулите е ограничен само на мал број сателитски клетки кои се способни да реагираат на пролиферативните сигнали од IGF-1. Затоа разликите што се појавуваат во растот кај мускулите единствено се објаснуваат преку различната сензитивност на одредени мускули кон IGF-1 и/или различна концентрација на синтетизиран IGF-1.

Особено се нагласува недостатокот од научни податоци за механизмите кои доведуваат до промена на концентрацијата на mRNA IGF-1 и mRNA IGF-1R во мускулите. Така анализирајќи ги литературните податоци од повеќе истражувања, кандидатот презентира примери каде што е утврдено дека високото ниво на факторите за раст во колостралното млеко може да предизвика мускулна хиперплазија. Исто така, наведено е дека нивото на IGF-1 mRNA и IGF-градивните протеини кај прасиња стари 2 месеца е смалено кога и нивниот раст е забележително намален а исто така се прикажани и примери каде што при зголемена експресија на IGF-1 се предизвикува мускулна хипертрофија. Но, кандидатот наведува и експерименти спроведени врз овци во кои експресијата на IGF-1 mRNA во скелетната мускулатура е непроменета при краткотрајна неисхранетост, односно при дефицитарност на протеини во исхраната.

Во рамките на податоците изнесени во литературниот преглед се посочува дека IGF-1 може да се синтетизира локално во скелетните мускули, а нормалниот раст и развој е можен и кога нема синтеза на IGF-1 во црниот дроб, иако тој е примарен извор на серумските концентрации на IGF-1. Кандидатот наведува и податок според кој кај глувци со делеција на генот на IGF-1 во црниот дроб утврдено е значително пониско ниво на IGF-1 во плазмата, но сепак постои нормален раст кај животните кој се должи на локално синтетизираниот IGF-1 во мускулите. Затоа се верува дека локалната синтеза на IGF-1 е многу позначаен фактор кој влијае врз растот на мускулите во споредба со системскиот ослободен во циркулацијата од другите органи.

Друг аспект, на кој е посветено внимание во воведот, се промените во експресијата на mRNA IGF-1 која според литературните податоци е во

позитивна корелација со промената на концентрацијата на IGF-1 во серумот под влијание на GH. Меѓутоа, кандидатот наведува дека кај повеќето ткива експресијата на mRNA IGF-1 не е целосно зависна од GH. Се објаснува дека црниот дроб е во висока позитивна корелација со експресијата на mRNA IGF-1 стимулирана од GH, додека кај мускулите главно не е утврдено зголемување на експресијата на mRNA IGF-1 при егзогена стимулација од GH. Овој механизам е установен кај свињи, говеда и овци. Според тоа кандидатот посочува дека растот на мускулите строго е подреден на локалната синтеза на IGF-1 и густината на IGF-1R на што индицираат и наодите за постоење на разлики во нивната локална експресија во различни мускули кај говеда и овци.

Врз основа на литературните податоци за улогата на различните типови мускулни влакна како можни индикатори за проценка на некои од особеностите за квалитет на месото наменето за исхрана како и нивниот потенцијал за раст стимулиран од IGF-1 и IGF-1R, темата на оваа докторска дисертација има големо значење за продлабочување на сознанијата од оваа област и ќе придонесе подобро да се разберат процесите поврзани со промените во морфологијата на мускулните влакна за време на постнаталниот развој на животните.

Целта на трудот е јасна, кратка и добро формулирана: да се воспостави правилна класификација на мускулните влакна и да се утврди нивото на експресија на mRNA IGF-1 и mRNA IGF-1R во селективни мускули кај јагниња одгледувани во две различни сезони во Р.Македонија.

Кандидатот ги поставува следниве работни задачи:

- имунохистохемиска идентификација на морфолошките типови мускулни влакна врз основа на експресијата на МНС, активноста на миофибрилната mATP-аза и митохондријалните ензими, SDH и α -GPDH;
- утврдување на должината на дијаметарот и пропорционалната дистрибуција на диференцијалните типови мускулни влакна во испитуваните мускули;
- релативна квантификација на нивото на експресија на mRNA IGF-1 и mRNA IGF-1R во селективни мускули од јагниња;
- да се утврди дали сезоната на одгледување и полот на животните влијаат врз нивото на експресија на mRNA IGF-1 и mRNA IGF-1R.

Во поглавјето **Материјал и методи** е опишано дека студијата е изработена во лабораториите на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје.

Истражени се мускулни примероци од 68 јагниња на возраст од 3 месеци, од расата праменка. Јагнињата се поделени во две групи според сезоната на одгледување: група А (во понатамошниот текст Гр-А) опфаќа јагниња одгледувани во периодот од февруар до април и група Б (во понатамошниот текст Гр-Б) вклучува јагниња растени во периодот од октомври до декември.

Примероците од мускулно ткиво со димензии од 1cm³ се земени на линија на колење на јагнињата најдоцна 15-20 минути од искрвувањето. За анализи се земени мостри од два мускула: m.longissimus dorsi и m.psoas major. Изборот на мостра содржи прецизни инклузивни и ексклузивни критериуми и етички норми за изведување на студијата.

За внатрешни контроли во истражувањето, земени се мускулни примероци од: m.longissimus dorsi од една возрасна овца и m.gastrocnemius од еден возрасен лабаораториски Wistar стаорец.

Веднаш по дисекцијата, секој примерок е третиран во талк и е замрзнат во течен азот на -196°C за да се избегнат морфометриските алтерации на мускулните влакна како и да се зачува интегритетот на RNA.

Во понатамошниот дел на ова поглавје е прикажана постапката за обработка на матријалот каде што од секој мускулен примерок, со криотом на температура од -20°C , се подготвени по 40 сериски трансверзални 10 μm тенки препарти фиксирани на предметни стакла третирани со APES.

За екстракција на mRNA, приближно 30mg мускулно ткиво од секој примерок е хомогенизиран во 300 μl лизирачки медиум.

Хистоензимската класификација на мускулните влакна, кандидатот ја извел со неколку компатибилни хистохемиски методи кои овозможуваат прецизна идентификација на активноста на миофибрилната АТФ-аза, сукцинат дехидрогеназа (SDH) и α -глицерофосфат дехидрогеназа (α -GPDH).

При имунохистохемиската идентификација на мускулните влакна, авторот применил сет од осум моноклонски антитела, секое специфично за различните форми на МНС. Моноклонските антитела за идентификација на брзите форми на МНС се: SC-71 специфичен за МНС-IIa, BF-35 со афинитет кон сите МНС форми освен МНС-IIx, и BF-F3 специфично за МНС-IIb. Исто така, применето е моноклонско антитело A4.74, специфично за МНС-IIa. Останатите примарни антитела ги препознаваат бавните (NCL-MHCs), брзите (NCL-MHCf), развојните (NCL-MHCd) и неонаталните (NCL-MHCn) форми на миозин тешки синцири. При имунохистохемиската реакција, мускулните ткива се примарно инкубирани со моноклонските антитела а потоа се третирани со пероксидаза-коњугирано секундарно антитело (Anti-Mouse Immunoglobulins/HRP Code-No. P 0447, Dako). На крај, комплексот, примарно-секундарно антитело е визуелизиран со 3-3 диаминобензидин тетрахидрохлорид (Dako REALTMDAB+Chromogen, Dako).

Диференцијалните типови на мускулни влакна кандидатот ги анализираше на микроскоп Nikon Microphot FXA поврзан со морфометриски софтвер Lucia-M. Процентуалната дистрибуција на различните типови мускулни влакна е анализирана на просечно 500 мускулни влакна од секој примерок од најмалку пет рандомно избрани микроскопски полиња кои припаѓаат на различни мускулни снопови. Исто така, мерена е должината на дијаметарот на најмалото растојание на нивниот напречниот пресек на најмалку 120-150 мускулни влакна од секој различен тип, од најмалку пет различни мускулни фасцикули од секој примерок поединечно.

Во посебен дел на одделот „Материјал и методи“ кандидатот ги разработува молекуларните методи кои се користени за квантитативна евалуација на експресијата на mRNA IGF-1 и mRNA IGF-1R.

Вкупната RNA од мускулните хомогенати авторот ја екстрахирал со RNeasy Fibrous Tissue Kit (QIAGEN). Концентрацијата на изолираната RNA, кај секој примерок е одредена на спектрофотометар преку читање на апсорбанцата на бранова должина од 260nm (A260). Исто така, квалитетот на RNA е проверен преку односот на апсорбанците на 260nm и 280nm (A260/A280).

Потоа од секој примерок, вкупно 1 μg екстрахирана RNA е реверзно транскриптирана во cDNA со QuantiTect Reverse Transcription Kit (QIAGEN). Реакцијата на транскрипција е изведена во 20 μl финален волумен според упатството на производителот.

За евалуација на експресијата на mRNA IGF-1 и mRNA IGF-1R, кандидатот ја применил методата на релативна квантитативно полимеразно верижна реакција (qRT-PCR). Секвенцата на прајмерите е дизајнирана според

пристапниот број на DNA-секвенцата во банката за гени за овчи IGF-1(M30653) и IGF-1R(X54980), а за внатрешна контрола е користен овчи β -актин(U39357). Прајмерите се оптимизирани со серија на мултиплекс PCR-реакции, кои содржат различна количина на прајмери од испитуваниот таргет (IGF-1 или IGF-1R) и прајмери од внатрешната контрола (β -актин) притоа применувајќи градиентен термален протокол. За да се коригира разликата во ефективност на реверзната транскрипција и PCR-реакциите помеѓу испитуваните примероци, најдобрите PCR-услови се воспоставени со кумулативна cDNA која содржи еднаква количина (1 μ л) на cDNA од сите примероци. RT-PCR реакциите се изведени во финален волумен од 20 μ л. Во секоја PCR-амплификација, користена е RNA-слободна вода за негативна контрола, и еден примерок од екстрахирана вкупна RNA која ја заменува cDNA за да се провери дали има контаминација од надворешна или геномска DNA. Амплификацијата на мускулните примероци е изведена во дупликат, а просеците на вредностите од експресијата на mRNA IGF-1/mRNA IGF-1R се земени за статистичка обработка.

Кандидатот, амплификатите од PCR-реакциите ги визуелизирал на 2% агарозен гел со 10% TBE и етидиум бромид(5 μ л/мл). Добиените сигнали на агарозниот гел се снимани во G: BOX, со софтвер GenSnap, 6.08(SynGene) под UV-транслуминатор. Дензитометриската релативна квантификација на mRNA IGF-1/mRNA IGF-1R е изведена со GeneTools Analysis Software, верзија 3.07.01(SynGene). Експресијата на mRNA IGF-1 и mRNA IGF-1R кај испитуваните примероци е изразена како процентен однос на оптичката густина на сигналите на примероците и внатрешната контрола.

На крај, за да се потврди специфичноста на прајмерите користени во студијата, како и да се провери идентитетот на IGF-1, IGF-1R и β -актин, добиените RT-PCR продукти кандидатот ги секвенционирал на капиларна DNA-електрофореза. Реакцијата на секвенција е изведена со BigDye® Terminator v1.1 Cycle Sequencing Kit(Applied Biosystems). Во секоја реакција е вклучена една позитивна контрола со pGEM(double-stranded DNA Control Template) и M13 контролен прајмер. Секвенционирањето е изведено на ABI PRISM® 310 Genetic Analyzer. Секвенците се тестирани на алатка за основно логично подредување на нуклеотидни секвенци, BLAST(Basic Local Alignment Search Tool).

Статистичката обработка на резултатите е изведена со помош на компјутерска програма. За секоја варијабла е пресметана аритметичка средина и стандардна девијација, а дистрибуцијата на податоците е тестирана со Shapiro-Wilkins тест. Статистичката значајност на разликите помеѓу аритметичките средини на варијаблите е евалуирана со t-тест од параметарска, односно Колмогоров-Смирнов тест од непараметарска статистика. Споредбените анализи на варијаблите кај различните групи на јагниња се направени со F-тест, односно анализа на варијанса (one-way ANOVA). При постоење на сигнификантни резултати, применет е post-hoc Tukey HSD тест.

Како ниво за статистичка значајност е земена вредноста $p < 0.05$.

Во одделните поглавја „Резултати“ и „Дискусија“, кандидатот наодите добиени во оваа докторска дисертација ги прикажува јасно и ги дискутира и споредува со податоци добиени од други истражувања во светот.

Резултатите за секој испитан параметар се одделно прикажани и се поткрепени со слики, графикони и табели кои содржат детално обработени статистички податоци. Наодите се прикажани според утврдените цели и задачи на студијата, односно методолошкиот пристап во студијата.

Така, при mATP-азна хистохемија, кандидатот идентификувал пет различни типови на мускулни влакна. Три од нив се чисти типови на мускулни влакна (тип I, тип IIa и тип IIx) во кои се експресира само една форма на МНС, додека останатите два типа се хибридни мускулни влакна (тип IIa/x и тип I/IIa) во кои се експресираат истовремено две различни форми на МНС. Овие резултати се разликуваат од наодите кај повеќето цитирани автори особено во идентификацијата на мускулните влакна од типот IIb. Кандидатот објаснува дека постоење на IIb мускулни влакна кај овците е погрешна идентификација со мускулните влакна од тип IIx и тоа го поткрепува со резултатите добиени во докторатот каде што со примена на имунохистохемиски техники не е утврдена експресија на МНС-IIb. Овие наоди, според авторот, соодветствуваат со резултатите добиени кај други преживни животни каде што со високо специфични молекуларни методи исто така не е утврдена експресијата на МНС-IIb.

Со mATP-азна хистохемија, кандидатот наведува дека мускулните влакна од типот-I, точно се идентификувани и објаснува дека тие се стабилни на кисела прединкубација (од pH 4.3 до pH 4.5) како и во алкален медиум pH од 10.3-10.5. Овие својства на бавните мускулни влакна, според литературните податоци, соодветствуваат со наодите кај повеќето цицачи.

Објективна идентификација на брзите поттипови мускулни влакна кандидатот успеал да постигне со симултана апликација на две mATP хистохемиски реакции кои имаат различна pH на кисела прединкубација.

Така, кандидатот објаснува дека мускулните влакна од типот IIx, во кисела средина се стабилни во споредба со хибридните мускулни влакна од типот IIa/x, кои пак имаат поголема стабилност од типот IIa, но само во тесни граници на pH (pH 4.4 до 4.5). Под овие вредности на pH (pH $\leq$ 4.3), сите три типа мускулни влакна имаат идентична активност на ензимот. Авторот смета дека една од можните причини за оваа варијабилност во активноста на mATP-азата во киселата средина е поврзана со хистохемискиот метод кој се користи за идентификација на мускулните влакна. Кандидатот во овој докторат применил метода која се занова на можноста да ензимот ги отстрани терминалните фосфати од ATP, а потоа нив ги комбинира со Ca_2^+ во инкубационен раствор на глицин што е различно од повеќето истражувања каде што е користен класичен метод на инкубација во медиум со натриум барбитурат. Реакцијата се одвива во строго контролирана pH на прединкубационите раствори кои авторот специфично ги подесил за јагнешките мускулни влакна.

Особен придонес со примената на mATP азна хистохемија во оваа студија е постигнат во идентификацијата на хибридните мускулни влакна од типот IIc, во кои истовремено се експресира една бавна(I) и една брза(IIa) форма на МНС. Наодите објективно се потврдени и преку имунохистохемиски анализи.

Врз основа на оксидативниот (SDH) и гликолитички (α -GPDH) потенцијал на миофибрилите кандидатот ги идентификувал следниве морфолошки типови мускулни влакна: бавно-оксидативни, брзо-оксидативно-гликолитични и брзи-гликолитични влакна. Идентификуваните мускулни влакна кореспондираат на чистите типови мускулни влакна утврдени со mATP-азна хистохемија. Тоа е во согласност со наодите спроведени од други автори кои правеле слични анализи за скелетните мускули кај животните.

Имуноцитохемиската анализа која ја спровел авторот ја потврдило експресијата на трите МНС-форми, односно идентификувани се пет различни типови на мускулни влакна (тип I, тип IIa, тип IIx, тип IIa/x и тип I/IIa).

Така, со примарното антитело NCL-MHCs во мускулите кај јагниња се идентификувани бавните мускулни влакна тип-I кои експресираат MHC-I, што според литературните податоци е идентично со наодите кај другите животни.

Што се однесува до идентификацијата на брзите MHC-форми, кандидатот ја утврдил експресијата на MHC-IIa и MHC-IIx. Резултатите ги заснова на спроведената компаративна анализа на имунохистохемиски реакции од четири моноклонски антитела (A4.74, BF-35, SC-71, BF-F3), специфични за соодветните форми на MHC, а која целосно кореспондира со анализи од испитувања кај други видови на животни каде што се користени истите моноклонски антитела.

Така моноклонското антитело A4.74 специфично за MHC-IIa во наодите на овој докторат реагира на MHC-IIa во мускулните влакна кај јагниња, но исто така ја препознава и брзата MHC-IIx форма. Поради различниот интензитет на реакција, мускулните влакна кои ги експресираат овие две форми на миозин тешки синцири (MHC-IIa, MHC-IIx, MHC-IIa/x) имаат различен интензитет на обојување. Кандидатот објаснува дека мускулните влакна кои експресираат MHC-IIx имаат слаба позитивна реакција на A4.74, додека хибридните мускулни влакна со експресија на MHC-IIa/MHC IIx имаат посилен интензитет на реакција споредено со миофибрилите кои експресираат MHC-Iix, но послаб од оној кај мускулните влакна со MHC-IIa, по што и се идентификуваат.

При реакција со моноклонско антитело SC-71, позитивно се идентификувани мускулните влакна од типот IIa, но истото покажало многу посилен реакција кај мускулните влакна од типот IIx и типот IIa/x и слаба позитивна реакција кај мускулните влакна од типот I/IIa.

Дополнително, при апликација на моноклонско антитело BF-35 идентификуван е MHC-IIx по принципот на исклучување.

Отсуството на мускулните влакна од типот IIB кај анализираните мускули е додатно потврдено со негативните наоди од имунохистохемиската реакција на моноклонското антитело BF-F3, специфично за MHC-IIB.

При апликација на комбинирана имунохистохемиска метода (SDH-IHC) во овој докторат, кандидатот постигнал прецизна идентификација на хибридните мускулни влакна од типот IIC (MHC-I/IIa), а резултатите целосно кореспондираат со наодите добиени со SDH-mATP-азната метода.

Што се однесува до процентуалната дистрибуција кај различните типови на мускулни влакна, кандидатот кај јагнињата од Гр-A во *m.longissimus dorsi*, утврдил 89,19% чисти мускулни влакна (MHC-I, -IIa, -IIx), додека хибридните мускулни влакна биле застапени во 10,81%. Слични наоди се добиени и за *m.psoas major*, каде што мускулните влакна од типот-I, типот-IIa и типот-IIx биле застапени во 87,35%, а во останатите 12,65% се утврдени мускулни влакна од типот I/IIa и типот IIa/x. Кај есенската група на јагниња (Гр-B) во *m.longissimus dorsi*, во 91,95% кандидатот утврдил чисти мускулни влакна, а во останатите 8,05% биле застапени хибридните мускулни влакна. Слично во оваа група јагниња, и кај *m.psoas major* во 91,20% авторот утврдил чисти мускулни влакна, додека хибридните мускулни влакна зав земале 8,8%. Притоа се наведува дека процентуалната дистрибуција на диференцијалните мускулни влакна кај двата мускула во двете групи на јагниња се зголемува во следниот редослед: IIx > IIa > I > IIa/x > I/IIa.

Во компаративните анализи помеѓу коресподентните мускулни влакна од двата мускула, статистички сигнификантни разлики кај двете групи на јагниња се утврдени во пропорционалната застапеност кај чистите мускулни влакна. Бавните мускулни влакна од типот-I имаат повисока процентуална

застапеност во *m.psoas major*, додека брзите мускулни влакна од типот IIA и IIX имаат повисока процентуална застапеност во *m.longissimus dorsi* ($p < 0.05$).

Од друга страна, должината на дијаметарот кај мускулните влакна според наодите на авторот се намалува во следната насока: $I/IIa < IIa < IIa/x < IIX < I$. Тоа е во согласност со податоците добиени од други автори. Во споредбените анализи помеѓу коресподентните мускулните влакна од двете групи на јагниња е утврдено дека должината на дијаметарот и пропорционалната дистрибуција на мускулните влакна не зависат од сезоната на одгледување и полот на животните, односно зависат од морфолошкиот тип на мускулни влакна и експресијата на доминантната форма на МНС.

Што се однесува до анализите за експресијата на mRNA IGF-1 и mRNA IGF-1R, наодите во оваа студија ја потенцираат разликата во нивната локална експресија.

Така, mRNA IGF-1R кај двете групи на јагниња има значително повисока експресија во *m.psoas major* во однос на *m.longissimus dorsi* (Гр-А=65,00% > 53,59%; Гр-Б=63,61% > 50,51%) ($p < 0.05$).

Од друга страна, во *m.psoas major* кај јагнињата одгледувани во пролетната сезона, утврдена е повисока експресија на mRNA IGF-1 во однос на *m.longissimus dorsi* (Гр-А=45,36% > 36,39%) ($p < 0.05$), додека кај јагнињата одгледувани во есенската сезона, иако е утврдено повисоко ниво на експресија на mRNA IGF-1 во *m.psoas major* (Гр-Б=44,22% > 35,75%), истото не го достигнало нивото за сигнификантност на резултатите. Но добиената вредност за $p = 0.0527$, според кандидатот, има јасна тенденција кон сигнификантност на резултатите. Ова тврдење го поткрепува со наодите добиени во споредбените анализи каде што кумулативно е анализирана експресијата на таргет-гените помеѓу двата мускула и каде што сезонските варијации се исклучени. Повисоко значително ниво на експресија кај двете варијабли (mRNA IGF-1/mRNA IGF-1R) е утврдено во *m.psoas major* ($p < 0.05$). Овие резултати соодветствуваат на литературните податоци за постоење на разлики во локална експресија на факторите на раст помеѓу различни мускули кај овци и говеда.

Во обид разликата во локалната експресија да се поврзе со сезоната на одгледување, кандидатот наведува дека иако кај јагнињата одгледувани во пролетната сезона (Гр-А) постои повисока експресија на mRNA IGF-1 и mRNA IGF-1R во двата мускула во однос на експресијата кај есенската група на јагниња (Гр-Б), несигнификантноста на наодите ги исклучуваат сезонските варијации. Исто така, кај јагниња на возраст од 2.5 до 3 месеци, нивото на експресија на mRNA IGF-1 и mRNA IGF-1R според наодите добиени во студијата не е поврзано со полот на животните. Добиените резултати кандидатот ги анализира и споредува со наоди од други автори каде што се правени слични истражувања и констатира дека генерално резултатите не отстапуваат со публикуваните литературни податоци.

На крајот од овој докторат кандидатот го потврдил и идентитетот на IGF-1, IGF-1R и β -актин во спроведената BLAST-анализа.

Нуклеотидната секвенца на mRNA IGF-1, во банката на гени е потврдена под пристапниот број M30653, верзија M30653.1 GI: 165929. Секвенцата на mRNA IGF-1R е идентификувана под пристапниот број: DQ666694 со верзија DQ666694.1, GI: 110347883. Исто така, и нуклеинската секвенца на внатрешната контрола (mRNA β -актин) е идентификувана под пристапниот број OAU39357, верзија NM_001009784.1, GI: 57619328.

Заклучоците во докторската дисертација се одраз на релевантни опсервации и констатации добиени во текот на испитувањето и претставуваат

јасен приказ на резултатите. Наведените заклучоци укажуваат дека со избраната методологија и добиените резултати е остварена целта на оваа докторска дисертација.

Во поглавјето **Литература** кандидатот наведува 211 референци кои се однесуваат на оваа проблематика и се објавени во референтни списанија. Најголем дел од нив се оригинални научни трудови со понов датум.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Предложената докторска дисертација со наслов **ОДРЕДУВАЊЕ НА ТИПОТ НА МУСКУЛНИ ВЛАКНА И НИВОТО НА ЕКСПРЕСИЈА НА ФАКТОРИТЕ КОИ ВЛИЈААТ ВРЗ РАСТОТ НА МУСКУЛИТЕ КАЈ ЈАГНИЊА ВО Р. МАКЕДОНИЈА**, изработена од м-р Лазо Пендовски, претставува самостоен, оригинален научен труд со јасно дефинирани цели на истражување, во кој се применети адекватни и признати научноистражувачки методи. Резултатите на истражувањата се презентирани на прегледен начин, соодветно се елаборирани и се поткрепени со литературни податоци.

Во докторската дисертација за првпат се класифицирани пет различни морфолошки типови на скелетни мускули влакна кај јагниња. Исто така, за прв пат се применуваат високо сензитивни молекуларни методи со кои прецизно се квантифицираат промените во експресијата на mRNA IGF- 1 и mRNA IGF-1R кај јагниња одгледувани во различни сезони во Р. Македонија.

Сметаме дека со оваа дисертација е даден придонес во разбирањето на односите меѓу типот на мускулни влакна и експресијата на испитуваните фактори кои влијаат врз нивниот раст, што е основа за продлабочување на истражувањата во областа на гентиката и фенотипската експресија на компонентите од IGF и МНС-системите, со цел да се пронајдат алтернативни селекциски програми со кои ќе се овозможи подобрување на квалитетот на мускулното ткиво наменето за исхрана, а во исто време ќе се влијае позитивно врз благосостојбата на животните.

Од тие причини Комисијата, со задоволство му предлага на Наставно-научниот совет на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, да ја прифати докторската дисертација **ОДРЕДУВАЊЕ НА ТИПОТ НА МУСКУЛНИ ВЛАКНА И НИВОТО НА ЕКСПРЕСИЈА НА ФАКТОРИТЕ КОИ ВЛИЈААТ ВРЗ РАСТОТ НА МУСКУЛИТЕ КАЈ ЈАГНИЊА ВО Р. МАКЕДОНИЈА** од м-р Лазо Пендовски и да овозможи нејзина јавна одбрана.

Комисија

Проф. д-р Влатко Илиески, с.р.

Проф. д-р Грегор Фазаринц, с.р.

Проф. д-р Добрила Тосовска Лазарова, с.р

Проф. д-р Владимир Петков, с.р.

Проф. д-р Дине Митров, с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА ПОМЛАД АСИСТЕНТ ПО ГРУПА ПРЕДМЕТИ: ХЕМИСКА
ТЕКСТИЛНА ТЕХНОЛОГИЈА I, ХЕМИСКА ТЕКСТИЛНА
ТЕХНОЛОГИЈА II, ПЕЧАТЕЊЕ НА ТЕКСТИЛОТ, ПОЗНАВАЊЕ И НЕГА
НА ОБЛЕКАТА, ПОВРШИНСКО АКТИВНИ СРЕДСТВА, ТЕХНОЛОГИЈА
НА ПРЕДЕЊЕ И НЕТКАЕН ТЕКСТИЛ НА ТЕХНОЛОШКО-
МЕТАЛУРШКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје, донесена на 56. седница одржана на 2.IX 2011 година, именувани сме за членови на Рецензентската комисија за избор на еден *помлад асистент* по групата предмети: *хемиска текстилна технологија I, хемиска текстилна технологија II, технологија на печатење, познавање и нега на текстилот, површинско активни средства, технологија на предење и неткаен текстил* по конкурсот објавен во весникот „Дневник“ од 30.VII 2011 година, во состав:

- *д-р Биљана Манговска*, ред. проф.- претседател,
- *д-р Магдалена Пренцова*, ред. проф.-член,
- *д-р Игор Јорданов*, доцент -член.

Врз основа на пријавата и поднесената документација, Рецензентската комисија има чест да го поднесе следниов

ИЗВЕШТАЈ

На конкурсот објавен во весникот „Дневник“ од 30.VII 2011 година, за избор за помлад асистент по групата предмети: *хемиска текстилна технологија I, хемиска текстилна технологија II, технологија на печатење, познавање и нега на текстилот, површинско активни средства, технологија на предење и неткаен текстил* се пријавиле кандидатите м-р *Емилија Тошиќ*, м-р *Соња Јордева*, дипл.инж. *Емилија Стоилкова* и моден дизајнер *Мелани Димитровска* на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје.

1.1. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

Име: *Емилија Тошиќ*

Датум и место на раѓање: 26.II 1984 год., Штип, Македонија.

Е-адреса: *tosic_emilija@yahoo.com*

Адреса: Солидарност 11/18, Штип

Телефон: +389 32 607 855

Државјанство: Р. Македонија

1.2. ОБРАЗОВАНИЕ

2007 – 2010

Магистер на технички науки, хемиско текстилно инженерство, просек 9,42,
Технолошко - металуршки факултет,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, Македонија.
Тема: Оптимизација на процесот доработка на плетенини од памук.

2002 - 2007 | Дипломиран конфекциски инженер, просек 8,68,
Технолошко - металуршки факултет,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, Македонија.
Тема: **Квалитетни својства на конфекциските
производи по различните постапки на доработка.**

1.3. РАБОТНО ИСКУСТВО

2007-2008 | Технолог „Кате & Љупчо“, Новопроектирана бб, Скопје,
Македонија.
2008-2009 | Соработник во компјутерска лабораторија,
Технолошко - металуршки факултет,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, Македонија.

1.4. ПРИЗНАНИЈА И СТИПЕНДИИ

- **-2008**, признание „инженерски прстен“, доделено од претседателот на Р. Македонија за најдобар дипломиран студент на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје за учебната 2006/2007 година.
- **2003-2007**, Стипендија за талентирани и одлични студенти за додипломски студии од Министерството за образование и наука при Владата на Република Македонија.
- **2007-2010**, Стипендија за постдипломски студии во земјата и во странство од Министерството за образование и наука при Владата на Република Македонија.

1.5. НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Научната активност на кандидатката м-р Емилија Тошиќ, во периодот по дипломирањето и магистрирањето, се одвива пошироко во подрачјето на хемиската текстилна технологија. Главно, насочена е кон доработката на готовите текстилни производи по разни постапки на доработка, како и во подготовката и доработката на плетенините од што се произлезени следниве трудови:

Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно научно списание со меѓународен уредувачки одбор:

1. Toshikj Emilija, Mangovska Biljana, *Pretreatment of Knitted Fabrics Made of Different Cotton Fibers*, *Tekstilna Industrija*, 58 (4) 2010, 5-11.
2. Toshikj Emilija, Mangovska Biljana, *Effect of Laundering of Cotton Knitted Fabrics with Different Detergents on the Dimensional Stability and Colour Fastness*, *Tekstilna Industrija*, 59 (2) 2011, 5-11.

Трудови презентирани на меѓународни конгреси, советувања и симпозиуми:

1. Mangovska Biljana, Toshikj Emilija, *Pre-Treatment of Knitted Fabrics Made of Different Grade Cotton Fibers*, *XXI Congress of Chemists and Technologists of Macedonia*, Book of Abstracts TXE-1, Ohrid, September 23-26, 2010.
2. Emilija Toshikj, Biljana Mangovska, Igor Jordanov, Anita Grozdanov, Vesna Dimova, *Non-cellulosic impurities on raw cotton from different origin and their influence on*

whiteness, XXI Congress of Chemists and Technologists of Macedonia, Book of Abstracts TXE-2, Ohrid, September 23-26, 2010.

3. Toshikj Emilija, Mangovska Biljana, *Effect of Different Detergents in the Laundering of Cotton Knit Fabrics on their Properties*, 9th Symposium "Novel Technologies and Economic Development", Leskovac, October 21-22, 2011, труд прифатен за презентација.

Учество во научноистражувачки проекти

1. **Следење на промените на конфекциските производи во текот на производството, различните постапки на мокри доработки како и одржувањето**, апликативен проект финансиран од Министерството за образование и наука на Р. Македонија, 2008, млад истражувач- раководител д-р Биљана Манговска, ред.проф.
2. **Textile and Textile Products Import and Export and Textile Waste Generated in Macedonia**, проект финансиран од Weis Consulting Assoc.Gmbh, 2010, млад истражувач.

1.6. ДРУГИ СПОСОБНОСТИ

1.6.1. **Познавање на странски јазици – англиски.**

1.6.2. **Компјутерски вештини:** Microsoft Office (Word, Excel, Power Point, Visio), Statgraph 6, Photoshop.

2.1. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

Име: **Соња Јордева**

Датум и место на раѓање: 7.XI 1966 год., Штип, Македонија.

Е-адреса: jordeva_sonja@yahoo.com

Адреса: Партизанска 74^a, Штип

Телефон: +389 32 387 094

Државјанство: Р. Македонија

2.2. ОБРАЗОВАНИЕ

2008 – 2010	Магистер на технички науки, текстилно инженерство-механичка текстилна технологија, просек 9,57, Технолошко - металуршки факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, Македонија. Тема: Термофизиолошки комфор на плетенини за спортска облека во функција од структурните карактеристики и суровинскиот состав.
1984 – 1989	Дипломиран инженер-технолог, насока: текстилно инженерство, просек 8,74, Технолошко - металуршки факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, Македонија.
1990 - 1993	Институт за педагошка доквалификација, Филозофски факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, Македонија.

2.3. РАБОТНО ИСКУСТВО

1989-2011	Наставник во СОУ „Димитар Мирасчиев“, Вита Поп Јорданова 2, Штип, Македонија.
1989-2001	Наставник по стручните предмети од текстилната струка, технологија на конфекционирање, текстилни суровини, технологија на текстил и кожа, текстилна хемија, испитување на текстилот, технологија на плетење СОУ „Димитар Мирасчиев“
2001-2002	Координатор на PHARE-реформата на стручното образование во средните стручни училишта во Македонија
2002-2010	Наставник по стручните предмети од текстилната струка
2004-2010	Раководител на Центарот за кариера и ментор на младинската организација

2.4. ОБУКИ

- -2004, The University of Minnesota, Minneapolis, USA,
Vocational Education Teaching Training Program, World Learning and U.S.
Agency for International Development, ноември-декември, студиски престој.
- -2004, Las Vegas, Nevada, USA,
Annual Convention and Career&Tech.Expo, учесник.
- -2005, Sieradz, Poland,
Construction and stylization of clothes, студиски престој.

2.5. НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Научната активност на кандидатката м-р Соња Јордева, во периодот по магистрирањето, се одвива пошироко во подрачјето на механичката текстилна технологија. Главно, насочена е кон следење на структурните својства на плетенините наменети за разни цели од што се произлезени следниве трудови:

Трудови презентирани на меѓународни и домашни конгреси, советувања и симпозиуми:

1. Соња Јордева, Соња Кортошева, Костадинка Љапчева, Влијание на структурата на памучни плетенини врз термофизиолошкиот комфор, VIII конгрес по чиста и применета хемија, октомври 2009, Скопје.
2. Sonja Kjortosheva, Kostadinka Ljapcheva, Sonja Jordeva, Nikola Kalojanov, The Influence of Structural Properties and Characteristics of the Fiber on the Physical-mechanical Properties and Thermo-physiological Comfort of Single Jersey Knitted Fabrics, XXI Congress of Chemists and Technologists of Macedonia, Book of Abstracts TXE-2, Ohrid, September 23-26, 2010.

Наставни планови, програми и рецензии

Автор на наставни планови и програми за средно стручно образование за предметите од текстилната струка:

- **Технологија на конфекционирање и Конфекционирање со презентирање**, за образовниот профил конфекциски техничар;

- **Технологија на плетење, и Практична настава** за образовниот профил текстилен техничар;
- автор на испитна програма за завршен испит и државна матура за предметот **технологија на плетење**;
- рецензент на учебниците: **Технологија на ткаење** за III и IV година;
- Оценување и ревизија на курикулуми **МОН** и **Gopa consultants**, Скопје, 2004;
- адаптација на курикулуми на активно учење **МОН** и **Gopa consultants**, Скопје, 2004;
- Обука за професионална биографија и интервју за работа, **Secondary Education Activiteis USAID**, Скопје, 2006;
- Обука за ментори на локални младински организации, **Secondary Education Activities USAID**, Скопје, 2006;
- Примена на интерактивна методологија во наставната практика, **Secondary Education Activiteis USAID**, Штип, 2007;
- Improvement of School Based Assessment, USAID, Скопје, 2008;
- Designing of Multi-cultural Projects in Education, OSCE MACCUM, Скопје, 2008;
- Менаџмент во училиница, **МОН**, **БРО** и **ИМО**, Самоков, 2008.

2.6. ДРУГИ СПОСОБНОСТИ

6.1 Познавање на странски јазици – англиски и француски

6.2. Компјутерски вештини: Microsoft Office (Word, Exel, Power Point)

3. Кандидатките **Мелани Димитровска** и **Емилија Стоилкова** немаат завршено постдипломски студии, па од тие причини и немаат право да учествуваат на конкурсот за прием на помлад асистент.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на изнесените податоци може да се заклучи дека кандидатките м-р **Емилија Тошиќ** и м-р **Соња Јордева** ги исполнуваат условите за избор за помлад асистент. Сепак Комисијата се одлучи за избор на м-р **Емилија Тошиќ** за помлад асистент од следниве причини:

Пет од предметите на кои се избира помладиот асистент се од областа на хемиските текстилни технологии, додека само два се од областа на механичките текстилни технологии.

Емилија Тошиќ има завршено постдипломски студии од областа на хемиското текстилно инженерство, па со своето образование е ориентирана во областа од повеќето предмети на кои се избира, што може да се види од научно-истражувачката работа, два оригинални научни труда, два труда презентирани како соопштенија на меѓународен конгрес, еден прифатен. Таа исто така зеде активно учество во два апликативни проекта како млад истражувач што влева надеж дека ќе се развие во солиден педагошки, научен и стручен кадар.

Соња Јордева има дваесет и двегодишно педагошко искуство како наставник на поголем број предмети во средното текстилно училиште, автор е на

наставни планови и програми, испитни програми и рецензент на учебници за средно стручно образование од областа на механичките текстилни технологии, но за жал не ги предавала предметите од областа на хемиските текстилни технологии.

Имајќи го тоа предвид, како и нашата соработка со кандидатката, нашата позитивна оцена за нејзината научна активност, како и задоволувањето на пропишаните законски критериуми, членовите на Рецензентската комисија со задоволство му предлагаат на Наставно-научниот совет на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје, кандидатката **м-р Емилија Тошиќ** да биде избрана во звањето **помлад асистент** по групата предмети: *хемиска текстилна технологија I, хемиска текстилна технологија II, печатење на текстилот, познавање и нега на облеката, површинско активни средства, технологија на предење и неткаен текстил.*

Рецензентска комисија

Д-р Биљана Манговска, редовен професор, с.р.
Технолошко металуршки факултет – Скопје

Д-р Магдалена Пренцова, редовен професор, с.р.
Технолошко-металуршки факултет - Скопје

Д-р Игор Јорданов, доцент, с.р.
Технолошко- металуршки факултет - Скопје

ПРЕГЛЕД

на пријавени и прифатени теми за изработка на докторски труд на
Факултетот за драмски уметности во Скопје

Кандидат	Тема	Ментор
м-р Дејан Дамјановски	Драмата во театарот и драмата во телевизијата – од реалистичкиот театар до ТВ-серија	Вон.проф.д-р Сашко Насев

ПРЕГЛЕД

на пријавени и прифатени теми за изработка на магистерски труд на
Факултетот за драмски уметности во Скопје

Кандидат	Тема	Ментор
Ратомир Цениќ	Влијание на документарниот филм во јавноста	Вон.проф.д-р Антонио Митриќески
Кристина Леловац	Касандра – самостојна актерска креација	проф.Владимир Милчин
Никола Настоски	Стихот во Орестија на грчки, македонски и англиски јазик и неговата сценска изведба	проф.Владимир Милчин
Софија Тодорова Теодор	Зад завесата	Вон.проф.д-р Сашко Насев

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА
НЕКОИ ПРИЛОЗИ ВО ТЕОРИЈАТА НА РАВЕНКА ВЕКУА,
 ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р СЛАЃАНА БРСАКОСКА,
 ПРИЈАВЕНА НА ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет во Скопје, на седницата одржана на 6.9.2011 година, по предлогот на Институтот за математика, од седницата одржана на 25.8.2011 година, избрана е Рецензентска комисија за оценка и одбрана на докторската дисертација под наслов: НЕКОИ ПРИЛОЗИ ВО ТЕОРИЈАТА НА РАВЕНКА ВЕКУА, поднесена од м-р Слаѓана Брсакоска, асистент на Институтот за математика при Природно-математичкиот факултет во Скопје.

Рецензентската комисија во состав: д-р Милош Чанак, редовен професор на Државниот универзитет во Нови Пазар, Депарتمان за математика, Србија, д-р Борко Илиевски, редовен професор на ПМФ во Скопје, д-р Боро Пиперевски, редовен професор на ФЕИТ во Скопје, д-р Лилјана Стефановска, редовен професор на ТМФ во Скопје, д-р Весна Манова - Ераковиќ, вонреден професор на ПМФ во Скопје, по внимателното читање на приложената докторска теза, до Наставно - научниот совет на Природно-математичкиот факултет го приложува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација **Некои прилози во теоријата на равенка Векуа** од м-р Слаѓана Брсакоска, напишана на 97 страници, се состои од: апстракт, клучни зборови, три поглавја, насоки за натамошни истражувачки работи и список на користена литература. Во докторската дисертација и референците се вклучени и некои од објавените трудови на кандидатката од областа на докторската дисертација во домашни и меѓународни списанија и трудови презентирани на домашни и меѓународни конференции.

Предмет на докторската дисертација е диференцијалната равенка во комплексно подрачје $W'_z = A(z)W + B(z)\overline{W} + F(z)$, позната под име равенка Векуа, во однос на непознатата функција $W = W(z) = u(x, y) + iv(x, y)$, $z = x + iy \in D \subseteq \mathbb{C}$. Притоа, $A = A(z)$, $B = B(z)$ и $F = F(z)$ се дадени комплексни функции од z и $W'_z = 1/2[u'_x - v'_y + i(v'_x + u'_y)]$ е т.н. операторен извод на Колосов од функцијата $W = W(z)$ во однос на променливата $\bar{z} = x - iy$, воведен во 1909 година. *Комплексната функција $W = W(z) = u + iv$, за којашто $W'_z \neq 0$ во D се нарекува неаналитичка функција.* Условот за неаналитичност е со „негативен карактер“, поради што значително е отежнато оперирањето со него. Поради тоа, научните работници се насочувале кон специјални класи на неаналитички функции, за кои покрај негативниот услов $W'_z \neq 0$, важи и некој позитивен услов. Зависно од позитивниот услов, има и различни класи на обопштени аналитички функции. Во оваа теза, позитивниот услов е погоре споменатата равенка Векуа која во зависност од коефициентите A, B и F дефинира класи на обопштени аналитички функции: обопштени аналитички функции

од трета класа или $(r+is)$ аналитички функции $(W'_z = B\overline{W})$, обопштени аналитички функции од IV класа $(W'_z = A(z)W + B(z)\overline{W})$ и др.

Зачетоците на обопштените аналитички функции датираат од втората половина на XIX век. Тогаш, E. Beltrami во 1868 година и E. Picard во 1891 година, кога теоријата на аналитичките функции не била разработена, дошле на идеја Cauchy-Riemann-овите услови $u'_x = v'_y \wedge u'_y = -v'_x$ да се заменат со поопшти системи парцијални диференцијални равенки во однос на непознатите функции $u = u(x, y)$ и $v = v(x, y)$ и функцијата $W = u + iv$, чијшто реален и имагинарен дел е решение на овие системи, се дефинира како обопштена аналитичка функција. Овие функции се континуиран интерес на математичарите низ светот. P. Karapınar во монографијата од далечната 1968 година наведува литература од над 1000 библиографски единици. Имајќи предвид дека теоријата на обопштените аналитички функции се повеќе се развива, јасно е дека цитираната литература е некомплетна. Оваа теорија генерално се развива во три насоки: во едната насока се дефинираат нови класи на обопштени аналитички функции (зависно од позитивниот услов), во другата насока експлицитно се определува обликот на обопштените аналитички функции, а во третата се врши квалитативна анализа. Како

за диференцијалните равенки во комплексно подрачје $F\left(z, W, \frac{\partial W}{\partial \bar{z}}\right) = 0$, на коишто

припаѓа и споменатата равенка Векуа, во општ случај не постојат методи за нивно квадратурно решавање, тоа Векуината диференцијална равенка е и ден денес предмет на интересирање на математичарите во светот. Така, на пример, ќе ги цитираме авторите Vladislav V. Kravchenko, H. Oviedo (Мексико), D. Peňa Peňa (Португалија), F. Sommen (Белгија), Wolfgang Tutschke, M. Begehr (Германија), G. Calugareanu, M. Nikolesco (Романија), R. S. Saks, P. R. Gilbert (USA) и други. Нешто повеќе за работата на овие автори над равенката Векуа може да се види во цитираната литература на дисертацијата.

Спомнавме дека дисертацијата се состои од три поглавја:

- I. Воведни поими и селекција на веќе познати резултати за равенката Векуа
- II. Некои класи конечно интегрибилни равенки Векуа
- III. За нули на решенија на некои класи на равенки Векуа.

I. Во првата глава се дадени дефиниции за операторниот извод на комплексната функција $W = W(z) = u(x, y) + iv(x, y)$ по променливата $\bar{z} = x - iy$ и на неопределениот операторен интеграл по $\bar{z}$ и наведени се (без доказ) некои нивни својства по монографијата на Г.Н.Положий. Освен тоа, во првата глава се наведени и некои познати резултати од областа на равенка Векуа со посебен осврт врз резултатите добиени од авторот на дисертацијата, а кои се внесени во нејзината магистерска работа под наслов **Операторски диференцијални равенки од аспект на обопштени аналитички функции.**

II. Втората глава се состои од оригинални резултати. За равенката Векуа не постојат методи за нејзино квадратурно решавање во општ случај. Во оваа глава се остварени повеќето од целите предвидени со оценката за подобност на пријавената тема и кандидатот за изработка на докторската дисертација под работен наслов **Некои прилози во теоријата на равенка Векуа**, која е прифатена на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет во Скопје на седницата одржана на

14.5.2009 година, одлука број 07-4494/5. Имено, добиените резултати се однесуваат на класи конечно интегрални равенки Векуа и тие се формулирани во 6 научни трудови публикувани во домашни и странски научни списанија, односно реферирани на домашни и странски конференции од областа на математиката. За равенката

$$\frac{\hat{d}W}{d\bar{z}} = a\bar{W} + F(z) \text{ добиени се следниве теореми (точка §2.)}$$

Теорема: Ако $F = F(z)$ е антианалитичка функција од $z = x + iy$, т.е. функција комплексно конјугирана со аналитичка функција од z (т.е. $\bar{F} = \bar{F}(z) = u - iv$ е аналитичка од $z \Leftrightarrow \frac{\hat{d}\bar{F}}{d\bar{z}} = 0$ во D), тогаш со смената $\omega = \bar{a}W + \bar{F}$, споменатата нехомогена равенка Векуа се трансформира во основна равенка Векуа со комплексен коефициент $\bar{a} \in \mathbb{C}$, т.е. во равенката $\frac{\hat{d}\omega}{d\bar{z}} = \bar{a}\bar{\omega}$.

Последица: Како $\frac{\hat{d}\omega}{d\bar{z}} = \bar{a}\bar{\omega}$ е основна равенка Векуа со комплексен коефициент, т.е. е равенка од обликот $\frac{\hat{d}W}{d\bar{z}} = \lambda\bar{W}$ ($\lambda = \bar{a}$) во однос на непознатата функција $\omega = \omega(z)$, тогаш општото решение на $\frac{\hat{d}\omega}{d\bar{z}} = \bar{a}\bar{\omega}$ е :

$$\omega = \Phi(z) + \sum_{n=0}^{\infty} \frac{|a|^{2n+2}}{(n+1)!} \bar{z}^{n+1} \iint \dots \int \Phi(z)(dz)^{n+1} + \sum_{n=0}^{\infty} \frac{|a|^{2n} \bar{a}}{n!} z^n \iint \dots \int \bar{\Phi}(z)(d\bar{z})^{n+1}.$$

Според смената $\omega = \bar{a}W + \bar{F}$, општото решение на нехомогената равенка $\frac{\hat{d}W}{d\bar{z}} = a\bar{W} + F(z)$ е дадено со формулата:

$$W = \frac{1}{\bar{a}} \left[\Phi(z) + \sum_{n=0}^{\infty} \frac{|a|^{2n+2}}{(n+1)!} \bar{z}^{n+1} \iint \dots \int \Phi(z)(dz)^{n+1} + \sum_{n=0}^{\infty} \frac{|a|^{2n} \bar{a}}{n!} z^n \iint \dots \int \bar{\Phi}(z)(d\bar{z})^{n+1} - \bar{F}(z) \right].$$

Теорема: Ако $W_1 = W_1(z)$ е едно решение на нехомогената равенка Векуа $\frac{\hat{d}W}{d\bar{z}} = a\bar{W} + F(z)$, тогаш со линеарната смена $W = \omega + W_1$ на непознатата функција $W = W(z)$, оваа равенка се трансформира во основна равенка Векуа со константен коефициент во однос на новата непозната функција $\omega = \omega(z)$, т.е. во равенката $\frac{\hat{d}\omega}{d\bar{z}} = a\bar{\omega}$.

Последица: Равенката $\frac{\hat{d}\omega}{d\bar{z}} = a\bar{\omega}$ е од обликот $\frac{\hat{d}W}{d\bar{z}} = \lambda\bar{W}$ (т.е. $\lambda = a \in \mathbb{C}$) во однос на непознатата функција $\omega = \omega(z)$. Нејзиното општо решение е:

$$\omega = \Phi(z) + \sum_{n=0}^{\infty} \frac{|a|^{2n+2}}{(n+1)!} \bar{z}^{n+1} \iint \dots \int \Phi(z)(dz)^{n+1} + \\ + \sum_{n=0}^{\infty} \frac{|a|^{2n} a}{n!} z^n \iint \dots \int \bar{\Phi}(z)(d\bar{z})^{n+1}$$

а согласно со смената $W = \omega + W_1$, општото решение на нехомогената равенка Векуа

$$\frac{\hat{d}W}{d\bar{z}} = a\bar{W} + F(z) \text{ е:}$$

$$W = \Phi(z) + \sum_{n=0}^{\infty} \frac{|a|^{2n+2}}{(n+1)!} \bar{z}^{n+1} \iint \dots \int \Phi(z)(dz)^{n+1} + \\ + \sum_{n=0}^{\infty} \frac{|a|^{2n} a}{n!} z^n \iint \dots \int \bar{\Phi}(z)(d\bar{z})^{n+1} + W_1(z)$$

Специјално за $a=1$ разгледуваната нехомогена равенка Векуа се сведува на равенка $\frac{\hat{d}W}{d\bar{z}} = \bar{W}$, која е третирана во трудот Ilievski B.: *On Some Quadratures In Certain Special Classes Of The Vekua Equations*, Matematički biltен, 17(XLIII), 1993(75-82), Skopje. Според тоа, ова е генерализација на резултатите од овој труд.

Во точка §3. од оваа глава, за равенката $\frac{\hat{d}W}{d\bar{z}} = B(z)\bar{W} + F(z)$, $z \in D$ докажани се теоремите:

Теорема: Ако $B = B(z)$ и $F = F(z)$ се антианалитички функции од z , тогаш со смената $\omega = \bar{B}(z)W + \bar{F}(z)$ нехомогената равенка $\frac{\hat{d}W}{d\bar{z}} = B(z)\bar{W} + F(z)$ се трансформира во основна равенка Векуа со аналитички коефициент т.е. во равенката $\frac{\hat{d}\omega}{d\bar{z}} = \bar{B}(z)\bar{\omega}$

Теорема: Ако $W_j = W_j(z)$, $j=1,2$ се решенија на комплексната диференцијална равенка Векуа $\frac{\hat{d}W}{d\bar{z}} = B(z)\bar{W} + F(z)$ и ако $\lambda_1, \lambda_2 \in \mathbb{C}$ се произволни реални константи, тогаш и функцијата $W_0 = \frac{\lambda_1 W_1 + \lambda_2 W_2}{\lambda_1 + \lambda_2}$ е решение на истата равенка.

За овие две теореми се наведени и 4 последици.

Во точка §5., дефинирани се поимите F -општо решение на обопштената диференцијална равенка Векуа $w'_z + A\bar{w}'_{\bar{z}} = Bw + C\bar{w} + D$ во некоја област Ω , ако во таа област, таа е непрекината и диференцијабилна и идентички ја задоволува оваа равенка и F -конечно интеграбилна равенка Векуа и докажани се следниве теореми

Теорема: Обопштената диференцијална равенка Векуа $w'_z + A\bar{w}'_{\bar{z}} = Bw + C\bar{w} + D$ е F -конечно интеграбилна во случај да е исполнет условот $BA - C - A'_z = 0$.

Теорема: Ако коефициентот R на равенката Векуа $U'_z = R\bar{U}$ има облик $R(z, \bar{z}) = \frac{Q(z)}{zQ(z)-1}$, каде што $Q(z)$ е произволна аналитичка функција, тогаш постои партикуларно решение на равенката $U'_z = R\bar{U}$ во облик $U(z, \bar{z}) = \bar{z}Q(z) - 1$ како и

партикуларно решение соодветно на обопштената хомогена диференцијална равенка Векуа $w'_z + A\bar{w}'_{\bar{z}} = Bw + C\bar{w}$ во облик:

$$w = \frac{A\bar{f} - f}{A\bar{A} - 1}, \quad f = U \cdot e^{J(P)}$$

Теорема: Нека $\varphi(z)$ е дадена аналитичка функција. Тогаш F -општото решение на диференцијалната равенка Векуа $U'_z = -\frac{\varphi'(z)}{\varphi + \bar{\varphi}}\bar{U}$ има облик:

$$U(z, \bar{z}) = Q'(z) - (Q + \bar{Q}) \frac{\varphi'(z)}{\varphi + \bar{\varphi}},$$

каде што $Q(z)$ е произволна аналитичка функција и $\varphi(z), Q(z) \in A'$.

Во **точка §4.**, докажана е следната

Теорема: Класичната метода на Lagrange на варијација на константа во општото решение $W = \Phi(z) + \hat{\int} \left(\frac{\hat{d}S}{d\bar{z}} \right) \Phi(\zeta) d\zeta + \hat{\int} S \bar{\Phi}(\zeta) d\bar{\zeta}$ на нехомогената равенка

Векуа $\frac{\hat{d}W}{d\bar{z}} = \bar{W} + F(z)$, во која $\Phi = \Phi(z)$ не е произволна аналитичка функција од z ,

т.е. $\frac{\hat{d}\Phi}{d\bar{z}}$ не е идентички еднаков на нула во D , доведува до равенка $\frac{\hat{d}\Phi}{d\bar{z}} = \bar{\Phi} + F(z)$ за

определување на функцијата $\Phi = \Phi(z, \bar{z})$ во $W = \Phi(z) + \hat{\int} \left(\frac{\hat{d}S}{d\bar{z}} \right) \Phi(\zeta) d\zeta + \hat{\int} S \bar{\Phi}(\zeta) d\bar{\zeta}$,

која е од ист тип како и самата нехомогена равенка Векуа $\frac{\hat{d}W}{d\bar{z}} = \bar{W} + F(z)$.

Во продолжение се илустрирани осум конкретни типови равенки Векуа кои можат да се решат со Lagrange-овата метода на варијација на константи.

Истражувањето на системите равенки Векуа значително е потешко и покомплицирано од разгледувањето на една равенка Векуа. Во последната **точка §6.** од оваа глава се разгледува систем од две диференцијални равенки Векуа со две непознати комплексни функции и се утврдуваат условите кога е тој конечно интеграбилен. Се воведува поим за операторска интеграбилност, а проблемот се решава со метод на композиција на диференцијалните оператори на Векуа и Фемпл

$$W_A(w) = w'_z - A\bar{w} \quad , \quad F_B(w) = w'_z - Bw.$$

Докажана е

Теорема: Доволен услов за системот од комплексни диференцијални равенки Векуа

$$w'_z = A\bar{w} + B\Omega$$

$$\Omega'_z = C\bar{w} + D\Omega$$

да биде операторски интеграбилен е условот $CB = 0$.

Да забележиме дека резултатите од точките §4. и §6. од оваа глава се реферирали на International Conference Analysis, Topology and Applications 2010 (ATA 2010), 20-25.06.2010, Vrnjačka Banja, Srbija и публикувани во Advances in Dynamical Systems and Applications, ISSN 0973-5321, Volume 6, Number 1, (2011).

III. По 2000 година забележан е силен тренд во интензитетот на трудовите со проблематика од оценки на бројот на нулите на комплексните диференцијални равенки. За равенките од тип на И.Н.Векуа $\frac{\partial W}{\partial \bar{z}} = A(z, \bar{z})W + B(z, \bar{z})\bar{W} + F(z, \bar{z})$ во просторот на две комплексни променливи $z = x + iy$, $\bar{z} = x - iy$ не е забележан ваков тренд во проучувањето на нулите на решенијата. Во овој дел од тезата се дадени некои прилози за егзистенција на нули на решенија на некои типови равенки Векуа и покажано е дека овој проблем не е тривијален, ниту лесен.

Меѓу останатите теореми од оваа глава ќе ги издвоиме следниве три теореми:

Теорема: Нулите на решението на равенката Векуа $\frac{\partial W}{\partial \bar{z}} = F(z, \bar{z})$, се во пресекот $L_1 \cap L_2$ на мазните криви $L_1: y = \varphi(x)$, $L_2: y = \chi(x)$ и нивниот број и особини зависат од непрекинатата функција $F(z, \bar{z})$ и функцијата $C(z)$, каде што $C(z)$ е произволна аналитичка функција во улога на интеграциона константа во решението на оваа равенка Векуа, а L_1 и L_2 се непрекинати и мазни линии по кои $u = \operatorname{Re} W = 0$, т.е. $v = \operatorname{Im} W = 0$ соодветно (точка §2.).

Понатаму во третата глава е даден и пристап кон овој проблем со итерации и анализа за бројот и карактерот на нулите на решенијата на равенка Векуа, а дадени се и неколку пригодно избрани примери. Од овој дел, т.е. §4, ќе ги издвоиме следниве две теореми:

Теорема: Равенката $u'' - \frac{b'}{b}u' + \left[2a' + 4a + 4b^2 - \frac{ab'}{b}\right]u = 0$, која го определува реалниот дел $u(x, y)$ на решението W на равенката Векуа со конјугација $\frac{\partial W}{\partial \bar{z}} = A(z, \bar{z})\bar{W}$, под услов $\phi(a, b) = 2a' + 4a + 4b^2 - \frac{ab'}{b} + \frac{1}{2} \frac{b''}{b} - \frac{1}{4} \frac{b'^2}{b^2} > 0$ и $\int_0^{+\infty} \phi(a, x) b(x) dx = +\infty$ има осцилаторни решенија во вид на Штурмовите функции - обопштени $\cos_\phi x$ и $\sin_\phi x$, кои можат приближно да се определат со Евклидов косинус и синус од синусна, но елементарна функција.

Теорема: Равенката $v'' - \left[\frac{b'}{b} - a\right]v' + \left[2a' - 2a\frac{b}{b'} - 4a^2\right]v = 0$ на имагинарниот дел $v(x, y)|_y = v(x)$ по OX -оската, на решението на равенката Векуа $\frac{\partial W}{\partial \bar{z}} = A(z, \bar{z})\bar{W}$ под услов $\psi(a, b) = \frac{3}{2}a' - \frac{3}{2}ab' - \frac{17}{4}a^2 + \frac{1}{2}\frac{b''}{b} - \frac{3}{4}\frac{b'^2}{b^2} > 0$ и $\int_0^{+\infty} \psi(a, b) dx = +\infty$ има осцилаторни решенија во вид на Штурмови функции со база $\psi(x) = \psi(a, b)$ обопштените $\sin_\psi x$ и $\cos_\psi x$, кои можат приближно да се претстават со Евклидов синус и косинус од сложена функција од $\psi(a(x), b(x))$.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на претходно изнесеното, Комисијата заклучи дека докторската дисертација **Некои прилози во теоријата на равенка Векуа** е пишувана на разбирлив јазик, математички прецизно и прегледно. Дадени се голем број на теореми, како и последици во врска со овие теореми што даваат значаен придонес во областа на обопштените аналитички функции, кои се во врска со равенката Векуа. Голем број од овие резултати се формулирани во вид на научни трудови кои се публикувани во домашни и меѓународни списанија, односно реферирани на домашни и меѓународни конференции од областа на математиката.

Кандидатката **м-р Слаѓана Брсакоска** покажува широко и длабоко познавање на оваа проблематика, голема инвентивност и истражувачки дух, што резултира со извонреден научен придонес во проблематиката што е предмет на оваа дисертација.

Комисијата има посебна чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, да го прифати извештајот на Комисијата по предложениот труд **Некои прилози во теоријата на равенка Векуа** за докторска дисертација од страна на **м-р Слаѓана Брсакоска** и да ☐ одобри негова јавна одбрана.

КОМИСИЈА

1. **Д-р Милош Чанак** (ментор), редовен професор на
Државниот Универзитет во Нови Пазар, Департман за математика,
Србија, с.р.
2. **Д-р Борко Илиевски** (коментор),
редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.
3. **Д-р Боро Пиперевски** (член),
редовен професор на ФЕИТ во Скопје, с.р.
4. **Д-р Лилјана Стефановска** (член),
редовен професор на ТМФ во Скопје, с.р.
5. **Д-р Весна Манова - Ераковиќ** (член),
вонреден професор на ПМФ во Скопје, с.р.

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
Факултет за електротехника и информациски технологии

Преглед

на прифатени теми за изработка на магистерски труд
од наставно-научниот совет на Факултетот за електротехника и информациски
технологии во Скопје на седницата од 24.8.2011 г. на студиските програми

1. Електрична енергија и животна средина

ред. бр.	студент	тема на македонски јазик	тема на англиски јазик	предложен ментор
1	Андреј Минчевски	Моделирање и проценка на перформансите на енергетски пасивна кука	Modelling and evaluation of performance of a pas- sive house	Проф. д-р Снежана Чундева

2. Софтверско инженерство

ред. бр.	Студент	тема на македонски јазик	тема на англиски јазик	предложен ментор
1	Фросина Ременска	Подобрување на употре- бливоста кај веб-прода- вниците и нивните мо- билни верзии со акцент на страницата за дета- лен приказ на продуктот и препораките	Improving the usability of the web shops and their mobile versions with an emphasis on the product detail page and recom- mendations	Проф. д-р Сузана Лошковска
2	Македонка Стаматова	Корисничко искуство за мобилна трговија: Пре- пораки за дизајн на пре- барување и навигација во мобилна продавница	M-Commerce User Ex- perience Designing Se- arch and Navigation for a better Product Finda- bility	Проф. д-р Сузана Лошковска
3	Ристе Чаракчиев	Архитектура и развој на комбиниран ERP/MES систем	Architecture and devel- opment of combined ERP/MES system	Вон. проф. д-р Дејан Горѓевик
4	Горан Гајдук	Контекстно зависна ре- пликација на податоци со RDF кај мобилни уреди	Context-driven RDF Replication on Mobile Devices	Вон. проф. д-р Владимир Трајковиќ

3. Применета математика во областа на ЕИТ

ред. бр.	студент	тема на македонски јазик	тема на англиски јазик	предложен ментор
1	Јулијана Читкушева	Методи за опишување криви и површини со слободна форма	Methods for free-form curves and surfaces description	д-р Соња Геговска Зайкова

4. Содржинско базирано пребарување

ред. бр.	студент	тема на македонски јазик	тема на англиски јазик	предложен ментор
1	Елизабета Илиевска	Предвидување на протеински функции преку терцијална структура на протеините и нивните еволутивни карактеристики	Predicting protein functions using the protein tertiary structure and their evolutionary characteristics	доц. д-р Слободан Калајџиски

5. Биоинформатика

ред. бр.	студент	тема на македонски јазик	тема на англиски јазик	предложен ментор
1	Мирјана Ефремова	Предвидување на промени на еден нуклеотид во ДНК секвенци добиени со современи методи на секвенцирање	Predicting single-nucleotide variants from next-generation sequencing data	проф. д-р Љупчо Коцарев

6. Електроенергетски системи

ред. бр.	студент	тема на македонски јазик	тема на англиски јазик	предложен ментор
1	Горан Маневски	Анализа на нисконапонски дистрибутивни мрежи во поглед на квалитетот на напонот и загубите на моќност во услови на несиметричен режим на работа	Analysis of Low Voltage Distribution Networks in Terms of Power Quality and Energy Losses in Unsymmetrical Loading Conditions	Доц. д-р Мирко Тодоровски

7. Проектен менаџмент

ред. бр.	студент	тема на македонски јазик	тема на англиски јазик	предложен ментор
1	Зорица Сапламаева	Анализа на менаџмент на ризик во сложени проекти со користење на Монте Карло симулација	Risk management analysis in complex projects using Monte Carlo simulation	Проф. д-р Вангел Фуштиќ
2	Игор Пупалевски	Методолошки пристап во менаџмент на ризици при имплементација на потенцијални бизнис модели со NFC технологија	Methodological Approach in Risk management for implementation of potential business models with NFC technology	Проф. д-р Вангел Фуштиќ
3	Маја Јованова	Примене на стандарди за управување на сигурноста и заштитата на бизнис информациите	Application of standards for governance of security and protection of business information	Проф. д-р Атанас Илиев

8. Обновливи извори на енергија

ред. бр.	студент	тема на македонски јазик	тема на англиски јазик	предложен ментор
1	Бранко Костадинов	Модел за примена на обновливи извори на енергија на мали и средни производни капацитети во прехранбената индустрија	Model for application of Renewable Energy Sources in food processing SME's	Проф. д-р Маргарита Гиновска

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
Факултет за електротехника и информациски технологии

ПРЕГЛЕД

на теми за изработка на докторска дисертација на
Факултет за електротехника и информациски технологии во Скопје
прифатени на седниците на Наставно-научниот совет одржна на **24.8.2011 г.**

Ред. бр.	кандидат	тема	ментор
1.	м-р Горан Стојановски	Развој на напредни алгоритми за пре-вклучувачко управување со предвидување базирано на модел	проф. д-р Миле Станковски
2.	м-р Елена Цветковска	Дизајн на QoS алгоритми за следната генерација мобилни мрежи	проф. д-р Тони Јаневски
3.	м-р Симон Бојациевски	Оптимизирање на пренос, следење и архивирање на временски критични параметри во безжични сензорски мрежи	проф. д-р Аристотел Тентов
4.	м-р Никола Рендевски	Проектирање на архитектура и организација на мрежни уреди за следни генерации на компјутерски мрежи	проф. д-р Аристотел Тентов

Рецензија

На докторската дисертација „Процесот на преговарање за прием во членство во Европската унија, во областите правда и внатрешни работи и заедничка надворешна и безбедносна политика“ од м-р Никола Дујовски, пријавен на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје

Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, на седницата одржана на 12.9.2011. година, донесе одлука за формирање Комисија за оценка и одбрана на докторската дисертација „Процесот на преговарање за прием во членство во Европската унија, во областите правда и внатрешни работи и заедничка надворешна и безбедносна политика“ од кандидатот м-р Никола Дујовски, во состав: проф. д-р Љубомир Фрчкоски, проф. д-р Сашо Георгиевски, проф. д-р Татјана Петрушевска, вонреден проф. д-р Никола Тупанчески и вонреден проф. д-р Гордана Бужаровска. Комисијата до Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

ТЕМА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

Актуелност на проблематиката и научен придонес на истражувањето

Секоја држава која сака да стане членка на Европската унија мора пред пристапувањето да го прифати сето она што е изградено како право на Унијата до нејзиното пристапување. Република Македонија го започна процесот на усогласување со законодавството на ЕУ во 1996 година, кога се приклучи кон програмата ФАРЕ. Со Спогодбата за стабилизација и асоцијација меѓу Европската унија и нејзините држави-членки и Република Македонија, која влезе во сила во 2004 година (а преку Временета спогодба, нејзини делови влегоа во сила во 2001 година), обврските за усогласување со законодавството на ЕУ, како и приоритетите на усогласувањето подетално се определени во една задолжителна правна рамка.

Темата е особено релевантна во период кога Република Македонија очекува датум за почеток на претпристапните преговори за членство во Европската унија, односно ги подготвува институционалните и човечките капацитети за водење преговори. По добивањето датум за почеток на преговорите, целиот процес ќе започне со скрининг, односно аналитички преглед на усогласеноста на националното законодавството со законодавството на ЕУ, што вообичаено е првата фаза од преговорите за членство во ЕУ. Од друга страна, како држава-кандидат од 2005 година, по примерот на државите кандидати од претходниот бран на проширување, Република Македонија подготвува и спроведува Национална програма за усвојување на правото на Европската унија, како сеопфатен документ кој го димензионира процесот на транспонирање во временски и нормативни рамки, инкорпорирајќи ги и аспектите на имплементација и извршување. Истовремено, Република Македонија ги извршува и обврските од Спогодбата за стабилизација и

асоцијација, кои всушност значат преземање во одреден опсег и со различен приоритет на делови од *acquis communautaire*.

Самиот процес на преговарање наметнува сериозни предизвици и комплексни правни, како и пошироки социо-економски прашања. И покрај (но, и наспроти тоа) користењето на сознанијата и искуствата од поранешните и сегашните држави-кандидати во практиката и екстензивната странска техничка помош, изградбата на еден аналитички и научно издржан пристап во процесот на преговарање е евидентна потреба во Република Македонија. Тоа е значајно за текот на преговорите, зашто процесот всушност значи преземање обврска за усвојување на правото на ЕУ во одреден рок.

Актуелноста на темата, покрај другото, се огледа во фактот дека процесот на преговарање за членство ќе кулуминира со пристапување на Република Македонија во ЕУ. Откако преговорите во сите поглавја ќе бидат затворени, ќе биде определен датумот на кој Република Македонија ќе пристапи на Унијата. Во тој период (од денот на затворање на преговорите до денот на пристапување) се очекува сите земји-членки да донесат формална одлука со која во зависност од уставните одредби ќе се определат за членството на Република Македонија во Унијата. Истовремено, во Република Македонија ќе биде организиран референдум на кој граѓаните ќе се изјаснат дали прифаќаат државата да биде членка на ЕУ. Времетраењето и содржината на преговорите зависат од подготвеноста на земјата, односно од степенот на хармонизираност на македонското законодавство со *acquis* на ЕУ. Институционалната поставеност и постапките кои ги применуваат надлежните државни органи, исто така ќе бидат фактор за успех во преговорите. Оттаму, за Република Македонија преговорите за пристапување во ЕУ се релевантни не само во процесот на пристапување, туку уште повеќе подолгорочно – како основа за успешно преземање на обврските од членството во ЕУ. Од друга страна, обврските за спроведување на Спогодбата за стабилизација и асоцијација, како и на регионалните договори (Договорот за заедничката европска воздухопловна област, Договорот за Енергетската заедница на Југоисточна Европа, Договорот за транспортна заедница кој е во тек на преговори) произведуваат во сегашноста правни обврски за Република Македонија, кои произлегуваат од *acquis communautaire*.

Во Република Македонија процесот на преговарање за членство во ЕУ не бил предмет на подлабоко академско истражување, и покрај присутните напори посериозно да му се пристапи преку научни семинари и други академски ангажмани. Постојат парцијални секторски анализи, вклучувајќи и компаративни истражувања за одредени области, но отсуствува сеопфатно истражување на процедурите и постапките за преговарање во Република Македонија, во кое овој процес се анализира во неговата целовитост и комплексност.

Со усвојувањето на Договорот од Лисабон и постигнувањето на повисок степен на унификација на нормативната структура и правната рамка на Унијата, истражувањето за преговарањето за членство во ЕУ во Република Македонија станува уште порелевантно.

Досега е објавена значајна и екстензивна литература која главно ги обработува теоретските аспекти на европските интеграции, а само мал дел се посветени на импликации и апликации во практиката. Истражувањата датираат од понов датум, па може да се каже дека оваа значајна област за општественото живеење во Република Македонија е сè уште недоволно истражувана и

обработувана, што е дополнителен предизвик во напорите да се помогне со сиот научен и академски потенцијал.

Во тие рамки, научниот придонес на трудот се состои, покрај другото, и во следново:

- сестрано и комплексно третирање на проблемите и можностите кои би се јавиле пред започнувањето и во текот на преговорите за членство во Унијата;
- согледување, анализирање и прикажување на бројни релевантни податоци од досегашното искуство на земји кои водат или ги завршиле преговорите за членство во ЕУ.

Предмет, цел и хипотези на истражувањето

Интегрирањето на Република Македонија во Европската унија претставува јасно и недвосмислено изразен стратешки интерес и приоритетна цел во континуитет во политиката на Република Македонија на сите нивоа на власт. Од осамостојувањето во 1991 година па до денес, поддршката што македонските граѓани ја даваат за членство во ЕУ е извонредно голема, а процентуално изразена таа секогаш била повеќе од 80%. Тоа значи дека интеграцијата во ЕУ и другите евроатлантски интеграции е врвен приоритет за граѓаните на Република Македонија и прашање на кое му се посветува најголемо внимание во поновата македонска историја.

За позитивно да може да одговори на барањата за прием за членство и за да ги подготви државите-кандидати да се носат со предизвикот на членството, ЕУ воспоставила јасни критериуми и стандарди кои државите со евроатлантска аспирација треба да ги исполнат пред членството. *Можеби најважниот дел од процедурата за прием се преговорите за членство. Оттука, поширок предмет на интерес на ова истражување е процесот на преговарање за прием во членство во ЕУ.*

Како што може да се забележи во самиот наслов на предложената тема за докторска дисертација: *Процесот на преговарање за прием во членство во Европската унија, во областите правда и внатрешни работи и заедничка надворешна и безбедносна политика*, вниманието е фокусирано на процесот на преговарање во областите правда и внатрешни работи и заедничка надворешна и безбедносна политика. Од ова произлегува дека основната цел на истражувањето е да се даде поддршка на напорите кои се прават во Република Македонија за поуспешна подготовка на државните капацитети за водење на преговорите во споменатите области, преку согледување на искуствата на Република Хрватска и на другите земји кои веќе ги завршиле преговорите за членство. Ова ќе претставува значително олеснување и за Република Македонија, но и за самата ЕУ која во нашата држава може да препознае сериозен партнер за водење на квалитетни и успешни преговори.

Истражувањето се концентрира на процесот на преговарање, односно на степенот на подготвеност за вградувањето на правната норма на ЕУ во правниот систем на Република Македонија и за исполнување на останатите обврски од членството. Основна цел на истражувањето е да се утврдат факторите кои ја условуваат успешноста на процесот на преговарање помеѓу Република Македонија и Унијата.

Фокусот врз преговарањето овозможува детална и длабинска анализа на оваа исклучително значајна фаза во европските интеграции на Република Македонија. При преземањето на обврските кои произлегуваат од членството, една држава-кандидат е исправена пред предизвикот, преку преговарањето, да ги договори начинот и временската рамка за прифаќање на законодавството на Унијата. Со ова државата инкорпорира во сопствениот правен систем еден интегрален корпус на норми создаван во текот на шеесетте години постоење на Европската заедница, односно Европската унија. Пристапот и начинот на кој инкорпорирањето ќе се изврши го трансформира целокупниот правен систем. Фактот што *acquis communautaire* е специфичен корпус на правото кој не е идентичен со системот на меѓународните договори, ниту пак ги има својствата на национален правен систем, неговата специфична структура, како и сè поголемиот обем, пред државата која си ја поставува целта да го инкорпорира во целина поставува клучни проблеми и предизвици. Се поставува потребата од програмирано имплементирање во целовитоста на националниот правен систем, при што еден корпус на норми на ЕУ, структуриран по специфичен систем на подрачја на *acquis*, односно поглавја за преговори, се поставува наспроти националниот корпус на норми. Идентификацијата на националните норми во кои одделен потесен корпус на норми на ЕУ (групирани во подрачја) ќе се прифатат е исклучително значаен сегмент на преговарањето. При тоа подрачјата не се еквивалентни, туку се преклопуваат и инволвираат надлежност на различни национални институции и тангираат интереси на различни субјекти. Натаму, прифаќањето на *acquis* во Република Македонија се врши во подолг период на суштествени транзициони реформи и има значителна улога во обликувањето на целокупната реформа на правниот систем на Република Македонија по осамостојувањето. Република Македонија еден релативно долг период (споредено со државите од Централна и Источна Европа) е во специфична ситуација да се подготвува за преземање на *acquis communautaire* без преговори за членство, односно без систематска инволвираност на Европската комисија во согледувањето на нивото на усогласеност преку аналитичкиот преглед на усогласеноста на националното законодавство со *acquis* (скрининг) претставува дополнителен предизвик. Времето на „чекање“ до добивањето датум за преговори и формалното започнување на аналитичкиот преглед, Република Македонија може да го искористи и добро да се подготви, со што преговорите ќе бидат успешни и тој процес нема да трае долго.

Во истражувањето, преку поставената хипотетска рамка се истражува релевантноста на следниве чинители во процесот на преговарање: усогласеноста на домашното законодавство со *acquis*; напредокот во однос на копенхашките критериуми; подготвеноста на администрацијата за апсорпција на новите норми; квалитетот на методологијата на преговарањето; вклученоста на засегнатите субјекти; поттикот и казната на ЕУ; техничката помош, како и дијалогот меѓу домашните чинители и чинителите на ЕУ.

Методолошка рамка на истражувањето

При изработката на трудот се користи комбинација на квалитативни и квантитативни методи. За утврдување на квантитативни индикатори за успешноста на процесот на преговарање се користи контекстуална анализа на

документите на ЕУ (особено извештаите за напредокот), како и статистичка анализа на динамиката на прифаќање на законодавството на Унијата. Историско-правниот и компаративно-правниот метод се применети во анализата на еволуцијата на процесот на преговарање, неговото програмирање и спроведување, како и во анализата на методологијата на прифаќањето на законодавството на Унијата во Република Македонија, споредено со искуствата на други држави-кандидати, како и држави-членки.

Во оценувањето на релевантноста на факторите врз успешноста на процесот на преговарање применет е структуриран прашалник, како и интервјуа со релевантни чинители во процесот.

Анализата на содржината е аплицирана во истражувањето на примарната литература, односно документите на ЕУ и на Република Македонија како релевантни за процесот на преговарање.

Преку критичка анализа, користејќи ги индуктивниот и дедуктивен метод, истражувањето дава оценка за влијанието на одделните фактори врз процесот на усвојување на *acquis* во Република Македонија и ги идентификува основните недостатоци во приодот и методологијата на преговарањето, како основа за изградба на еден конзистентен пристап и методологија во прифаќањето на нормите на ЕУ во правниот систем на Република Македонија.

Структура на дисертацијата

Докторската дисертација „Процесот на преговарање за членство во Европската унија во областите правда и внатрешни работи и заедничка надворешна и безбедносна политика“ се состои од вовед, седум дела и заклучок.

Во **воведниот дел** се разработува актуелноста на предметот на истражувањето, доменот во кој докторската дисертација претставува научен придонес и е даден релевантен преглед на актуелни придонеси на слични теми на истражување, пред сè, во европски рамки.

Во **првиот дел** насловен *Европската унија како актер на меѓународната сцена*, презентирани е генеологијата и еволуцијата на идејата за Обединета Европа, од нејзината концептуализација во шеесеттите години на минатиот век до актуелната унификација на нормативната структура на ЕУ во Договорот од Лисабон. При тоа, посебно се разгледува проширувањето на ЕУ со земјите од Централна и Источна Европа, а посебен акцент е ставен на проширувањето со земјите од Западен Балкан. Кандидатот ја карактеризира спрегата помеѓу проширувањето и продлабочувањето на односите внатре во Унијата, која придонела за ширење не само на географскиот опсег на екстерните активности, туку и за продлабочување на надворешнополитичките интереси.

Во **вториот дел** насловен *Критериуми за членство во Европската унија*, прикажани се критериумите за членство во Унијата, при што се опфатени копенхашките критериуми кои бараат: а) стабилни институции кои гарантираат демократија, владеење на правото, човекови права и заштита на малцинствата – познати како политички критериуми; б) развиена пазарна економија која ќе има капацитет да се справи со притисокот на конкуренцијата и пазарните сили на Унијата – економски критериуми; в) способност за преземање на обврските од членството, вклучувајќи го придружувањето кон целите на политичката,

економската и монетарната унија – способност за прифаќање на *acquis*. Географскиот критериум не е дел од копенхашките критериуми за членство, но кандидатот дава јасен приказ за искуствата кои ги имаат државите со амбиции за зачленување во ЕУ, а кои географски не припаѓаат на европскиот континент.

Третиот дел од докторската дисертација е насловен *Република Македонија на патот кон европските интеграции*. Во овој дел кандидатот прави пресек на активностите кои се преземаат во изминатите 20 години, а се однесуваат на европските интеграции на Република Македонија. Хронолошки се претставени сите позначајни датуми и настани поврзани со интеграциите на Република Македонија во ЕУ. Анализата на исполнувањето на копенхашките критериуми и оцената за степенот на исполнетост се клучни сегменти на сите извештаи на Европската комисија за напредокот кој го остварува Република Македонија. Така, се констатира дека две години по ред, Европската комисија препорачува почеток на преговорите за членство со Република Македонија, што укажува на фактот дека државата е подготвена за формално започнување на преговорите.

Четвртиот дел носи наслов *Кон преговори*, а во него е даден преглед на механизмите на процесот на проширување, вклучувајќи го воспоставениот инструментариум на ЕУ (пристапни партнерства, техничка помош, извештаи, итн.) од аспект на усвојувањето на правото на ЕУ и функционирањето на политиката на условеност во овој контекст. Анализираниа е улогата на институциите на Европската унија во детерминирањето на агендата и динамиката на процесот на проширување, што има значителни консеквенци на процесот на преговарање. Посебно е анализирана релацијата Република Македонија – ЕУ и преговорите за членство, при што е изложена структурата на *acquis* за преговори. Принципите за преговарање се однапред установени од страната на ЕУ и тие се основната водилка и за ЕУ, но и за земјата-кандидат. Република Македонија, исто така, утврдила принципи за преговарање кои кои ќе се придржуваат сите институции и поединци вклучени во процесот на преговарање, а кои имаат за цел да обезбедат континуитет на исполнување на интересите на државата. Кандидатот дава приказ и на формалното значење на фазата на аналитички преглед, како и на сите останати фази до привременото и трајно затворање на поглавјата за преговори и стапувањето во членство во ЕУ.

Петтиот дел насловен *Преговарање за членство во ЕУ во областа правда и внатрешни работи* ја содржи супстанцијата на истражувањето, при што се изложени наодите од контекстуалната анализа на извештаите од ЕУ и од анализата на релевантноста на одделните чинители во преговарањето во поставената хипотетска рамка. Како една од круцијалните области на соработка на кои почива ЕУ, областа правда и внатрешни работи опфаќа повеќе значајни сегменти на општественото и политичкото живеење, кои не ретко задираат во основните човекови слободи и права. Кандидатот го следи развојот на состојбите во Република Македонија во делот на миграциите, азилот и политиката на визи, а ги анализира и посочува на можностите за дополнителен напредок на Република Македонија во делот на судската соработка во граѓанската и кривичната материја, полициската соработка и борбата против организираниот криминал. Борбата против тероризмот и злоупотребата на дрога се значајни сегменти од областа правда и внатрешни работи во кои Република Македонија треба да покаже соодветен напредок. И делот на царинската соработка и

фалсификувањето на еврото се значаен дел на областа ПВР, во кои државата ќе биде детално оценувана во фазата на аналитички преглед. Затоа се многу значајни искуствата кои кандидатот ги елаборира во однос на мерките и активностите кон кои ќе биде наосчена Република Македонија во наредниот период. Кандидатот низ еден конзистентен аналитички пристап, а преку сеопфатна анализа на искуствата на државите-кандидати кои веќе ги завршиле преговорите за членство и на државите-членки, дава предлози за преговарачките позиции по однос на прашањата во оваа област.

Шестиот дел е насловен *Преговарање за членство во ЕУ во областа заедничка надворешна и безбедносна политика*. Користејќи ги искуствата од другите земји-кандидати и анализата на обемната материја на законодавството на ЕУ, кандидатот прави обид да ги претстави резултатите од аналитичкиот преглед на состојбите во Република Македонија кои се однесуваат на областа ЗНБП. Овој дел, како и претходниот, е сржта на докторската дисертација и во него се претставени податоците од истражувањето на состојбите во Република Македонија во однос на соработката со меѓународните организации, особено на односите на Република Македонија со Обединетите нации и НАТО, но и со другите регионални или меѓународни интеграции. Република Македонија води активна мирољубива политика и се залага за мир и напредок во целиот свет. Активното учество во бројни мисии на Европската унија, ОН и НАТО ја става Република Македонија во редот на најприсутните земји во целиот свет. Постојаното придружување на ставовите на ЕУ по однос на прашањата од областа ЗНБП, се основата на која се темелат односите помеѓу државата и ЕУ во оваа област. ЗНБП е карактеристична област на правото на Европската унија, со посебни специфики утврдени и во Договорот од Лисабон. Сепак, кандидатот со еден критички осврт констатира дека има сегменти од политиката на Република Македонија кои отстапуваат од интересите на ЕУ или се во директна колизија со нив. Предлозите кои се дадени за надминување на ваквите прашања се корисни и ѝ овозможуваат на Република Македонија подобра подготовка за преговарање.

Седмиот дел е насловен како „Искуствата на Хрватска во преговарањето за членство во ЕУ“ дава приказ на состојбите на хрватското општество пред започнување на преговорите, анализа на повеќе значајни документи поврзани со преговарањето помеѓу Република Хрватска и ЕУ и заклучоци кои можат да бидат искористени од Република Македонија и од другите земји кандидати. Хрватска како земја-лидер во европските интеграции во целиот регион, а сигурно и во Западен Балкан, покажа голема подготвеност за соработка и за размена на искуствата со сите земји вклучени во европските интеграции. Предизвиците и препреките со кои се соочи Хрватска во процесот на преговарање можат да бидат искористени од Република Македонија и да помогнат државата подобро да се подготви за преговарањето. Преку анализа на бројни документи, законски и подзаконски акти од хрватските органи, регулативи, одлуки, препораки на ЕК и ЕП, кандидатот прави процена на целокупниот процес на преговарање помеѓу Хрватска и ЕУ кој успешно заврши на 30 јули 2011 година.

Во последниот дел, односно **заклучокот** на докторската дисертација, презентирани се на синтетизиран начин наодите од истражувањето и релевантноста на анализираните фактори поврзани со преговарањето за членство. Кандидатот критички се осврнува на досегашната практика на

институциите во Република Македонија, особено критикувајќи го техницизмот и формалистичкиот пристап, наспроти потребата од суштествено инкорпорирање на нормите на ЕУ во правниот поредок на Република Македонија. Сите надлежни институции, органи и тела во Република Македонија треба да дадат свој придонес во однос на прифаќањето на сите обврски кои ќе произлезат од процесот на преговарање, со цел тој да биде успешен и да кулминира со покана за пристапување на Република Македонија во ЕУ. Во заклучокот се содржани и препораки за натамошниот процес на усвојувањето на *acquis* во Република Македонија конзистентно со поставената теоретска рамка, во што се состои научниот придонес на оваа докторска дисертација.

Заклучок и предлог

Докторскиот труд „Процесот на преговарање за членство во ЕУ, во областите правда и внатрешни работи и заедничка надворешна и безбедносна полити“ од кандидатот м-р Никола Дујовски обработува многу значајна тема за Република Македонија, која е актуелна и во пошироки европски рамки. Богатата користена литература ја покажува способноста на кандидатот за систематско аналитичко користење на стручна литература. Поставената теоретска рамка ги следи современите европски тенденции, а применетиот богат методолошки инструментариум обезбедува релевантност и издржаност на сознанијата презентирани во трудот.

Материјата е изложена на јасен начин, содржински богато, сеопфатно и темелно, а целиот труд е логично систематизиран. Кандидатот пристапува продлабочено и критички кон анализата на комплексното и сеопфатно прашање кое е предмет на истражувањето, покажувајќи способност да ги селектира и објективно да им пристапи на значајните проблеми од практиката, користејќи мноштво емпириски податоци. За отворените прашања од практиката кандидатот изразува сопствен и јасен критички став конзистентно со поставената теоретска рамка.

Трудот претставува самостоен стручно-научен труд, во кој кандидатот дава сопствен придонес за натамошното развивање на пристапот на државата кон инкорпорирањето на правото на ЕУ во правото на Република Македонија. Трудот истовремено претставува основа за натамошни истражувања во оваа област, што ја демонстрира неговата научна валидност и вредност.

Врз основа на изнесениот приказ и оценка, Комисијата констатира дека се работи за докторски труд што ги задоволува критериумите за подготвување на научни и стручни трудови од ваков вид, предвидени во соодветната законска регулатива и актите на Правниот факултет „Јустинијан Први“ и Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Од тие причини, на Комисијата ѝ претставува задоволство едногласно да му предложи на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ да го усвои овој извештај со позитивна оценка и да мувозможи на кандидатот м-р Никола Дујовски да пристапи кон јавна одбрана на неговиот докторски труд.

КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Љубомир Фрчкоски с.р.

2. Проф. д-р Сашо Георгиевски с.р.

3. Проф. д-р Татјана Петрушевска с.р.

4. Вонреден проф. д-р Никола Тупанчески с.р.

5. Вонреден проф. д-р Гордана Бужаровска с.р.

До Рецензентската комисија на Наставно-научниот совет
на Институтот за социолошки и политичко-правни
истражувања во Скопје

ПРИГОВОР

на рефератот за избор на помлад асистент од областа на политичките науки на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје објавен во Билтен број 1014 од 1.9 2011 година од 187 до 191 страна.

Го поднесувам овој приговор бидејќи сметам дека аргументите кои се наведени како предност на противкандидатката не се издржани, бидејќи согласно со наведеното во рефератот, мојот просек на додипломските студии е поголем - 8,9 наспроти нејзиниот 8,2; бројот на моите објавени и прифатени за објавување трудови, како што е наведено во рефератот, изнесува 10 објавени научни и стручни трудови и 2 прифатени за објавување, додека противкандидатката има 7 објавени научни и стручни трудови и 1 прифатен за објавување.

Исто така би сакала кадарот во Институтот, како и пошироката академска јавност во Република Македонија, да биде запознаена и со сите оние мои квалитети и постигнувања кои Рецензентската комисија ги испуштила во рефератот за избор.

- Имено, во рефератот за избор е испуштено моето учество на домашни и меѓународни научни собири и конференции. Сметам дека тоа е релевантно за избор на помлад асистент и дека би требало да биде наведено во рефератот, особено затоа што бројот на конференции на кои сум учествувала со свои трудови не е мал – 5, наспроти 4 на кои учествувала противкандидатката.

1. Учесник на меѓународната научна конференција „Безбедноста на постконфликтниот (западен) Балкан, транзицијата и предизвиците на Република Македонија“ во организација на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола и Факултетот за безбедност во Скопје, одржана на 27-28.5. 2011 година.
2. Учесник на меѓународниот научен собир „Culture and Music“, во организација на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања и Институтот за истражување и архивирање на музика, одржан на 21-22 јануари 2011 година, достапно на:

<http://mmc.edu.mk/IRAM/Conferences/XVIIConf/CultureandMusic.html>

3. Панелист на научната конференција „Претставување и одговорност – отворени или затворени кандидатски листи?“, организирана од Националниот демократски институт за меѓународни односи (НДИ) Македонија, одржана на 23.3. 2010 година.
 4. Учесник на научниот собир „Социо-културни аспекти на евроинтеграцијата“, организиран од Здружението „Мариовско-мегленски културни средби“ – Прилеп, ЈНУ Институт за социолошки и политичко-правни истражувања, Скопје и ЈНУ Институт за старословенска култура – Прилеп, одржан на 14-16 ноември 2008 година.
 5. Учесник на научен собир на тема „Република Македонија на патот кон Европа – состојби и перспективи“, организиран од Универзитетот ФОН и Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања, одржан на 2-3 јуни 2007 година.
- Исто така, во рефератот, Рецензентската комисија ги нема воопшто наведено моите ангажмани на 6 проекти (наспроти 4 проекти на противкандидатката, од кои 2 се засега само аплицирани до МОН, а сè уште не се добиени), од кои може да се види дека сум била ангажирана и сум работела на повеќе области од општествено-политичкиот живот во Република Македонија, и тоа како:
 1. експерт ангажиран во рамките на проектот „Скопје-родово еднаков град“, финансиран од град Скопје, а спроведуван од Центарот за истражување и креирање политики од Скопје во период од септември 2010 до декември 2010;
 2. помлад асистент на проектот „Општина по мерка на детето“, финансиран од UNICEF, а спроведуван од Центарот за човекови права и разрешување на конфликти, во периодот март 2010 – декември 2010. За повеќе може да видите на <http://opstinapomerkanadeteto.org.mk>;
 3. експерт ангажиран во рамките на проектот „Зајакнување на капацитетите во образовните институции во општина Струмица за вклучување на родовата перспектива во образованието и искоренување на родовите стереотипи“, финансиран од UNDP и општина Струмица во периодот од 29.3.2010 до 15.4.2010;
 4. соработник, млад истражувач ангажиран во рамките на проектот „Невработеност, ризици и реакции“, финансиран од Министерството за образование и наука, а спроведен од Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања, во периодот 2006-2009 година;
 5. тренер на вежбите на тема: „Демократија, толеранција и превенција на конфликти“ и „Улогата на младите во превенција на конфликтите“ во рамките на проектот „Let's Learn Together“, финансиран од Office of Public Affairs U.S. Embassy Skopje, спроведен од Институтот за демократија

„Социетас цивилис“- Скопје, во периодот 22.1.2007- 16.2.2007. За повеќе може да видите на

<http://macedonia.usembassy.gov/letslearn07.html>;

6. координатор на проектот „Let's Learn Together“, финансиран од Office of Public Affairs U.S. Embassy Skopje, спроведен од Институтот за демократија „Социетас цивилис“ -Скопје во периодот 27.9. 2006-12.4. 2007. За повеќе може да видите на <http://macedonia.usembassy.gov/letslearn07.html>;

- Рецензентската комисија не навела ниту дел од моите други активности, обуки и школи што ги имам завршено – вкупно 12 (противкандидатката нема наведено ниту една дополнителна активност, обука или школа што ја има завршено), а кои говорат за мојата мотивираност за лична надоградба и склоност кон научноистражувачка работа. Повеќето од овие обуки и школи се поврзани со областа за којашто конкурирав- политичките науки. Ќе споменам само дел од нив кои сметам дека не треба да се занемарат, а тоа се:

1. учесник на Шестиот летен универзитет за демократија на Советот на Европа, на тема: „Етика и политика“, одржан во периодот 27-29.6.2011 година во Стразбург, во организација на Европската асоцијација на школите за политички науки на Советот на Европа. За повеќе може да видите на

<http://www.schoolsofpoliticalstudies.eu/summer-university-2011.aspx>;

2. учесник на Школата за јавни политики „Мајка Тереза“, организирана од Центарот за истражување и креирање на политики (ЦРПМ), а поддржана од Советот на Европа, одржана во периодот од јануари 2011 година до сега;

3. учесник на Првата политичка академија за социјална демократија (зимски семестар), организирана од Прогрес институт за социјална демократија, „Friedrich Ebert Stiftung“ - Скопје и The Olof Palme International Center, одржана во периодот од септември до декември 2008 година;

4. учесник на Школата за род и политика организирана од Истражувачкиот центар за родови студии „Евро-Балкан“ - Скопје, одржана во периодот март-мај и октомври-декември 2005 година.

Сметам дека овој приговор е оправдан со оглед на тоа што и самата Рецензентска комисија во рефератот за избор наведува дека јас имам поголем просек, како и поголем број на објавени научни и стручни трудови од противкандидатката. Исто така не е јасно на што се темели поголемото искуство на противкандидатката, кое воедно е и прв аргумент за нејзин избор, бидејќи од биографиите може да се воочи дека и двете кандидатки на ист ден

започнале да работат во Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања и имаат исто работно искуство во Институтот. Што се однесува до успешното асистирање во процесот на наставата на постдипломските студии на Институтот, наведено како втор аргумент за избор на противкандидатката, сакам да истакнам дека и јас, исто така, бев ангажирана како асистент на постдипломските студии, насока: комуникации и социологија, за генерацијата 2009/10, што исто така е наведено во рефератот за избор.

Согласно со горенаведеното се надевам дека Рецензентската комисија ќе биде доблесна уште еднаш да го преиспита својот предлог.

Скопје,

М-р Дијана Стојановиќ Ѓорѓевиќ с.р.

7.9.2011 година

До Научниот совет

на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања

Предмет: Одговор на приговорот поднесен од Дијана Стојановиќ Ѓорѓевиќ

До Комисијата беше доставен приговор од кандидатката Дијана Стојановиќ Ѓорѓевиќ во врска со изборот за помлад асистент по политички науки. Ова е одговорот на Комисијата:

Врз основа на Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Комисијата како прв критериум за оценување на способноста на кандидатите за научна работа го определи објавувањето на трудови и учеството на научни конференции. Од една страна, мнозинството од Комисијата констатираше дека двете кандидатки имаат слични научни постигнувања и биографии. Од друга страна, мнозинството од Комисијата сметаше дека како втор критериум треба да биде земена предвид вклученоста на кандидатките во подготовка и реализација на постдипломската настава на Институтот, при што Бојана Наумовска, според мнозинството од Комисијата, има поголем и успешен ангажман на групите по социологија и комуникации.

Комисијата истовремено ги истакна и квалитетите на кандидатката Дијана Стојановиќ Ѓорѓевиќ, но со мнозинство гласови одлучи за помлад асистент од областа на политичките науки да биде избрана кандидатката Бојана Наумовска.

Комисијата во целост се придржуваше до Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ .

Комисија

Проф.д-р. Лидија Христова с.р.

Проф.д-р. Петар Атанасов с.р.

Проф.д-р Наташа Габер Дамјановска с.р.

ПРЕГЛЕД

на пријавени и прифатени теми за изработка на магистерски трудови на
Градежниот факултет во Скопје

на 378. седница на Наставно – научниот совет одржана на 12.9.2011 година

Р. бр.	Кандидат	Работен наслов на темата	Ментор
1	Александар Јовески, дипл.град.инж.	Симулационен модел за управување со каскаден реверзибилен хидроенергетски систем	проф. д-р Љупчо Петковски, Градежен факултет во Скопје
2	Грозданка Тилева, дипл.град.инж.	Методологија за подобрување на безбедноста и здравјето при работа при реализација на проектите во градежништвото	проф. д-р Валентина Жилеска Панчовска, Градежен факултет во Скопје
3	Зоран Тодосовски, дипл.град.инж.	Проектирање на спрегнати меѓукатни плочи со профилирани челични лимови според Еврокод 4	проф. д-р Атанас Филиповски, Градежен факултет во Скопје

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР ВО СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ – АСИСТЕНТ ПО ПРЕДМЕТИТЕ:
 ОД ОБЛАСТА ПЕДАГОШКИ НАУКИ - ПРЕДМЕТ **ПЕДАГОШКА ПРАКТИКА**,
 ЗА СТУДИСКИТЕ ГРУПИ ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА И ПРЕДУЧИЛИШНО
 ВОСПИТАНИЕ НА МАКЕДОНСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК; ОД ОБЛАСТА
 МЕТОДИКИ НА НАСТАВНО-НАУЧНИТЕ ОБЛАСТИ – ПРЕДМЕТ **МЕТОДИКА
 НА НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК**, ЗА СТУДИСКАТА ГРУПА
 ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА НА МАКЕДОНСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК; ОД ОБЛАСТА
 ТЕСНО-СТРУЧНИ НАСТАВНИ ОБЛАСТИ – ПРЕДМЕТ **МЕДИУМСКА
 КУЛТУРА**, ЗА СТУДИСКАТА ГРУПА БИБЛИОТЕКАРСТВО НА МАКЕДОНСКИ
 НАСТАВЕН ЈАЗИК; ОД ОБЛАСТА ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ – ПРЕДМЕТ
МУЛТИКУЛТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ, ЗА СТУДИСКИТЕ ГРУПИ
 ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА И ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ, НА
 ПЕДАГОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски во Скопје“, во врска со конкурсот објавен во весниците „Дневник“ и „Лајме“, од 23. VI 2011 г., на својата VI седница одржана на 14. IX 2011 г., донесе Одлука за формирање на Рецензентска комисија во состав:

1. проф. д-р Благица Петковска, претседател;
2. проф. д-р Розалина Попова-Коскарова, член;
3. проф. д-р Владо Тимовски, член.

На распишаниот конкурс за наведените наставни предмети се пријавија четворица кандидати: м-р Анита Штерјоска, вработена на Педагошкиот факултет

„Св. Климент Охридски“ во Скопје, м-р Елвира Калач, м-р Соња Серафимова и м-р Елена Иванова.

Рецензентската комисија, по разгледувањето на документацијата на кандидатите, го поднесува следниов:

ИЗВЕШТАЈ

1. ИЗВЕШТАЈ ЗА КАНДИДАТКАТА М-Р АНИТА ШТЕРЈОСКА

Биографски податоци

М-р Анита Штерјоска е родена на 25. 9.1974 година во Скопје. Основно образование завршила во Скопје, а гимназиското образование го оформила во гимназијата „Раде Јовчевски - Корчагин“, постигнувајќи одличен успех.

Образованието го продолжила запишувајќи се на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, во учебната 1996/97, а дипломирала во 2001 година.

Во текот на студирањето пројавила интерес и активно учествувала во меѓународни проекти, поврзани со можностите за унапредување и модернизирање на наставниот процес и на образованието воопшто, а, поконкретно, за можностите за употреба на компјутерскиот медиум во наставата. Во рамките на тие активности била учесник на работилница на тема: Wired Education (Далечинско-мрежно образование) во Будимпешта, во организација на CEENET (Central Eastern Network Asociation).

Од страна на истата организација во Будимпешта, Р. Унгарија, била обучена за примена на мрежните едукативни системи (NETWORK KNOWLEDGE SYSTEMS), за што, исто така, поседува соодветен сертификат.

Во последната година од студиите била прогласена за најдобар студент на Педагошкиот факултет, за учебната 1999/2000 година, од страна на Сојузот на студенти при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Своето образование го продолжила на постдипломски студии на Филозофскиот факултет во Скопје, на Институтот за педагогија, дидактичко-методичка насока. Испитите предвидени за постдипломските магистерски студии ги положила со просечна оценка 10,00, а потоа го пријавила магистерскиот труд со наслов: „Дидактичките аспекти на примената на информациско-комуникациската технологија во одделенската настава“, кој го одбрала на 8 јуни 2011 година.

Својата наобразба од областа на образованието ја проширила со активно учество на повеќе семинари, обуки и работилници, како што се, на пример:

- Обука за примена на информациско-комуникациската технологија во наставата во организација на USAID и George Mason University, College of education and Human Development Вирџинија, САД.
- Работна посета во Лондон, Велика Британија, каде што поминува обука за:
 - методика на наставата насочена кон потребите на детето;
 - развој на курикулум;
 - употреба на информациско-комуникациската технологија во наставата;
 - избор и обука на наставнички кадар;
 - постигнување на наставнички перформанси;
 - британската национална стратегија за образование и
 - британските образовни стандарди.
- Работилница за обучувачи на одделенски наставници за примена на образовниот софтвер Tool Kid во наставата (проект: Е-школо, УСАИД, Р. Македонија).
- Обука за примена на техниките за развој на критичкото мислење кај учениците, како дел од проектот *Со чишћење и илустрирање до критичко мислење* (Фондација Институт отворено општество – СОРОС).

- Обука за: Информатичката технологија во примарната обука на наставници (USAID, MCGO и WORLD LEARNING во соработка со George Mason University, College of Education and Human Development USA).
- Обука за наставниот кадар на педагошките факултети: Образование за социјална правда - Институт отворено општество - СОРОС, Р. Македонија.
- Менторството и суперменторството во образовниот процес во Македонија, USAID, Институт отворено општество – СОРОС, Р. Македонија.
- Обука за интернационални мастер обучувачи за социјална правда (обучувач на обучувачи).
- Обука за професионален развој на обучувачи и на наставници, Проект за основно образование, УСАИД, Р. Македонија.
- Примената на апликациите од Еду Бунту во одделенската настава, Проект за основно образование, УСАИД, Р. Македонија.
- Стандарди за обучувачи - стандарди, критериуми и индикатори на постигнување (Проект за основно образование, УСАИД, Р. Македонија).
- Обука за јазично описменување на децата од раноучилишна возраст, UNICEF, Р. Македонија.

Наставно-педагошка и научно-стручна дејност

Своето работно искуство м-р Анита Штерјоска го започнала во октомври 2000 година, на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, како демонстратор по предметот основи на информатиката, а од 18. XI 2003 година била ангажирана и во реализацијата на наставата по предметот методика на наставата по македонски јазик.

Во периодот од 1. XI 2001г., па сè до 30. IX 2003 година, покрај обврските на Педагошкиот факултет, таа работела и како наставник во основното училиште „Јан Амос Коменски“ во Скопје.

Со реализација на педагошката практика на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје започнала во октомври 2005 г., која истата ја

изведувала со студентите од втора и трета година од одделенска настава, на македонски наставен јазик.

Во февруари 2006 год., на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ била избрана за помлад асистент по предметот педагошка практика, каде што работи и денес.

Покрај нејзините ангажмани на Педагошкиот факултет, м-р Анита Штерјоска учествувала и во реализацијата на повеќе проекти од областа на образованието, чии носители се УСАИД, УНИЦЕФ или Фондацијата Отворено општество - Сорос. Во рамките на овие проекти таа се јавила и како обучувач за примена на ИКТ во наставата, како во основните училишта, така и на високообразовните установи кои продуцираат наставен кадар во Р. Македонија.

Во 2007 година, од страна на Бирото за развој на образованието била вклучена во тимот за изработка на Наставните планови и програми по предметот македонски јазик за националностите во новото деветгодишно основно образование.

Во февруари 2008 година, Проектот за основно образование - ПЕП (Primary education Project) ја ангажирал м-р Анита Штерјоска за тековна обука и консултантски услуги со одделенски наставници во Р. Македонија. Исто така, таа била дел од тимот за утврдување на педагошката оправданост на примената на Classmate компјутерите во процесот на учење и поучување.

Од јуни 2008 година, во рамките на ПЕП работела на програмата за професионален развој на обучувачи, чија цел истовремено претставува изработката на стандардите за професионален развој во Р. Македонија. По реализираните обуки со советници од Бирото за развој на образованието во РМ, од страна на проектот за основно образование, м-р Анита Штерјоска била назначена за *консултант-лидер за изработка на стандарди за обучувачи во Р. Македонија*.

Во знак на успешното остварување на поставените цели, во јуни 2010 г., Проектот за основно образование, во рамките на УСАИД, ѝ додели Сертификат за признание (Certificate of recognition) за комплетно завршена обука (*ПЕП-стандарди за обучувачи*), чија целна група беа сите обучувачи од Р. Македонија.

Својот професионален развој м-р Анита Штерјоска го остварувала и преку учество на меѓународни и домашни научни собири, на кои повеќепати се јавува и како излагач со свој научен труд, за коишто следува **библиографија**:

1. Современото предучилишно воспитание и основно образование - состојби и перспективи, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ – Скопје (Охрид, 2002);
2. Воспитно - образовните функции на предучилишното и на основното образование во современи услови, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ – Скопје (Струга, 2004);
3. Петта национална конференција за примена на информациската технологија во наставата, Министерство за образование на Р. Бугарија, (Златни Песоци, Р. Бугарија, 2006);
4. Интернационален научен собир, „Информатички технологии во образованието во 21 век“, Р. Ерменија (Ереван, 2007);
5. Научен собир, „Уметност у методикама наставе“, Педагошки факултет, Р. Србија, Јагодина, 2008;
6. Современи тенденции во образованието, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“, Скопје, (Охрид, 2008);
7. Петти интернационален балкански конгрес за образование и наука „Образованието на Балканот денес“, Тракиски универзитет, Едрене, Р. Турција (Едрене, 2009);
8. Научен собир „Образование за хумано општество“, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“, Скопје, (Охрид, 2010).

Како помлад асистент на Педагошкиот факултет била вклучена во реализацијата на проектот „Темпус 4“. Дел од активностите на овој проект бил и нејзиниот студиски престој во Гронинген, Холандија, реализиран во периодот 15 - 25 февруари 2008 година. Покрај запознавањето со холандскиот образовен систем, една од основните цели на престојот била разработката на современи модели за електронско учење.

Покрај горенаведените активности, м-р Анита Штерјоска се пројавувала и како млад истражувач. Искуствата од научноистражувачката работа ги стекнувала со своето активно учество во реализацијата на три научно-истражувачки проекти:

- *Етничкиот соживот во постконфликтниот период - состојби и перспективи*, Скопје, 2003 (раководител на проектот: проф. д-р Трајан Гоцевски);
- *Гледаната на верските заедници во Р. Македонија за воведување на веронаука во училиштата*, Скопје, 2004 (раководител на проектот: проф. д-р Владо Тимовски);
- *Настава без семантички шумови*, Скопје, 2010 (раководител на проектот: проф. д-р Благица Петковска).

Учествува и во уредувањето на зборници на трудови од научни собири, информатори за студентите на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“, како и на списанието „Педагошка ревија“, објавени од страна на Педагошкиот факултет во Скопје.

Информациско-комуникациската технологија ја користела како средство и цел во својата работа со студентите, но и како средство за постојано следење на сите иновативни зафати и случувања на полето на образовната технологија.

Библиографија

М-р Анита Штерјоска е автор и коавтор на стручни трудови од областа на педагошката теорија и практика:

- „Современиот наставник и компјутерот - предизвик или нужност“, *Просветен работник*, бр. 893-894, 12.VI 2002 г.;
- „Технологијата во функција на поефикасна настава“, Современото предучилишно воспитание и основно образование, *Зборник на трудови*, Скопје, 2003;
- „Значењето на наставата со потавување на проблем по предметот Мајчин јазик во одделенската настава“, *Воспитно - образовните функции на*

- предучилишното и на основното образование во современи услови*,
Зборник на трудови, Скопје, 2005 (коавтор со д-р Благоица Петковска);
- „DESKTOP PUBLISHER во наставата по мајчин јазик“, *Педагошка практика* бр. 3, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“, Скопје, 2006;
 - Creating localized repository of digital tools and Resources, Училишки факултет Сомбор, Р. Србија, 2006 (коавтор со д-р Солза Грчева, д-р William Warrick и др.);
 - „ИКТ и интеграцијата на наставни цели и наставните содржини“, *Современи тенденции во образованието - Зборник на трудови*, Скопје 2008;
 - *Успешен меѓународен собир*, „Современи тенденции во образованието“, Универзитетски весник, бр. 86, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 2008;
 - „Ликовното изразување во наставата по мајчин јазик во одделенската настава“, Литературен збор, VI, Скопје, 2009;
 - Language as a tool for intracurricular connection, Conference Proceedings The 5th International Balkan Education and Science Congress "Education in the Balkans Today", Trakia University, R. Turkey, 2009;
 - „Читанката и мултикултурализмот во образованието“, *Меѓународен собир*, *Училиште за хумано општество*, Охрид, 2010 (во печат).

2. ИЗВЕШТАЈ ЗА КАНДИДАТКАТА

М-Р ЕЛВИРА КАЛАЧ

Биографски податоци

М-р Елвира Калач е родена на 1. II 1971 г., во с. Љубин, Скопје, РМ. Завршила средно образование во ДСУ „Кочо Рацин“, насока: текстилен техничар, со среден успех 4,40, Високото образование го стекнала на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје – одделенска настава, на турски наставен јазик. Постдипломски студии завршила на Филозофскиот факултет во Скопје на

Институтот за педагогија, област: образование на возрасни. Средната оценка на магистерските студии и е 9,12. Го одбрала магистерскиот труд „Професионален развој на наставниците по физичко и здравствено образование“.

Кандидатката одлично го владее црногорскиот јазик, солидно го владее турскиот јазик и има основно познавање на францускиот јазик. Поседува и основна компјутерска писменост.

За себе, како специфични особености, таа ги потенцира следните: комуникациски, организациски и аналитички способности, подготвеност за тимска работа, поседување на флексибилност, точност и сл.

Наставно-педагошка и научно-стручна дејност

Кандидатката м-р Елвира Калач нема доставено информации за наведената дејност.

Библиографија

Кандидатката м-р Елвира Калач нема доставено библиографски податоци.

3. ИЗВЕШТАЈ ЗА КАНДИДАТКАТА М-Р СОЊА СЕРАФИМОВА

Биографски податоци

М-р Соња Серафимова е родена на 7. XI 1983 г., во Кочани, РМ. Основно училиште завршила во ЦОУ „Св. Кирил и Методиј“ во Кочани, а средно образование во ДСУ „Љупчо Сантов“ во Кочани (економски техничар). Високото образование го оформила на Педагошкиот факултет „Гоце Делчев“ во Штип, и е професор по одделенска настава, а истовремено ги проширила квалификациите преку модул – англиски јазик за дипломиран професор по одделенска настава. Постдипломски студии запишала во 2007 г. на Филозофскиот факултет во Скопје на Институтот за педагогија, област: менаџмент во образованието, за што и се

стекнала со титулата магистер. Средната оценка на магистерските студии и е 8,42. Го одбрала магистерскиот труд „Училишно менаџирање со квалитетот на оценувањето во основното образование“, во февруари 2011 г.

Кандидатката одлично го познава англискиот јазик, а добро го владее германскиот јазик. М-р Соња Серафимова поседува и основна компјутерска писменост, а наведува и дека многу добро познава програмски јазик (Visual Basic).

За себе, како специфични особености ги потенцира социјалните, организациско- комуникациските и техничките способности.

Наставно-педагошка и научно-стручна дејност

Кандидатката м-р Соња Серафимова учествувала на повеќе семинари и обуки за доусовршување, при што се стекнала со сертификати.

- Проект: *Граѓанско образование – пати кон граѓанско општество* (2005 г.).
- Обука : *Чекор по чекор* (2006 г.).
- Проект: *Креативна настава и учење.*
 - o обука: Со читање и пишување до критичко мислење;
 - o обука: Образование за социјална правда.
- Предавачките стратегии за ефективно учење, Интернационален летен универзитет во Македонија, Тетово, Македонија (2007 г.).
- Јавен менаџмент, Интернационален летен универзитет во Македонија, Битола, Македонија (2007 г.).
- Училишно планирање на оценувањето, семинар во ОУ „Св. Кирил и Методиј“ во Кочани.
- Учествовала на бизнис – план натпревар, со сопствена бизнис-идеја од областа на образованието, на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје 2009 г.

Кандидатката наведува дека волонтирала во одделенска настава во ОУ „Св. Кирил и Методиј“ во Кочани.

Библиографија

Кандидатката м-р Соња Серафимова нема доставено библиографски податоци освен насловот за магистерскиот труд, есеите и семинарските работи предвидени со програмата за постдипломски студии.

4. ИЗВЕШТАЈ ЗА КАНДИДАТКАТА

М-Р ЕЛЕНА ИВАНОВА

Биографски податоци

М-р Елена Иванова е родена на 1. II 1987 г., во Кочани РМ. Основно училиште завршила во родниот град, а средно образование во ДСМУ „Јане Сандански“ во Штип (фармацевтски техничар). Високото образование го стекнала на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, со просек 8,16. Таа е професор по одделенска настава. Постдипломски студии завршила на Филозофскиот факултет во Скопје, на Институтот за педагогија, област: дидактика, и се стекнала со титулата магистер. Постигнатиот просек на кандидатката на магистерските студии е 9,12. Насловот на нејзиниот магистерски труд е „Полиморфните димензии на наставата“, што го одбрала во февруари 2010 г.

Кандидатката м-р Елена Иванова зборува, чита и пишува англиски јазик, а има основно познавање од францускиот јазик. Таа има и познавање на програмите за канцелариско работење.

Наставно-педагошка и научно-стручна дејност

Кандидатката м-р Елена Иванова нема податоци за приведените дејности.

Библиографија

М-р Елена Иванова не приопштила библиографија.

Забелешка

Комисијата, при увидот во понудената документација на кандидатите, истакнува дека само кај м-р Анита Штерјоска и кај м-р Елвира Калач е доставена

Изјава од Комисијата за верификација на факти, која кај м-р Елвира Калчач не е потврдена од Комисијата, а е заверена кај нотар. Двете други кандидатки не поднеле ваков документ.

Заклучок и предлог

Рецензентската комисија, по разгледувањето и анализата на понудената документација на кандидатите пријавени на конкурсот, го констатира следново: врз основа на понудените податоци од различен карактер (разгледани одделно) смета дека м-р Анита Штерјоска ги исполнува не само законските услови да биде избрана за асистент во високото образование, туку таа е најкомпетентна да реализира наставна практика на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ за предметите по кои Факултетот распишува конкурс. Исто така, м-р Анита Штерјоска е теоретски подготвена за научноистраувачки зафати од областите за кои конкурира, што го потврдува и со понудените референци.

Оттука, со особена чест и задоволство, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, да ја избере **м-р Анита Штерјоска во звањето асистент** по предметите: од областа педагошки науки - предмет **педагошка практика**, за студиските групи: одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски наставен јазик; од областа методики на наставно-научните области – предмет **методика на наставата по македонски јазик**, за студиската група одделенска настава на македонски наставен јазик; од областа тесно-стручни наставни области – предмет **медиумска култура**, за студиската група библиотекарство на македонски наставен јазик; од областа изборни предмети – предмет **мултикултурно образование**, за студиските групи: одделенска настава и предучилишно воспитание, на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје.

Рецензентска комисија

1. Проф. д-р Благица Петковска, претседател,
с.р.

2. Проф. д-р Розалина Попова Коскарова, член,
с.р.
3. Проф. д-р Владо Тимовски, член, с.р.

РЕФЕРАТ

**ЗА ИЗБОР ВО СИТЕ НАСТАВНО - НАУЧНИ ЗВАЊА ОД ОБЛАСТА
МАЈЧИН ЈАЗИК СО КУЛТУРА НА ИЗРАЗУВАЊЕТО И
ПИСМЕНОСТА И ОД ОБЛАСТА ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ
БИБЛИОТЕКАРСТВО НА ПЕДАГОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „СВ.
КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ ВО СКОПЈЕ**

Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, на својата шеста седница одржана на 14.9.2011 година, донесе одлука за формирање Рецензентска комисија за изготвување реферат за избор во сите наставно-научни звања од областа мајчин јазик со култура на изразувањето и писменоста, по предметите: македонски јазик со култура на изразувањето, за студиската група предучилишно воспитание, на македонски наставен јазик и студиската група библиотекарство; македонски јазик со култура на изразувањето, за националностите, за студиската група предучилишно воспитание и од областа изборни предмети - библиотекарство, по предметот лексикографија и енциклопедистика (изборен предмет) за студиската група Библиотекарство, во состав: д-р Људмил Спасов, д-р Билјана Маленко и д-р Благоица Петковска.

ИЗВЕШТАЈ

На конкурсот објавен во весникот „Дневник“ од 25.6.2011 година, со дополнение на 2.7.2011 година во истиот весник, се пријави само кандидатката д-р Елизабета Ралповска, асистент на Педагошкиот факултет.

Дел од извештајот се следниве прилози:

Прилог 1. Научни и стручни трудови

Прилог 2. Научноистражувачки и апликативни проекти

Прилог 3. Научни собири и студиски престои

Прилог 4. Анекс 2 кон Извештајот

1. Биографски податоци

Елизабета Ралповска е родена 1973 г. во Ресен каде што завршила основно и средно образование со одличен успех. На Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје се запишала во учебната 1991/92 година, на групата македонски јазик и јужнословенски јазици. Дипломирала во февруари 1996 година. Во учебната 1996/97 година, на истиот Факултет, се запишала на постдипломски студии од областа на македонскиот јазик. Откако ги положила предвидените испити со висок просек 9,5, во декември 2001 година на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје ја пријавила за изработка магистерската теза под наслов „Лексичко-семантичката група на зборови со значење 'овошје' во македонскиот јазик (семантичка и зборообразувачка анализа)“. Магистерската теза ја сработила под менторство на проф. д-р Људмил Спасов, редовен професор на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје и во соработка со проф. д-р Даринка Гортан-Премк, познат лексиколог и лексикограф од Србија, професор на Белградскиот

универзитет. Успешно ја одбранила во октомври 2004 година пред Комисијата во состав: проф. д-р Људмил Спасов, проф. д-р Даринка Гортан-Премк и проф. д-р Снежана Велковска и се здобила со научниот степен магистер по филолошки науки. Во јуни 2006 година, на истиот Факултет, ја пријавила за изработка докторската дисертација под наслов „Парадигматските односи кај описните придавки во македонскиот јазик“. Дисертацијата ја сработила под менторство на проф. д-р Људмил Спасов, редовен професор на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје и во соработка со проф. д-р Даринка Гортан-Премк, познат лексиколог и лексикограф од Србија, професор во пензија на Белградскиот универзитет. Успешно ја одбранила во мај 2011 година пред комисијата во состав: проф. д-р Људмил Спасов, проф. д-р Даринка Гортан-Премк, проф. д-р Снежана Велковска, проф. д-р Искра Пановска-Димкова и проф. д-р Катерина Велјановска и се здобила со научниот степен доктор по филолошки науки.

2. Наставна и стручна дејност

Од 2000 до 2005 година, Елизабета Ралповска работела во ИМЈ „Крсте Мисирков“ во Скопје, во Одделението за современ јазик, каде што била ангажирана врз работата на Толковниот речник на македонскиот јазик. Нејзиниот ангажман на овој значаен проект продолжил и по нејзиното заминување на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје како надворешен соработник, ангажиран во проектот до излегувањето на последниот том од Речникот. Во моментот работи на материјалот од буквата Ц за шестиот том. Авторско учество има во сите досега издадени томови и е автор на вкупно 380 страници со солидно обработени лексички единици: 111 стр. во првиот том А - Ж, објавен во 2003 година (В: воајер - врат - 270 - 301 стр.; Д: девиза - дели - 410 - 421 стр.; дојка - душојадец - 495 - 562 стр.; Е: етикетира - ештерица - 609 - 611 стр.); 142 стр. во вториот том З - К, објавен во 2005 година (З: зааби - затвореност - 8 - 150 стр.); 58 стр. во третиот том Л - О, објавен во 2006 година (О: о - одговорност - 411 - 469 стр.) и 68 стр. во четвртиот том - П, објавен во 2008 година (П: пра- - прексинокен - 416 - 484 стр.). Во петтиот том на Речникот Р - С, кој треба да излезе од печат до крајот на годинава, учествува со обработени лексички единици од буквата С. Успешната работа на овој проект го предизвика нејзиниот научен интерес за прашања од областа на лексикологијата и на лексикографијата, како и за изборот на магистерскиот труд „Лексичко-семантичката група на зборови со значење 'овошје' во македонскиот јазик (семантичка и зборообразувачка анализа)“ и за изборот на докторката дисертација „Парадигматските односи кај описните придавки во македонскиот јазик“, каде што токму материјалот од Толковниот речник на македонскиот јазик ја претставува основата за нејзиното синхрониско истражување и стручно-научната анализа.

Од 2004 до 2008 година, Елизабета Ралповска работела како асистент-надворешен соработник на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје по предметите: фонологија на македонскиот јазик 1 и 2, на групата македонски јазик и јужнословенски јазици, правопис и правоговор, фонетика и фонологија, на групата македонска книжевност и јужнословенски книжевности, граматика на македонскиот јазик 1 и 2, 3 и 4, на групата преведување и толкување на албански јазик и современ македонски јазик 1 и 2, на групата италијански јазик и книжевност. Вежбите ги држеше под менторство на проф. д-р Људмил Спасов, проф. д-р Татјана Гочкова-Стојановска и проф. д-р Искра Пановска-Димкова и имаше свој активен придонес не само во процесот на наставата туку и во спроведените тестирања и во завршното оценување на студентите.

Во јануари 2006 година, Елизабета Ралповска била вработена на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје како асистент по предмет македонски јазик со култура на изразувањето на студиите по одделенска настава и по предучилишно воспитание, а во март 2009 година била преизбрана во соработничкото звање асистент по истиот предмет на студиите по одделенска настава и по предучилишно воспитание. Активно е вклучена во наставниот процес преку спроведување вежби, тестирање и оценување на студентите од прва година кои студираат на наставен македонски, турски и албански јазик со кои воспоставува коректна и блиска соработка.

3. Научна дејност

Области од научен интерес на д-р Елизабета Ралповска се лексикологијата и лексикографијата во рамките на македонската лингвистика. Од овие области, како автор и коавтор, во периодот меѓу двата избора во звањето асистент од 2006 до 2009 година, кандидатката има објавено осум научни труда, а во периодот од реизборот во звањето асистент до изборот во доцент, од 2009 до 2011 година, има објавено пет научни труда (**Прилог 1.** од 1. до 8. и од 9. до 14.).

Во статијата „Лексичко-семантичката група на зборови со значење 'овошје' во македонскиот јазик од семантички и зборообразувачки аспект“, објавена во списанието „Македонски јазик“ во 2006 година (157 - 172 стр.), ги претставува основните и преносните значења на зборовите од лексичко-семантичката група со значење овошје.

Во статијата „Обид за семантичко претставување на лексичко-семантичката група со архисема 'боја' во македонскиот јазик“, објавена во списанието „Македонски јазик“ во 2008 година (195 - 206 стр.), ги објаснува придавките и именките што означуваат боја и особено се задржува на нивната способност за образување синонимиски низи и редови.

Во статијата „Дали киви има множина?“, објавена во списанието „Литературен збор“ бр. 1 - 3, во 2008 година (135 - 137 стр.), укажува дека лексемата киви има множинска форма - кивија која задолжително треба да се употребува во писмената и во усната комуникација на ниво на македонскиот стандарден јазик.

Во статијата „Дали има решение за ф'стак?“, објавена во списанието „Литературен збор“ бр. 4 - 6, во 2008 година (113 - 114 стр.), дава препорака темниот вокал во овој збор да се замени со вокалот и заради етимолошкото потекло на називот и совпаѓањето со термиолошката ознака фисташка.

Во статијата „Влијанието на туѓите јазици врз оформувањето на овошната номенклатура“, објавена во Зборникот на трудови од научниот собир „Јазиците во контакт некогаш и денес“ (4 - 5 април 2007), во 2008 (64 - 72 стр.), дава преглед на јазичното позајмување во лексиката, особено на интернационализмите присутни во лексичко-семантичката група на зборови со значење овошје.

Во третиот том од Толковниот речник на македонскиот јазик Л - О, објавен во 2006 година, учествува со лексички единици обработени на 58 стр. (О: о - одговорност - 411 - 469 стр.), а во четвртиот том од Толковниот речник на македонскиот јазик П, објавен во 2008 година, учествува со лексички единици обработени на 68 стр. (П: пра- - прексинокен - 416 - 484 стр.).

Трудот „Лексичко-семантичката група на зборови со значење 'овошје' во македонскиот јазик (семантичка и зборообразувачка анализа)“ претставува монографија објавена во 2008 година, во издание на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ во Скопје. Предмет на интерес во овој монографски труд е лексичко-семантичката група на зборови што го именуваат и означуваат овошјето,

кои освен што му припаѓаат на јазичниот систем и претставуваат дел од општонародната лексика, истовремено функционираат и како термини во рамките на еден посебен термилошки систем - ботаниката. Трудот дава повеќе новости во областа на македонската лексикологија и се поврзува (и со самото тоа, тој е дел од еден меѓународен проект) со пообемните теоретски и практични истражувања на лексичката семантика кои во Србија, а и пошироко во Југоисточна Европа, ги афирмира проф. Даринка Гортан-Премк, исклучително значаен српски лексиколог и лексикограф.

Во статијата „Турцизмите во лексичко-семантичката група со значење 'боја' во македонскиот јазик, објавена во Зборникот на трудови од научниот собир „Балкански јазичен светоглед“ (15 - 16 април 2009), во Скопје 2009 (89 - 98 стр.), авторката се задржува на турските зборови со кои се именуваат и се означуваат називи за бои во македонскиот јазик, анализирајќи ги од лексичко-семантички и од зборообразувачки аспект и определувајќи ја нивната јазична и хроматска вредност како единствени или како дублетни лексеми со кои се именува определена боја или нијанса на боја.

Во статијата „Номинацијата и номинативните дублети во лексичко-семантичката група на зборови со значење 'овошје'“, објавена во списанието „Македонски јазик“ во 2009 година (201 - 216 стр.), кандидатката дава преглед на јазичните и на термилошките ознаки на 57 видови овошје присутни во македонскиот јазик, особено задржувајќи се и анализирајќи ги од јазичен аспект двојните називи за ист вид овошје и причините кои довеле до таквата двојна номинација со препорака за правилна јазична употреба на еден од називите.

Во статијата „Еднокоренската антонимија со префиксот не- кај описните придавки во македонскиот јазик“, објавена во списанието „Македонски јазик“ во 2010 година (73 - 84 стр.), д-р Ралповска ги разгледува придавските антоними од словенско потекло од аспект на значењето што го внесува префиксот не- при соединувањето со придавките, односно дали така добиените антоними се од контрарен или од комплементарен карактер, дали се вистински или невистински антоними на придавките со кои влегуваат во опозиција.

Во статијата „Антонимијата во семантичкиот систем на боите“ која е во печат во Зборникот на трудови од научниот собир „Современите лингвистички истражувања во македонистиката“ (11 - 12 мај 2011) во Скопје, кандидатката ги разгледува антонимите во лексичко-семантичката група со значење „боја“ во македонскиот јазик, особено задржувајќи се на лексемите бел и црн и на антонимиските низи во кои спротивставувањето се заснова на односот светла - темна нијанса на определена боја.

Во статијата „Антонимијата кај описните придавки во македонскиот јазик“, која е во печат во Зборникот на трудови од XXXVIII меѓународна научна конференција во Охрид (14 - 15 јули 2011), авторката дава целосен преглед на придавските антонимски парови од словенско потекло определувајќи ги како вистински или невистински антоними, како степенувани или нестепенувани антоними, како единствени антонимски парници или како антонимски варијанти. Особено внимание посветува на антонимите образувани со префиксот не- и на нивното место во антонимиската низа.

Во статијата „Лексикографијата и современото образование“, која е во печат во Зборникот на трудови од VI меѓународен балкански конгрес за образование и наука „Современото општество и образованието“ во Охрид (30 септември - 1 октомври 2011), се осврнува на потребата од лексикографски изданија во македонската наука и во македонското образование, особено нагласувајќи ја

потребата од синонимиски, антонимиски и хомонимиски речници во вид на наставни помагала и прирачници за сите корисници на македонскиот јазик.

Заклучок и предлог

Врз основа на извештајот, како членови на Рецензентската комисија, кои непосредно ја имаат следено активноста на д-р Елизабета Ралповска, позитивно ја оценуваме досегашната нејзина севкупна активност и цениме дека д-р Елизабета Ралповска се развива во врвен наставно-научен работник.

Затоа сметаме дека се исполнети сите критериуми д-р Елизабета Ралповска да биде избрана во звањето доцент. Со задоволство му препорачуваме на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје да ја избере д-р Елизабета Ралповска во звањето доцент од областа мајчин јазик со култура на изразувањето и писменоста, по предметите: македонски јазик со култура на изразувањето, за студиската група предучилишно воспитание, на македонски наставен јазик и студиската група библиотекарство; македонски јазик со култура на изразувањето, за националностите, за студиската група предучилишно воспитание и од областа изборни предмети библиотекарство, по предметот лексикографија и енциклопедистика (изборен предмет) за студиската група библиотекарство.

Рецензентска комисија

1. Д-р Људмил Спасов, редовен професор на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ с.р.

2. Д-р Билјана Маленко, редовен професор на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ с.р.

3. Д-р Благица Петковска, редовен професор на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ с.р.

Прилог 1. Научни и стручни трудови објавени меѓу двата избора и по реизборот за асистент

1. Лексичко-семантичката група на зборови со значење 'овошје' во македонскиот јазик од семантички и зборообразувачки аспект, Македонски јазик, 2006 година (157 - 172 стр.).
2. Обид за семантичко претставување на лексичко-семантичката група со архисема 'боја' во македонскиот јазик, Македонски јазик, 2007 - 2008 година (195 - 206 стр.).
3. Дали киви има множина?, Литературен збор бр. 1 - 3, 2008 година (135 - 137 стр.).
4. Дали има решение за ф'стак?, Литературен збор бр. 4 - 6, 2008 година (113 - 114 стр.).
5. Влијанието на туѓите јазици врз оформувањето на овошната номенклатура, Зборник на трудови од научниот собир „Јазиците во контакт некогаш и денес“ (4 - 5 април 2007), Скопје 2008 (64 - 72 стр.).
6. Толковен речник на македонскиот јазик, трети том од Л - О, 2006 година (О: о - одговорност - 411 - 469 стр.).
7. Толковен речник на македонскиот јазик, четврти том П, 2008 година (П: пра- - прекиснокен - 416 - 484 стр.).
8. Лексичко-семантичката група на зборови со значење 'овошје' во македонскиот јазик (семантичка и зборообразувачка анализа), ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје 2008 година.
9. Турцизмите во лексичко-семантичката група со значење 'боја' во македонскиот јазик, Зборник на трудови од научниот собир „Балкански јазичен светоглед“ (15 - 16 април 2009), Скопје 2009 (89 - 98 стр.).
10. Номинацијата и номинативните дублети во лексичко-семантичката група на зборови со значење 'овошје', Македонски јазик, 2009 година (201 - 216 стр.).
11. Енокоренската антонимија со префиксот не- кај описните придавки во македонскиот јазик, Македонски јазик, 2010 година (73 - 84 стр.).
12. Антонимијата во семантичкиот систем на боите, Зборник на трудови од научниот собир „Современите лингвистички истражувања во македонистиката“ (11 - 12 мај 2011) Скопје (во печат).
13. Антонимијата кај описните придавки во македонскиот јазик, Зборник на трудови од XXXVIII меѓународна научна конференција во Охрид (14 - 15 јули 2011) (во печат).
14. Лексикографијата и современото образование, Зборник на трудови од VI меѓународен балкански конгрес за образование и наука „Современото општество и образованието“ во Охрид (30 септември - 1 октомври 2011) (во печат).

Прилог 2. Научноистражувачки и апликативни проекти

1. Толковен речник на македонскиот јазик, том 1-4, ИМЈ „Крсте Мисирков“, од 2000 година до излегувањето на последниот, шести том.

Прилог 3. Научни собири

1. Научен собир „Јазиците во контакт некогаш и денес“ (4 - 5 април 2007), Скопје.

2. Научен собир „Балкански јазичен светоглед“ (15 - 16 април 2009), Скопје.
3. Научен собир „Современите лингвистички истражувања во македонистиката“ (11 - 12 мај 2011), Скопје.
4. XXXVIII меѓународна научна конференција (14 - 15 јули 2011), Охрид.
5. VI меѓународен балкански конгрес за образование и наука „Современото општество и образованието“ (30 септември - 1 октомври 2011), Охрид.

Прилог 4. Анекс 2 кон Извештајот

АНЕКС 2

ОБРАЗЕЦ
КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО,
НАУЧНО, НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат: д-р Елизабета Ралповска

Институција: Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Скопје

Научна област: мајчин јазик со култура на изразувањето и писменоста

Одржување на вежби (лабораториски, аудиториски или изработка на семинарски труд)			
Македонски јазик со култура на изразувањето (одг. наставна на македонски наставен јазик)	0+2	2	
Македонски јазик со култура на изразувањето (одг. наставна на албански наставен јазик)	0+2	2	
Македонски јазик со култура на изразувањето (предучилишно воспитување на македонски наставен јазик)	0+2	2	
Македонски јазик со култура на изразувањето (предучилишно воспитување на албански наставен јазик)	0+2	2	
ВКУПНО		8	3,
Консултации со студенти		400	
ВКУПНО		400	0,8
ВКУПНО (НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ)			4,4
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ			
Одбранета докторска теза			
„ПАРАДИГМАТСКИТЕ ОДНОСИ КАЈ ОПИСНИТЕ ПРИДАВКИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК“, докторска дисертација, УКИМ, Филолошки факултет, Скопје, 2011 (одбранета 27 мај 2011 г.).		1	
ВКУПНО		1	
Одбранета магистерска теза			
„Лексичко - семантичка и група на зборови со значење овошје во македонскиот јазик (семантичка и зорообразувачка анализа)“ магистерски труд, УКИМ, Филолошки факултет, Скопје, 2004.		1	
ВКУПНО		1	
Учесник во национален научен проект			
Толковен речник на македонскиот јазик том 1, А-Ж, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје 2003.		1	

Толковен речник на македонскиот јазик том 2, З-К, ИМЈ „Крсте Мисирков”, Скопје 2005.		1	
Толковен речник на македонскиот јазик том 3, Л-О, ИМЈ „Крсте Мисирков”, Скопје 2006.		1	
Толковен речник на македонскиот јазик том 4, П, ИМЈ „Крсте Мисирков”, Скопје 2008.		1	
ВКУПНО		4	1
Монографија			
Лексичко - семантичката група на зборови со значење овошје во македонскиот јазик (семантичка и зборообразувачка анализа), ИМЈ Крсте Мисирков, Скопје 2008.		1	
ВКУПНО		1	
Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно научно/стручно списание со меѓународен уредувачки одбор			
Лексичко-семантичката група на зборови со значење “овошје” во македонскиот јазик од семантички и зборообразувачки аспект, Македонски јазик, година LVI, Скопје 2006 (157 - 172 стр.)		1	
Обид за семантичко претставување на лексичко-семантичката група со архисема боја во македонскиот јазик, Македонски јазик, година LVIII – LIX, Скопје 2007-2008 (195 - 206 стр.)		1	
Номинацијата и номинативните дублети во лексичко-семантичката група на зборови со значење “овошје”, Македонски јазик, година LX, Скопје 2009 (201 - 216 стр.)		1	
Енокоренската антонимија со префиксот не- кај описните придавки во македонскиот јазик, Македонски јазик, година LXI, Скопје 2010 (73 - 84 стр.)		1	
ВКУПНО		4	2
Трудови со оригинални научни резултати, објавени во стручно/научно популарно списание			
Дали киви има множина? Литературен збор 1 - 3, Скопје 2008 (135 - 137 стр.)		1	
Дали има решение за ф'сшак? Литературен збор 4 - 6, Скопје 2008 (113 - 114)		1	
ВКУПНО		2	
Труд со оригинални научни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир			

За семантичката структура на глаголите што означуваат движење, Зборник на трудови од научниот собир "Македонскиот глагол - синхронија и дијахронија" (1 - 2 март 2000), Скопје 2001 (98 - 107 стр.)		1	
Обид за семантичко претставување на лексичко-семантичката група со архисема овошје, Зборник на трудови од научниот собир "Македонската лексикологија и лексикографија" (15 - 16 март 2001), Скопје 2001 (164 - 173 стр.)		1	
Нормирањето кај бошаничката лексика, Зборник на трудови од научниот собир "Норма и речник" (13 - 14 март 2002), Скопје 2002 (83 - 91 стр.)		1	
Влијанието на туѓите јазици врз оформувањето на овошната номенклатура, Зборник на трудови од научниот собир "Јазиците во контакт некогаш и денес" (4 - 5 април 2007), Скопје 2008 (64 - 72 стр.)		1	
Термините во лексичкиот систем, Зборник на трудови од научниот собир „Македонскиот јазик, минато, сегашност, иднина" (15 - 16 октомври 2003), Скопје 2008 (129 - 136)		1	
Турцизмите во лексичко-семантичката група со значење „боја" во македонскиот јазик, Зборник на трудови од научниот собир "Балкански јазичен светоглед" (15 - 16 април 2009), Скопје 2009 (89 - 98 стр.)		1	
ВКУПНО		6	1
Труд со оригинални научни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор			
Глаголите оди и фрли како речнички примери од семантички аспекти (коавторство со Људмил Спасов), XXVIII научна конференција (Охрид 13 - 14 август 2001), Скопје 2002 (627 - 635 стр.)		1	
ВКУПНО		1	3,0
Учество на научен/стручен собир со реферат			
Антонимијата во семантичкиот систем на боите, реферат прочитан на XV научен собир по повод 90 години од раѓањето на Благоја Корубин, Скопје, 11 - 12 мај 2011.		1	

ВКУПНО	1	
ВКУПНО (НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ)		76,0
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ		
Речник		
автор		
	0	
коавтор		
Толковен речник на македонскиот јазик том 1, А - Ж, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје 2003 (В: воајер - врат - 270 - 301 стр.; Д: девиза - дели - 410 - 421 стр.; дојка - душојадец - 495 - 562 стр.; Е: етикетира - ештерица - 609 - 611 стр.)	1	
Толковен речник на македонскиот јазик том 2, З - К, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје 2005 (З: зааби - затвореност - 8 - 150 стр.)	1	
Толковен речник на македонскиот јазик том 3, Л - О, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје 2006 (О: о - одговорност - 411 - 469 стр.)	1	
Толковен речник на македонскиот јазик том 4, П, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје 2008 (П: пра - прексинокен - 416 - 484 стр.)	1	
ВКУПНО	4	12,0
Учество во промотивни активности на факултетот/институтот		
Комисија за учество и презентирање на Факултетот на Саемот на образование 2010 г.	1	0,5
ВКУПНО	1	0,5
Член на факултетска комисија		
Комисија за спроведување на упис на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“	1	0,5
Член на комисија за избор во звање		
Координатор на студиска програма		
Раководител на постдипломски или докторски студии		
Подготовка на национални документи (стратегии, закони и сл.)		
Учество во комисии и тела на државни и други органи		
Национален координатор за одредена стручна област		
ВКУПНО	1	0,5
ВКУПНО СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ		13,0

ВКУПНО ПОЕНИ ПО СИТЕ ОСНОВИ			93,4
ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ			Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ			4,4
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ			76,0
СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ			0,0
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ			13,0
Вкупно:			93,4

Рецензентска комисија

1. Д-р Људмил Спасов, редовен професор на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ с.р.

2. Д-р Билјана Маленко, редовен професор на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ с.р.

3. Д-р Благица Петковска, редовен професор на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „РАЗВОЈ НА МОРФОЛОШКИТЕ И МОТОРИЧКИТЕ ДИМЕНЗИИ КАЈ ДЕЦА ОД МАШКИ ПОЛ ВО ВОЗРАСНИОТ ПЕРИОД ОД 6 И 7 ГОДИНИ“, ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р БИЛЈАНА ПОПЕСКА, ПРИЈАВЕНА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ФИЗИЧКА КУЛТУРА ВО СКОПЈЕ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Факултетот за физичка култура во Скопје, бр. 0201-469/3 донесена на седницата од 16 јуни 2011 година, формирана е Комисија за оцена и одбрана на докторската дисертација „РАЗВОЈ НА МОРФОЛОШКИТЕ И МОТОРИЧКИТЕ ДИМЕНЗИИ КАЈ ДЕЦА ОД МАШКИ ПОЛ ВО ВОЗРАСНИОТ ПЕРИОД ОД 6 И 7 ГОДИНИ“ од м-р Билјана Попеска, во состав:

проф.д-р Јован Јовановски- ментор,
 проф. д-р Александар Туфекчиевски- претседател,
 проф. д-р Ванчо Поп Петровски - член,
 проф. д-р. Илија Клиначаров- член,
 проф. д-р Иван Анастасовски- член,
 Комисијата, по прегледот на поднесената докторска дисертација, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација е отпечатена на 302 страници, содржи 115 табели, 13 графикони, една слика, и е поделена на 11 глави.

Во првата глава (Вовед), авторката на соодветен, стручен и темелен начин ги презентира своите ставови за децата како индивидуи со специфични особености. Во текстот е нагласена силната поврзаност помеѓу развојните процеси и воспитно образовниот процес, која силно се отсликува и во примената на средствата и методите на наставата по физичко и здравствено образование. Авторката, прифаќајќи ја теоријата за интегрален развој го акутелизира проблемот на осознавање и објективизирање на полифункционалната поврзаност помеѓу многуте сегменти од човековиот статус, а особено помеѓу морфолошкиот и моторичкиот простор. Во вој дел е нагласено дека малку е проучуван проблемот на морфолошките и моторичките карактеристики на децата од предучилишна и рана училишна возраст. Притоа, наведени се и можните причини за ваквата состојба, во кои авторката ги вбројува карактеристиките на децата од оваа возраст, недоволната валоризација на постигнувањата на моторички план со соодветни моторички задачи, големата варијабилност на детските постигнувања, интезивниот раст и развој, мотивацијата, недооформениот методски пристап во опфатот на децата во установите за ваквата намена, со

што се наметнува и потребата за долговременски истражувања на возрастните одлики на децата. Авторката го поткрепува изборот на конкретната возрастна категорија (6 и 7 години) во истражувањето заради спецификите, институционалната опфатеност и малиот број на истражувања за структурата на морфолошкиот и моторичкиот простор за оваа возрастна категорија. Наведените причини и значењето на сознанијата за структурата и релациите во антрополошки статус на децата се главната основа за реализација на конкретното истражување.

Втората глава е посветена на физичкиот и на функционалниот раст и развој на децата од 6 и 7 години. Соодветно и во доволна мера се презентирани особеностите за физичкиот раст и за функционалниот развој. Развојот на виталните функционални системи, кај оваа возрастна категорија, е опишан во соодветна форма. Во втората подглава на воведот се опишани карактеристиките на моторичкиот развој, со детална и примерена презентација на општите и на посебните карактеристики на промените на моторичките перформанси, како и разликите помеѓу децата од машки и женски пол со карактеристичните (генерални) фази во моторичкиот развој. Авторката својата доследност во прифаќањето на теоријата за интегралниот развој ја потврдува со деталното образложение за фазите во развојот на движењата, почнувајќи од најраното детство и завршувајќи со децата на возраст од 6 и 7 години. Во текстот се презентирани актуелни и потврдени научни сознанија кои се однесуваат на значењето на перцептивните способности, кинестетичката онтогенеза, просторната ориентација и проблемот на функционалните асиметрии, а со цел да се направи доволен увид во особеностите од ваков вид. Когнитивниот развој, како сегмент од интегралниот развој на човекот (2.4.), е обработен со конкретни и актуелни изводи од научните истражувања кои се однесуваат на интересирањата, размислувањето, вниманието и мотивацијата, кои се во функција на процесот на усвојување на нови движечки структури преку организираниите форми на физичка активност. Социо-емоционалниот развој, како важен чинител во формирањето на децата, е обработен во петтата подглава (2.5.). Во овој дел се изнесени научни сознанија за детската егоцентричност, нивната срамежливост, несигурноста и емоционалната нестабилност кои сите заедно претставуваат предизвик за сите чинители во процесот на социјализација. Особеностите при манифестирањето на моторичките способности кај децата од 6 и 7 години се обработени во шестата подглава од воведот. Во текстот, во доволна мера се обработени основните моторички способности (сила, брзина, координација, флексибилност, рамнотежа и флексибилност) согласно со актуелните научни тенденции во кинезиологијата. Текстот е поткрепен со доволен број на наводи за моторичките способности на децата од оваа возраст.

Текстот во третата глава е посветен на термините и на поимите кои се употребуваат во просторот на моториката. Детално и аргументирано се презентирани актуелните поими за моторичкиот простор, моторичкиот развој, растот, моторичките способности и за базичните моторички способности. Во текстот, во соодветна форма се опишани суштината и

значењето на поимите: тест, мерни карактеристики на тестовите и факторска анализа.

Четвртата глава е посветена на досегашните истражувања кои се презентирани на 44 страници. Цитираните истражувања се поделени на истражувања на структурата и релациите во морфолошкиот простор, истражувања на структурата и релациите во моторичкиот простор и истражувања на релациите во морфолошкиот и моторичкиот простор. Секоја од наведените подглави во себе содржи изводи и ставови за истражувањата во различни периоди од антропоонтогенезата (студенти и спортисти, ученици од постара и адолесцентна возраст и деца од предучилишна и рана возраст). Содржината на текстот е во функција на издвојување факти кои се поврзани со концепцијата на реализираното истражување, како од теоретска така и од практична гледна точка.

Предмет (Глава 5) на ова истражување се децата од машки пол на 6 и 7-годишна возраст, нивните морфолошки карактеристики и моторички способности, ученици во прво и второ одделение во основни училишта во Скопје. Согласно со предметот на истражувањето, авторката поставила четири основни и 10 посебни цели на истражувањето. Првата, основна цел на истражувањето се однесува на утврдување на развојните промени во „снимените“ сегменти на морфолошкиот и моторичкиот простор кај испитаниците опфатени со истражувањето. Втората цел наложува да се утврдат поврзаноста и релациите на морфолошките димензии со одделни моторички димензии кај 6 и 7-годишните ученици. Третата цел е поставена за да се утврдат метриските карактеристики на применетите моторички задачи (тестови) во истражувачката постапка. Резултатот од примената на истражувачките постапки треба да овозможи да се предложат спортски активности, како и утврдени нормативи за оценување на постигнувањата на учениците од 6 и 7 години (четврта цел). Посебните цели на истражувањето (10) се однесуваат на утврдувањето на разликите во антропометриските мерки, манифестираните моторички способности, применети во истражувањето, помеѓу иницијалното (6 год.) и финалното (7 год.) мерење, односно прво и второ одделение. Посебните цели на истражувањето се поставени за да се утврди латентната структура на морфолошкиот и моторичкиот простор кај децата опфатени со истражувањето, како и за утврдување на сличноста на добиените структури на двата простора (3,4,5,6). Меѓусебното влијание на сегментите од моторичкиот и морфолошкиот простор припаѓа на седмата посебна цел која ја поставила авторката. Логично и редоследно се поставени останатите три посебни цели кои треба да се остварат со компонирање на батерија на тестови со задоволителни мерни карактеристики, да се предложат моторички активности кои ќе се компатибилни со растот и моторичкиот развој на децата на возраст од 6 и 7 години и да се конструираат нормативи за моторичките постигнувања. Хипотезите (5.3.) се поставени согласно со предметот на истражувањето и со предвидените задачи. Со основната хипотеза (H_0), се тврди дека развојните промени во структурата и манифестирањето на морфолошките карактеристики и моторичките способности значајно не се разликуваат на

иницијалното (6 години) и на финалното (7 години) мерење. Алтернативните, осум хипотези се афирмативни и претпоставуваат постоење на статистички значајни разлики во антропометриските мерки, во моторичките постигнувања. Авторката претпоставува дека морфолошкиот простор кај децата од 6 и 7-годишна возраст ќе биде дефиниран со три димензии (лонгитудинална, трансферзална димензионалност, волумен и маса на телото и поткожно масно ткиво). Четвртата помошна хипотеза се однесува на постоењето на 9 латентни моторички димензии (координација, брзина, сегментарна брзина, експлозивна сила, репетитивна сила, статичка сила, рамнотежа, флексибилност и прецизност). Сличноста на добиената структура на морфолошкиот и моторичкиот простор кај децата од 6 и 7 години е предмет на тврдењето во петтата и шестата хипотеза. Седмата хипотеза го генерализираат меѓусебното влијание помеѓу морфолошкиот и моторичкиот простор, додека со осмата хипотеза се тврди дека некои моторички задачи (тестови) ќе бидат со задоволителни метриски карактеристики и со тоа ќе се овозможи конструирање на батерија на моторички тестови за проценка на моторичките способности на испитаниците од гореспоменатата возраст.

Шестата глава е посветена на методот на истражување. Истражувањето, според концептот, е лонгитудинално и ги следи испитаниците (123) на возраст од 6 години (учебна 2008/2009 г.) и 123 ученици на возраст од 7 години во учебната 2009/2010 година. Вкупниот примерок на испитаници е составен од ученици од четири основни училишта во Скопје. Примерокот на варијабли (6.2) го сочинуваат 17 антропометриски мерки и 33 моторички тестови. Антропометриските мерки се избрани со цел да ја проценуваат лонгитудиналната димензионалност на телото (3 мерки), трансферзалната димензионалност на телото (6 мерки), волуменот на телото и телесната маса (4 мерки) и четири мерки за кожните дипли и поткожното масно ткиво. Примерокот на моторички тестови е составен хипотетски да ги проценува: координацијата (4), брзината на трчањето (3), сегментарната брзина (3), експлозивната сила (4), статичката сила (3), репетитивната сила (4), флексибилноста (3), рамнотежата (3), прецизноста при исфрлање и прецизноста со водење (6). Техниката и условите при мерењето се детално опишани на девет страници (подглава 6.3.), при што поединечно се опишани особеностите за реализација на предвидените мерки и тестови што е согласно со важечките упатства и препораки.

Во седмата глава се напишани постапките за обработка на добиените податоци од иницијалното (6 години) и финалното (7 години) мерење. Податоците се обработени во статистички пакети Statistica 6.0 и SPSS 15.0., со со прикладни математичко - статистички постапки за реализација на поставените цели и добивање одговори на поставените хипотези. За таа намена се пресметани основните дескриптивни статистички параметри за сите применети мерки и моторички задачи. За осетливоста на тестовите утврден е односот помеѓу аритметичката средина и стандардната девијација, за асиметричноста на дистрибуцијата пресметани се гранични вредности за Скјунис, за релијабилноста е применет Спирман-Брауновиот коефициент за

релијабилноста, за проекциите на честичките на главната компонента Кронбаховиот алфа-коэффициент на релијабилност. Факторската валидност за тестовите е пресметана преку КМО-индекс на репрезентативност, а поврзаноста помеѓу честичките со Пирсоновиот коэффициент на корелација. Хотелинговата постапка е применета за утврдување на интерната валидност на честичките на првата главна компонента. Објективноста на композитните моторички задачи со два и три ајтеми е утврдена со Пирсоновиот коэффициент на корелација. Разликите и значајноста на разликите помеѓу иницијалното и финалното мерење се тестирани со мултиваријантна анализа на варијанса, а, пак, поединечните разлики со Т-тест. Со примена на факторска анализа е утврдена латентната структура на морфолошкиот и на моторичкиот простор кој е опфатен со применетите мерки и тестови. Интеркорелационската матрица е факторизирана со Хотелинговата метода на главни компоненти. Бројот на главните, значајни, компоненти е определен со примена на Кајзер-Гутмановиот критериум. Добиените главни значајни компоненти, во понатамошната обработка, се ротирани со ортогоналната варимакс ротација, со косите облимин и со промакс ротациите, а со цел појасно дефинирање на структурата на морфолошкиот и на моторичкиот простор. Коэффициентот за конгруенција е употребен за споредба на сличноста на двата простори кај испитаниците. Меѓусебните влијанија и релации помеѓу морфолошките ослики и моторичките способности се тестирани со каноничка корелационска анализа. Перцентилните класи се пресметани за рангирање на постигнувањата на испитаниците, а со цел изготвување на нормативи за нивните постигнувања.

Осмата глава е посветена на резултатите и дискусијата и во неа детално се анализирали, коментирани и дискутирани основните статистички показатели за двете возрасни групи за двата снимени простора. Во подглавата 8.2. утврдени се разликите и нивната значајност на иницијалното и на финалното мерење кај испитаниците од двете возрасни групи за антропометриските мерки. Во продолжението на оваа глава (8.3.), дефинирана е структурата на морфолошкиот простор кај децата од 6 години со три латентни димензии (1. фактор на волумен маса на телото и поткожно масно ткиво; фактор на трансферзална димензионалност; фактор на лонгитудинална димензионалност на телото). Во текстот во овој дел анализирана е и соодветно е дискутирана поврзаноста меѓу изолираните фактори. Во Подглавата 8.3.2. за децата на возраст од 7 години реализирана е слична постапка како за децата од 6 години и при тоа се дефинирани три латентни димензии кои се и имеунвани како и кај децата од 6 години. Сличноста на добиените латентни структури кај децата од 6 и 7 години е анализирана и дискутирана во главата 8.4. Врз основа на добиените резултати и дискусијата, авторката тврди дека децата од двете изучувани возрасни групи (6 и 7 години) имаат иста структура на морфолошкиот простор, што е во согласност и со други наоди од слични истражувања. Анализирани се и дискутирани (глава 8.5) основните дескриптивни параметри за морфолошките и моторичките показатели за децата на возраст од 6 и 7 години, со дискусија за мерните карактеристики на моторичките тестови кои

се применети во истражувањето за обете возрасни групи, одделно за просторот на силовите способности, координацијата, брзината, рамнотежата и прецизноста. За применетите тестови во просторот на координациските способности, се утврдени задоволителни метриски карактеристики и препорачани се два теста за примена кај децата од оваа возраст (полигон наназад и слалом со две топки). Кај тестовите за проценка на брзината на трчањето кај 6-годишните испитаници најдобри мерни карактеристики се утврдени за тестот „повратно трчање“ (4x10м.), додека кај 7-годишните испитаници, тестот „змијулесто трчање“ (БТЗМТ). Во сетот на движечки задачи за проценка на сегментарната брзина кај двете групи испитаници, најдобри мерни карактеристики се утврдени кај тестовите „тапинг со нога во сид“ и тестот „тапинг со рака“. Во просторот на експлозивната сила, скокот во далечина од место, како тест за проценка на експлозивната сила на нозете има најдобри мерни карактеристики, а кон него се приклучува и тестот „фрлање на медицинка од седење“. За проценка на флексибилноста, врз основа на добиените резултати за метриските карактеристики, авторката ги препорачува тестовите „длабок претклон на клупа“ за 6-годишните и „претклон расчеркорно“ за 7-годишните деца. За децата од 6-годишна возраст за проценка на рамнотежата како највалиден се покажал тестот одење на свртена клупа“ (РАОШК), а препораката за 7-годишните деца е да се применува тестот „стоење на клупа поставена во ширина“. Тестовите „гаѓање во вертикална цел со нога“ и „гаѓање со топчиња во вертикална цел со рака“ имаат добри метриски карактеристики за проценка на прецизноста манифестирана со исфрлање, со што се препорачуваат за примена во двете возрасни групи (6 и 7 години). Прецизноста со водење кај 6-годишни деца препорачано е да се проценува со тестот „гаѓање со краток стап“ (ПВГКС), а кај 7-годишните „гаѓање со долг стап“ (ПВГДС). Во овие подглави, авторката соодветно, со научни факти ги толкува добиените податоци кои се однесуваат на метриските карактеристики на применетите тестови за проценка на моторичките способности на децата опфатени со ова истражување.

Во Главата 8.6. презентирани се и дискутирани разликите во постигнувањата на моторички план кај децата на 6 години (иницијална состојба) и на 7 години (финална состојба). Утврдени се статистички значајни разлики помеѓу двете состојби во блокот на 33 моторички задачи. Децата на возраст од 6 години биле подобри во просечните постигнувања во тестот „тапинг со рака“, споредено со 7-годишните, а во 26 моторички задачи подобри биле 7-годишните испитаници. Во оваа глава детално и во доволна мера се дискутирани добиените резултати, а изводите кои водат кон заклучоците се темелни и логички поставени.

Структурата на моторичкиот простор кај децата од двете возрасни категории е презентирана на 24 страници текст. Врз основа на анализата на добиените резултати, со факторизација на добиените податоци од примената на 33 моторички задачи, кај децата од 6 години, авторката утврдила 10 фактори. Првиот фактор е одговорен за изведување на брзи движења и е дефиниран како генерален фактор на брзината, вториот како фактор одговорен за координирани експлозивни движења, третиот е именуван како

специфичен фактор за изведување на брзи движења со нозете кон напред. Четвртиот изолиран фактор е именуван како фактор за статичка рамнотежа, петтиот како фактор за сила на предната страна на трупот, на рацете и раменскиот појас. Шестиот изолиран фактор е дефиниран како фактор за прецизност со водење, седмиот како фактор за флексибилност. Осмиот фактор не е дефиниран, а деветтиот е именуван како фактор на сила на мускулите од задната страна на трупот, рацете и раменскиот појас. Авторката го дефинира десеттиот фактор како фактор за прецизност со исфрлање. Значајна и различна поврзаност е утврдена помеѓу изолираните фактори во моторичкиот склоп, со што е потврдена постојаната силна комуникација помеѓу механизмите кои ја обезбедуваат рамнотежата, прецизноста и силата на трупот (8.7.1.2.).

Врз основа на анализата на добиените резултати кај децата од 7-годишна возраст, авторката утврдила постоење на 10 фактори, но за два од нив (9,10) нема доволна аргументација за бидат именувани. Кон првата латентна димензија најмногу тендираат постигнувањата кои го обојуваат факторот за прецизност за исфрлување на предмети со рака. Вториот фактор е дефиниран како фактор за брзина со менување на насоката на движењето, а третиот фактор како фактор за статичка сила. Факторот за прецизни е експлозивни движења е дефиниран како четврт, а петтиот е фактор за координирани и брзи движења. Шестиот фактор е именуван како фактор за репетитивна сила, седмиот како фактор за сегментарна брзина на нозете. Осмиот фактор е именуван како фактор за рамнотежа. Поврзаноста помеѓу добиените фактори е обработена во Подглавата 8.7.2.2., и во овој дел е утврдена значајна поврзаност помеѓу повеќето изолирани фактори. Споредбата на латентната структура на моторичкиот простор кај децата од иницијалното (6 години) и финалното (7 години) е направена на осум страници текст (8.7.3.). Детално и аргументирано се дискутирани наодите добиени од истражувањето за тенденциите во онтогенезата на базичните моторички способности кај децата од 6 и 7-годишна возраст, со заклучни согледувања за нивното однесување во овој развоен период.

Релациите меѓу морфолошките и моторичките димензии кај децата на возраст од 6 и 7 години се обработени и дискутирани во главата 8.8. Анализираниите коефициенти на вкстената корелациска матрица укажуваат на постоење на поврзаност обемите и масата на телото со тестовите за проценка на координацијата, брзината и тестовите за проценка на силата. Резултатите од каноничката корелациска анализа дозволиле авторката да дефинира три канонички парови кај децата од 6 години. При тоа се нагласува дека дека децата кои имаат помали вредности за телесната висина и маса, помали вредности на дијаметрите на зглобовите на рацете и на нозете, како и помали обеми и кожни дупли ќе постигнуваат подобри резултати во моторичките изведби (координација, брзина на трчање итн.). Кај 7-годишните деца, со каноничката корелациска анализа на податоците од двата простора, изолирани се 3 канонички фактори, а во моторичкиот простор нема доволно показатели за изолирање на вакви фактори. Децата со помала

лонгитудинална и трансферзална димензионалност на скелетот, како и помали поткожни масни наслаги постигнуваат подобри моторички изведби.

Авторката, како резултат на обемната, анализа, дискусија и градењето на факти (глава 8.9.), направила успешен обид за квантификација на постигнувањата во моторичките тестови на децата стари 6 и 7 години. Таа на коректен начин прави градација на постигнувањата на децата при реализацијата на движечките задачи кои бараат координација, брзина на трчање со различни задачи и за сегментарна брзина и при тоа нејзините наоди ги смета за прв чекор во градењето на скали на постигнувањата на децата од овие две возрастни категории. Теоретското значење на истражувањето (глава 9) е изнесено во седум точки кои се однесуваат на: придонесот кон теоријата за интегрален развој кај децата, придонесот кон научната работа поврзана со новонастанатите трансформациите на образовниот систем (деветолетка), теоретското значење на истражувањето за расветлувањето на структурата на морфолошкиот и моторичкиот простор на децата од 6 и 7 години опфатени во воспитно-образовната работа, планирањето и програмирањето на активностите на движечки план на децата од овие возрастни групи, следењето и вреднувањето на развојните промени од био-медицински аспект, подобрување на квалитетот на животот на децата и компарирање на децата од овие две возрастни категории кои живеат во различно социјално опкружување. Практичното значење на истражувањето е поткрепено со сознанијата за морфолошките и моторичките особености на децата утврдени со постапките во истражувањето, како биолошки потенцијал кој има примарно значење во планирањето и реализацијата на движечките активности на децата од овој возрасен период. Добиените резултати се во функција на следењето и контролата на телесната активност во наставниот процес за учениците со различен ангажман на физички план во наставата. Резултатите се прилог кон актуелните тенденции во спречувањето на појавата на зголемената телесна маса кај децата. Практичното значење на истражувањето се однесува и на споредбената анализа помеѓу барањата и можностите на децата на развоен план, а со цел применетите движечки активности во формалното образование да бидат соодветни на капацитетите на детскиот организам. Сознанијата треба да послужат за иновирање и интензивирање на наставните програми со тенденција кон индивидуализација на наставата како тенденција актуелна во современите воспитно-образовни системи. Нагласена е применливоста на добиените резултати не само во наставата туку и во другите сегменти од физичката активност на децата (спорт и спонтанa движечка активност), заради можноста да се влијае врз општата и специфичната моторика како услов за подоцнежната рана специјализација во определени спортски активности. Авторката, врз основа на добиените резултати од истражувањето препорачува скратена батерија на тестови со добри метриски карактеристики за проценка на моторичкиот потенцијал кај децата од 6 и 7 години и кон неа дава препораки за практичната примена на добиените сознанија.

Во заклучоците (Глава 11) се напишани констатациите кои се однесуваат за манифестниот морфолошки простор и развојните одлики во

антропометриските показатели кај децата од двата возрасни периода. Авторката заклучува дека развојните промени одат во насока на нумеричко зголемување на показателите, а исклучок е мерката за масно ткиво на мевот (АКДМЕ) која има идентични вредности на двете мерења. Тестираните разлики помеѓу просечните вредности за антропометриските мерки помеѓу возрасниот период од 6 и 7 години се статистички значајни и се со поголеми вредности кај втората група. Во латентниот морфолошки простор, кај децата на 6 и 7 години, утврдено е дека егзистираат три независни латентни димензии. Во манифестниот моторички простор утврдени се задоволителни мерни карактеристики на применетите тестови и има услови за препорака за примена на 23 тестови во практиката за работа со деца на возраст од 6 и 7 години. Констатирано е дека нема статистички значајни разлики во постигнувањата помеѓу двете групи испитаници, освен во еден тест „тапинг со рака“ (БСТАР). Структурата на моторичкиот простор на децата на 6 години е условно покриена со егзистирање на 10 фактори, а кај 7-годишните деца со седум фактори. Изолираните фактори немаат голема меѓусебна сличност, со што се потврдува претпоставката дека структурата на моторичкиот простор кај децата на 6 и 7-годишна возраст е различна. Во заклучоците се изнесени констатациите за влијанието на антропометриските мерки врз моторичката ефикасност, проценувана со применетите моторички задачи. Зголемените вредност на мерките за телесна висина, масата на телото, помали дијаметри на зглобовите како и поголеми масни наслаги условуваат помала моторичка ефикасност во координациски, брзински и експлозивно силиви изведби. Намалените антропометриски мерки овозможуваат постигнување на подобри резултати кај децата од 6 години во координацијата, експлозивната, репетитивната и статичката сила на трупот, но ваквата состојба се менува кај 7 годишните деца и тие постигнуваат подобри резултати во движечките задачи кои го афектираат целото тело или негови делови. Зголемените мерки за обемите имаат позитивно влијание на репетитивната сила на долните и на горните екстремитети, а негативно влијание на апсолутните силиви ефекти. Врз основа на добиените резултати од извршената каноничка корелациска анализа се потврдуваат меѓусебните релации помеѓу морфолошкиот и моторичкиот простор кај децата од машки пол на возраст од 6 и 7 години опфатени со ова истражување. Врз основа на наодите и изведените заклучни согледувања, авторката ја отфрла претпоставката дека нема значајни развојните промени во структурата и манифестацијата на морфолошките особености и моторичките способности кај децата од машки пол на 6-годишна и 7-годишна возраст.

Литературата содржи 149 наслови, таа во целост ги поткрепува идејата, предметот, целите и хипотезите на докторската дисертација и овозможила авторката да изведе заклучоци кои се аргументирани, научно издржани и се во функција на теоретската мисла и практиката. Прилозите на докторската дисертација се соодветно дизајнирани и поставени на соодветно место, ја појаснуваат текстуалната презентација во дисертацијата и создаваат јасна слика за фактите кои се утврдени со применетите статистички постапки.

Заклучок и предлог

Докторската дисертација „Развој на морфолошките и моторичките димензии кај деца од машки пол во возрастниот период од 6 и 7 години“ од м-р Билјана Попеска е самостоен научен труд, според методологијата на обработката претставува придонес во кинезиологијата, со што авторката ја потврдила својата оспособеност за научна работа.

Комисијата ценејќи ги наодите во докторската дисертација на кандидатката м-р Билјана Попеска му предлага на Наставно-научниот совет на Факултетот за физичка култура при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, да ја прифати докторската дисертација на кандидатката и да и овозможи нејзина јавна одбрана.

КОМИСИЈА

Проф. д-р Јован Јовановски- ментор, с.р.

Проф. д-р Александар Туфекчиевски- претседател, с.р.

Проф. д-р Ванчо Поп Петровски - член, с.р.

Проф. д-р. Илија Клиначаров- член, с.р.

Проф. д-р Иван Анастасовски- член, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА СЕГАШНОТО ВРЕМЕ И ИМПЕРФЕКТОТ ВО АЛБАНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р ФЛАМУР ШАЛА ПРИЈАВЕНА НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје на својата осумнаесетта редовна седница, одржана на 17. 06. 2011 година, избра Рецензентска комисија во состав: д-р Аслан Хамити, д-р Имри Бадалај, д-р Агим Пољоска, д-р Мируше Хоџа и д-р Вальбона Тоска за оценка на докторската дисертација под наслов: **“Сегашното време и имперфектот во албанските дијалекти”** изработена од м-р Фламур Шала.

Рецензентската комисија, изразувајќи ја својата благодарност кон Наставно-научниот совет на Факултетот за укажаната доверба, по разгледувањето на доставената докторска дисертација го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација „Сегашното време и имперфектот во албанските дијалекти“ изработена од м-р Фламур Шала, содржи вкупно 200 страници пишувани според стандардите за научна работа во кои се вклучени заклучокот, резимето на англиски и библиографијата.

Освен воведот (стр. 8-12), дисертацијата е поделена на седум дела: глава I. Општи познавања (стр. 13-26), II. Морфологија на сегашното време и на имперфектот (стр. 27-37), III. Дијалектното сегашно време на исказен, конјунктивен и адмиративен начин – форма (стр. 38-74), IV. Дијалектниот имперфект на исказен, конјунктивен и адмиративен начин – форма (стр. 75-131), V. Глаголската функција на сегашното време на имперфект (стр. 132-165), VI. Корелацијата сегашно време – имперфект, аорист – импрефект, имперфект – имперфект, имперфект – перфект (стр. 166-172), VII. Сегашното време и имперфектот во сложена реченица со зависни реченици (стр. 173-183). Дијалектни текстови (стр. 179-183), Заклучок (стр. 184-192), Conclusions (стр. 193-196) и Библиографија (стр. 197-200).

Познато е дека глаголот се претставува со најмногу граматички форми (начин, време, лице, број, преодност и др.). Во албанскиот стандарден јазик веќе имаме кодифицирани глаголски форми, но во дијалектниот јазик имаме многубројни варијанти. Таквите варијанти, покрај стандардните форми, честопати ги среќаваме и во секојдневното, особено при негрижливото зборување и пишување. Богатството од дијалектни глаголски форми се користи од писателите за да се постигнат одредени стилски ефекти во делата.

Предмет на оваа докторска дисертација се формите и функциите на сегашното време и минатото определено свршено време (имперфектот) во исказен, конјунктивен и адмиративен начин во дијалектниот албански јазик, вклучувајќи ги и говорите од дијаспората. Трудот се заснова врз досегашните монографии и прилози, како и врз собраниот материјал кај неколку говори.

Во првото поглавје, м-р Шала ја објаснува методолошката постапка користена во истражувањето. Се обработуваат општи прашања кои теоретски и

методолошки се поврзуваат со темата. Тука се дава еден општ преглед на досегашните дијалектолошки проучувања во врска со глаголот како граматичка и семантичка категорија, како и на функцијата во реченицата. Во врска со поделбата на глаголите по конјугации, кандидатот подвлекува дека досега имаме неколку класификации. Тој се определи да се води од поделбата применета во најновата нормативна граматика на албанскиот стандарден јазик на Академијата на науките на Албанија.

Поставеноста на задачата за аналитично и синтетично истражување на глаголите бара да се познаваат основните теоретски сознанија, како и историскиот развој на глаголските форми, за да се истражуваат дијалектните варијации и тие да се споредат со нормативните форми.

Текстовите од дијалектниот јазик се од интеркомуникациска природа, кои му се обраќаат на соговорникот во форма на монолог и од коментативна природа, што содржат општи констатации.

Во втората глава важно место зазема прегледот на историскиот развој на глаголските форми на сегашното време и имперфектот, разните фонетски појави, тематските промени како и влијанието на аналогичната на преплетување и изедначување. Глаголскиот систем на дијалектниот јазик претставува голема ризница за проучување во денешната состојба како таква и за меѓусебна споредба. Во нив наоѓаме форми од различни фази од развојот на албанскиот јазик, архаични и понови форми како и траги на влијанија на другите јазици, особено на периферните говори и дијаспората. Следствено на ова, трудот има голема важност не само за дијалектологијата, туку и за историјата на јазикот и албанскиот стандарден јазик. По исцрпното претставување и опис на глаголските варијанти низ територијалната распространетост на албанскиот јазик, м-р Шала доаѓа до важна констатација дека формите на сегашното време воопшто ги одразуваат архаичните форми, во денешна состојба со одредени фонетски, морфолошки и семантички промени. Имено, имперфект, сегашно време и аорист на исказан начин се развиле по разни патишта во различни места каде што се зборува албанскиот јазик. По потекло, имперфектот, пред сè, не е ништо друго, освен сегашно време на минатото.

Во третата глава, предмет на истражување се мноштво глаголски форми на сегашното време низ сите граматички категории во албанскиот дијалектен јазик.

Општа констатација е дека глаголските форми на сегашното време произлегуваат со различни форми од еден во друг говор, од една група говори во друга и од еден поддијалект и дијалект во друг, но се слушаат и исти форми во рамките на еден говор, група говори, во рамките на еден поддијалект, дијалект. Од оваа докторска дисертација издвоивме неколку од нив: формите од второ лице множина *kini* - *jini* (*keni-jeni*) се слушаат во две можни фонетски варијанти на гегиските и тоскиските говори.

Во северните и централните гегиски говори, глаголите од втора конјугација кои завршуваат со согласка, со исклучок на апофоничните глаголи, во прво лице еднина се употребуваат со наставката *-i*: *hap-i*, *çel-i*, *es-i*, *korr-i*, *mat-i*, *ik-i*, *lyp-i* и др., кои во другите говори и во албанскиот стандарден јазик се без наставка, односно во сите три лица имаат иста форма (*unë*, *ti*, *ai*: *hap*, *çel*, *es*, *korr*, *mat*, *ik*, *lyp*).

Формите од типот *(na) fol-mi*, *mledh-mi*, *jap-mi*, *shoh-mi* се карактеристични за јужниот дел на североисточните гегиски говори: за говорот на Ѓњилане,

Прешево, Бујановац, Горна Морава, Качаник и Скопска Црна Гора. Вакви форми наоѓаме и кај Арбрешите од Италија. Во источната група на централните гегиски говори, како во говорот на Албанците од Скопска Црна Гора, Каршиака, Дервен, Тетово, говорот на Арни и говорот на Лузниа од Дебар, говорот на Вила-Калис од Лума, говорот на Мирдита, глаголите во сегашно време конјунктив во трето лице еднина ги употребуваат во невообичаена форма *ai (ajo) duhet: t'punoje, t'çese, t'prese, t'shkoje, t'laje, t'shaitje, t'shoffe, t'dale* и др. Со ова се потврдува и се зајакнува констатацијата дека една јазична појава, во овој случај територијалната распространетост на глаголските форми, нема строго определени граници, туку тие се преплетуваат и се протегаат низ одредени изоглоси.

Четвртата глава е посветена на опишувањето на дијалектната распространетост на глаголските форми во имперфект. Во овој труд, авторот успеал да разликува голем број на варијанти на помошните глаголи *kam* (има) и *jam* (си) во имперфект. Според истражувањата, прво лице еднина произлегува со 17 форми, додека прво лице множина се јавува со 16 форми. Само во говорот на Арбрешите во Италија се присутни 6 варијанти во прво лице множина (*keshënjim-keshëm, kishim, kishëm, kishem, kimë; ishënjim jeshëm, ishim, ishëm, ishem, ishmi*). Имперфектот на конјунктив-адмиратив ретко се употребува во дијалектниот јазик на албанскиот јазик, впрочем малку се застапени и во монографски описи.

Во петтата глава се зборува за функцијата на сегашното време и имперфектот во исказен, конјунктивен и адмиративен начин во дијалектниот јазик. Функциите на глаголските времиња се важни за откривање и определување на синтаксичката и семантичката структура во кои се манифестираат тие. Употребата на сегашното време и имперфектот во морфолошки, синтаксички и синтагматски конструкции дава можност за создавање и запознавање на разни граматички значенски и формални односи со други синтаксички и морфолошки единици. Ставот на говорителот, говорната перспектива и релиевизацијата се три информативни столбови како основни појдовни точки на оваа дисертација поврзани со глаголската функција на сегашното време и имперфектот.

М-р Фламур Шала во определбата и опишувањето на функциите на сегашното време и на имперфектот поаѓа од граматичко-морфолошкиот карактер, лексичкиот, семантичкиот, синтаксичкиот, типот коментар/нарација, типот на текстот, логично-имплицитната смисла, психолошките аспекти, логичките стегања кои интервенираат во реализацијата на една смисла.

Сегашното време во исказен, конјунктивен и адмиративен начин искажува извршено дејствие во одредено време што го опфаќа и моментот на зборувањето. Но, не ретко, сегашното време се употребува со определена временска смисла и според околностите со значење на идното време (*ikim / vejim atje në vërti. Po shkon me pre dru pesër*); и на минатото (*kur po vi:n kualt e egër/ po u shkon ushti:m/*); кога дејствието започнува во едно минато и продолжува до моментот на говорот (*Ja se ç'ma ha e ç'ma gërryen zemrën këto tre vjet*).

Имперфект (со перфективна вредност) не ретко се употребува и наместо аорист, за да создава фикција на опишување на перфективното дејствие и таму каде што можеме да го очекуваме аористот го наоѓаме перфектот.

Во реченицата *Shpresa po luante në rrugë* (Шпреса си играше на пат), имперфектот не искажува дека дејствието ефективно е минато, завршено, но тоа не зависи од говорот, туку од вонјазичниот околности.

Општо познато е дека со формите на сегашното време можат да се искажат повеќе значења. Кога е употребено со своето основно значење, сегашното време искажува глаголско дејство што се врши во моментот додека се зборува за него. Освен основното значење, со формите на сегашно време можат да се искажат и други споредни или неистински значења: минатост, идност, описно или квалификативно сегашно време, гномска или пословична употреба, готовност за извршување на дејството и др.

Во шестата глава се зборува за корелацијата сегашно време – имперфект, имперфект – сегашно време, имперфект – аорист, имперфект – имперфект и имперфект – перфект. Истражувањето на аспектот на поврзувањето на овие глаголски времиња со другите времиња е корелацијата сегашно – сегашно време и имперфект - сегашно време и перфектни времиња, аорист и перфект во временски однос: претходното и актуелното дејство и обработка на еден факт паралелно со минато и сегашно време. Од дијалектниот јазик се даваат неколку примери за да се докаже корелацијата и функцијата на овие глаголски времиња.

Како што е познато, имперфектот искажува дејство што трае, значи го искажува индиферентно дејството, инаку аористот има за цел да го локализира и фиксира дејството. Во одредена мера, оваа фикција го прави и имперфектот, но не како аористот. Ваквите релации помеѓу овие три времиња, со посебен осврт кон имперфектот, се третираат во ова поглавје, имајќи ги предвид функцијата и основното значење на овие три времиња, кадешто имперфектот се употребува до перфектот за да ја изрази одредената состојба на говорителот и неговиот однос кон дејството што се искажува со овие две глаголски времиња.

Глаголските функции на сегашното време и имперфектот во дијалектниот албански јазик можат да се истражуваат и од аспект на корелацијата со другите времиња, особено со перфективните глаголи.

Употребата на едно глаголско време и начин наместо вообичаеното време и начин е честа појава. Имперфектот повеќе се наоѓа во сооднос со аористот како и со плусквамперфектот. Сегашното време и перфектот ретко се наоѓаат во корелација.

Сегашното време и имперфектот во сложена реченица со зависни реченици се предмет на истражување во седмата глава на оваа дисертација.

Употребата на глаголите во сегашно време и во имперфект како глагол – прирок во реченица, како и во сложена реченица со зависни реченици се прави одвоено за секое граматичко време. Проучувањето и истражувањето на сегашното време и имперфектот кандидатот ги прави во споредба со други времиња во проширена реченица составена од зависни реченици. За да се има појасна претстава во врска со употребата на имперфектот, како време глагол - прирок во реченица, се даваат примери од собраниот дијалектен материјал и од досегашните дијалектолошки истражувања. Примерите покажуваат дека глаголот во овие времиња има многу честа употреба.

Карактеристична е сложената реченица со зависни реченици, во кои се употребува сегашно време и имперфект во индикатив и конјунктив. Почесто ги наоѓаме во зависни временски реченици (/ *Kur gjushim lopët i hipshim kalit atje do shkojë me shokët*), но ги среќаваме и во зависни локативни, причински, целни, условни и последични реченици.

Според голем број примери што се даваат во дисертацијава произлегува дека иако низ албанските говори имаме различни глаголски форми, сепак тие можат да се групираат по дијалекти, поддијалекти и наречја. Имено, општо познато е дека во гегискиот дијалект имаме инфинитивна форма на глаголот (me + punue), додека во тоскискиот дијалект еквивалентен е конјунктивот (të punoj) или наречениот тоскиски инфинитив (rëg të punuar). Активната форма на имперфектот во гегиските говори е сигматична (punojsha), додека во тоскиските говори е асигматична (punoja); на синтетичната пасивна форма на тоскискиот дијалект (lahesha) и одговара аналитичната форма со честицата u и глаголската форма (u lajsha / u lajshna) во гегискиот дијалект; употребата на вторите надградени форми на три минати времиња во северниот дијалект (kam pas punu:, kisha pas punu:, pata pas punu:) и отсуството на таквите форми во јужниот дијалект (kam punuar, kisha punuar, pata punuar); скратени глаголски форми на партиципот (punu:, lehu:, msu:) во гегиските говори наспроти целосните форми во тоскиските говори (punuar, lehuar, mësuar).

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Од сето гореизнесено може да се заклучи дека во својата докторска дисертација **Сегашното време и имперфектот во албанските дијалекти**, м-р Фламур Шала успешно ги остварил поставените цели на трудот.

Со овој синтетичен труд добиваме прегледен опис на формите и функциите на сегашното и минатото определено свршено време во исказен, конјунктивен и адмиративен начин во албанскиот дијалектен јазик заснован врз досегашните монографии и прилози како и врз лично собраниот материјал од одредени говори.

Следствено на ова, Рецензентската комисија има чест и задоволство на Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје да му предложи да ја прифати оваа рецензија и кандидатот м-р Фламур Шала да го допушти на усна одбрана.

Скопје, 15. 8. 2011 год.

Рецензентска комисија

1. Д-р Аслан Хамити, редовен професор, с.р.
2. Д-р Имри Бадалај, редовен професор, с.р.
3. Д-р Агим Пољоска, редовен професор, с.р.
4. Д-р Мируше Хоџа, вонреден професор, с.р.
5. Д-р Вальбона Тоска, доцент, с.р.